

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Analiza zagadnień ustrojowych związanych z funkcjonowaniem sądów najwyższych w ujęciu prawnoporównawczym. Kompetencje sądów najwyższych, sposób powoływania sędziów, obciążenie sprawami

**dr Zofia Szażyk (Wielka Brytania), Michał Kowalczyk (Węgry),
dr Michał Zawiślak (Francja), dr Marta Osuchowska (Hiszpania),
dr Piotr Kapusta (Niemcy i Szwajcaria), dr Andrzej Pogłódek (Rosja,
Ukraina), dr Agata Kosieradzka-Federczyk (Włochy),
dr Wojciech Kwiatkowski (Stany Zjednoczone)**

redakcja: dr Przemysław Sobolewski, dr Marcin Wielec

Warszawa 2017

Spis treści

I. Brytyjski Sąd Najwyższy	1
1. Wprowadzenie	1
2. Sędziowie UKSC	4
2.1. Skład UKSC	4
2.2. Mianowanie sędziów UKSC	5
2.3. Komisja wyborcza	6
2.4. Uprawnienia Lorda Kanclerza	8
2.5. Zwoływanie komisji wyborczej – szczegółowe regulacje	11
2.6. Sprawowanie urzędu sędziowskiego	11
2.7. Przepisy wydane przez Lorda Kanclerza	13
2.8. Sędziowie dodatkowi	17
3. Właściwość Sądu Najwyższego Wielkiej Brytanii	19
4. Struktura organizacyjna UKSC oraz obciążenie sprawami	22
4.1. Składy orzekające	22
4.2. Administracja UKSC	22
4.3. Obciążenie sprawami	24
II. Sąd Najwyższy na Węgrzech	28
1. Wprowadzenie	28
2. Organizacja wewnętrzna Sądu Najwyższego	31
2.1. Prezes Sądu Najwyższego	31
2.2. Wiceprezes Sądu Najwyższego	32
2.3. Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego	33
2.4. Kolegia Sądu Najwyższego	34
2.5. Pozostałe jednostki Sądu Najwyższego	34
3. Miejsce Sądu Najwyższego w węgierskim systemie sądowym	36
4. Kompetencje Sądu Najwyższego	38
5. Sposób powoływania sędziów i wymogi	40
6. Obciążenie sprawami	43
III. Sąd Kasacyjny w Republice Francuskiej	46
1. Uwagi wprowadzające	46
2. Kompetencje Sądu Kasacyjnego	48
3. Powoływanie sędziów sądów powszechnych	51
4. Powoływanie sędziów Sądu Kasacyjnego	54
5. Zagadnienia związane z przenoszeniem sędziów sądów powszechnych	57
IV. Sąd Najwyższy w Republice Hiszpanii	62
1. Akty prawne dotyczące organizacji wymiaru sprawiedliwości w Hiszpanii	62
2. Kompetencje Sądu Najwyższego (Tribunal Supremo)	64
3. Sposób powoływania sędziów	66
4. Statystyka orzecznictwa w izbach Sądu Najwyższego w latach 2009 – 2015	68
4.1. Izba Pierwsza – Cywilna	69
4.2. Izba Druga – Karna	72
4.3. Izba Trzecia – Administracyjna	75
4.4. Izba Czwarta – Pracy (Socjalna)	78
4.5. Izba Piąta – Wojskowa	80
4.6. Organy jurysdykcyjne specjalne	83
5. Ruch spraw w latach 2009/2010 - 2015	85

5.1.	Sprawy w rozpatrywaniu w latach 2009 - 2015	85
5.2.	Wpływ spraw w latach 2010 – 2015	88
5.3.	Wpływ i załatwienie spraw w latach 2010 - 2015	91
V.	Trybunał Federalny RFN oraz Sąd Federalny Szwajcarii	95
	Uwagi wprowadzające	97
1.	Wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem Trybunału Federalnego RFN	99
1.1.	Kompetencje	99
1.2.	Sposób powoływania sędziów	122
1.3.	Obciążenie sprawami	126
2.	Wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem Sądu Federalnego Szwajcarii	128
2.1.	Kompetencje	128
2.2.	Sposób powoływania sędziów	129
2.3.	Obciążenie sprawami	131
VI.	Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej	132
1.	Uwagi wprowadzające	132
2.	Kognicja Sądu Najwyższego	134
3.	Wymogi wobec sędziów Sądu Najwyższego. Tryb powoływania sędziów Sądu Najwyższego	139
4.	Organizacja wewnętrzna Sądu Najwyższego	145
4.1.	Przewodniczący Sądy Najwyższego	145
4.2.	Pierwszy Zastępca i Zastępcy Przewodniczącego SN	148
4.3.	Plenum Sądu Najwyższego	149
4.4.	Prezydium Sądu Najwyższego	150
4.5.	Kolegia Sądu Najwyższego	151
4.5.1.	Kolegium Apelacyjne	152
4.5.2.	Kolegium Dyscyplinarne	153
4.6.	Organy pomocnicze	153
5.	Obciążenie sprawami	155
VII.	Sąd Najwyższy Ukrainy Sąd Najwyższy Ukrainy	159
1	Uwagi wprowadzające	159
2.	Uprawnienia	165
3.	Wymogi wobec sędziów Sądu Najwyższego. Tryb powoływania sędziów Sądu Najwyższego	167
3.1.	Wymogi wobec kandydatów na sędziów Sądu Najwyższego	167
3.2.	Procedura podstawowa powoływania sędziów Sądu Najwyższego	168
3.3.	Procedura specjalna powoływania sędziów Sądu Najwyższego	178
3.4.	Ocena kwalifikacyjna kandydata na sędziego Sądu Najwyższego	180
4	Organizacja wewnętrzna	185
4.1.	Przewodniczący Sądu Najwyższego	185
4.2.	Zastępcy Przewodniczącego Sądu Najwyższego	187
4.3.	Plenum Sądu Najwyższego	188
4.4.	Wielka Izba Sądu Najwyższego	190
4.5.	Sądy Kasacyjne Sądu Najwyższego	191
4.6.	Organy pomocnicze Sądu Najwyższego	194
4.6.1.	Aparat Sądu Najwyższego	194
4.6.2.	Rada Naukowa	195
4.6.3.	Biblioteka Sądu Najwyższego	195

4.6.4.	Asystenci Sędziów Sądu Najwyższego	196
VIII.	Sąd Kasacyjny Republiki Włoch.....	197
1.	Informacje ogólne	198
2.	Podstawy prawne funkcjonowania Sądu.....	202
3.	Zakres działania Sądu	204
3.1.	Zadanie ujednolicenia systemu prawnego – funkcja stabilizacyjna.....	204
3.2.	Rozstrzyganie skarg kasacyjnych w sprawach cywilnych	205
3.3.	Rozstrzyganie kasacji w sprawach karnych	207
3.4.	Rola Sądu podczas wyborów do Izby Deputowanych.....	208
3.5.	Rola Sądu podczas referendum w sprawie uchylenia aktu prawnego	209
3.6.	Członkostwo w Radzie Najwyższej Sądownictwa	210
3.7.	Udział w wyborze sędziów Sądu Konstytucyjnego.....	210
4.	Sposób powoływania sędziów	211
5.	Struktura organizacyjna	213
5.1.	Organizacja Izby cywilnej.....	214
5.2.	Organizacja Izby karnej	216
5.3.	Biuro analizy orzecznictwa (Ufficio del massimario e del ruolo).....	218
6.	Obciążenia sprawami.....	220
IX.	Powoływanie i odwoływanie sędziów w Sądzie Najwyższym Stanów Zjednoczonych	222
1.	Status sędziego Sądu Najwyższego	222
2.	Procedura uzupełniania wakatu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego	226
2.1.	Prezydencka nominacja	227
2.2.	„Rada i zgoda” Senatu	228
2.3.	Mianowanie	230
3.	Recess appointment	231
4.	Odwołanie sędziego Sądu Najwyższego ze stanowiska	232

I. Brytyjski Sąd Najwyższy

1. Wprowadzenie

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej¹ stanowi wspólnotę Anglii i Walii oraz Szkocji i Irlandii. Struktura ta zakłada współistnienie autonomicznych porządków prawnych, a co za tym idzie, odrębnych systemów sądowniczych Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej. Zanim utworzono Sąd Najwyższy Wielkiej Brytanii, systemy te były zintegrowane na poziomie Komisji Apelacyjnej Izby Lordów (*Appellate Committee of the House of Lords*). W kontekście omawiania pozycji ustrojowej brytyjskiego Sądu Najwyższego, warto zwrócić uwagę na wielowiekową tradycję sprawowania nadzoru nad sądami przez brytyjski parlament, w instytucjonalnej postaci Wysokiego Sądu w Parlamencie (*High Court of Parliament*), którego kognicję stopniowo przejmowała Izba Lordów². W 1876 r. została wydana ustawa o jurysdykcji apelacyjnej (*Appellate Jurisdiction Act*), która umożliwiła parlamentowi wyznaczanie tzw. Lordów Prawa (*Lords of Appeal in Ordinary*), będących zawodowymi sędziami. „Przed utworzeniem Sądu Najwyższego, Komisja Apelacyjna Izby Lordów była najwyższą instancją odwoławczą w sprawach cywilnych w całym Zjednoczonym Królestwie oraz w sprawach karnych dla Anglii, Walii oraz Irlandii Północnej. Komisji przysługiwała wyłączność w zakresie sprawowania sądowych funkcji Izby Lordów. Składy orzekające były zazwyczaj pięcioosobowe, a lordowie prawa zasiadali w Izbie dożywotnio. Wymagane były od nich najwyższe kwalifikacje sędziowskie, przy czym orzekali także w Komisji Sądowej Tajnej Rady, stanowiącej najwyższą instancję odwoławczą dla kilku państw brytyjskiej Wspólnoty Narodów (...) oraz dla władz lokalnych powołanych w procesie dewolucji.”³

Szczególną rolę w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości miał (do 2005 r.) Lord Kanclerz (*Lord Chancellor*), który był jednocześnie sędzią (lordem prawa) i zasiadał

¹ W sprawie chaosu terminologicznego: por. S. Kubas, *Parlament Szkocki. Dewolucja – wyzwanie dla Zjednoczonego Królestwa*, Warszawa 2004, s. 19.

² Szerzej na ten temat: A. Michalak, *Pierwsze pięć lat działalności Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, Przegląd Sejmowy nr 2/2015, s. 121-125.

³ P. Biskup, *Skład, organizacja i funkcje brytyjskiej Izby Lordów*, Państwo i Prawo z. 2/2003, s. 91, za: A. Michalak, *op. cit.*, s. 124.

jako przewodniczący w Komisji Apelacyjnej Izby Lordów. Ponadto miał głos doradczy w procesie mianowania sędziów sądów wyższych i urzędników sądów niższych instancji (lub też dokonywał mianowania osobiście), jak również sprawował funkcje w zakresie decydowania o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów (włącznie z możliwością ich odwoływania) oraz będąc przewodniczącym Izby Lordów i ministrem w rządzie, sprawował funkcje w ramach władzy wykonawczej i ustawodawczej⁴.

Sąd Najwyższy Wielkiej Brytanii (*Supreme Court of the United Kingdom*, w skrócie UKSC) został utworzony wskutek reformy konstytucyjnej rozpoczętej w 2005 r., na podstawie ustawy o reformie konstytucyjnej (*Constitutional Reform Act*, w skrócie CRA), która weszła w życie dnia 3 kwietnia 2006 r. (po uzyskaniu zgody królewskiej dnia 24 marca 2005 r.). W niniejszym akcie znalazły się m.in. przepisy dotyczące niezawisłości sędziowskiej (art. 3 i 4), utworzenia Sądu Najwyższego (art. 23-24), mianowania sędziów UKSC (art. 25-33), poborów i dodatków sędziów UKSC (art. 34), rezygnacji z urzędu i przejścia na emeryturę sędziów UKSC (art. 35-36), emerytur sędziów UKSC (art. 37), działania w imieniu sędziów UKSC (art. 38), sędziów tymczasowych (art. 39) oraz właściwości Sądu Najwyższego (art. 40-41).

Zgodnie z art. 45 CRA Prezes UKSC miał opracować Regulamin UKSC, określający procedurę postępowania przed UKSC. Treść Regulaminu (*Supreme Court Rules*) powinna zostać skonsultowana z Lordem Kanclerzem oraz z osobami (ze środowiska prawniczego) wskazanymi w art. 45 ust. 5 CRA⁵. Następnie Regulamin powinien zostać zatwierdzony przez Parlament w procedurze przewidzianej dla zatwierdzania aktów normatywnych wykonawczych do ustawy (tzw. *negative resolution procedure*). Regulamin uchwalony w ten sposób obowiązuje od dnia 1 października 2009 r. Jego treść może być na bieżąco uzupełniana poprzez tzw. wytyczne (*practice directions*) mające na celu ułatwienie stronom postępowania załatwiania spraw przed UKSC. Nie muszą one przechodzić procedury zatwierdzającej.

⁴ A. Michalak, *op. cit.*, s. 124.

⁵ *The General Council of the Bar of England and Wales; The Law Society of England and Wales; The Faculty of Advocates of Scotland; The Law Society of Scotland; The General Council of the Bar of Northern Ireland; The Law Society of Northern Ireland.*

Pierwszy skład UKSC został odrębnie określony w art. 24 CRA. Sędziami UKSC zostały osoby, które bezpośrednio przed wejściem w życie CRA były lordami prawa (*Lords of Appeal in Ordinary*). Prezesem UKSC został dotychczasowy starszy Lord Prawa (*senior Lord of Appeal in Ordinary*), a Wiceprezesem drugi starszy Lord Prawa (*the second senior Lord of Appeal in Ordinary*). Sąd Najwyższy rozpoczął funkcjonowanie dnia 1 października 2009 r.

2. Sędziowie UKSC

Podstawowe regulacje dotyczące powoływania sędziów UKSC znajdują się w CRA z 2005, ze zmianami wprowadzonymi przez: *Tribunals, Courts and Enforcement Act* z 19 lipca 2007 r., w skrócie TCEA oraz *Crime and Courts Act* z 25 kwietnia 2013 r., w skrócie CCA⁶. Procedura wyboru sędziów została uregulowana w Załączniku 8 do CRA (*Schedule 8, Supreme Court selection commissions*).

2.1. Skład UKSC

Zgodnie z art. 23 CRA, Sąd Najwyższy składa się „z osób powołanych na jego sędziów, w liczbie która nie może przekroczyć 12 pełnych etatów.” Przy czym przyjmuje się, że liczbę pełnych etatów ustala się poprzez dodanie liczby sędziów będących na pełnym etacie oraz odpowiedniego zsumowania etatów sędziów, będących na niepełnym etacie (art. 23 ust. 8 CRA). Sąd uważa się za należycie ukonstytuowany pomimo nieobsadzenia wszystkich stanowisk (w tym Prezesa i Wiceprezesa, art. 23 ust. 7 CRA). Ustawa konstytucyjna przewiduje także możliwość dalszego rozszerzania składu sędziowskiego w procedurze parlamentarnej (art. 23 ust. 3-4 CRA).

Sędzią UKSC może zostać osoba, która posiada kwalifikacje określone w art. 25 CRA. Są one następujące:

- a) piastowanie wysokiego stanowiska sądowego przez okres 2 lat, albo
- b) spełnianie warunku wyboru na stanowisko sądowe ze względu na okres 15 lat, albo
- c) posiadanie kwalifikacji prawniczych przez okres co najmniej 15 ostatnich lat (dosłownie: bycie wykwalifikowanym praktykiem).

Przez wysokie stanowisko sądowe rozumie się, zgodnie z art. 60 ust. 2 CRA, stanowisko sędziego w: Sądzie Apelacyjnym Anglii i Walii (*Court of Appeal in England and Wales*), Wysokim Sądzie Anglii i Walii (*High Court in England and*

⁶ Przepisy zmieniające CRA w zakresie trybu wyboru sędziów UKSC, w tym w szczególności dotyczące uprawnień Lorda Kanclerza w tym zakresie (cz. 1 Załącznika 13 do CCA), weszły w życie dnia 1 października 2013 r., <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2013/2200/article/3/made>, data pobrania 23 sierpnia 2017 r.

Wales), Najwyższym Sądzie Cywilnym Szkocji (*Court of Session*), Sądzie Apelacyjnym Irlandii Północnej (*Court of Appeal in Northern Ireland*) oraz Wysokim Sądzie Irlandii Północnej (*High Court in Northern Ireland*) lub stanowisko Lorda Prawa (*Lord of Appeal in Ordinary*).

Kwalifikacje określone jako „spełnianie warunku wyboru na stanowisko sędowskie ze względu na okres 15 lat”, należy interpretować zgodnie z art. 50 oraz 52 TCEA. Z kolei „posiadanie kwalifikacji prawniczych przez okres co najmniej 15 ostatnich lat” zostało zdefiniowane w art. 25 ust. 2 CRA. Zgodnie z tym przepisem, osobą posiadającą kwalifikacje prawnicze jest adwokat w Szkocji lub prawnik uprawniony do występowania przed Najwyższym Sądem Cywilnym Szkocji oraz Sądem Najwyższym Szkocji do spraw Karnych (*High Court of Justiciary*) lub członek adwokatury Irlandii Północnej lub prawnik uprawniony do występowania przed Sądem Orzecznictwem Irlandii Północnej (*Court of Judicature of Northern Ireland*).

2.2. Mianowanie sędziów UKSC

Sędziowie UKSC są mianowani przez Jej Królewską Mość w drodze aktu o charakterze publicznym (*letters patent*, art. 23 ust. 2 CRA) wyłącznie na wniosek (*recommendation*) premiera (art. 26 ust. 2). Z kolei premier może rekomendować wyłącznie osobę wyłonioną w procedurze uregulowanej w art. 29 CRA. Jest zatem związany wyborem dokonany przez Komisję⁷. Te same zasady dotyczą mianowania Prezesa oraz Wiceprezesa Sądu Najwyższego (*President of the Court, Deputy President of the Court*), z tym, że jeśli kandydatami są osoby, które nie są sędziami UKSC, to wniosek musi dotyczyć także mianowania na stanowisko sędziego (art. 26 ust. 4 CRA).

Procedurę wyboru sędziów UKSC rozpoczyna Lord Kanclerz zwołując komisję wyborczą (*selection commission*). Zgodnie ze znowelizowanym w 2013 r. (przez CCA) art. 26 ust. 5-5B CRA, Lord Kanclerz ma obowiązek zwołania komisji wyborczej w sytuacji, w której:

⁷ *The Prime Minister must recommend any person who is selected as a result of the convening of a selection commission under this section (art. 26 pkt 3 w brzmieniu zmienionym przez CCA z 2013 r.)*

- wystąpił albo może wystąpić wakat (*it appears to him [Lord Chancellor] that there will soon be such a vacancy*) na stanowisku Prezesa lub Wiceprezesa UKSC;
- nie ma obsadzonych wszystkich maksymalnie przewidzianych etatów (12) albo obsada etatów może się zmniejszyć (*it appears to the Lord Chancellor that the full-time equivalent number of judges of the Court will soon be less than that maximum*);
- on lub starszy sędzia UKSC (*senior judge of the Court*)⁸, po wzajemnej konsultacji, uzna za pożądane mianowanie kolejnej osoby na stanowisko sędziego (z tego wynika, iż obowiązek zwołania komisji ciąży na Lordzie Kanclerzu, również w sytuacji, w której inicjatywę w tym zakresie przejmie starszy sędzia UKSC w rozumieniu art. 26 ust. 5B CRA). Procedura działania komisji wyborczej została uregulowana w Załączniku 8 do CRA.

2.3. Komisja wyborcza

Podstawowe zasady funkcjonowania komisji wyborczej zostały unormowane w znowelizowanym (przez CCA z 2013 r.) art. 27 CRA oraz w dodanych art. 27A-27B. Komisja wyborcza musi ustalić procedurę wyborczą przez nią stosowaną, następnie stosować ją i czuwać nad jej przestrzeganiem. Komisja powinna składać się z nieparzystej liczby członków, nie mniej niż pięciu. W skład komisji powinni wchodzić:

- przynajmniej jedna osoba nie posiadająca kwalifikacji prawniczych (pojęcie to zostało zdefiniowane w ust. 11 art. 27 CRA, chodzi o osobę, która nie piastuje i nie piastowała nigdy żadnego z urzędów wymienionych w Załączniku 1 do *House of Commons Disqualification Act* z 1975 r., a także nie jest na praktykach prawniczych ani zatrudniona jako prawnik);
- przynajmniej jeden sędzia UKSC;
- przynajmniej jeden członek Sądowej Komisji do spraw Mianowania Sędziów (*Judicial Appointments Commission*);

⁸ Pojęcie to w dalszej części pracy należy rozumieć zgodnie z jego definicją legalną z art. 26 pkt 5B CRA. Jest to Prezes UKSC lub w przypadku jego braku Wiceprezes UKSC lub w przypadku ich braku najwyższy rangą sędzia UKSC.

- przynajmniej jeden członek Sądowej Komisji do spraw Mianowania Sędziów Szkocji (*Judicial Appointments Board for Scotland*);
- przynajmniej jeden członek Sądowej Komisji do spraw Mianowania Sędziów Irlandii Północnej (*Northern Ireland Judicial Appointments Commission*).

Przy czym jedna osoba może spełniać więcej niż jedno z powyższych wymagań.

Jeżeli Komisja została zwołana w celu wyboru osoby na stanowisko Prezesa UKSC, w jej składzie nie może znaleźć się dotychczasowy Prezes UKSC, a jej przewodnictwo zostaje powierzone członkowi nieposiadającemu kwalifikacji prawniczych. Członkiem komisji dokonującej wyboru na stanowisko Wiceprezesa UKSC nie może być dotychczasowy Wiceprezes UKSC.

Wybór musi opierać się wyłącznie na przesłankach merytorycznych (*Selection must be on merit*). Jeśli dwie osoby kandydujące posiadają równe kwalifikacje, nie znajduje wprawdzie do nich zastosowania art. 159 *Equality Act* z 2010 r.⁹, ale Komisja powinna uwzględnić dążenie do wzrostu zróżnicowania w grupie sędziów UKSC. Osoba wybrana musi posiadać kwalifikacje określone w art. 25 CRA. Nie

⁹ *Positive action: recruitment and promotion*

(1) *This section applies if a person (P) reasonably thinks that—*

(a) *persons who share a protected characteristic suffer a disadvantage connected to the characteristic, or*

(b) *participation in an activity by persons who share a protected characteristic is disproportionately low.*

(2) *Part 5 (work) does not prohibit P from taking action within subsection (3) with the aim of enabling or encouraging persons who share the protected characteristic to—*

(a) *overcome or minimise that disadvantage, or*

(b) *participate in that activity.*

(3) *That action is treating a person (A) more favourably in connection with recruitment or promotion than another person (B) because A has the protected characteristic but B does not.*

(4) *But subsection (2) applies only if—*

(a) *A is as qualified as B to be recruited or promoted,*

(b) *P does not have a policy of treating persons who share the protected characteristic more favourably in connection with recruitment or promotion than persons who do not share it, and*

(c) *taking the action in question is a proportionate means of achieving the aim referred to in subsection(2).*

(5) *“Recruitment” means a process for deciding whether to—*

(a) *offer employment to a person,*

(b) *make contract work available to a contract worker,*

(c) *offer a person a position as a partner in a firm or proposed firm,*

(d) *offer a person a position as a member of an LLP or proposed LLP,*

(e) *offer a person a pupillage or tenancy in barristers' chambers,*

(f) *take a person as an advocate's devil or offer a person membership of an advocate's stable,*

(g) *offer a person an appointment to a personal office,*

(h) *offer a person an appointment to a public office, recommend a person for such an appointment or approve a person's appointment to a public office, or*

(i) *offer a person a service for finding employment.*

(6) *This section does not enable P to do anything that is prohibited by or under an enactment other than this Act.*

można wybrać członka komisji wyborczej. Ponadto Komisja powinna wziąć pod uwagę aby wiedza i doświadczenie wszystkich sędziów UKSC obejmowały prawo każdej części Zjednoczonego Królestwa. Komisja musi uwzględniać wskazówki/wytyczne (*any guidance*) Lorda Kanclerza, które mogą mieć znaczenie dla dokonania wyboru i zostały określone w niniejszym akcie (w szczególności w art. 27B CRA). Wybór musi dotyczyć tylko jednej osoby (*Any selection must be of one person only*). Musi mieć zatem charakter indywidualny.

2.4. Uprawnienia Lorda Kanclerza

Udział Lorda Kanclerza w procedurze wyboru i mianowania sędziów UKSC został określony szczegółowo w art. 27A i 27B CRA. Lord Kanclerz, w porozumieniu ze starszym sędzią UKSC, powinien ustanowić przepisy dotyczące członkostwa w komisji wyborczej oraz prowadzonego przez nią postępowania, a także zagwarantować, żeby w każdym przypadku doszło do bezwarunkowego wyboru odpowiedniej osoby, która zostanie zaakceptowana przez Lorda Kanclerza lub w jego imieniu¹⁰. Przepisy te mogą w szczególności:

- przewidywać dodatkową procedurę akceptacji uzupełniającą procedurę określoną przez komisję wyborczą, zgodnie z art. 27 ust. 1 CRA (*post-acceptance process*);
- określać sprawy, które powinna zrobić, i te, których nie powinna robić komisja wyborcza (*make provision as to things that are, or as to things that are not, to be done by a selection commission*), stanowiące część procedury, tworzonej przez komisję wyborczą na podstawie art. 27 ust. 1 CRA lub przesądzające charakter tej procedury;
- przewidywać, że Lord Kanclerz będzie uprawniony do żądania od komisji wyborczej ponownego rozważenia wyboru zgodnie z procedurą ustaloną na podstawie art. 27 ust. 1 CRA lub całkowicie ponownego wyboru;
- przewidywać, że Lord Kanclerz będzie uprawniony do odrzucenia wyboru, dokonanego na podstawie art. 27 ust. 1 CRA lub każdego dowolnego wyboru;
- przewidywać inne funkcje/uprawnienia (*functions*) Lorda Kanclerza;

¹⁰ (...) secure that, in every such case, there will come a point in the process when a selection has to be accepted, either unconditionally or subject only to matters such as the selected person's willingness and availability, by or on behalf of the Lord Chancellor.

- przewidywać konkretne działanie, które powinna podjąć komisja wyborcza po wypełnieniu art. 27 CRA;
- przewidywać rozwiązanie komisji wyborczej;
- przewidywać, że art. 16 pkt 2 lit a) lub b) CRA¹¹ nie będą miały zastosowania w odniesieniu do funkcji Lorda Najwyższego Sędziego (*Lord Chief Justice*) jako członka komisji wyborczej (w tym jej przewodniczącego) lub w stosunku do nominacji lub powołania członków komisji wyborczej;
- przewidywać sytuacje, w których osoba przestaje być członkiem komisji wyborczej ze względu na niespełnianie wymogów dotyczących członkostwa w komisji;
- przewidywać sytuacje uzupełnienia składu komisji wyborczej, jeżeli jeden z jej członków przestaje spełniać wymagania członkostwa;
- przewidywać wypłatę członkom komisji wynagrodzenia z tytułu dodatków i wydatków (*allowances or expenses*);
- określać, co należy rozumieć przez praktykę lub zatrudnienie, o których mowa w art. 27 ust 11 CRA.

Przed wydaniem powyższych przepisów Lord Kanclerz powinien skonsultować ich treść z: Pierwszym Ministrem Szkocji (*First Minister in Scotland*), Sądową Komisją do spraw Mianowania Sędziów w Północnej Irlandii (*Northern Ireland Judicial Appointments Commission*), Pierwszym Ministrem Walii (*First Minister for Wales*), Lordem Prezesem Sądu Najwyższego Szkocji do spraw cywilnych (*Lord President of the Court Session*), Lordem Najwyższym Sędzią w Północnej Irlandii (*Lord Chief Justice of Northern Ireland*) oraz Lordem Najwyższym Sędzią w Anglii i Walii (*Lord Chief Justice of England and Wales*). Przepisy te mogą być zróżnicowane ze względu na różne cele (*may make different provision for different purposes*), a także mogą przewidywać regulacje przejściowe (*transitory, transitional or saving provision*). Przepisy te, zgodnie z art. 144 ust. 5 CRA, są przedmiotem tzw.

¹¹ Art. 16. (1) *This section applies during any period when—*

(a) *the office of Lord Chief Justice is vacant, or*

(b) *the Lord Chief Justice is incapacitated.*

(2) *During such a period—*

(a) *any function of the Lord Chief Justice may be exercised by the senior Head of Division;*

(b) *anything which falls to be done in relation to the Lord Chief Justice may be done in relation to the senior Head of Division.*

procedury zatwierdzającej (*affirmative resolution procedure*), co oznacza, że ich projekt musi zostać zatwierdzony uchwałami obu Izb Parlamentu.

Wykonując powyższe uprawnienia, Lord Kanclerz wydał przepisy wykonawcze (*statutory instruments*) z dnia 3 sierpnia 2013 r. zatytułowane: *The Supreme Court (Judicial Appointments) Regulations 2013* (2013 No.2193). Zgodnie z dyspozycją art. 27A ust. 3 CRA, zostały one skonsultowane ze wskazanymi w tym przepisie osobami. Zgodę na ich wydanie wyraził także (zgodnie z art. 27A ust. 1 CRA) Prezes UKSC. Następnie projekt tych przepisów został przedstawiony Parlamentowi, który przyjął je poprzez uchwałę każdej Izby. Weszły one w życie dnia 1 października 2013 r. Ich treść zostanie przedstawiona poniżej (w pkt 2.7).

Rozwinięcie kwestii tzw. wskazówek/wytocznych (*guidance*) Lorda Kanclerza znalazło się w odrębnym przepisie – art. 27B CRA. Jak już zostało wspomniane powyżej, zgodnie z art. 27 ust. 9 CRA komisja wyborcza musi uwzględniać wskazówki udzielane przez Lorda Kanclerza co do spraw, które mają być wzięte pod uwagę podczas dokonywania wyboru. Przed wydaniem tychże wytycznych, Lord Kanclerz musi najpierw skonsultować się z Prezesem UKSC albo w przypadku jego braku z Wiceprezesem UKSC albo w przypadku jego braku z najwyższym rangą sędzią UKSC (*senior ordinary judge*). Następnie zaś przedstawić projekt (*draft*) proponowanych wytycznych przed każdą Izbą Parlamentu. Jeżeli projekt zostanie zatwierdzony uchwałą każdej Izby Parlamentu, Lord Kanclerz musi w ciągu 40 dni¹² wydać wytyczne w formie projektu (*draft*). W przeciwnym wypadku, Lord Kanclerz nie może podejmować dalszych kroków w stosunku do zaproponowanych wytycznych. Nie oznacza to jednak, że nie może on przedstawić nowego projektu wytycznych, po odbyciu wymaganych konsultacji. Wytyczne wchodzi w życie w terminie wskazanym przez Lorda Kanclerza. Obowiązujące wytyczne, Lord Kanclerz może cofnąć jedynie poprzez wydanie nowych wytycznych, z zachowaniem przedstawionych powyżej wymogów proceduralnych lub samodzielnie, po konsultacji

¹² “40-day period” in relation to the draft of any proposed selection guidance means—

(a) if the draft is laid before one House on a day later than the day on which it is laid before the other House, the period of 40 days beginning with the later day, and

(b) in any other case, the period of 40 days beginning with the day on which the draft is laid before each House,

no account being taken of any period during which Parliament is dissolved or prorogued or during which both Houses are adjourned for more than 4 days.

z Prezesem UKSC albo w przypadku jego braku z Wiceprezesem UKSC albo w przypadku jego braku z najwyższym rangą sędzią UKSC.

2.5. Zwoływanie komisji wyborczej – szczegółowe regulacje

Szczegółowe regulacje dotyczące wyboru sędziów UKSC znalazły się w odrębnym Załączniku 8 do CRA: *Supreme Court selection commissions*. Znaczna jego część (cz. 1. Członkostwo w komisji wyborczej oraz cz. 2. Rozwiązanie komisji) została uchylona przez art. 7 CCA z 2013 r. Pozostała jedynie cz. 3., zatytułowana: „Obowiązek zwołania komisji: regulacje szczegółowe” (*Duty to convene commission: special rules*).

Zgodnie z art. 13 Załącznika 8 do CRA, przepisów dotyczących obowiązku zwołania przez Lorda Kanclerza komisji wyborczej w celu wybrania Wiceprezesa UKSC, nie stosuje się w przypadku gdy:

- została zwołana komisja wyborcza w celu wybrania Prezesa UKSC i nie została jeszcze rozwiązana, albo
- gdy Lord Kanclerz ma obowiązek zwołania komisji wyborczej w celu wybrania Prezesa UKSC.

W takich sytuacjach należy „zaczekać” w pierwszej kolejności na wybór Prezesa UKSC (wystarczy jego wybór przez komisję wyborczą) i dopiero wtedy, najszybciej jak to będzie możliwe, zwołać komisję wyborczą w celu wybrania Wiceprezesa UKSC. Analogicznie, wybór sędziego UKSC musi „zaczekać” do czasu przeprowadzenia wyboru na stanowisko Prezesa lub Wiceprezesa UKSC (art. 14 Załącznika 8 do CRA). Przepisy te stanowią realizację zasady, wyboru jednej osoby na stanowisko sędziego UKSC przez jedną komisję wyborczą. Wybór każdego sędziego jest dokonywany odrębnie przez jedną komisję wyborczą zwołaną w celu wyboru osoby na jedno stanowisko sędziowskie. Nie może jednocześnie działać kilka komisji.

2.6. Sprawowanie urzędu sędziowskiego

Warunki sprawowania urzędu sędziowskiego zostały określone w art. 32-37 CRA. Zgodnie z art. 32 CRA, osoba mianowana na stanowisko sędziego UKSC,

najszybciej jak to możliwe po przyjęciu urzędu, składa wymagane przysięgi: przysięgę wierności (*oath of allegiance*)¹³ oraz przysięgę sądową (*judicial oath*)¹⁴, określone w *Promissory Oaths Act* z 1868 r. Sędzia UKSC składa powyższe przysięgi w obecności Prezesa UKSC albo, w przypadku jego braku, Wiceprezesa UKSC albo, w przypadku ich braku, najstarszego sędziego UKSC¹⁵.

Zgodnie z art. 33 CRA sędzia UKSC pozostaje na stanowisku w trakcie jego właściwego postępowania (*during good behaviour*), ale może być usunięty na skutek zgodnej uchwały Izby Parlamentu. Sędzia UKSC może także zrezygnować z urzędu lub przejść na emeryturę. Zgodnie z art. 35 CRA sędzia UKSC może w każdym momencie zrezygnować z urzędu. W tym celu musi złożyć na piśmie zawiadomienie na ręce Lorda Kanclerza. Tak samo Prezes lub Wiceprezes UKSC mogą zrezygnować ze swoich urzędów, składając pisemne zawiadomienie na ręce Lorda Kanclerza. Nie jest to jednoznaczne z rezygnacją z urzędu sędziego UKSC. Regulacje dotyczące przechodzenia sędziów na emeryturę znalazły się w odrębnym akcie: *Judicial Pensions and Retirement Act* z 1993 r. Zgodnie z jego przepisami (art. 26 oraz Załącznik 5) sędziowie UKSC muszą przejść ostatecznie na emeryturę w wieku 75 lat (ogólny wiek przejścia sędziów na emeryturę wynosi 70 lat). W art. 36 CRA została także przewidziana instytucja wcześniejszego przejścia na emeryturę ze względu na stan zdrowia. Lord Kanclerz uznaje/oświadcza (*declare*), że na danym stanowisku sędziego UKSC nastąpi wakat (i w tej sytuacji może zwołać komisję wyborczą) na podstawie zaświadczenia lekarskiego, z którego wynika, że dana osoba nie jest w stanie wykonywać swoich obowiązków i stan ten ma charakter stały oraz nie jest zdolna do dokonania rezygnacji ze stanowiska sędziego UKSC. W celu złożenia takiego oświadczenia, Lord Kanclerz musi uzyskać zgodę Prezesa i Wiceprezesa UKSC; w przypadku Prezesa UKSC, zgodę Wiceprezesa i najstarszego sędziego UKSC, w przypadku Wiceprezesa UKSC zgodę Prezesa i najstarszego

¹³ "I, ..., do swear that I will be faithful and bear true allegiance to Her Majesty Queen Victoria, her heirs and successors, according to law. So help me God".

¹⁴ "I, ..., do swear that I will well and truly serve our Sovereign Lady Queen Victoria in the office of , and I will do right to all manner of people after the laws and usages of this realm, without fear or favour, affection or illwill. So help me God."

¹⁵ Prezes UKSC składa przysięgę w obecności Wiceprezesa UKSC albo w przypadku jego braku najstarszego sędziego UKSC; Wiceprezes UKSC składa przysięgę w obecności Prezesa UKSC albo w przypadku jego braku najstarszego sędziego UKSC.

sędziego UKSC. Oświadczenie Lorda Kanclerza, w tym zakresie, wywołuje taki sam skutek jak złożenie rezygnacji przez sędziego UKSC.

2.7. Przepisy wydane przez Lorda Kanclerza

Wydane przez Lorda Kanclerza przepisy wykonawcze (*The Supreme Court (Judicial Appointments) Regulations 2013*, w skrócie SCJAR) regulują kwestie dotyczące: komisji wyborczej zwołanej w celu powołania Prezesa UKSC (część 2), komisji wyborczej zwołanej w celu wyboru innego sędziego niż Prezes UKSC (część 3), dyskwalifikacji i wymiany członków komisji wyborczej (część 4) oraz samej procedury wyboru dokonywanej przez komisję wyborczą (część 5).

Lord Kanclerz ma obowiązek zwołania komisji wyborczej w celu wybrania osoby rekomendowanej na stanowisko Prezesa UKSC, w sytuacji w której wystąpił wakat na tym stanowisku albo wydaje się, iż wkrótce taki wakat może nastąpić (art. 26 ust. 5 CRA). Komisja wyborcza musi w tym wypadku składać się z:

- Wiceprezesa UKSC (Chyba, że stanowisko to nie jest obsadzone, Wiceprezes został zdyskwalifikowany na podstawie art. 16 SCJAR albo nie jest w stanie być członkiem komisji. W takiej sytuacji jego miejsce w komisji powinien zająć najwyższy rangą sędzia UKSC: *the most senior ordinary judge*¹⁶);
- starszego sędziego Zjednoczonego Królestwa (*senior UK judge*), powołanego przez Wiceprezesa UKSC, a w przypadku dyskwalifikacji Wiceprezesa, powołanego przez najwyższego rangą sędziego UKSC (*the most senior ordinary judge*). Lista sędziów mieszczących się w kategorii *senior UK judge* została umieszczona w art. 60 ust. 1 lit. b-i CRA¹⁷). Powołując sędziego tej

¹⁶ *The seniority of the ordinary judges of the Supreme Court is to be determined according to length of service as a judge of the Court (including for this purpose service over one or more periods) and service as a Lord of Appeal in Ordinary counts as service as a judge of the Court for this purpose; and a person disqualified under regulation 16 or who resigns from membership of a selection commission under regulation 17 is to be disregarded in determining who is the most senior ordinary judge for the purposes of any provision of these Regulations. (art. 3 SCJAR).*

¹⁷ (a) *the judges of the Supreme Court;*
(b) *the Lord Chief Justice of England and Wales;*
(c) *the Master of the Rolls;*
(d) *the Lord President of the Court of Session;*
(e) *the Lord Chief Justice of Northern Ireland;*
(f) *the Lord Justice Clerk;*
(g) *the President of the Queen's Bench Division;*
(h) *the President of the Family Division;*

kategorii na członka komisji należy uwzględnić terytorialną reprezentację wszystkich członków komisji;

- po jednym członku z trzech Sądowych Komisji do spraw Mianowania Sędziów (*Judicial Appointments Commission, Judicial Appointments Board for Scotland* oraz *Northern Ireland Judicial Appointments Commission*), z czego przynajmniej dwóch nie powinno mieć kwalifikacji prawniczych. Osoby te są powoływane przez swoje Komisje.

Dokonując nominacji na członków komisji wyborczej należy mieć na uwadze (wraz ze wszystkimi innymi istotnymi względami), że komisja ta powinna się składać zarówno z mężczyzn, jak i z kobiet, a także pochodzących z różnych grup rasowych (w rozumieniu nadanym temu pojęciu przez *Equality Act* z 2010 r.). Przewodniczącym komisji wyborczej zostaje jedna z osób nie posiadających kwalifikacji prawniczych, powołana przez jedną z Sądowych Komisji do spraw Mianowania Sędziów (według kolejności: przewodniczącym pierwszej zwołanej na podstawie SCJAR komisji wyborczej ma zostać osoba powołana przez *Judicial Appointments Commission*, a kolejnej komisji wyborczej osoba powołana przez *Northern Ireland Judicial Appointments Commission*, a następnie przez *Judicial Appointments Commission*, itd.).

Zwołanie przez Lorda Kanclerza komisji wyborczej w celu obsadzenia stanowiska innego sędziego UKSC niż Prezesa, następuje gdy nie ma obsadzonych wszystkich maksymalnie przewidzianych etatów (w liczbie 12) albo obsada etatów może się zmniejszyć albo w sytuacji gdy Lord Kanclerz lub starszy sędzia UKSC, po wzajemnej konsultacji, uzna za pożądane mianowanie kolejnej osoby na stanowisko sędziego UKSC. Zwołanie komisji ma w tych sytuacjach charakter obligatoryjny (art. 26 ust. 5 i 5A CRA). Skład komisji jest podobny jak przedstawiony powyżej, z tą różnicą, że zasiada w niej Prezes UKSC, który jest jej przewodniczącym. Również Prezes UKSC powołuje do jej składu starszego sędziego Zjednoczonego Królestwa (*senior UK judge*)¹⁸. Członków komisji należy powoływać według tych samych zasad, które zostały wskazane powyżej (reprezentacja terytorialna oraz „reguły równościowe”).

(i) *the Chancellor of the High Court.*

¹⁸ Jeżeli jednak Prezes UKSC nie może być członkiem komisji, jego miejsce zajmuje Wiceprezes UKSC, a jeśli on również nie może, najwyższy rangą sędzia UKSC (*the most senior ordinary judge*).

W art. 16-17 SCJAR zostały szczegółowo unormowane kwestie zmiany składu komisji wyborczej, spowodowane dyskwalifikacją (*disqualification*) jej członka lub innymi okolicznościami wskazanymi w art. 17 ust. 6 SCJAR. Jako dyskwalifikację należy rozumieć sytuację, w której, w ocenie Lorda Kanclerza, dana osoba nie jest w stanie, w danym momencie, wykonywać obowiązków członka komisji (*is for the time being incapacitated from serving as a member of the selection commission*). Dyskwalifikację powoduje również zamiar ubiegania się o stanowisko, którego obsadzenie było powodem zwołania komisji wyborczej. Na zwolnione miejsce zostaje powołana kolejna osoba, w takim samym trybie i przy uwzględnieniu tych samych czynników (m.in. „reguł równościowych”), jak osoba zdyskwalifikowana. Zwolnienie miejsca w komisji powoduje również:

- śmierć członka komisji;
- rezygnacja z członkostwa;
- zwrócenie uwagi przez Lorda Kanclerza, że dana osoba nie jest w stanie kontynuować swojej służby jako członek komisji (*incapacitated from continuing to serve as a member*);
- utrata urzędu sądowego przez członka komisji powołanego w jej skład ze względu na ten urząd;
- utrata członkostwa w jednej z Sądowych Komisji do spraw Mianowania Sędziów przez przewodniczącego komisji wyborczej;
- utrata członkostwa w instytucji, która powołała członka komisji wyborczej;
- niezdolność osoby do bycia członkiem komisji (*person is unavailable to be a member of the selection commission*).

Procedura dokonania wyboru osoby rekomendowanej na stanowisko sędziego UKSC (w tym także Prezesa i Wiceprezesa UKSC) wraz ze szczególnymi uprawnieniami Lorda Kanclerza, została określona w części 5 SCJAR. Zgodnie z art. 18 SCJAR częścią procesu selekcji, który ma uregulować komisja (na podstawie art. 27 ust. 1 CRA), powinny być konsultacje przeprowadzone z każdym starszym sędzią, który nie jest członkiem komisji wyborczej i który nie chce być brany pod uwagę w procesie selekcji, z Lordem Kanclerzem, z Pierwszym Ministrem Szkocji, z Pierwszym Ministrem Walii oraz z Sądową Komisją do spraw Mianowania Sędziów Irlandii Północnej. Ponadto, w konsultacjach należy uwzględnić, że powinny być one przeprowadzone z sędziami z każdej części terytorium Zjednoczonego Królestwa.

Po dokonaniu wyboru na podstawie art. 27 CRA komisja wyborcza przedstawia Lordowi Kanclerzowi raport, w którym zostaje wskazane, kto został wybrany oraz z którymi sędziami przeprowadzono konsultacje. Raport powinien także zawierać wszelkie inne informacje wymagane przez Lorda Kanclerza, a także musi mieć formę przez niego zatwierdzoną. Również po przekazaniu raportu, komisja powinna udzielać Lordowi Kanclerzowi wszelkich wymaganych przez niego informacji.

Po otrzymaniu raportu Lord Kanclerz musi skonsultować jego treść z sędziami i osobami, które brały udział w konsultacjach przeprowadzanych przez komisję. Następnie Lord Kanclerz może dokonać jednej z trzech czynności: 1) ogłosić wybór, dokonując jego notyfikacji Premierowi, 2) odrzucić wybór lub 3) zażądać od komisji ponownego rozważenia wyboru. Lord Kanclerz może odrzucić wybór jedynie, jeżeli w jego opinii wybrana osoba jest nieodpowiednia do objęcia danego urzędu (*is not suitable for the office concerned*). Z kolei żądanie ponownego rozważenia wyboru jest dopuszczalne jedynie, jeżeli w opinii Lorda Kanclerza: nie zostało należycie udowodnione, że wybrana osoba będzie odpowiednia na danym stanowisku lub są dowody, że wybrana osoba nie jest najlepszym merytorycznie kandydatem lub nie zostało należycie udowodnione, że jeżeli wybrana osoba zostanie mianowana sędzią UKSC, to wiedza i doświadczenie wszystkich sędziów UKSC będą obejmowały prawo każdej części Zjednoczonego Królestwa. Zarówno powody odrzucenia wyboru, jak i żądania jego rozważenia, muszą być przez Lorda Kanclerza przedstawione na piśmie. Jeżeli Lord Kanclerz odrzuci wybór, to komisja wyborcza nie może wybrać ponownie tej samej osoby. Jeżeli Lord Kanclerz zażąda ponownego rozważenia wyboru, komisja wyborcza może wybrać tę samą lub inną osobę.

W następnym etapie, po dokonaniu nowego wyboru lub rozważeniu poprzedniego, komisja ponownie przedstawia Lordowi Kanclerzowi wybraną osobę. Lord Kanclerz może: 1) ogłosić wybór; 2) odrzucić wybór, ale tylko w sytuacji gdy nastąpił on na skutek żądania o ponowne jego rozważenie; lub 3) zażądać od komisji ponownego rozważenia wyboru, ale tylko w sytuacji gdy została wybrana inna osoba na skutek odrzucenia pierwszego wyboru. Przestanki dokonania przez Lorda Kanclerza powyższych czynności są takie same, jak przedstawione powyżej. Ich uzasadnienie musi być także przedstawione na piśmie.

W trzecim etapie, w sytuacji odrzucenia wyboru, który nastąpił na skutek ponownego jego rozważenia, komisja wyborcza nie może wybrać tej osoby, której wybór był ponownie rozważany, jeśli została wtedy wybrana inna osoba (której wybór na drugim etapie odrzucił Lord Kanclerz)¹⁹. Analogicznie, jeżeli Lord Kanclerz zażądał ponownego rozważenia wyboru, a osoba wybrana poprzednio została odrzucona, komisja nie może wybrać osoby wcześniej odrzuconej²⁰.

Na ostatnim etapie Lord Kanclerz ma do wyboru dwie możliwości. Może ogłosić wybór osoby, którą komisja wyłoniła po przeprowadzeniu trzeciej procedury wyborczej albo ogłosić wybór osoby, co do której Lord Kanclerz zażądał ponownego wyboru, a w późniejszych etapach ta osoba nie została ponownie wybrana.

2.8. Sędziowie dodatkowi

W przepisach CRA została także przewidziana instytucja sędziów tymczasowych (dodatkowych, pomocniczych) UKSC. Zgodnie z art. 38 ust. 1 CRA na żądanie Prezesa UKSC każda z wymienionych osób może działać jako sędzia UKSC. Do grupy tej należą osoby sprawujące urząd starszego sędziego terytorialnego (*senior territorial judge*)²¹ oraz członkowie Panelu Uzupełniającego (*supplementary panel*), o którym mowa w art. 39 CRA (przepis zostanie omówiony poniżej). Z powyższym żądaniem może wystąpić także Wiceprezes UKSC, jeśli nie ma Prezesa UKSC lub nie jest on w stanie wystąpić z żądaniem.

Każda osoba powołana jako sędzia tymczasowy może wykonywać wszystkie funkcje sędziego UKSC. Nie znajdują do niej jednak zastosowania przepisy dotyczące: powoływania, przechodzenia na emeryturę, usuwania i dyskwalifikacji sędziów UKSC; czasu sprawowania urzędu i przysięgi składanej przez sędziów UKSC; jak

¹⁹ Przykład: w pierwszym etapie wyborów została wybrana osoba A. Lord Kanclerz zażądał ponownego rozważenia wyboru, wskutek czego komisja wybrała osobę B. Wybór osoby B został odrzucony przez Lorda Kanclerza. W trzecim, i ostatnim etapie, komisja nie może wybrać ani osoby A ani B.

²⁰ Przykład: komisja w pierwszym etapie wybrała osobę A. Lord Kanclerz odrzucił ten wybór. W kolejnym etapie komisja wybrała osobę B, a Lord Kanclerz zażądał ponownego rozważenia wyboru. W trzecim etapie komisja nie może wybrać osoby A. Może natomiast wybrać osobę B lub C.

²¹ Zgodnie z definicją zawartą w art. 38 pkt 8 CRA należą do nich: sędziowie Sądu Apelacyjnego Anglii i Walii; sędziowie Najwyższego Sądu Cywilnego Szkocji, ale tylko jeśli są członkami Pierwszej lub Drugiej Izby Apelacyjnej (*First or Second Division of the Inner House of that Court*); sędziowie Wysokiego Sądu Irlandii Północnej.

również dotyczące wynagrodzeń, dodatków lub emerytur sędziów UKSC. Wynagrodzenia i dodatki sędziów tymczasowych są określane przez Lorda Kanclerza, za zgodą Skarbu Państwa, ze środków przewidzianych przez Parlament.

Członkami tzw. Panelu Uzupełniającego są z mocy prawa członkowie Izby Lordów, którzy spełniają następujące warunki:

- a) zaprzestali sprawowania wysokiego urzędu sądowego mniej niż 5 lat od momentu stania się członkami Panelu Uzupełniającego;
- b) byli członkami Komisji Sądowej Tajnej Rady (*Judicial Committee of the Privy Council*) tuż przed wejściem w skład Panelu Uzupełniającego lub mniej niż 5 lat od tego momentu.

Do grupy tej nie zalicza się tych Lordów, którzy mają ukończone 75 lat lub sprawują wysoki urząd sądowy, albo byli mianowani na urząd Lorda Kanclerza w dniu 12 czerwca 2003 r. lub po tej dacie. Członkami Panelu Uzupełniającego stają się także, po zaprzestaniu sprawowania urzędu, sędziowie UKSC oraz osoby sprawujące urząd starszego sędziego terytorialnego po zatwierdzeniu ich członkostwa przez Prezesa UKSC, o czym Prezes UKSC zawiadamia pisemnie Lorda Kanclerza. Członek Panelu Uzupełniającego może w każdej chwili złożyć na piśmie rezygnację na ręce Prezesa UKSC. Członkostwo w Panelu Uzupełniającym ustaje po 5 latach lub gdy dana osoba ukończyła wiek 75 lat.

3. Właściwość Sądu Najwyższego Wielkiej Brytanii

Jurysdykcja Sądu Najwyższego Wielkiej Brytanii została unormowana w art. 40 CRA. Zgodnie z tym przepisem UKSC jest najwyższą instancją odwoławczą od nakazów²² i orzeczeń (*order or judgment*) w sprawach cywilnych i karnych wydawanych przez sądy wyższe Anglii, Walii i Irlandii Północnej. Natomiast, w przypadku orzeczeń od sądów wyższych Szkocji, UKSC ma kognicję tylko w sprawach cywilnych. Sprawy karne rozpatruje ostatecznie Sąd Najwyższy Szkocji w Sprawach Karnych (*High Court of Justiciary*). Sąd Najwyższy rozpoznaje zatem odwołania od orzeczeń:

- Sądu Apelacyjnego Anglii i Walii, Wydział Cywilny (*Court of Appeal, Civil Division*);
- Sądu Apelacyjnego Anglii i Walii, Wydział Karny (*Court of Appeal, Criminal Division*);
- w niektórych sprawach, Wysokiego Sądu Anglii i Walii, (*High Court*);
- Najwyższego Sądu Cywilnego Szkocji (*Court of Session*);
- Sądu Najwyższego Irlandii Północnej (*Court of Appeal in Northern Ireland*) oraz
- w niektórych sprawach, Wysokiego Sądu Irlandii Północnej, (*High Court*).

UKSC rozpatruje odwołania w spornych kwestiach prawnych mających znaczenie dla ogółu społeczeństwa w sprawach o największym znaczeniu (*It hears appeals on arguable points of law of general public importance, concentrating on cases of the greatest significance*).

Sąd Najwyższy może rozpatrywać sprawy tylko po wyczerpaniu toku niższych instancji. Odwołanie do UKSC od postanowienia lub wyroku Sądu Apelacyjnego w Anglii i Walii lub Irlandii Północnej może zostać wniesione wyłącznie za zgodą sądu apelacyjnego lub UKSC (art. 40 ust. 6 CRA). Wniosek o zezwolenie na wniesienie odwołania należy złożyć w pierwszej kolejności do sądu apelacyjnego. Jeżeli ten sąd odmówi zgody, dopiero wówczas może zostać złożony wniosek do UKSC. Możliwość odwołania się do UKSC od orzeczenia sądu w Szkocji

²² W Wielkiej Brytanii sądowa kontrola administracji publicznej jest sprawowana przez sądy powszechne (apelacyjne), które rozpatrują odwołania od decyzji trybunałów administracyjnych; więcej na ten temat: Z. Kmiecik, *Trybunały administracyjne i instytucje publicznego dochodzenia w Wielkiej Brytanii*, Państwo i Prawo 2002/z. 9, s. 25 i n.

przysługiwała początkowo tylko, jeśli takie prawo (w odniesieniu do Komisji Apelacyjnej Izby Lordów) istniało przed dniem 1 października 2009 r. W chwili obecnej zasady uzyskiwania zgody na wniesienie odwołania do UKSC są takie same dla całego obszaru Zjednoczonego Królestwa²³. Postanowienia UKSC w sprawie dopuszczenia wniesienia odwołania (w skrócie PTA: *permission to appeal*) zapadają w składach trzyosobowych, na posiedzeniach niejawnych, co do zasady bez przeprowadzania rozprawy, w terminie 12 tygodni, w których Sąd obraduje (*twelve sitting weeks*), a w sprawach pilnych w terminie 14 dni lub krótszym.

Zgodnie z art. 40 ust. 4 CRA, UKSC przejął także dotychczasową jurysdykcję Izby Lordów, a także jurysdykcję w sprawach dewolucji (*devolution jurisdiction*), która należała do Komisji Sądowej Tajnej Rady (*Judicial Committee of the Privy Council*). UKSC jest zatem najwyższą instancją sądową w sprawach cywilnych i karnych wnoszonych od wyroków sądów niższych instancji niektórych niezależnych terytoriów Wspólnoty Narodów, terytoriów zależnych oraz pozostałych zamorskich terytoriów Wielkiej Brytanii. Szczegółowo, jurysdykcja UKSC została uregulowana w Załączniku 9 do CRA.

Reforma konstytucyjna dokonana w 2005 r. nie zmieniła kształtu systemu wymiaru sprawiedliwości Zjednoczonego Królestwa. Nowoutworzony UKSC przejął dotychczasową jurysdykcję Komisji Apelacyjnej Izby Lordów oraz Komisji Sądowej Tajnej Rady. Zgodnie z art. 41 CRA skutkiem orzeczenia UKSC w sprawie odwołania z jednej jurysdykcji Wielkiej Brytanii (z wyjątkiem spraw z zakresu decentralizacji) będzie wiążący precedens jedynie dla tej jurysdykcji UKSC. UKSC nie jest związany tym orzeczeniem w sprawach pochodzących z pozostałych jurysdykcji. Nie wiąże on również innych sądów w pozostałych jurysdykcjach. „W konsekwencji decyzję Sądu Najwyższego w sprawie odwołania od sądu z jednej części Zjednoczonego Królestwa, np. wyrok w sprawie odwołania od decyzji Sądu Cywilnego (*Court of Session*) może być uznany wyłącznie za decyzję szkockiego sądu i będzie wiążący odpowiednio w sądach szkockich, ale nie będzie mieć mocy wiążącej

²³ *Supreme Court Annual Report 2016–2017*, <https://www.supremecourt.uk/docs/annual-report-2016-17.pdf>, data pobrania: 29.08.2017 r., s. 22.

w sądach Anglii (choć może oczywiście stanowić argument wspierający orzeczenie).”²⁴

Inaczej w przypadku spraw z zakresu decentralizacji (*devolution matter*), definiowanych jako badanie potencjalnego przekroczenia kompetencji przekazanych władzom lokalnym przez ustawy dewolucyjne²⁵ (również w zakresie zgodności uchwalanego prawa z prawem Unii Europejskiej oraz EKPC), ale także zaniedbanie obowiązków nałożonych na władze lokalne przez te akty prawne²⁶. W tym wypadku orzeczenie UKSC będzie wiążące we wszystkich postępowaniach sądowych w tym zakresie, z wyjątkiem późniejszych postępowań przed UKSC. Tego typu sprawy mogą zostać zainicjowane na cztery sposoby: 1) przez pytanie stawiane przez sąd; 2) przez złożenie odwołania od orzeczenia sądu Anglii, Walii, Szkocji lub Irlandii Północnej; 3) jeśli problem związany z decentralizacją (*devolution issue*) jest skierowany przez sąd apelacyjny; 4) jeśli kwestia decentralizacji jest bezpośrednio skierowana do UKSC, niezależnie od tego czy stanowi przedmiot toczącego się sporu, czy nie²⁷. Uprawnienia w zakresie inicjowania spraw tego typu ma także prokurator generalny (*Attorney General*).

²⁴ A. Michalak, *op. cit.*, s. 132.

²⁵ Government of Wales Act 2006, Scotland Act 1998, Northern Ireland Act 1998.

²⁶ A. Michalak, *op. cit.*, s. 132.

²⁷ *Supreme Court Annual Report 2016–2017*, <https://www.supremecourt.uk/docs/annual-report-2016-17.pdf>, data pobrania: 29.08.2017 r., s. 21.

4. Struktura organizacyjna UKSC oraz obciążenie sprawami

4.1. Składy orzekające

Zgodnie z art. 42 CRA sędziowie UKSC orzekają w składach wieloosobowych, nieparzystych. Składy orzekające mogą zatem wynosić minimum trzech sędziów. Nie mogą również składać się w większości (lub w całości) z sędziów pomocniczych. Czynności procesowe mogą być jednak dokonywane przed parzystą liczbą sędziów. Dozwolona jest w tym zakresie pewna elastyczność. „Prawo domagania się składu liczniejszego niż trzech sędziów zostało ograniczone do ściśle określonych postępowań i określonych rodzajów (kategorii) spraw. W przypadku zmian w składzie orzekającym (np. na skutek śmierci lub choroby sędziego) przed końcem postępowania, za zgodą prezesa SN, sędziego przewodniczący składu (za zgodą stron postępowania) może zdecydować o kontynuowaniu postępowania w zmniejszonym składzie (warunkiem jest, że nadal będzie co najmniej trzech sędziów oraz że co najmniej połowę z tych sędziów stanowią sędziowie SN). Sąd może więc kontynuować postępowanie przy parzystej liczbie sędziów, ale jeśli w takim przypadku głosy sędziów podzielą się równo przy podejmowaniu decyzji, wówczas sprawa musi ponownie być rozpatrzona przed składem ukonstytuowanym zgodnie z ogólnymi zasadami.”²⁸

Jak już zostało zaznaczone na wstępie, Prezes UKSC opracował Regulamin Sądu, określający procedurę postępowania przed UKSC (*Supreme Court Rules*). Regulamin ten został zatwierdzony przez parlament i wszedł w życie dnia 1 października 2009 r. Może być on na bieżąco uzupełniany przez wytyczne (*practice directions*), które nie wymagają przejścia procedury zatwierdzającej.

4.2. Administracja UKSC

Zgodnie z art. 48 CRA, Sądem Najwyższym Zjednoczonego Królestwa zarządza dyrektor wykonawczy (*chief executive*), którego powołuje Prezes UKSC. Prezes UKSC może delegować na niego dowolne funkcje nie związane z orzekaniem.

²⁸ A. Michalak, *op. cit.*, s. 132-133.

Uprawnienie to jest obecnie wykorzystywane. Prezes UKSC przekazał dyrektorowi wykonawczemu wszystkie dozwolone funkcje²⁹. Dyrektor wykonawczy działa pod kierownictwem Prezesa UKSC. Prezes UKSC powołuje urzędników oraz innych pracowników (*staff*) UKSC, chociaż może te uprawnienia przekazać dyrektorowi wykonawczemu (art. 49 ust. 1 CRA). Z kolei dyrektor wykonawczy określa liczbę etatów urzędników oraz innych pracowników, a także warunki zatrudnienia (art. 49 ust. 2 CRA). Powołane w ten sposób osoby (zarówno urzędnicy, jak i inni pracownicy), łącznie z dyrektorem wykonawczym, wchodzi w skład służby cywilnej państwa (art. 49 ust. 2A CRA).

Zgodnie z art. 50 CRA obowiązek zapewnienia materialnych warunków niezbędnych do funkcjonowania UKSC ciąży na Lordzie Kanclerzu. W jego gestii jest zapewnienie m.in. odpowiedniej siedziby Sądu, biur i innych pomieszczeń³⁰. Analogiczny obowiązek spoczywa na dyrektorem wykonawczym, który musi zapewnić aby środki jakimi dysponuje Sąd były wykorzystywane w sposób efektywny. Administracja UKSC nie stanowi części Ministerstwa Sprawiedliwości, nie podlega obowiązkowi sprawozdawczemu względem Lorda Kanclerza i z tego względu jest określana jako odrębna, nie-ministerialna (*non-ministerial Department*)³¹. Dyrektor wykonawczy pełni jednocześnie funkcje Głównego Księgowego, odpowiedzialnego bezpośrednio przed Komisją do spraw Rachunków Publicznych przy Izbie Gmin (*House of Commons Public Accounts Committee*). Dyrektor wykonawczy ma dwóch zastępców: jednego, odpowiedzialnego za instytucjonalną i organizacyjną stronę funkcjonowania Sądu (*Director of Corporate Services*), oraz drugiego, który wykonuje funkcje administracyjne i sądowe, zgodnie z Regulaminem UKSC, a także jest odpowiedzialny za prowadzenie spraw sądowych (*Registrar*).

²⁹ *Supreme Court Annual Report 2016–2017*, <https://www.supremecourt.uk/docs/annual-report-2016-17.pdf>, data pobrania: 29.08.2017 r., s. 11.

³⁰ Szczegółowo kwestie nieruchomości publicznych reguluje *Commissioners of Works Act* z 1852 r. oraz *Town and Country Planning Act* z 1990 r.

³¹ Wyodrębnienie to zostało wyjaśnione w corocznym Raporcie publikowanym na stronach UKSC (*Supreme Court Annual Report 2016–2017*): „Sędziowie muszą mieć zagwarantowaną niezależność zarówno od Legislatury jak i Egzekutywy, zgodnie z zasadami konstytucyjnymi [chodzi o CRA – przyp. Z.S.]. Jest to szczególnie istotne, gdyż w praktyce Rząd jest stroną w ponad połowie spraw, w których została złożona apelacja lub w których odbywa się przesłuchanie przed Sądem.”, <https://www.supremecourt.uk/docs/annual-report-2016-17.pdf>, data pobrania: 29.08.2017 r., s. 11.

Powyższe przepisy CRA zostały w 2013 r. uzupełnione (przez CCA) o regulacje dotyczące bezpieczeństwa i ochrony Sądu (dodany art. 51A-51E). Przepisy te przewidują m.in. utworzenie nowego stanowiska urzędnika odpowiedzialnego za ochronę (*Supreme Court security officer*), powoływanego przez Prezesa UKSC.

4.3. Obciążenie sprawami

Poniższe statystyki zostały opracowane w oparciu o coroczny raport publikowany przez UKSC, dostępny na stronie internetowej Sądu: *Supreme Court Annual Report 2016–2017*³².

Tabela 1. Postępowania w sprawie dopuszczenia wniesienia odwołania w okresie od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r.

Rodzaj orzeczenia UKSC	Liczba
Wniesione wnioski ogółem	209
Wnioski przyjęte do rozpoznania	67
Wnioski odrzucone	119
Inny rezultat wniosku	6

Po udzieleniu zgody na wniesienie odwołania zostaje ustalony przybliżony termin rozprawy określony przez strony oraz skład orzekający. Rozprawy trwają przeciętnie ok. 2 dni. W okresie od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r. przeprowadzono 91 rozpraw i wydano 76 orzeczeń.

Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa obraduje (zasiada) w niektóre dni w roku, tzw. *sitting days* (nie obraduje w piątki, które przeznaczone są na przygotowanie spraw i orzeczeń oraz w inne dni, w których sędziowie są niedostępni). W ciągu roku (od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r.) UKSC zasiadał przez 142 dni na 153 możliwych. Celem Sądu jest rozpatrzenie każdej sprawy w ciągu 9 miesięcy od dnia uzyskania zgody na wniesienie odwołania. Z przyczyn praktycznych termin ten nie zawsze zostaje dochowany. W pilnych przypadkach Sąd wyznacza rozprawę w ciągu tygodnia od dnia uzyskania zgody na wniesienie odwołania.

³² <https://www.supremecourt.uk/docs/annual-report-2016-17.pdf>, data pobrania: 29.08.2017 r., s. 23-27.

Tabela 2. Niektóre sprawy rozpatrzone w trybie pilnym.

Oznaczenie sprawy	Wniesienie odwołania	Przyjęcie odwołania	Rozprawa	Wydanie orzeczenia
<i>The Public Law Project v The Lord Chancellor</i>	23.12.2015	15.03.2016	18.04.2016	13.07.2016
<i>Johnson v Secretary of State for the Home Department</i>	24.02.2016	1.03.2016	25.07.2016	19.10.2016
<i>EV (a child) (Scotland)</i>	9.12.2016	nie wymagana	12.01.2017	1.03.2017
<i>PJS v News Group Newspapers Ltd</i>	19.04.2016	nie wymagana	21.04.2016	19.05.2016

Tabela 3. Całkowita statystyka spraw UKSC w okresie od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r.

Rodzaj sprawy	Ogółem
Wniesione wnioski ogółem	209
Wnioski przekazane sędziom	188
Wnioski przyjęte	67
Wnioski odrzucone	119
Inny rezultat wniosku	6
Zwolnienie z opłat	13
Odroczenie opłat	1
Odwołania/wnioski wniesione za zgodą sądu lub nie wymagające zgody (z mocy prawa)	32
Liczba rozpatrzonych odwołań	91
Liczba uwzględnionych odwołań	35
Liczba oddalonych odwołań	36
Liczba odwołań inaczej rozpatrzonych	8
Liczba odwołań przekazanych CJEU (Komisji Sądowej Tajnej Rady)	4
Liczba wydanych orzeczeń	76

Tabela 4. Postępowania w sprawie dopuszczenia wniesienia odwołania ze Szkocji i Północnej Irlandii, w okresie od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r.

Wniesione wnioski ogółem	
Szkocja	21
Irlandia Północna	11
Wnioski przyjęte do rozpoznania	
Szkocja	3
Irlandia Północna	3
Wnioski odrzucone	
Szkocja	12
Irlandia Północna	6
Wnioski odwołania przyjęte z mocy prawa	
Szkocja	10
Irlandia Północna	4

Tabela 5. Wnioski o dopuszczenie wniesienia odwołania według przedmiotu, w okresie od 1 kwietnia 2016 r. do 31 marca 2017 r.

Przedmiot	Przyjęte do rozpoznania	Odrzucone	Inne	Ogółem
arbitraż	1	2		3
spółki	1	1		2
konkurencja	1			1
prawo umów	2	10		12
koronerzy		1		1
koszty	2	1		3
przestępstwa	4	1		5
zniesławienie		2		2
decentralizacja		5		5
dyskryminacja	3			3
edukacja	1			1
zatrudnienie	6	3		9
środowisko		2		2
prawo UE	1	3		4
ekstradycja		2		2
rodzina	1	7		8

usługi finansowe		1		1
prawo do informacji		2		2
budownictwo		2		2
prawa człowieka	2	3		5
imigracja	6	18	1	25
niewypłacalność		2		2
ubezpieczenia	2			2
rewizja sądowa	9	13		22
wynajmujący i najemcy		2		2
niedbalstwo	2	1	1	4
patenty	1	1		2
emerytury		1		1
szkody osobiste	2	5		7
planowanie	5	4	1	10
procedura	6	10	2	18
żegluga	2			2
pomoc prawna	1	1		2
zabezpieczenie społeczne		1	1	2
Podatki	4	10		14
znęcanie się	1	2		3
znaki towarowe	1			1
Ogółem	67	119	6	192

II. Sąd Najwyższy na Węgrzech

1. Wprowadzenie

Sąd Najwyższy (*Kúria*, dawniej *Legfelsőbb Bíróság*) jest najwyższym organem władzy sądowniczej na Węgrzech. Pod przewodnictwem Prezesa Sądu Najwyższego posiada trzy kolegia: karne, cywilne oraz kolegium administracji i prawa pracy. Każdym kolegium zarządza przewodniczący. W ramach tych trzech kolegiów, sędziowie sprawują władzę sądowniczą w poszczególnych Radach. Całkowita liczba personelu węgierskiego SN liczy 328 członków, z czego liczba sędziów wynosi 83, włączywszy w to sędziów funkcyjnych. Sędziowie są wspomagani przez 40 asystentów prawnych. Praca dla SN stanowi dla asystentów przygotowanie do pełnienia zawodu sędziego³³.

Aktualna oficjalna nazwa węgierskiego Sądu Najwyższego (*Kúria*) nawiązuje do wielowiekowej tradycji sądu najwyższej instancji o tej nazwie. W 1949 roku, po ostatecznym przejęciu władzy przez komunistów, przestała funkcjonować powyższa nazwa, zaś Akt XX nowej Konstytucji Węgierskiej Republiki Ludowej ustanowił nową strukturę sądowniczą. *Kúria* została zatem zastąpiona przez Sąd Najwyższy Węgierskiej Republiki Ludowej (*Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága*)³⁴. Wprowadzenie totalitarnego systemu politycznego spowodowało, że kwestia niezawisłości sędziów miała charakter coraz bardziej formalny. Po stłumieniu powstania węgierskiego z 1956 r. niezawisłość została w całości wyeliminowana na kilkuletni okres represji politycznych wobec uczestników wydarzeń, potem była zaś w ograniczonym zakresie przywracana. Dopiero na skutek zmiany systemu politycznego w 1989 r. (tzw. transformacji ustrojowej) istotnie zmodyfikowano Konstytucję, zaś nazwa sądu najwyższej instancji została zmieniona na Sąd Najwyższy Republiki Węgierskiej (*Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága*)³⁵. Wraz ze stopniowym ustanawianiem fundamentów dla rządów prawa

³³ *Organigram of the Curia*, <http://www.lb.hu/en/english/organigram-curia> [dostęp 02.09.2017 r.].

³⁴ *A Kúria története. A felsőbbíráskodás történeti összefoglalása*, <http://www.lb.hu/hu/kuria-tortenete> [dostęp 02.09.2017 r.].

³⁵ *Ibidem*.

dokonane zostały w kolejnych latach reformy dotyczące węgierskiego systemu sądownictwa. Powołanie sędziów powierzone zostało zatem Prezydentowi Republiki, powołano również Krajową Radę Sądowniczą (*Országos Bírói Tanács*, OBT)³⁶.

Po odniesieniu zwycięstwa w wyborach parlamentarnych przez koalicję Fidesz-KDNP przystąpiono do działań mających na celu zmianę ustawy zasadniczej, co stało się możliwe dzięki uzyskaniu większości kwalifikowanej w Parlamencie przez nowy obóz rządzący³⁷. Uchwalona wiosną 2011 r. Konstytucja weszła w życie z dniem 1 stycznia 2012 r. Co bardzo istotne, zmieniona została nazwa państwa z Republiki Węgierskiej na Węgry, co ma podkreślać odcięcie się od dorobku Węgierskiej Republiki Ludowej i odwołanie się do wielowiekowej tradycji Królestwa Węgier³⁸. Za podobny zabieg można uznać zmianę nazwy SN z *Legfelsőbb Bíróság* (po polsku to znaczy dosłownie: Sąd Najwyższy) na *Kúria* (pol. Kuria)³⁹.

W celu wprowadzenia nowej ustawy zasadniczej z dniem 1 stycznia 2012 r., już w 2011 r. podjęte zostały działania prawne mające na celu reformę organizacji i administracji sądów (Ustawa CLXI roku 2011)⁴⁰, jak również w sprawie statusu oraz

³⁶ Ibidem.

³⁷ Od 2010 roku na Węgrzech większość parlamentarną posiada koalicja Fideszu (partii premiera Viktora Orbána) oraz – o czym często się nie pamięta – niewielkiej formacji zwanej Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Ludowa (*Kereszténydemokrata Néppárt*, KDNP).

³⁸ Termin „Republika” (*Köztársaság*) ma na Węgrzech negatywne konotacje związane z rządami skrajnej lewicy oraz komunistów. Węgry tradycyjnie były Królestwem (także jako część Austro-Węgier), po klęsce w pierwszej wojnie światowej i objęciu rządów zmieniono ustrój oraz powołano (pierwszą) Węgierską Republikę Ludową (*Magyar Népköztársaság*), która istniała od listopada 1918 r. do marca 1919 r. Przekształciła się następnie w Węgierską Republikę Rad (*Magyarországi Tanácsköztársaság*), która rządzona była przez komunistów oraz funkcjonowała do początku sierpnia 1919 r. Wówczas władzę przejęła prawica, która formalnie przywróciła monarchię z adm. Miklósem Horthym jako regentem (Ententa sprzeciwiała się bowiem powrotowi na tron węgierski Karola Habsburga). Oficjalna nazwa państwa brzmiała od tego czasu Królestwo Węgier (*Magyar Királyság*), aż do 1946 r. gdy powołano Republikę Węgierską (*Magyar Köztársaság*). Istniała ona do 1949 r., gdy po objęciu władzy przez komunistów wspieranych przez Związek Sowiecki powstała (druga) Węgierska Republika Ludowa (*Magyar Népköztársaság*). Pod taką nazwą państwo funkcjonowało aż do 1989 r., gdy ponownie przyjęto nazwę Republika Węgierska (*Magyar Köztársaság*). Z dniem 1 stycznia 2012 r. (w wyniku wejścia w życie nowej ustawy zasadniczej) ponownie zmieniono oficjalną nazwę państwa – tym razem na Węgry (*Magyarország*), pozbywając się w ten sposób słowa „Republika”, choć Węgry formalnie pozostają republiką parlamentarną.

³⁹ W niniejszym opracowaniu będzie jednak używane określenie „Sąd Najwyższy” (w skrócie: SN), gdyż najlepiej oddaje w języku polskim istotę tego organu. W dostępnych tłumaczeniach Konstytucji Węgier na język polski również pada sformułowanie „Sąd Najwyższy”, zob. *Ustawa Zasadnicza Węgier z dnia 25 kwietnia 2011 r.* (Tłumaczenie: Jerzy Snopek), <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/wegry2011.html> [dostęp: 02.09.2017 r.].

⁴⁰ Zob. 2011. évi CLXI. törvény: a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról.

wynagrodzenia sędziów (Ustawa CLXII roku 2011).⁴¹ Zgodnie z deklaracjami zawartymi na stronie internetowej SN, zmiany były podyktowane wolą zapewnienia nowoczesnego oraz skutecznego systemu sądownictwa oraz wyeliminowania wcześniejszych wad w jego funkcjonowaniu⁴². Należy podkreślić, iż po wprowadzeniu nowej ustawy zasadniczej nastąpiło bardzo jasne rozdzielenie kompetencji administracyjnych i zawodowych: zadanie centralnej administracji sądów sprawuje zatem Prezes Krajowego Biura Sądowego (*Országos Bírósági Hivatal*, OBH), natomiast Prezes SN jest wyłącznie odpowiedzialny za profesjonalne przywództwo⁴³. Pierwszym Prezesem SN został z dniem 1 stycznia 2012 r. Dr. Péter Darák⁴⁴. Siedzibą SN jest stolica kraju – Budapeszt.

⁴¹ Zob. 2011. évi CLXII. törvény: a bírák jogállásáról és javadalmazásáról.

⁴² A Kúria története..., op. cit.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Zob. Dr. Darák Péter, <http://kuria-birosag.hu/hu/dr-darak-peter> [dostęp 04.09.2017 r.].

2. Organizacja wewnętrzna Sądu Najwyższego

2.1. Prezes Sądu Najwyższego

Prezes Sądu Najwyższego (*A Kúria elnöke*) przewodniczy temu organowi. Tak jak inni sędziowie na Węgrzech nie może być on członkiem partii politycznej lub prowadzić działalności politycznej. Jest jedynym sędzią na Węgrzech, który przy sprawowaniu swojego urzędu nie jest ograniczony wiekiem emerytalnym. Prezesa SN na okres dziewięciu lat wybiera Zgromadzenie Krajowe (*Országgyűlés*), po przedstawieniu wniosku z jego kandydaturą przez Prezydenta Węgier. Do wyboru Prezesa SN wymagana jest większość kwalifikowana (2/3) członków Zgromadzenia⁴⁵.

Prezesowi SN podlegają bezpośrednio następujące jednostki: (1) Wiceprezes Sądu Najwyższego; (2) przewodniczący Kolegium Karnego; (3) przewodniczący Kolegium Cywilnego; (4) przewodniczący Kolegium Administracji i Prawa Pracy; (5) Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego; (6) Zastępca Sekretarza Generalnego; (7) Sekretariat Prezesa; (8) Sekretariat Prasowy; (9) Biuro Spraw Zagranicznych i Prawa Europejskiego; (10) Ciało Doradcze; (11) Departament Budżetowy i Zaopatrzenia; (12) Przewodniczący Kontroli Wewnętrznej⁴⁶.

Prezes SN posiada szeroki zakres zadań, w pełnieniu których pomagają mu m.in. Wiceprezes SN, Sekretarz Generalny SN czy pełniący funkcję przewodniczących danych Kolegiów oraz kierownicy innych organów. Kieruje on i reprezentuje SN, a także składa co roku sprawozdanie dla Zgromadzenia Krajowego o czynnościach SN mających na celu zapewnienie jednolitości stosowania prawa przez sądy. Kontroluje dotrzymywanie terminów przez SN, dba też o przestrzeganie reguł zarządzania oraz administrowania SN. Wykonuje wszelkie inne czynności, które mieszczą się w zakresie jego obowiązków⁴⁷.

⁴⁵ Art. 26. Konstytucji Węgier.

⁴⁶ Zob. Tabela 1.

⁴⁷ *A Kúria elnökének 2/2016. számú utasítása: a Kúria Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 9/2012. számú elnöki utasítás módosításáról*, <http://kuria->

Wśród obowiązków Prezesa SN należy zwrócić szczególną uwagę na konieczność zwołania co najmniej raz w roku Posiedzenia Ogólnego (*Teljes Ülés*)⁴⁸, którego członkami są wszyscy sędziowie SN. Głównym celem jest ustalenie planu pracy, co jest czynione na piśmie nie później niż w ciągu 15 dni. Posiedzenie jest kierowane przez Prezesa SN lub, w przypadku uzasadnionych przeszkód, przez Wiceprezesa SN⁴⁹.

2.2. Wiceprezes Sądu Najwyższego

Wiceprezes Sądu Najwyższego (*A Kúria elnökhelyettese*) wspiera pracę Prezesa SN, zastępując go w przypadku niemożności uczestniczenia (a także w wypadku nieobsadzenia stanowiska Prezesa SN) i wykonuje wszelkie czynności administracyjne powierzone jurysdykcji Prezesa SN⁵⁰. Do jego zadań należy zastępowanie Prezesa SN na spotkaniach, konferencjach oraz branie udziału we wszelkich innych oficjalnych wydarzeniach, w których Prezes SN nie może uczestniczyć osobiście. W imieniu Prezesa SN Wiceprezes SN może również przyjmować oficjalne delegacje organizacji międzynarodowych oraz krajowych, zaś w razie nieobecności Prezesa SN wykonuje wszelkie oficjalne zadania mu powierzone⁵¹.

Pod bezpośrednim nadzorem Wiceprezesa SN znajdują się: (1) Sekretariat Wiceprezesa (*Elnökhelyettesi Titkárság*); (2) Biblioteka Prawna im. Gusztáva Tőryego (*Tőry Gusztáv Jogi Szakkönyvtár*)⁵²; (3) Straż (*Rendészet*); (4) Kierownik ds. Bezpieczeństwa (*Biztonsági Vezető*); (5) Pełnomocnik ds. obrony kraju i obrony cywilnej (*Honvédelmi és polgárvédelmi megbízott*); (6) Pełnomocnik ds. obrony

birosag.hu/sites/default/files/szabalyzatok/szmszmod.2016.03.01._napjatoI_0.pdf, s. 10-12. [dostęp: 04.09.2017 r.].

⁴⁸ Dosł. Całkowite/Kompletne Posiedzenie.

⁴⁹ Ibidem, s. 5-7.

⁵⁰ 2011. évi CLXI. törvény..., Art. 35.

⁵¹ *Organigram of the Curia...*, op. cit.

⁵² Gusztáv Tőry (1857-1925) – węgierski prawnik, minister sprawiedliwości, prezes Sądu Najwyższego.

przeciwpozarowej, ochrony pracy, energetyki i ochrony środowiska (*Tűzvédelmi, munkavédelmi, energetikai és környezetvédelmi megbízott*).⁵³

Wiceprezes SN posiada następujące oficjalne obowiązki: (a) zastępowanie z pełnym zakresem uprawnień Prezesa SN, w przypadku niemożności jego uczestniczenia lub gdy to stanowisko jest nieobsadzone, aż do momentu, gdy Zgromadzenie Krajowe nie wybierze nowego Prezesa SN; (b) wypełnianie w ramach obowiązków Prezesa SN przekazanych mu czynności administracyjnych, organizacyjnych oraz koordynacyjnych; (c) zarządzanie sprawami zażaleń; (d) nadzorowanie danymi publicznymi oraz w interesie publicznym udostępnianie danych; (e) kierowanie strażą SN; (f) podejmowanie czynności związanych z obowiązkami dotyczącymi ochrony informacji niejawnych, zarządzania danymi, obrony kraju, obrony cywilnej oraz ochrony przeciwpozarowej; (g) kierowanie Biblioteką Prawną SN⁵⁴.

2.3. Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego

Sekretarz Generalny Sądu Najwyższego (*A Kúria Főtitkára*) wspiera administracyjną pracę Prezesa SN poprzez nadzorowanie oraz kontrolę działań następujących jednostek: (1) Gabinetu (Kabinet); (2) Biura Prezesa (*Elnöki Iroda*); (3) Departamentu Koordynacji, Personelu oraz Edukacji (*Koordinációs, Személyzeti és Oktatási Főosztály*); (4) Wydziału Informatycznego (*Informatikai Osztály*); (5) Biura Spraw Bieżących (*Ügykezelő Iroda*). W razie potrzeby zastępuje go Zastępca Sekretarza Generalnego Sądu Najwyższego (*A Kúria Főtitkár-helyettese*)⁵⁵.

Sekretarz Generalny przygotowuje Prezesowi SN do podpisu zarządzenia, sprawozdania oraz projekty odpowiedzi, które są w zakresie kompetencji Prezesa SN, bierze udział przy przygotowywaniu poleceń Prezesa SN, które odnoszą się do regulaminów i projektów, jak również pomaga w zwoływaniu Posiedzenia Ogólnego i narady przewodniczących, a także w ustalaniu porządku dnia, na podstawie polecenia Prezesa SN własnym podpisem wydaje zarządzenia w sprawach leżących w kompetencjach Prezesa SN, utrzymuje kontakt z Krajową

⁵³ Zob. Tabela 1.

⁵⁴ *A Kúria elnökének 2/2016...*, op. cit., s. 12.

⁵⁵ Zob. Tabela 1.

Radą Sądowniczą oraz z Prezesem Krajowego Biura Sądowego, jak również wykonuje inne czynności, które znajdują się w jego zakresie kompetencji⁵⁶.

2.4. Kolegia Sądu Najwyższego

W skład węgierskiego Sądu Najwyższego wchodzi trzy kolegia: Kolegium Karne (*Büntető Kollégium*), Kolegium Cywilne (*Polgári Kollégium*) oraz Kolegium Administracji i Prawa Pracy (*Közigazgatási-Munkaügyi Kollégium*). Są one bezpośrednio podległe Prezesowi SN, a kierują nimi odpowiedni przewodniczący. Każde kolegium składa się z kilku rad (od trzech do dziesięciu, węg. *Tanács*), w skład których wchodzi różna liczba przewodniczących oraz pracowników administracyjnych, doradców itd. Każda z rad ma wyznaczony dzień tygodnia na obrady oraz konkretną salę. Kolegium Cywilne podzielone jest na dwa działy (cywilny oraz gospodarczy), natomiast w skład Kolegium Administracji i Prawa Pracy wchodzi dział administracyjny oraz dział ds. prawa pracy⁵⁷.

2.5. Pozostałe jednostki Sądu Najwyższego

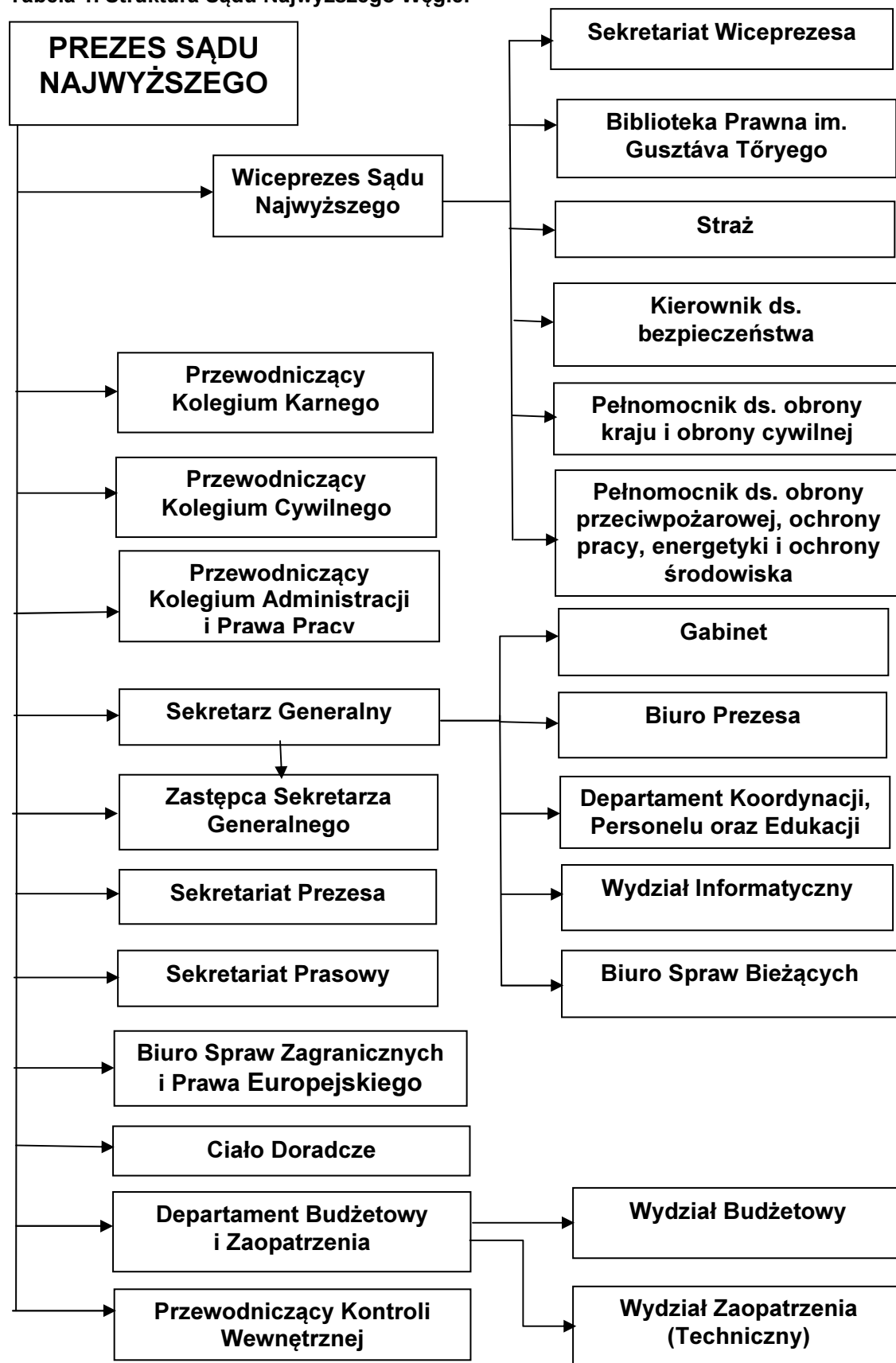
Wśród pozostałych jednostek Sądu Najwyższego, które znajdują się pod bezpośrednim nadzorem ze strony Prezesa SN, należy wymienić Sekretariat Prezesa (*Elnöki Titkárság*), Sekretariat Prasowy (*Sajtótitkárság*), Biuro Spraw Zagranicznych i Prawa Europejskiego (*Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Jogi Iroda*), Ciało Doradcze (*Tanácsadói Testület*), Departament Budżetowy i Zaopatrzenia (*Költségvetési és Ellátási Főosztály*) oraz Kontrola wewnętrzna (*Belső ellenőrzés*). Należy podkreślić, iż Departament Budżetowy i Zaopatrzenia jest zdecydowanie najbardziej rozbudowaną jednostką ze wszystkich wymienionych w niniejszej części i dzieli się on na dwa wydziały: Wydział Budżetowy (*Költségvetési Osztály*) i Wydział Zaopatrzenia/Techniczny [*Ellátási (Műszaki) Osztály*]⁵⁸.

⁵⁶ *A Kúria elnökének 2/2016...*, op. cit., s. 13-14.

⁵⁷ *Ibidem.*, s. 16-21.

⁵⁸ *A Kúria elnökének 2/2016...*, op. cit., s. 16-21.

Tabela 1. Struktura Sądu Najwyższego Węgier

Źródło: *Igazgatási szervezet*, <http://kuria-birosag.hu/hu/igazgatasi-szervezet> (tłumaczenie własne) [dostęp. 02.09.2017 r.].

3 Miejsce Sądu Najwyższego w węgierskim systemie sądowniczym

Według Konstytucji Węgier, sędziowie są niezależni, podlegają jedynie ustawom oraz są niezawisli przy podejmowaniu swoich działań. Mogą być odwołani z urzędu wyłącznie z przyczyn i w ramach postępowania określonego w ustawie organicznej. Nie mogą być członkami partii politycznych oraz nie mogą prowadzić wszelkiej działalności politycznej. Powoływani są na urząd przez Prezydenta Węgier, stosownie do przepisów ustawy organicznej. Aby zostać mianowanym sędzią, należy mieć ukończony trzydziesty rok życia. Warto podkreślić, że wszyscy sędziowie – poza Prezesem Sądu Najwyższego – mogą sprawować swój urząd tylko do osiągnięcia wieku emerytalnego⁵⁹.

Sądy na Węgrzech orzekają kolegium, o ile inaczej nie stanowi ustawa. W postępowaniu sądowym mogą również uczestniczyć sędziowie niezawodowi – w sprawach i w trybie określonym ustawowo. Tylko sędzia zawodowy może pełnić funkcję sędziego orzekającego jednoosobowo oraz przewodniczącego składu sędziowskiego. W sprawach określonych przez ustawę, kompetencje sędziego orzekającego jednoosobowo wykonywać może również sekretarz sądowy⁶⁰. Sądy w trakcie stosowania prawa, dokonując wykładni tekstu aktów normatywnych, powinny mieć na uwadze ich cele oraz treść ustawy zasadniczej. W wykładni ustawy zasadniczej oraz ustaw należy mieć na względzie, że służą one realizacji celów moralnych oraz ekonomicznych, jak również że powinny pozostawać w zgodzie ze zdrowym rozsądkiem oraz dobrem publicznym⁶¹.

Ważną rolę w systemie sądowniczym Węgier odgrywają dwa wspomniane już powyżej organy: Krajowe Biuro Sądowego (*Országos Bírósági Hivatal*, OBH) oraz Krajowa Rada Sądownicza (*Országos Bírói Tanács*, OBT). W kompetencji przewodniczącego OBH leży centralna administracja sądowa. Jest on odpowiedzialny za jej funkcjonowanie oraz efektywność, a także za to, aby spełniała swoje funkcje zgodnie z zasadą niezawisłości sądów, która jest zapisana w ustawie zasadniczej. W swojej pracy jest wspierany m.in. przez głównego

⁵⁹ Art. 26 Konstytucji Węgier.

⁶⁰ Art. 27, ibidem.

⁶¹ Art. 28, ibidem.

wiceprzewodniczącego i pozostałych wiceprzewodniczących. Nad jego czynnościami administracyjnymi nadzór sprawuje OBT. Przewodniczący OBH jest wybierany większością kwalifikowaną dwóch trzecich członków Zgromadzenia Krajowego na wniosek Prezydenta Węgier. Na stanowisko przewodniczącego OBH może zostać wybrany tylko profesjonalny sędzia⁶².

Krajowa Rada Sądownicza (OBT) to organ mający na celu nadzorowanie centralnej administracji sądów. W jej skład wchodzi 15 członków, w tym Prezes SN, który jest członkiem OBT z urzędu. Pozostałych 14 członków jest wybieranych zwykłą większością w utajnionych wyborach przez delegowanych sędziów. Na pierwszym posiedzeniu delegowani sędziowie wybierają jednego sędziego z sądu apelacyjnego, pięciu z sądów ogólnych, siedmiu z sądów lokalnych oraz jednego z sądu pracy⁶³.

Sąd Najwyższy jest najwyższym organem w węgierskim systemie sądowym. Sądy niższej instancji są następujące: (a) (rejonowe) sądy apelacyjne (*ítélőtáblák*); (b) sądy powszechne (*törvényszékek*); (c) sądy rejonowe (*járásbíróságok*) oraz (d) sądy administracyjne i sądy pracy. Obszar jurysdykcji sądu ogólnie odpowiada granicom administracyjnym, z nazwą sądu wskazującą miejsce jego siedziby. Sędziowie nieprofesjonalni (*nem hivatásos bíró*) mogą uczestniczyć w postępowaniach sądowych w pewnych przypadkach i na warunkach określonych prawem, lecz tylko profesjonalni sędziowie mogą występować jako pojedynczy sędziowie (*egyesbíró*) lub jako prezesi/przewodniczący rad (*tanácselnök*). Tak jak to zostało już powyżej podkreślone, sędziowie nie mogą być członkami partii politycznych (oraz prowadzić jakiegokolwiek działalności politycznej). Powoływani są na stanowiska przez Prezydenta Węgier, a odwołani mogą być wyłącznie na podstawie procedur określonych przez prawo⁶⁴.

⁶² *Judicial systems in Member States - Hungary*, https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-hu-en.do?member=1 [dostęp 07.09.2017 r.].

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem.

4. Kompetencje Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy na Węgrzech orzeka: (a) w sprawach karnych, cywilnych oraz innych określonych ustawami; (b) o prawomocności decyzji administracyjnej; (c) o zgodności rozporządzenia samorządu z innymi aktami normatywnymi oraz o unieważnieniu takiego rozporządzenia; (d) o stwierdzeniu zaniechań przez samorządy lokalne w wykonywaniu obowiązków legislacyjnych. SN, poza wypełnianiem ww. kompetencji, gwarantuje również jednolitość stosowania prawa przez sądy, wydając w tej sprawie wiążące sądy postanowienia⁶⁵.

Zgodnie z ustawą CLXI z roku 2011 o organizacji i administracji sądów, Sąd Najwyższy ma następujące kompetencje: (1) rozpatruje – w przypadkach określonych w ustawie – odwołania od decyzji wydanych przez sądy powszechne oraz sądy apelacyjne; (2) rozpatruje wnioski o dokonanie weryfikacji (*felülvizsgálati kérelem*); (3) przyjmuje wytyczne mające na celu ujednolicenie orzecznictwa (*jogegységi határozat*), które są wiążące dla wszystkich sądów na Węgrzech; (4) analizuje ostatecznie orzeczenia sądowe oraz kontroluje i weryfikuje ogólną praktykę orzecznictwa sądów; (5) wydaje orzeczenia sądowe oraz postanowienia w przedmiocie zasad prawnych; (6) podejmuje decyzje o niezgodności dekretów władz lokalnych z innymi przepisami oraz o unieważnieniu takich dekretów; (7) podejmuje decyzje stwierdzające, że władze lokalne nie wykonały obowiązku wprowadzenia aktów prawa miejscowego przewidzianych przez ustawę; (8) rozpatruje inne sprawy będącego pod jego jurysdykcją⁶⁶.

Warto wspomnieć o nowych uprawnieniach SN w sprawie rozporządzeń samorządowych. W przypadku stwierdzenia niezgodności rozporządzenia samorządowego z nadrzędną ustawą sprawę rozpatruje SN. Jeżeli delegatura stołeczna lub komitacka (wojewódzka) uważa rozporządzenie samorządowe za niezgodne z prawem, może wystąpić z wnioskiem do sądu o przyjrzenie się legalności rozporządzenia. Jeżeli SN stwierdzi jego niezgodność z nadrzędnymi przepisami, wówczas uchyla dane rozporządzenie. Oprócz tego, SN może orzec

⁶⁵ Art. 25 Konstytucji Węgier.

⁶⁶ 2011. évi CLXI. törvény..., Art. 6.

o niedopełnianiu przez samorząd terytorialny obowiązku wydania aktu normatywnego – również na wniosek delegatury stołecznej i komitackiej. Tymi zadaniami zajmuje się powołana specjalnie rada samorządowa (*önkormányzati tanács*)⁶⁷.

⁶⁷ A Kúria *önkormányzati tanácsának hatáskörébe tartozó nemperes eljárások*, <http://kuria-birosag.hu/hu/kuria-onkormanyzati-tanacsanak-hataskorebe-tartozo-nemperes-eljarasok> [dostęp: 08.09.2017 r.]; Zob. R. Répássy, *Streszczenie najważniejszych zmian w ustawach kardynalnych dotyczących systemu sądownictwa* [w:] Węgry. *Co tam się dzieje*, Warszawa 2013, s. 177-178.

5. Sposób powoływania sędziów i wymogi

Prezes SN wybierany jest na okres dziewięciu lat przez Zgromadzenie Krajowe (*Országgyűlés*) po złożeniu wniosku przez Prezydenta Węgier. Do jego wyboru wymagana jest większość kwalifikowana 2/3 głosów członków Zgromadzenia⁶⁸. Wybrany na Prezesa SN musi mieć za sobą co najmniej pięcioletnią służbę sędziowską⁶⁹. Według ustawy CLXII z roku 2011 o statusie prawnym i wynagrodzeniu sędziów, Prezes SN otrzymuje miesięczne wynagrodzenie w wysokości 39-krotności podstawy wynagrodzenia urzędnika państwowego⁷⁰.

Wymagania wobec sędziów są określone w ustawie CLXII z roku 2011 o statusie prawnym i wynagrodzeniu sędziów. Aby być sędzią SN również należy spełniać określone wymogi. Oprócz podstawowego wymogu ukończenia trzydziestego roku życia, aby zostać sędzią na Węgrzech należy spełniać następujące warunki:

- (1) być obywatelem węgierskim;
- (2) posiadać stosowne uprawnienia;
- (3) posiadać uniwersyteckie wykształcenie prawnicze;
- (4) zdać egzamin zawodowy z prawa;
- (5) zgodzić się na złożenie oświadczenia majątkowego zgodnie z przepisami;
- (6) przez co najmniej rok pracować:
 - (a) jako kurator sądowy, podprokurator, prawnik, notariusz lub radca prawny;
 - (b) jako urzędnik rządowy lub jako urzędnik państwowy w centralnym organie administracyjnym lub na stanowisku wymagającym zdania egzaminu prawnego;
 - (c) jako sędzia konstytucyjny, sędzia, sędzia wojskowy lub prokurator;
 - (d) jako osoba wymierzająca sprawiedliwość w organizacji międzynarodowej lub w jakimkolwiek organie Unii Europejskiej lub prowadząca działania związane z wymiarem sprawiedliwości;
- (7) należy być odpowiednią osobą do sprawowania funkcji sędziego w oparciu o wynik egzaminu zawodowego⁷¹.

⁶⁸ Art. 26 Konstytucji Węgier.

⁶⁹ 2011. évi CLXI. törvény..., Art. 32.

⁷⁰ 2011. évi CLXII. törvény..., Art. 57.

⁷¹ Art. 3, ibidem.

Na sędziego nie może być mianowana osoba, która:

- (1) posiada rejestr karny;
- (2) jest wykluczona z zawodu z powodu braku uniwersyteckiego wykształcenia prawniczego;
- (3) nie posiada rejestru karnego, lecz której odpowiedzialność karna za popełnione przestępstwo została ogłoszona w ostatecznej decyzji sądu:
 - (a) została skazana na co najmniej pięć lat pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo, przez dwanaście lat od odbycia kary;
 - (b) została skazana na co najwyżej pięć lat pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo, przez dziesięć lat od daty odbycia kary;
 - (c) otrzymała wyrok pozbawienia wolności w zawieszeniu za umyślne przestępstwo, przez osiem lat od odbycia kary;
 - (d) została skazana na prace społeczne lub uiszczenie kary finansowej za umyślne przestępstwo, przez pięć lat od odbycia kary;
 - (e) otrzymała karę finansową w zawieszeniu za umyślne przestępstwo, przez trzy lata od odbycia kary;
 - (f) została skazany na co najwyżej pięć lat pozbawienia wolności za nieumyślne przestępstwo, przez osiem lat od odbycia kary;
 - (g) otrzymała wyrok pozbawienia wolności w zawieszeniu za nieumyślne przestępstwo, przez pięć lat od odbycia kary;
 - (h) została skazana na prace społeczne lub uiszczenie kary finansowej za nieumyślne przestępstwo, przez trzy lata od odbycia kary;
- (4) została umieszczona w placówce psychiatrycznej przez sąd, przez trzy lata od zakończenia pobytu;
- (5) była pod nadzorem sędziowskim, jeśli okres jest przedłużony, przez trzy lata od zakończenia przedłużonego okresu nadzoru;
- (6) podlega procedurze postępowania karnego, nie włączając w to postępowania wszczętego przez osobę prywatną, aż do zakończenia postępowania;
- (7) która otrzymała najwyższą karę administracyjną w postępowaniu dyscyplinarnym jako sędzia, prokurator, urzędnik rządowy, urzędnik państwowy, notariusz, prawnik, komornik, pracownik sektora publicznego, członek zawodowy jakiejkolwiek organizacji zbrojnej, pracownik sądowy, podprokurator, aplikant na prokuratora,

stażysta prawnik lub zastępca notariusza, tak długo jak ma zastosowanie kara administracyjna⁷².

Nie może zostać wybrany na Prezesa SN ten: (a) przeciwko komu toczy się postępowanie dyscyplinarne lub karne – za wyjątkiem wszczętych postępowań karnych z oskarżenia prywatnego; (b) kto podlega karze dyscyplinarnej; (c) przeciwko któremu toczy się postępowanie w celu ustalenia niezdolności do pełnienia służby; (d) którego służba sędziowska jest zawieszona prawem⁷³. Kadencja Prezesa Sądu Najwyższego ustaje: (a) wraz z upłynięciem czasu trwania kadencji; (b) wraz z zakończeniem służby sędziowskiej; (c) w przypadku rezygnacji z urzędu; (d) w przypadku stwierdzenia niemożności pełnienia urzędu; (e) w przypadku zrzeczenia się urzędu; (f) w przypadku pozbawienia urzędu⁷⁴. O stwierdzenie wygaśnięcia mandatu Prezesa SN Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego informuje w ciągu 8 dni Prezydenta Węgier⁷⁵. Jeżeli Zgromadzenie Krajowe nie wybrało nowego Prezesa SN, to dotychczasowy Prezes SN pełni obowiązki Prezesa SN, aż nie nastąpi ważny wybór nowego Prezesa SN⁷⁶.

Prezydent Węgier na wniosek Prezesa SN mianuje Wiceprezesa SN, natomiast Prezes SN mianuje przewodniczących kolegiów, wiceprzewodniczących, przewodniczących rad, jak również Sekretarza Generalnego oraz Zastępcę Sekretarza Generalnego⁷⁷. Czyni to jednak w oparciu o rozpisane wcześniej konkursy na dane stanowisko. Prezes SN jest bowiem uprawniony rozpisać konkurs na stanowisko Wiceprezesa SN oraz inne stanowiska kierownicze. Aby wygrać konkurs na urząd kierowniczy, należy spełnić wszelkie wymagane warunki. Warto podkreślić, że zgłoszony wniosek – za wyjątkiem konkursu na przewodniczącego rady – musi zawierać pracę konkursową, w której zainteresowany zamieszcza długoterminowy plan pracy jednostki⁷⁸.

⁷² Ibidem.

⁷³ 2011. évi CLXI. törvény..., Art. 32.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Art. 39. Ibidem.

⁷⁸ Ibidem.

6. Obciążenie sprawami

Szczegółowe dane dotyczące spraw rozpatrywanych w kolegiach Sądu Najwyższego można znaleźć na węgierskojęzycznej stronie SN. Dołączone są one do sprawozdania rocznego Prezesa SN, zaś dostępne tam dane obejmują lata 2013-2015⁷⁹.

W 2013 r. do Kolegium Karnego wpłynęło 1557 spraw, w 2014 r. – 1840 spraw, w 2015 r. – 2006 spraw. W 2013 r. zakończono rozpatrywanie 1613 spraw, w 2014 r. – 1796 spraw, a w 2015 r. – 1962 spraw. W 2013 r. w toku było 196 spraw, w 2014 r. – 240 spraw, zaś w 2015 r. – 284 spraw. Do Kolegium Cywilnego w 2013 r. wpłynęło 2737 spraw, z czego 2357 do działu cywilnego, a 380 do działu gospodarczego. W 2014 r. wpłynęło 3047 spraw (odpowiednio 2614 i 433), zaś w 2015 r. – 3039 spraw (2666 i 373). W 2013 r. zakończono rozpatrywanie 3060 spraw (2645 i 415), w 2014 r. – 3048 spraw (2594 i 454), natomiast w 2015 r. – 2992 spraw (2604 i 388). W 2013 r. w toku było 1166 spraw (1009 i 157), w 2014 r. – 1165 spraw (1029 i 136), zaś w 2015 r. – 1212 spraw (1091 i 121). Do Kolegium Administracji i Prawa Pracy w 2013 r. wpłynęło 2475 spraw, z czego 1710 do działu administracyjnego, natomiast 765 do działu ds. prawa pracy. W 2014 r. wpłynęło 2822 spraw (odpowiednio 2143 i 679), zaś w 2015 r. – 2760 spraw (2038 i 722). W 2013 r. zakończono rozpatrywanie 2974 spraw (1977 i 997), w 2014 r. – 3115 spraw (2306 i 809), natomiast w 2015 r. – 2687 (1952 i 735). W 2013 r. w toku było 1436 spraw (980 i 456), w 2014 r. – 1143 spraw (817 i 326), zaś w 2015 r. – 1216 spraw (903 i 313)⁸⁰.

⁷⁹ *A Kúria elnökének beszámolója. A Kúria elnökének országgyűlési beszámolója a Kúria 2015. évi tevékenységéről a jogegység biztosítása és az önkormányzati normakontroll körében*, <http://lb.hu/hu/a-kuria-elnokenek-beszamoloi> [dostęp 08.09.2017 r.].

⁸⁰ Zob. Tabela 2.

Tabela 2. Dane dotyczące liczby rozpatrywanych spraw przez kolegia Sądu Najwyższego w latach 2013-2015

	2013			2014			2015		
	Wpł.	Zak.	Wt.	Wpł.	Zak.	Wt.	Wpł.	Zak.	Wt.
Kolegium Karne	1557	1613	196	1840	1796	240	2006	1962	284
KC – dział cywilny	2357	2645	1009	2614	2594	1029	2666	2604	1091
KC – dział gospodarczy	380	415	157	433	454	136	373	388	121
KAiPP – dział administracyjny	1710	1977	980	2143	2306	817	2038	1952	903
KAiPP – dział ds. prawa pracy	765	997	456	679	809	326	722	735	313

KC – Kolegium Cywilne; KAiPP – Kolegium Administracji i Prawa Pracy; Wpł. – Wpłynęło; Zak. – Zakończone; Wt. – W toku⁸¹.

⁸¹ Źródło: 4. sz. *Melléklet: A Kúria 2015. évi ügyforgalmi adatai*, s. 1, http://lb.hu/sites/default/files/elnok_beszam/b_11304_kuria_elnoki_beszamololo_2015._evrol_melleklet_ekkel.pdf [dostęp 08.09.2017 r].

Ze spraw, które wpłynęły w 2015 r. do Kolegium Karnego, 1419 było w trybie kasacji, 24 związane z ochroną praworządności, 405 w trybie apelacji, 31 jako instancja trzeciego stopnia, 124 dotyczyły określania sądu właściwego do rozpatrzenia sprawy w przypadkach wątpliwych, natomiast 3 były w trybie sprzeciwu (razem 2666)⁸². Spośród spraw, które napłynęły w 2015 r. do działu cywilnego Kolegium Cywilnego, 2134 były w trybie kasacji, 145 w trybie apelacji, 374 – inne sprawy (w tym wyznaczanie właściwego sądu do rozpatrzenia sprawy), a 13 w trybie sprzeciwu (razem 2666)⁸³. Z 373 spraw, które w roku 2015 wpłynęły do działu gospodarczego Kolegium Cywilnego, 296 było w trybie kasacji, 75 w trybie apelacji, natomiast 2 w trybie sprzeciwu⁸⁴. Spośród spraw, które w 2015 r. wpłynęły do działu administracyjnego Kolegium Administracji i Prawa Pracy, 1689 były w trybie kasacji, 30 w trybie apelacji, 134 dotyczyły spraw samorządowych, referendalnych oraz wyborczych, 184 dotyczyły innych spraw (w tym określania właściwego sądu do rozpatrzenia sprawy), a jedna była w trybie sprzeciwu (razem 2038)⁸⁵. Do działu ds. prawa pracy Kolegium Administracji i Prawa Pracy w 2015 r. napłynęły 722 sprawy. Aż 699 było w trybie kasacji, zaś 23 dotyczyły innych spraw (w tym wyznaczania właściwego sądu do rozpatrzenia sprawy)⁸⁶.

Przedstawione dane pozwalają w pewnym przybliżeniu zapoznać się z obciążeniem sprawami w poszczególnych kolegiach węgierskiego Sądu Najwyższego oraz porównać tendencje. Nie udało się dotrzeć do danych za rok 2016, prawdopodobnie nie zostały one opublikowane do momentu powstania niniejszego tekstu.

⁸² Ibidem, s. 4.

⁸³ Ibidem, s. 7.

⁸⁴ Ibidem, s. 8.

⁸⁵ Ibidem, s. 5.

⁸⁶ Ibidem, s. 6.

III. Sąd Kasacyjny w Republice Francuskiej

1. Uwagi wprowadzające

Francuski Sąd Kasacyjny (oryg. *Cour de Cassation*) to najwyższy organ władzy sądowniczej we francuskim systemie prawnym. Sąd Kasacyjny jest sądem stałym z siedzibą w Paryżu i pełni rolę analogiczną do polskiego Sądu Najwyższego. Sąd Kasacyjny nie rozpatruje spraw merytorycznie (nie dokonuje analizy stanu faktycznego), lecz kontroluje prawidłowość zastosowanych przepisów proceduralnych oraz właściwość zastosowania przepisów prawa materialnego przez sądy niższych instancji w konkretnej sprawie cywilnej lub karnej. Nigdy nie pełni roli sądu odwoławczego, gdyż naczelną zasadą francuskiego ustroju sądowniczego jest dwuinstancyjność, czyli funkcjonowanie sądów pierwszej instancji i sądów apelacyjnych. Orzeczenia wydawane przez Sąd Kasacyjny prowadzą do unifikacji prawa, nawet jeśli nie są wiążące dla sądów niższych instancji. Od 1991 r. Sąd Kasacyjny wydaje także opinie dla innych organów w kwestiach dotyczących istotnych zagadnień prawnych.

Sąd Kasacyjny dzieli się na sześć izb⁸⁷: pierwsza izba cywilna, druga izba cywilna, trzecia izba cywilna, izba handlowa, izba społeczna, izba karna. W skład Sądu Kasacyjnego wchodzi pierwszy prezes (*premier président*), przewodniczący wydziałów (*président*), sędziowie - doradcy (*conseillers*) i sędziowie - referendarze (*conseillers référendaires*). Pierwszy Prezes jest odpowiedzialny za działalność administracyjną Sądu Kasacyjnego i za dyscyplinę sędziów, w tym także dotyczącą działalności orzeczniczej. Każda z izb ma swojego przewodniczącego, zaś pierwszy prezes powołuje nierówną liczbę sędziów (*conseillers*) do każdego z wydziałów, stosownie do liczby skarg, które do niej wpłynęły. Każdy wydział został podzielony na sekcje, z których każda ma swoich własnych sędziów. Ponadto, przepisy przewidują możliwość tworzenia izb mieszanych (*chambre mixte*) na czele z pierwszym prezesem i określoną liczbą sędziów, z co najmniej trzech izb Sądu Kasacyjnego

⁸⁷ Liczba izb w Sądzie Kasacyjnym wzrosła z pierwotnie trzech (cywilnej, karnej i izby skarg – *chambre des requêtes* izby, która orzekała o dopuszczalności skargi kasacyjnej zanim trafiła do izby cywilnej, która została zniesiona w 1947 r.) do obecnie sześciu.

(włączając w to przewodniczącego izby) oraz zgromadzenia plenarnego (*Assemblée plénière*), w skład którego wchodzi pierwszy prezes, prezesi izb i sędziowie.

Sąd Kasacyjny jest także siedzibą stowarzyszenia Sieci Prezesów Sądów Najwyższych Unii Europejskiej (Network of the Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union).

2. Kompetencje Sądu Kasacyjnego

Do Sądu Kasacyjnego wpływają zagadnienia prawne wymagające wyjaśnienia (*questions de principe*), skargi kasacyjne (*pourvoi en cassation*) składane przez osoby, wobec których zapadło orzeczenie sądu lub postanowienia prokuratury. Jeśli sąd ten uzna, że zaskarżone orzeczenie nie zapadło zgodnie z zasadami, uchyla to orzeczenie w drodze kasacji. Tym samym sprawa zostaje odesłana do ponownego rozpoznania. Oddalenie skargi przez Sąd Kasacyjny jest jednoznaczne z uprawomocnieniem się zaskarżonego orzeczenia.

Na zasadzie wyjątku sąd może dokonać uchylenia skargi bez odesłania, gdy nie wiąże się ona z ponownym rozstrzygnięciem merytorycznym. Może również, przy uchyleniu bez odesłania, zakończyć sprawę, gdy okoliczności faktyczne, ustalone i ocenione w sposób niezależny przez sędziów rozstrzygających sprawę w niższej instancji, pozwalają mu na zastosowanie odpowiedniej normy prawnej.

W każdej izbie, najstarszy sędzia zwany dziekanem (*Conseiller doyen*), nadzoruje wszelkie sprawy wpływające do izby. Każdy z wydziałów funkcjonujących w Sądzie Kasacyjnym działa w ramach przyznanych mu kompetencji, tym samym jest właściwy do zajmowania się konkretnym zakresem spraw:

1. Pierwsza Izba Cywilna jest właściwa do rozpatrywania spraw dotyczących m.in. pośrednictwa nieruchomości, arbitrażu międzynarodowego i krajowego, opieki zastępczej, stowarzyszeń, umów handlowych, w których jedna strona nie jest przedsiębiorcą w świetle prawa cywilnego, umów małżeńskich, umów majątkowych małżeńskich, związków cywilnych partnerskich, procedury dyscyplinarnej biegłych sądowych, procedury i odpowiedzialności adwokatów i funkcjonariuszy publicznych i ministerialnych oraz doradców prawnych, prawa osobowego i rodzinnego, prawa międzynarodowego prywatnego, legislacji w zakresie ochrony praw konsumentów, za wyjątkiem ogłoszenia upadłości niektórych podmiotów, obywatelstwa, zobowiązań i umów cywilnych, za wyjątkiem umów dotyczących nieruchomości i sprzedaży ruchomości, a także odpowiedzialności architektów, przedsiębiorców i pośredników, organizacji

zawodowych i samorządu zawodowego w zakresie ich organizacji, funkcjonowania i ich zarządzania, za wyjątkiem wynagrodzeń adwokatów, prasy (znieśławienia, zniewagi, poszanowania życia prywatnego i prawa do wizerunku, poszanowania domniemania niewinności), procedury dyscyplinarnej wobec sędziów skierowanej przez rzecznika dyscyplinarnego, własności i prawa do rzeczy, przedłużenia pobytu tymczasowego dla obcokrajowców w placówce, własności intelektualnej i artystycznej, renty, odpowiedzialności umownej i w szczególności odpowiedzialności przewoźnika krajowego i lotniczego za osoby i odpowiedzialności medycznej, odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, odpowiedzialności za niewłaściwe działanie władz sądowniczych, sporów kompetencyjnych, stowarzyszeń zawodowych, podrabiania i niszczenia dowodów, dziedziczenia, darowizny, testamentów.

2. Drugiej izbie cywilnej powierzono: ubezpieczenia krajowe, skargi z powodu naruszenia prawa, sprawy biegłych sądowych, wynagrodzenia adwokatów, odszkodowania z tytułu zakażenia wirusem HIV poprzez transfuzję i hemofilię, legislację dotyczącą repatriacji, pozwy wyborcze, za wyjątkiem tych, które dotyczą wyborów wewnątrz korporacji zawodowych, procedurę cywilną, opiekę nad sierotami, odpowiedzialność deliktową, ubezpieczenia społeczne.
3. Do kompetencji trzeciej izby cywilnej należą: umowy najmu, umowy dzierżawy, posiadanie, zagospodarowanie przestrzenne, odpowiedzialność architektów, hipoteki, zanieczyszczenia i ochrona środowiska.
4. Izba handlowa ma w swoim zakresie: ubezpieczenie kredytów, banki, giełdę, kaucje, prawo podatkowe: podatek od wzbogacenia, prawo morza, wydawnictwa prasowe, ochronę przedsiębiorców i układy zbiorowe, fundusze inwestycyjne, spółki handlowe, własność przemysłową.
5. Izba Społeczna ma w swoich kompetencjach: prawo pracy wspólnotowe, prawo pracy, prawa i obowiązki stron umowy o pracę, statut przedsiębiorstw, układy zbiorowe pracy, przedstawicielstwo pracowników, ochronę reprezentantów pracowników, odpowiedzialność pracowników.

6. Izba karna zajmuje się: karami za przestępstwa, występki, wykroczenia, procedurą karną.

Sąd Kasacyjny może przeprowadzić rozprawę w pełnym składzie w formie zgromadzenia plenarnego (*Assemblée plénière*), które stanowi najwyższy organ Sądu Kasacyjnego i został stworzony specjalnie do rozpatrywania najbardziej skomplikowanych spraw. Decyzja o tym, czy sprawa zostanie skierowana do rozpatrzenia przez zgromadzenie plenarne należy do Pierwszego Prezesa oraz poszczególnych izb. W skład zgromadzenia plenarnego wchodzi Pierwszy Prezes, wszyscy przewodniczący izb i najstarsi sędziowie izb i jeden sędzia z każdej izby. Orzeczenia, jakie zapadają na forum zgromadzenia plenarnego podejmowane są przez większość składu tego gremium. Nie ma możliwości wydania zdania odrębnego.

3. Powoływanie sędziów sądów powszechnych

Uwagi generalne

Ustrój sądów powszechnych we Francji (w tym Sądu Kasacyjnego) regulują przepisy Konstytucji (art. 65)⁸⁸ oraz Rozporządzenia (*Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*)⁸⁹.

We francuskim systemie sądownictwa funkcjonują sędziowie zawodowi (*magistrat du siège*) oraz sędziowie interesu publicznego (*magistrat du parquet*). W skład korpusu sądowego wchodzi m.in. sędziowie zawodowi oraz sędziowie interesu publicznego Sądu Kasacyjnego, sądów apelacyjnych, sądów pierwszej instancji, sędziowie administracji publicznej i sędziowie w Ministerstwie Sprawiedliwości; sędziowie wykonujący funkcje publiczne (*d'inspecteur général, chef de l'inspection générale de la justice, d'inspecteur général de la justice et d'inspecteur de la justice*); sędziowie zawodowi i sędziowie interesu publicznego zajmujący funkcję prezesa i prokuratora

⁸⁸ Art. 65. Najwyższej Radzie Sądownictwa przewodniczy Prezydent Republiki. Minister Sprawiedliwości z urzędu jest jej wiceprzewodniczącym. Może on zastępować Prezydenta Republiki.

Najwyższa Rada Sądownictwa składa się z dwu sekcji, jedna jest właściwa dla sędziów, druga dla prokuratorów.

Sekcja właściwa dla sędziów składa się, poza Prezydentem Republiki i Ministrem Sprawiedliwości, z pięciu sędziów i jednego prokuratora, jednego radcy stanu delegowanego przez Radę Stanu, trzech osób nie należących ani do parlamentu, ani do środowiska sędziowskiego, wyznaczonych odpowiednio przez Prezydenta Republiki, przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego i przewodniczącego Senatu.

Sekcja właściwa dla prokuratorów składa się, poza Prezydentem Republiki i Ministrem Sprawiedliwości, z pięciu prokuratorów, jednego sędziego, jednego radcy stanu i trzech osób wymienionych w poprzednim ustępie.

Sekcja Najwyższej Rady Sądownictwa właściwa dla sędziów przedstawia wnioski dotyczące powoływania sędziów Sądu Kasacyjnego, pierwszego prezesa Sądu Apelacyjnego i przewodniczącego trybunału wielkiej instancji. Inni sędziowie są powoływani na podstawie jej akceptującej opinii.

Sekcja ta orzeka jako sąd dyscyplinarny dla sędziów. Działa wówczas pod przewodnictwem pierwszego prezesa Sądu Kasacyjnego.

Sekcja Najwyższej Rady Sądownictwa właściwa dla prokuratorów wydaje opinie w sprawie powoływania prokuratorów, z wyjątkiem stanowisk prokuratorskich, które są obsadzane na posiedzeniu Rady Ministrów.

Wyraża ona opinię w sprawie sankcji dyscyplinarnych dotyczących prokuratorów. Działa wówczas pod przewodnictwem Prokuratora Generalnego przy Sądzie Kasacyjnym.

⁸⁹ Tekst jednolity z dnia 28 sierpnia 2017, dalej jako „Rozporządzenie”.

generalnego w sądzie apelacyjnym i posiadający kwalifikacje w klasie, do której przynależą w sądzie apelacyjnym lub są oddelegowani; sędziowie – audytorzy (*auditeurs de justice*).

Sędzia zawodowy (*magistrat du siège*) jest nieusuwalny. W konsekwencji, sędzia nie może zostać przeniesiony ani awansowany bez swojej zgody (art. 4 Rozporządzenia). Z kolei sędzia interesu publicznego (*magistrat du parquet*) jest podporządkowany hierarchicznie i podlega Ministerstwu Sprawiedliwości. Sędziowie interesu publicznego są zależni od Ministra Sprawiedliwości, a więc podlegli mu służbowo. Każdy z sędziów po nominacji na stanowisko po raz pierwszy, przed objęciem urzędu składa przysięgę: "*Przysięgam dobrze i wiernie wypełniać moje obowiązki, zachować tajemnicę zawodową i postępować godnie i uczciwie*". Co do zasady przysięga jest składana przed Sądem Apelacyjnym, a w przypadku sędziów Sądu Kasacyjnego przed tym sądem. W żadnym przypadku sędzia nie może być zwolniony z tej przysięgi.

Sędziowie są zobowiązani do ujawnienia oświadczenia o konflikcie interesów oraz do złożenia oświadczenia majątkowego (art. 7 Rozporządzenia). Jakakolwiek aktywność polityczna w odniesieniu do korpusu sędziowskiego jest zakazana. Sędziowie mają zakaz manifestowania wrogości w stosunku do form rządzenia państwem, tak samo jak wszelkiego demonstrowania o zabarwieniu politycznym niezgodnego z powagą, która charakteryzuje ich urząd.

Na mocy rozporządzenia z 22 grudnia 1958 roku każdy sędzia może zostać powołany w trakcie swojej pracy zawodowej do orzekania i/lub do Biura Prokuratora (tzw. zasada jednolitości orzeczniczej). Sędziowie i prokuratorzy przechodzą specjalne szkolenia w trakcie wypełniania swoich funkcji w tej samej szkole (*L'École nationale de la magistrature* (ENM))⁹⁰.

We Francji o nominacjach sędziowskich decyduje Najwyższa Rada Sądownictwa (*Conseil Supérieur de la Magistrature*). Liczy ona 22 członków. W jej skład oprócz Pierwszego Prezesa Sądu Kasacyjnego i Prokuratora Generalnego wchodzi sześciu

⁹⁰ *L'École nationale de la magistrature* (ENM) - Krajowa Szkoła Sądownictwa. Jest to szkoła ze specjalnym modelem kształcenia sędziów kładąca nacisk na kształtowanie poszanowania prawa i zapoznanie z nowymi liniami orzeczniczymi w celu ich używania w życiu zawodowym. Ta szkoła jest niezależną publiczną instytucją, która podlega Ministrowi Sprawiedliwości. Ma swój niezależny budżet i radę programową odpowiedzialną za kształtowanie programu edukacyjnego.

wybranych sędziów zawodowych, oraz sześciu sędziów interesu publicznego, przedstawiciel Rady Państwa (*Conseil d'Etat*), adwokat wskazany przez samorząd zawodowy, a także po dwie osoby mianowane przez Prezydenta oraz przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego i Senatu. Na mocy ustawy z 22 lipca 2010 Najwyższa Rada Sądownictwa posiada swój niezależny budżet, co ma zapewnić jej całkowitą niezależność.

4. Powoływanie sędziów Sądu Kasacyjnego

Sędziowie Sądu Kasacyjnego (*Cour de cassation*) we Francji są mianowani dekretem Prezydenta na wniosek Najwyższej Rady Korpusu Urzędników Sądowych (*Conseil Supérieur de la Magistrature*).

Sędziowie Sądu Kasacyjnego są także powołani do zasiadania w różnych komisjach i instytucjach. Na owe stanowiska są mianowani poprzez wskazanie lub na wniosek pierwszego prezesa. Istotną rolę pełni także Kolegium w Sądzie Najwyższym, które jest zwoływane pod przewodnictwem pierwszego prezesa tego sądu. Kolegium przeprowadza w tajnym głosowaniu wybory sędziów do komisji awansów.

W Sądzie Kasacyjnym zasiada 120 sędziów zawodowych (*conseillers*) i 70 sędziów - doradców (*conseillers référendaires*), a także 35 sędziów pełniących funkcję prezesów sądów apelacyjnych i prezes paryskiego sądu wielkiej instancji (*tribunal de grande instance de Paris*). Są oni mianowani dekretem prezydenta Republiki na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa. Okres pracy na stanowisku sędziego - doradcy lub rzecznika generalnego wynosi dziesięć lat; nie może być przedłużony ani skrócony (art. 28 Rozporządzenia).

Conseillers référendaires wybierani są także spośród aktywnych urzędników głównych organów sądowych na okres, który nie przekracza 10 lat. Pełnią oni jedynie funkcję doradców w trakcie obrad. Wspólnie z Wydziałem Dokumentacji, Badań i Sprawozdawczości, zajmują się oni również wyszukiwaniem oraz redagowaniem orzeczeń sądowych.

Sędziowie zawodowi w Sądzie Kasacyjnym pracują w II klasie hierarchii (*auditeur*) lub w pierwszej klasie (*auditeur, conseiller référendaire*).

Hierarchia korpusu sądowego składa się z dwóch klas. Przejście z drugiej do pierwszej klasy hierarchii podlega rejestracji w tabeli postępów. Żaden sędzia nie może zostać mianowany do pierwszej klasy hierarchii w sądzie, w którym sprawuje swoją funkcję dłużej niż 7 lat, za wyjątkiem Sądu Kasacyjnego. W każdej klasie ustalane są poziomy stażu pracy. Funkcje sprawowane przez sędziów z każdej klasy są określone przez Radę Stanu (*Conseil d'Etat*).

Pierwsze miejsce w hierarchii zajmują sędziowie Sądu Kasacyjnego, za wyjątkiem sędziów - doradców (*conseillers référendaires*), rzeczników generalnych (*avocats généraux référendaires*) i sędziów - audytorów (*auditeurs*) (art. 3 Rozporządzenia).

Rekrutacja sędziów na stanowiska w pierwszej i drugiej klasie hierarchii odbywa się w drodze dwóch konkursów. Kandydaci muszą spełniać określone w przepisach warunki. Co do drugiej klasy hierarchii: wiek 35 lat i 7 lat doświadczenia zawodowego w dziedzinie prawa, administracji, społecznej (art. 21 Rozporządzenia). Co do pierwszej klasy hierarchii: wiek 50 lat i 15 lat doświadczenia zawodowego w dziedzinie prawa, administracji, społecznej (art. 21 Rozporządzenia).

Sędziowie Sądu Kasacyjnego w drugiej klasie (*auditeur*) są rekrutowani w drodze konkursu, o którym mowa w art. 17 Rozporządzenia.

Kandydat na sędziego (*auditeur*) musi: posiadać dyplom poświadczający szkolenia trwające co najmniej cztery lata po studiach magisterskich lub posiadać uznane kwalifikacje co najmniej równoważne z warunkami określonymi na mocy dekretu Rady Państwa; być obywatelem francuskim; korzystać z praw obywatelskich i być nieskazitelnego charakteru; mieć uregulowany stosunek do służby wojskowej; spełniać fizyczne wymagania sprawności niezbędne do wykonywania swoich obowiązków. Profesjonalne szkolenie sędziów Sądu Kasacyjnego w drugiej klasie tzw. sędziów audytorów, jest zapewnione przez l'École nationale de la magistrature.

Możliwe jest mianowanie na stanowisko sędziego (*auditeur*) w sposób bezpośredni dla osób, które posiadają cztery lata doświadczenia w dziedzinie nauk prawnych, ekonomicznych lub społecznych i posiadają kwalifikacje do wykonywania funkcji sędziego. Na tych samych warunkach może być mianowany także doktor prawa lub doktor prawa posiadający doświadczenie trzyletnie w pracy jako asystent prawny. Dostęp do mianowania w tym trybie posiadają także osoby prowadzące nauczanie oraz badania naukowe w dziedzinie prawa w placówkach publicznych szkół wyższych. Liczba sędziów (*auditeur*) wyznaczonych na tej podstawie nie powinna przekraczać jednej trzeciej liczby miejsc oferowanych do konkursu (art. 18 Rozporządzenia).

Istnieje także grupa osób, które mogą być nominowani bezpośrednio do sprawowania funkcji w drugiej klasie hierarchii, pod warunkiem: ukończenia 35 lat

i posiadania 7 lat doświadczenia zawodowego potrzebnego do sprawowania funkcji sądowych.

Osoby, które mogą być nominowane bezpośrednio do sprawowania funkcji w pierwszej klasie w hierarchii, muszą spełniać warunki określone w art. 16 Rozporządzenia i co najmniej przez piętnaście lat wykonywać funkcje sądowe.

Prezydent Republiki nominuje sędziów (*auditeurs*) na stanowisko w drugiej klasie hierarchii na wniosek Ministra Sprawiedliwości. Uznaje się, że sędzia (*auditeur*), który nie wyraził zgody na propozycję mianowania lub odrzucił taką propozycję, zrezygnował.

Dekrety nominacyjne na stanowisko sędziego (*auditeur*) w Sądzie Kasacyjnym są wydawane przez Prezydenta na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa. Na dziewięć miesięcy wcześniej niż do końca dziesiątego roku sprawowania funkcji sędziowie (*auditeurs*) i rzecznicy generalni powiadamiają Ministra Sprawiedliwości o funkcji, którą chcieliby otrzymać, na tym samym poziomie hierarchii, w trzech placówkach podlegających jurysdykcji sądu apelacyjnego (art. 28-1 Rozporządzenia).

Sędziowie - audytorzy nie mogą być powołani do pracy w najwyższej randze (*hors hierarchie*) Sądu Kasacyjnego, przed upływem trzech lat pracy jako oddelegowani w sądzie lub pracy w Sądzie Kasacyjnym, do którego byli mianowani jako sędzia - doradca lub rzecznik generalny.

Możliwe jest także nominowanie bezpośrednio na najwyższą klasę hierarchii w Sądzie Kasacyjnym po spełnieniu warunków z art. 16 Rozporządzenia dla następujących osób: sędziów w sytuacji nadzwyczajnej, sędziów zatrudnionych w funkcji dyrektora lub szefa w ministerstwie sprawiedliwości lub dyrektora szkoły, którzy sprawowali swoje funkcje przez okres co najmniej 5 lat, doradców w Radzie Stanu, którzy wykonywali swoje funkcje przez 10 lat, profesorów prawa ze stażem pracy na uczelni co najmniej 10 lat, adwokatów w Radzie Stanu i w Sądzie Kasacyjnym, członków lub starych członków Rady Prawnej posiadających co najmniej 20 lat pracy zawodowej.

5. Zagadnienia związane z przenoszeniem sędziów sądów powszechnych

Ochronie niezależności sędziów Sądu Kasacyjnego służy zasada, że bez ich zgody nie można ich przenosić ani awansować. Ma to na celu uniknięcie odgórných lub politycznych nacisków na ich decyzje.

Sędziowie są zobowiązani do przebywania w jurysdykcji sądu, do którego należą lub są przydzieleni. W sytuacjach wyjątkowych, sędzia może być przeniesiony na piśmie gdy złoży na miejscu przysięgę przed sądem apelacyjnym swojej jurysdykcji (art. 7 Rozporządzenia).

Sędziowie z pierwszej i drugiej klasy Sądu Kasacyjnego są na liście sędziów jurysdykcji Sądu Apelacyjnego w Paryżu (Cour d'appel de Paris). Sędziowie na służbie w siedzibie Departamentu Sprawiedliwości i sędziowie oddelegowani są umieszczeni na specjalnej liście (art. 13-2 Rozporządzenia).

W sytuacji, gdy dochodzi do zmiany właściwości sądu, na dziewięć miesięcy przed tą zmianą sędziowie zawodowi i sędziowie interesu publicznego otrzymują nowe stanowisko na warunkach określonych w przepisach (art. 28 Rozporządzenia).

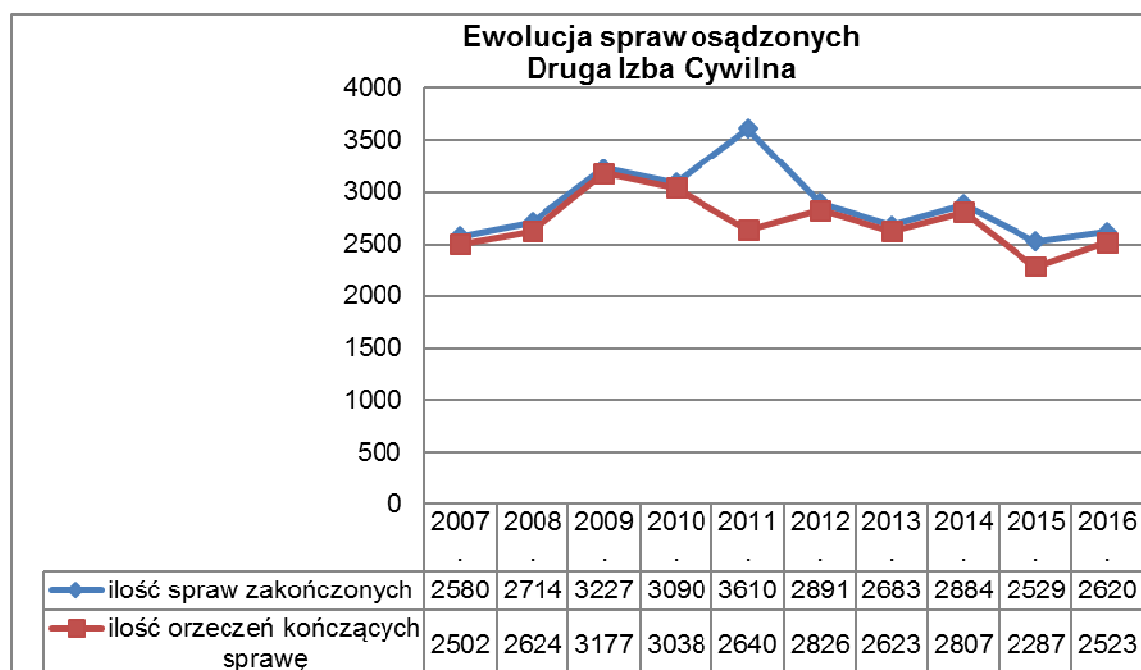
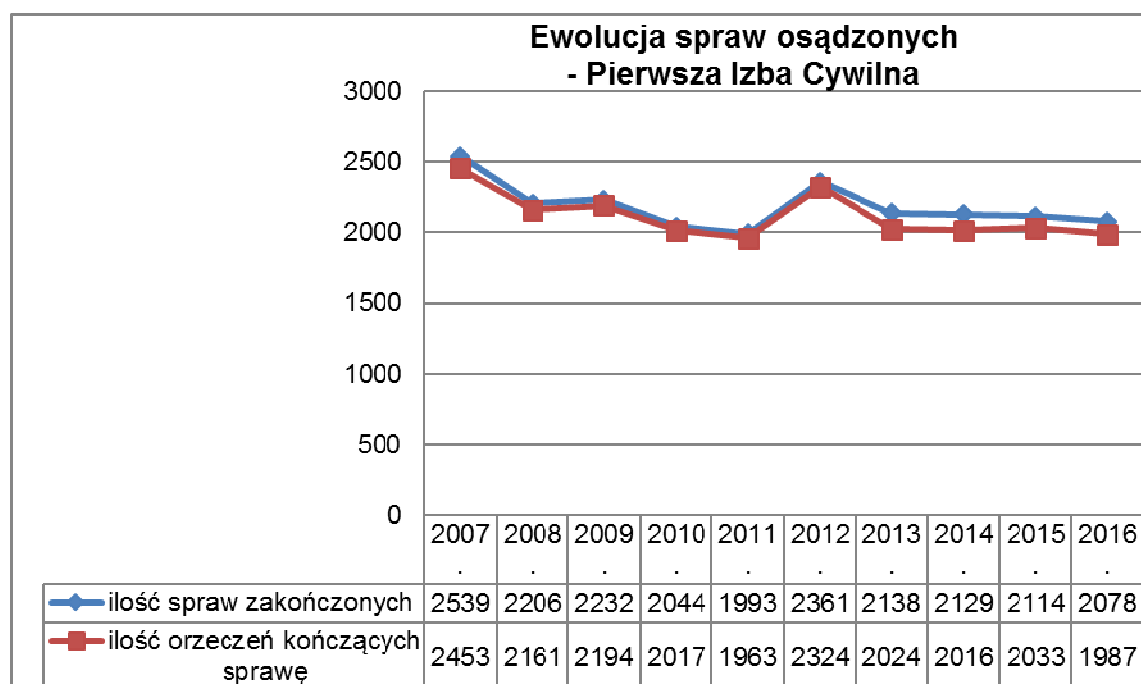
Odrębną kategorię stanowią sędziowie - doradcy i rzecznicy generalni Sądu Kasacyjnego w służbie nadzwyczajnej, powoływani do Sądu Kasacyjnego na czas określony.

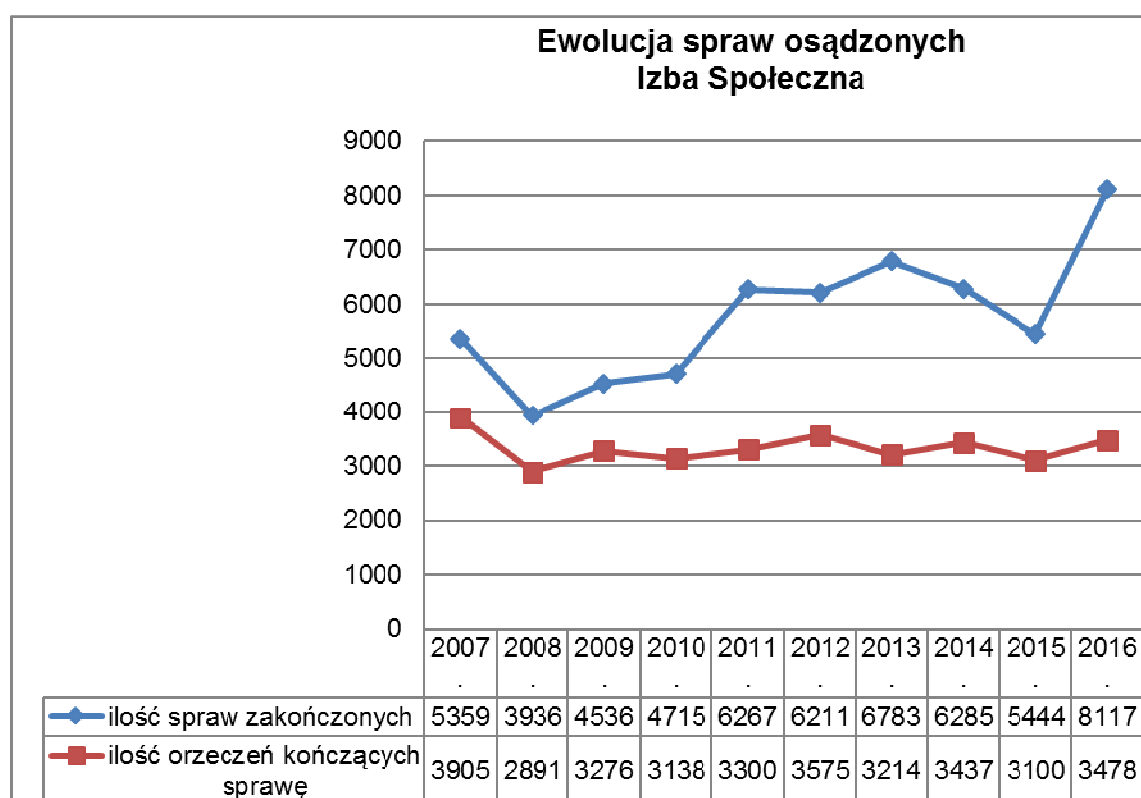
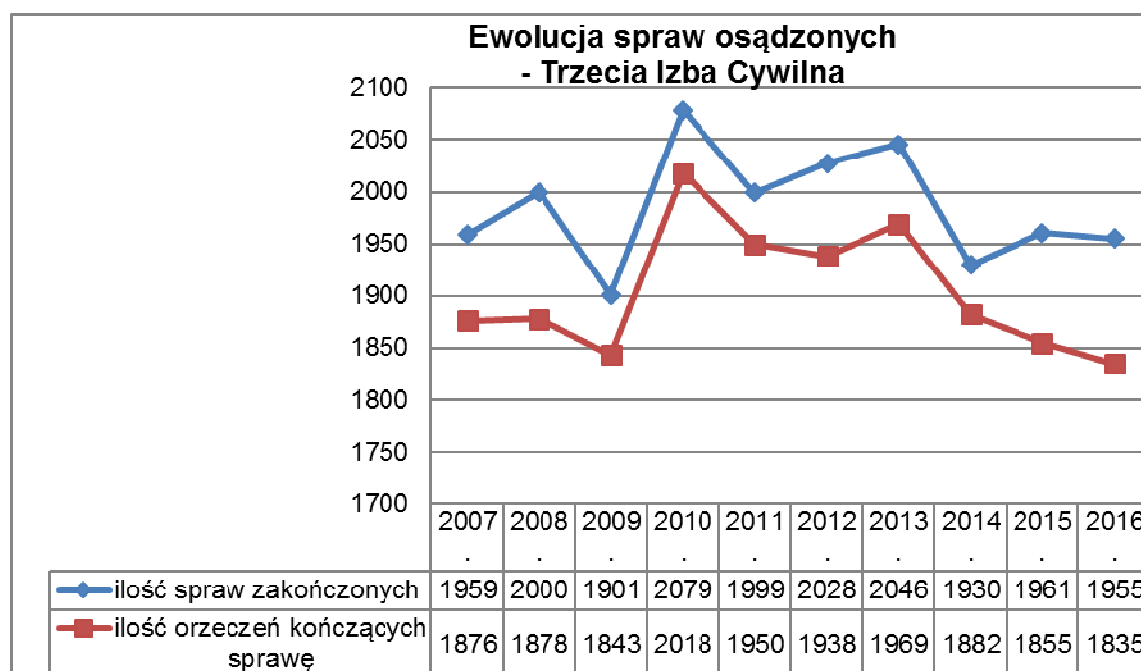
Doradcy (*les conseillers*) oraz rzecznicy generalni w służbie nadzwyczajnej, będący urzędnikami, przydzielani są do pełnienia funkcji poza macierzystym organem. Nie mogą oni na okres pełnienia swoich funkcji otrzymać jakiegokolwiek awansu w tym organie.

Po wygaśnięciu sprawowanych funkcji, *conseillers* oraz rzecznicy generalni Sądu Kasacyjnego w służbie nadzwyczajnej, sprawujący funkcje urzędników, na mocy prawa powracają do swoich organów macierzystych w stopniu odpowiadającym średniemu awansowi, którym nagradzani byli członkowie tego organu, i którzy w dniu oddelegowania znajdowali się na tym samym stopniu i poziomie co oni. Komisja, której przewodniczy wiceprzewodniczący Rady Państwa, zajmuje się nadzorowaniem

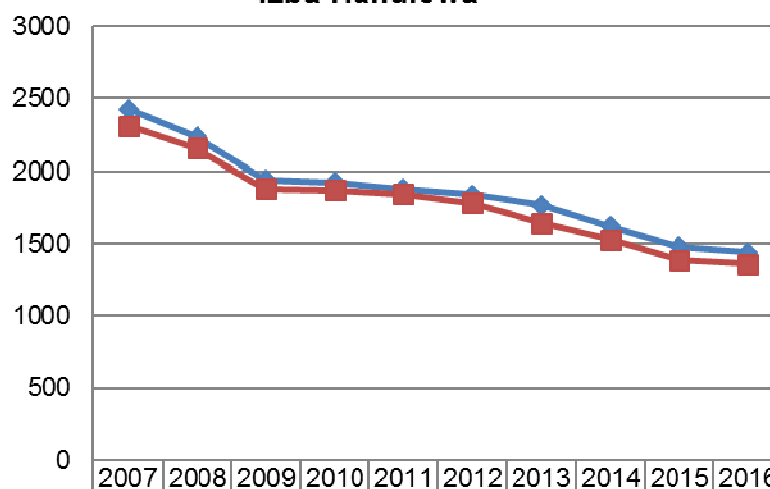
warunków powrotu do sprawowania urzędu państwowego przez urzędników powołanych w trybie nadzwyczajnym przy Sądzie Kasacyjnym.

Na trzy miesiące przed przewidywaną datą wygaśnięcia mandatu, zainteresowany podaje do wiadomości komisji, o której mowa w uprzednim akapicie, rodzaj funkcji, który chciałby pełnić, jak również miejsce zatrudnienia, w którym chciałby ową funkcję pełnić.

Ewolucja spraw osądzonych - Izba Handlowa

ilość spraw zakończonych	2427	2236	1944	1924	1880	1842	1769	1621	1480	1442
ilość orzeczeń kończących sprawę	2313	2154	1881	1871	1843	1781	1645	1529	1385	1361

IV. Sąd Najwyższy w Republice Hiszpanii

Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej, powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez zapewnienie w ramach nadzoru zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych. Tego rodzaju nadzór judykacyjny jest realizowany w drodze rozpoznawania kasacji i innych środków odwoławczych oraz podejmowania uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne.

1. Akty prawne dotyczące organizacji wymiaru sprawiedliwości w Hiszpanii

- Konstytucja Królestwa Hiszpanii - 27 grudnia 1978 r.⁹¹
 - Tytuł VI - O władzy sądowniczej
 - art. 123

Konstytucja reguluje podstawowe kwestie związane z organizacją wymiaru sprawiedliwości. Zgodnie z art. 117 ust. 1 Konstytucji, sprawiedliwość pochodzi od ludu i jest sprawowana przez sędziów, orzekających w imieniu króla. Sędziowie są niezawisli, nieusuwalni i podlegający jedynie ustawom. Zasady tworzenia i funkcjonowania sądów oraz status prawny sędziów oraz personelu administracyjnego zostanie uregulowany w ustawie organicznej (art. 122 Konstytucji).

- Ustawa Organiczna 6/1985 z 1 lipca o Władzy Sądowniczej (Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial) (dalej LOPJ)⁹²
 - Księga pierwsza - O zasięgu i granicach jurysdykcji oraz organizacji pracy sądów i trybunałów
 - Tytuł VI - O składzie i uprawnieniach organów sądowych
 - Rozdział pierwszy - Sąd Najwyższy

⁹¹ Boletín Oficial del Estado número 311 de 29 de Diciembre de 1978, w wersji polskiej: Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 r., tłum. T. Mołdawa, Warszawa 2013, Wyd. Sejmowe.

⁹² Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, BOE nr 157 z 2 VII 1985.

- art. 53

Ustawa Organiczna 6/1985 o Władzy Sądowniczej szczegółowo reguluje organizację wymiaru sprawiedliwości. W sposób znaczący została zmodyfikowana Ustawą Organiczną 4/2013 z 28 czerwca.

- Ustawa Organiczna 1/1980 z 10 stycznia o Radzie Generalnej Władzy Sądowniczej (Ley Orgánica 1/1980, de 10 de enero, del Consejo General del Poder Judicial) (dalej LOCGPJ)
- Ustawa Organiczna 4/2014 z 11 lipca nowelizująca LOPJ poprzez dodanie art. 55 bis w zakresie kompetencji Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych i karnych w stosunku do Rodziny Królewskiej.

2. Kompetencje Sądu Najwyższego (Tribunal Supremo)

Sądy powszechne zostały wymienione wprost w LOPJ. Zgodnie z jej normami, sprawowanie wymiaru sprawiedliwości należy do sądów (*juzgados*) i trybunałów (*tribunales*) (art. 26).

Terytorium państwa hiszpańskiego, przez wzgląd na organizację sądownictwa, dzieli się na gminy (*municipios*), okręgi (*partidos*), prowincje (*provincias*) oraz wspólnoty autonomiczne (*comunidades autónomas*) (art. 30 LOPJ).

Na czele systemu sądownictwa został umieszczony Sąd Najwyższy (art. 123 Konstytucji), który posiada uprawnienia jurysdykcyjne rozciągające się na całą Hiszpanię (art. 123 ust. 1 Konstytucji)⁹³. Jest on najwyższym organem sądowym w zakresie wszystkich rodzajów postępowania, poza gwarancjami konstytucyjnymi. Zarządza systemem sądownictwa, a w związku z tym odpowiada za jednomyślność orzecznictwa – funkcja nadzoru judykacyjnego. Do najważniejszych kompetencji Sądu Najwyższego należy rozstrzyganie skarg kasacyjnych, rewizyjnych i innych środków zaskarżenia określonych przez ustawy. Sąd Najwyższy może ponadto pośrednio inicjować kontrolę konstytucyjności ustaw a także kontrolować ważności wyborów do parlamentów regionalnych i orzekać w sprawach delegalizacji partii politycznych. Wraz z władzą ustawodawczą – Kortezy Generalne – i wykonawczą – Rząd – współtworzy on koncepcję trójpodziału władzy w Hiszpanii. Sąd Najwyższy, podobnie jak Krajowy Sąd Karny i Administracyjny (*Audiencia Nacional*) oraz wyższe trybunały sprawiedliwości wspólnot autonomicznych i sądy prowincji, stanowi wyjątek od zasady orzekania w składzie jednoosobowym, co jest charakterystyczne dla sądownictwa powszechnego w Hiszpanii.

W ramach sądów powszechnych wyróżnia się cztery ich piony: cywilny (*orden jurisdiccional civil*), badający sprawy nie zastrzeżone wyraźnie do właściwości innego rodzaju sądów; karny (*orden jurisdiccional penal*), rozpoznający sprawy

⁹³ Wyższe Trybunały Sprawiedliwości (*Tribunales Superiores de Justicia*), bez uszczerbku dla jurysdykcji Sądu Najwyższego, odpowiadają za organizację sądownictwa na obszarze wspólnot autonomicznych; <http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Tribunal-Supremo/Informacion-institucional/Historia-del-TS/> (dostęp 28.08.2017).

karne oraz orzekający o powództwach cywilnych wniesionych w toku toczącego się postępowania karnego; (sporny) administracyjny (*orden jurisdiccional contencioso administrativo*), rozstrzygający w przedmiocie legalności czynności organów administracji publicznej i w sprawie roszczeń pieniężnych kierowanych przeciwko tym organom; (socjalny) pracy w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (*orden jurisdiccional social*) (art. 9 LOPJ)⁹⁴.

Podziałowi temu odpowiada struktura Sądu Najwyższego, który składa się z pięciu izb⁹⁵ – *Salas de Justicia* (cywilnej, karnej, administracyjnej, (socjalnej) pracy i dodatkowo wojskowej)⁹⁶.

Ponadto w Sądzie Najwyższym funkcjonują organy jurysdykcyjne specjalne: Trybunał do spraw Sporów Jurysdykcyjnych (*Tribunal de Conflictos de Jurisdicción* – art. 38 LOPJ), Izba do spraw Sporów Jurysdykcyjnych (*Sala de Conflictos de Jurisdicción* – art. 39 LOPJ), Izba do spraw Sporów Kompetencyjnych (*Sala de Conflictos de Competencia* – art. 42 LOPJ) oraz *Sala Especial* (art. 61 LOPJ).

⁹⁴ W Hiszpanii funkcjonują również sądy wojskowe, stanowiące wyjątek od zasady jedności władzy sądowniczej. Ponadto działają wyspecjalizowane przedmiotowo sądy powszechne, wśród których wyróżnić można: sądy handlowe, sądy wspólnotowych znaków towarowych, sądy penitencjarne, sądy do spraw nieletnich, sądy do spraw przemocy wobec kobiet.

⁹⁵ Przy czym Izba Wojskowa funkcjonuje w oparciu o odrębne przepisy i dodatkowo o wspólne dla wszystkich izb.

⁹⁶ Wymiar sprawiedliwości, w wymienionych wyżej pionach sprawują (poza Sądem Najwyższym): sądy pokoju, sądy pierwszej instancji, wydziały cywilne sądów prowincji, izby cywilne i karne wyższych trybunałów sprawiedliwości wspólnot autonomicznych – sprawy cywilne; sądy pokoju, sądy karne, sądy śledcze, sądy do spraw nieletnich, sądy penitencjarne, sądy do spraw przemocy wobec kobiet, wydziały karne sądów prowincji, izby cywilne i karne wyższych trybunałów sprawiedliwości wspólnot autonomicznych, Izba Karna Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego – sprawy karne; sądy administracyjne, wydziały administracyjne wyższych trybunałów sprawiedliwości wspólnot autonomicznych, Izba Administracyjna Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego – sprawy administracyjne; sądy pracy, wydziały do spraw prawa pracy wyższych trybunałów sprawiedliwości wspólnot autonomicznych, Izba do spraw Prawa Pracy Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego – prawo pracy i ubezpieczeń społecznych.

3. Sposób powoływania sędziów

Zgodnie z postanowieniami LOPJ pojęcie sędziego obejmuje trzy kategorie: sędziów Sądu Najwyższego (*magistrados del Tribunal Supremo*), sędziów (zawodowych) (*magistrados*) i sędziów (*jueces*) (art. 299 ust. 1).

W ramach profesji jaką jest zawód sędziego (*Carrera Judicial*), sędziowie Sądu Najwyższego stanowią wyodrębnioną kategorię i mają status szczególny regulowany przez LOPJ (art. 299 ust. 2). Ten, kto uzyska status sędziego Sądu Najwyższego musi efektywnie rozpocząć wykonywanie funkcji jurystycznych jako członek tego Sądu (art. 299 ust. 3 LOPJ). W zakresie immunitetu status sędziego Sądu Najwyższego jest taki sam jak pozostałych sędziów (art. 398 LOPJ).

W Sądzie Najwyższym zasiadają: prezes, wiceprezes, prezesi izb (*presidentes de salas*) oraz sędziowie zawodowi (*magistrados*) kierowani do izb na podstawie przepisów Ustawy (art. 54 LOPJ).

Prezes Sądu Najwyższego, będący jednocześnie prezesem CGPJ, jest powoływany przez Króla, na wniosek CGPJ, a następnie zatwierdzany przez Prezesa Rady Ministrów w trybie określonym przez Ustawę (art. 123 ust. 2 Konstytucji)⁹⁷.

Wiceprezes Sądu Najwyższego mianowany jest na wniosek Prezesa Sądu Najwyższego przez CGPJ (art. 589 LOPJ). Prezesi poszczególnych izb są nominowani przez CGPJ na okres pięciu lat spośród sędziów Sądu Najwyższego, którzy legitymują się co najmniej trzyletnią służbą w tej kategorii zawodowej (art. 342 LOPJ).

⁹⁷ Kandydat musi być członkiem *Carrera Judicial* w randze sędziego Sądu Najwyższego, spełniać warunki do objęcia stanowiska Prezesa Izby Sądu Najwyższego oraz być wybitnym prawnikiem o uznanych kompetencjach z co najmniej piętnastoletnim stażem pracy w ramach wykonywania zawodu. Aby zostać wybranym, należy uzyskać większość trzech piątych głosów członków Zgromadzenia Plenarnego CGPJ w pierwszym głosowaniu.

Organem powołanym do wyboru i nominacji Sędziów Sądu Najwyższego jest CGPJ, która przeprowadza konkurs publiczny. Konkurs ten rozpoczyna się od ogłoszenia w BOE o wolnym stanowisku Sądu Najwyższego.

Zgodnie z LOPJ (art. 342 i n.) na każde pięć wolnych miejsc sędziowskich, cztery z nich zostają obsadzone przez sędziów członków *Carrera Judicial* z co najmniej dziesięcioletnim stażem jako sędziowie zawodowi i nie mniejszym niż piętnaście lat w *Carrera Judicial*. Piąte miejsce, tzw. “*Quinto turno*” przeznaczone jest dla adwokatów i uznanych prawników (w praktyce profesorów prawa z poszczególnych gałęzi odpowiadających rodzajowi Izby) z co najmniej piętnastoletnią praktyką zawodową (art. 345 LOPJ). W pierwszym wypadku, na każde cztery miejsca, które przypadają na sędziów wywodzących się z *Carrera Judicial*, dwa pozostają dla sędziów, którzy orzekali w sprawach cywilnych i karnych oraz dwa dla tych specjalizujących się w postępowaniach administracyjnych i prawa pracy. Na tym etapie wymagane jest piętnaście lat służby w *Carrera Judicial* i pięć w kategorii sędziów zawodowych. Charakterystyczne przepisy odnoszą się do nominacji w Izbie Piątej (Wojskowej), gdyż przez dekret królewski powoływani są na stanowisko Sędziego Sądu Najwyższego Sędziowie z Wojskowego Korpusu Prawnego. Dokument ten podpisywany jest przez Ministra Sprawiedliwości na wniosek CGPJ, która to może dla celów nominacji oceniać działalność kandydata a w razie potrzeby zwrócić się do Ministerstwa Obrony o stosowną dokumentację (art. 344 bis LOPJ).

4. Statystyka orzecznictwa w izbach Sądu Najwyższego w latach 2009 – 2015

Dane statystyczne, które posłużyły do opracowania tej części materiału, znajdują się w sprawozdaniach Sądu Najwyższego (<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Tribunal-Supremo/Actividad-del-TS/Memoria-del-TS/>) i Rady Generalnej Władzy Sądowniczej (<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Consejo-General-del-Poder-Judicial/Actividad-del-CGPJ/Memorias/>) dostępnych na stronie internetowej. Oba podmioty są zobowiązane do przedstawiania corocznego sprawozdania: Sąd Najwyższego ze swojej działalności, CGPJ z aktywności i funkcjonowania wszystkich sądów i trybunałów w Hiszpanii (art. 181 ust. 1 i 2 LOPJ). Sprawozdanie to jest także przedmiotem analizy Prokuratury.

Istotny wpływ na działalność Sądu Najwyższego w Hiszpanii w okresie poddanym analizie miały nowelizacje ustaw organicznych. W 2013 r. do struktury organizacyjnej wprowadzona została instytucja wiceprezesa Sądu Najwyższego (Ley Orgánica 4/2013, de 28 de junio, de reforma del Consejo General del Poder Judicial). Kolejne zmiany dotyczyły sposobu funkcjonowania Trybunału, a wprowadziła je Ustawa Organiczna w 2015 r. (Ley Orgánica 7/2015, de 21 de julio, del Poder Judicial).

Na pracę Sądu Najwyższego, w okresie poddanym kontroli, oddziaływała także współpraca podjęta z Ministerstwem Sprawiedliwości. W celu zmniejszenia pozostałości spraw i poprawy funkcjonowania tego organu sądowego, rozpoczęto w 2006 r. wdrażanie Planów Aktualizacji. W miarę potrzeb, pomiędzy Sądem Najwyższym a Ministerstwem Sprawiedliwości zawierana jest umowa zwana *Plan de Actualización del Alto Tribunal*. Pierwsza z nich, podpisana w 2006 r. (na lata 2006 - 2008), była przedłużana dwukrotnie o kolejne dwa lata. Czwarta Umowa (z 2012 r.) obejmowała drugie półrocze i została ponowiona na kolejne pół roku, zgodnie z piątym porozumieniem z Ministerstwem z roku 2013. Plany te dotyczą przede wszystkim kwestii dofinansowywania Sądu Najwyższego, co skutecznie przekłada się na poprawę

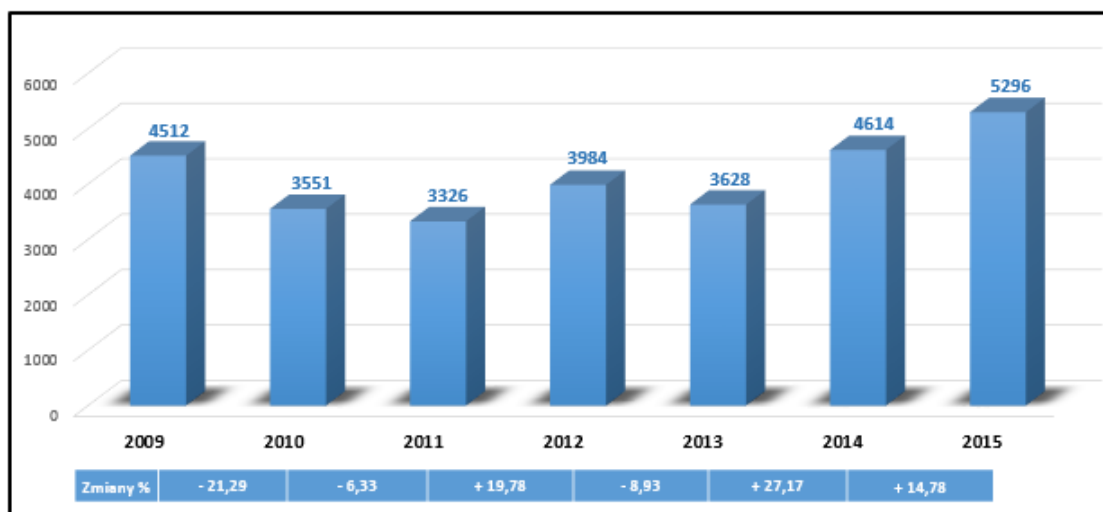
jego efektywności (por. dane z części dotyczącej statystyki orzecznictwa Sądu Najwyższego).

4.1. Izba Pierwsza – Cywilna

W ramach swojej działalności rozpoznaje, zgodnie z art 56 LOPJ:

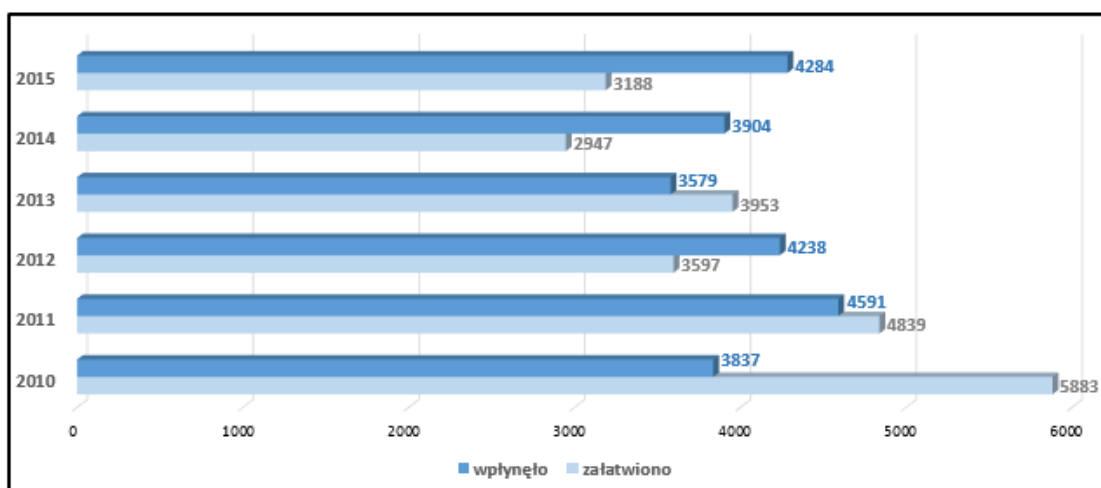
1. kasacje, rewizje i inne nadzwyczajne środki zaskarżenia w sprawach cywilnych, które zostały ustanowione przez prawo;
2. żądania odnoszące się do odpowiedzialności cywilnej skierowane przeciwko: premierowi, Marszałkom Kongresu Deputowanych i Senatu, Prezesowi Sądu Najwyższego i Rady Generalnej Władzy Sądowniczej, Prezesowi Trybunału Konstytucyjnego, członkom rządu, posłom i senatorom, członkom głosującym w Radzie Generalnej Władzy Sądowniczej, sędziom Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego, Prezesowi Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego i każdemu z prezesów jego Izb, Prezesom Trybunałów Sprawiedliwości Wspólnot Autonomicznych i każdemu z prezesów ich Izb, Prokuratorowi Generalnemu, Prokuratorom Izb Sądu Najwyższego, Prezesowi i Radcom Trybunału Obrachunkowego, Prezesowi i Radcom Rady Stanu, Obrońcy Ludu, Prezesowi i członkom zarządu Wspólnot Autonomicznych jeśli tak stanowi ich Statut Autonomii, za działania podejmowane w ramach wykonywanych przez nich funkcji;
3. żądania w sprawach odpowiedzialności cywilnej przeciwko sędziom Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego lub Wyższych Trybunałów Sprawiedliwości Wspólnot Autonomicznych za działania podejmowane w ramach realizacji swoich obowiązków.

Wykres 1. Sprawy rozpoznawane przez Izbę Pierwszą w latach 2009 – 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

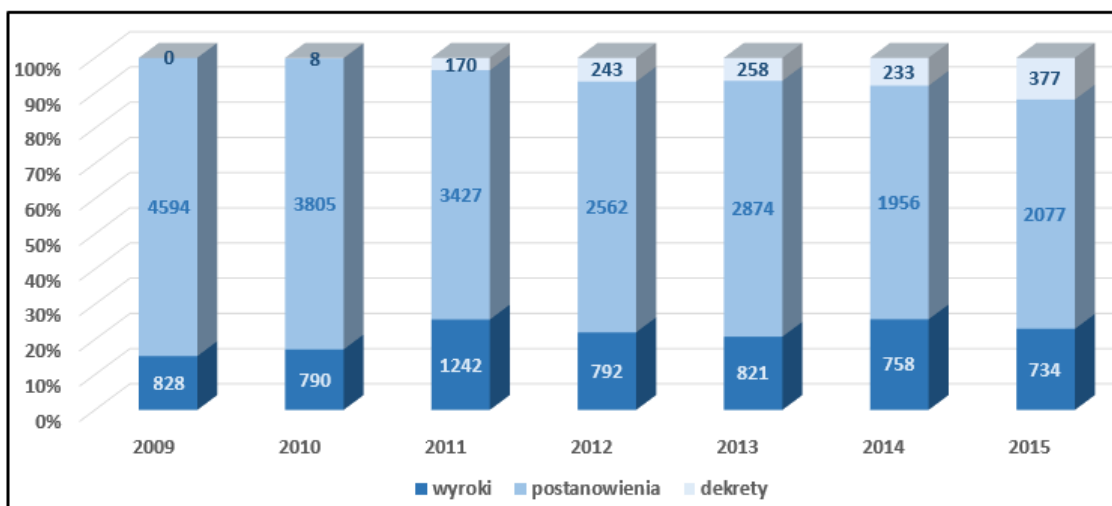
Wykres 2. Wpływ i załatwianie spraw w Izbie Pierwszej w latach 2010 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

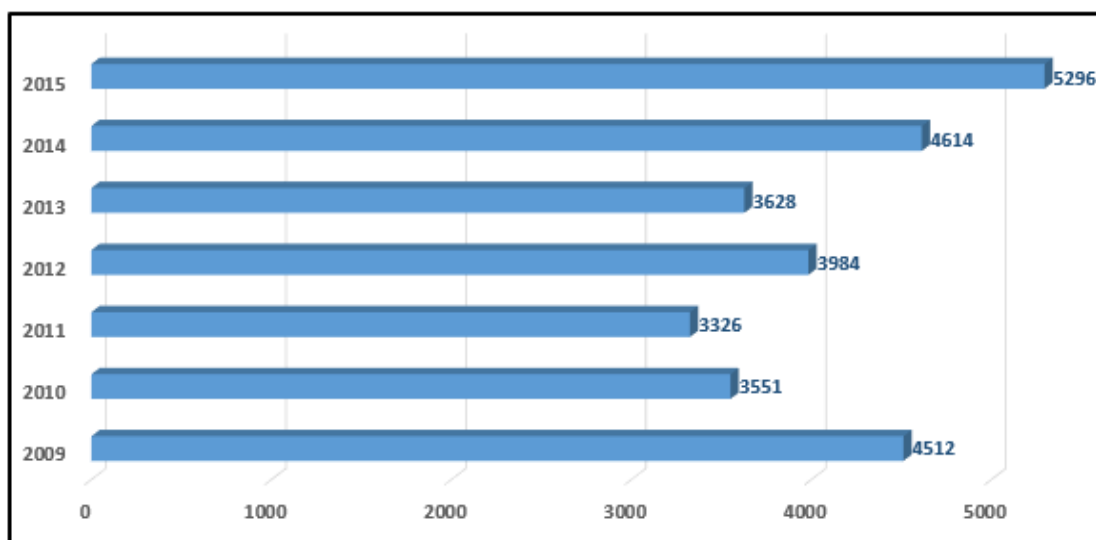
Średni czas załatwiania spraw w Izbie Pierwszej z 12 miesięcy w roku 2010 został zredukowany, zgodnie z założeniami, do 6 miesięcy i ta tendencja jest nadal utrzymywana. W wypadku spraw cywilnych najdłużej trwa faza postępowania merytorycznego, co uzasadnia się brakami kadry. Problemem pozostają także nieobsadzone wakaty sędziowskie oraz pracownicy tymczasowi. Propozycje mogące poprawić zaistniałą sytuację dotyczą przyjęcia statutu dla Gabinetu Technicznego i opracowania regulaminu rozpatrywania spraw.

Wykres 3. Rodzaje orzeczeń wydawanych w Izbie Pierwszej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 4. Pozostałość spraw w Izbie Pierwszej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Zgodnie z powyższymi danymi (wykres 4), pozostałość spraw w Izbie Pierwszej wzrosła po raz pierwszy, w okresie poddawany analizie, w 2012 r., co spowodowane było ułatwieniem procedury odwoławczej dzięki zmianie wymogu określonej kwotowo wartości przedmiotu sporu. Ponowny wzrost z 2014 r. jest także skutkiem nowelizacji w obszarze procedury cywilnej.

Izba Pierwsza Sądu Najwyższego zobowiązana jest do rozpatrzenia sprawy przed złożeniem skargi o ochronę praw (*recurso de amparo*) do Trybunału Konstytucyjnego. Powoduje to znaczne obciążenie Izby w zakresie liczby rozpatrywanych spraw, pomimo że merytorycznie nie należą one do trudnych.

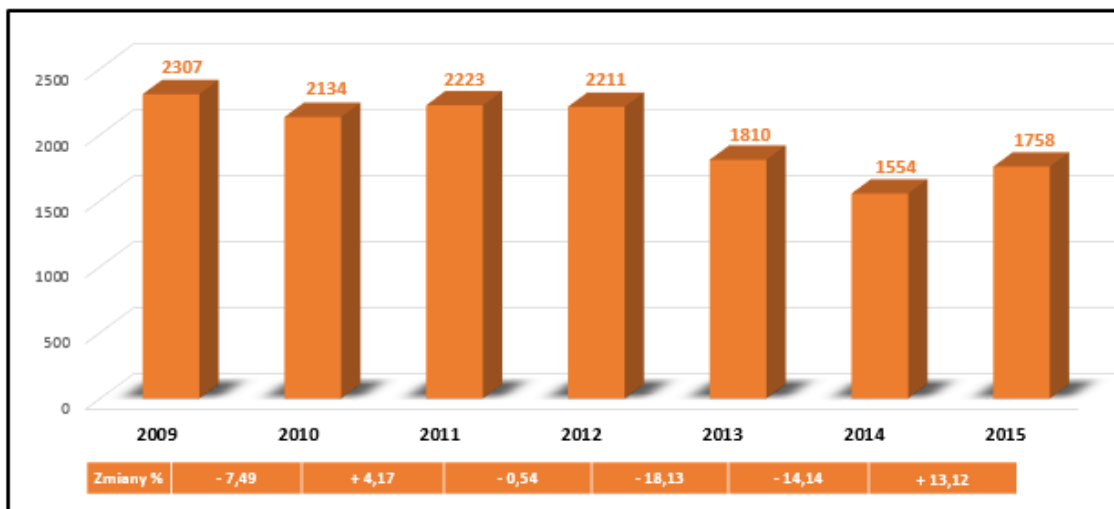
Pozytywnie oceniane jest w Izbie wprowadzenie zmian zgodnie z Planami Aktualizacji. Dodatkowe finansowanie pozwala utrzymać przepływ spraw na poziomie zadowalającym.

4.2. Izba Druga – Karna

W ramach swojej właściwości Izba Karna Sądu Najwyższego rozpoznaje, zgodnie z art. 57 LOPJ:

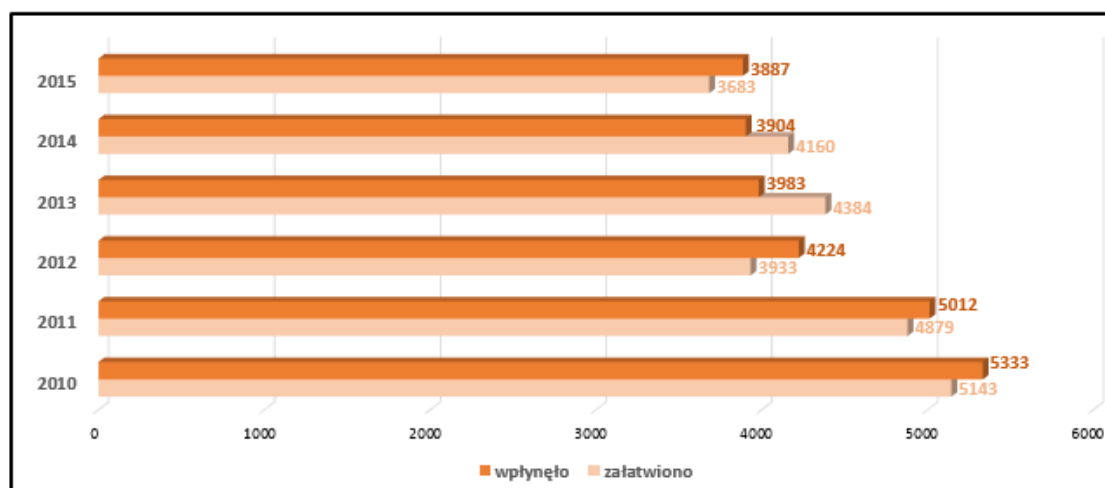
1. kasacje, rewizje i inne nadzwyczajne środki zaskarżenia w sprawach karnych, które zostały ustanowione przez prawo;
2. prowadzi postępowania i procesy karne przeciwko: premierowi, Marszałkom Kongresu Deputowanych i Senatu, Prezesowi Sądu Najwyższego i Rady Generalnej Władzy Sądowniczej, Prezesowi Trybunału Konstytucyjnego, członkom rządu, posłom i senatorom, członkom głosującym w Radzie Generalnej Władzy Sądowniczej, sędziom Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego, Prezesom Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego i każdemu z prezesów jego Izb, Prezesom Wyższych Trybunałów Sprawiedliwości Wspólnot Autonomicznych i każdemu z prezesów ich Izb, Prokuratorowi Generalnemu, Prokuratorom Izb Sądu Najwyższego, Prezesowi i Radcom Trybunału Obrachunkowego, Prezesowi i Radcom Rady Stanu, Obroncy Ludu, Prezesowi i członkom zarządu Wspólnot Autonomicznych, jeśli tak stanowi ich Statut Autonomii;
3. prowadzi postępowania i procesy karne przeciwko sędziom: Wyższych Trybunałów Sprawiedliwości Wspólnot Autonomicznych oraz Krajowego Sądu Karnego i Administracyjnego;
4. inne sprawy karne przewidziane w LOPJ.

Wykres 5. Sprawy rozpatrywane przez Izbę Drugą w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

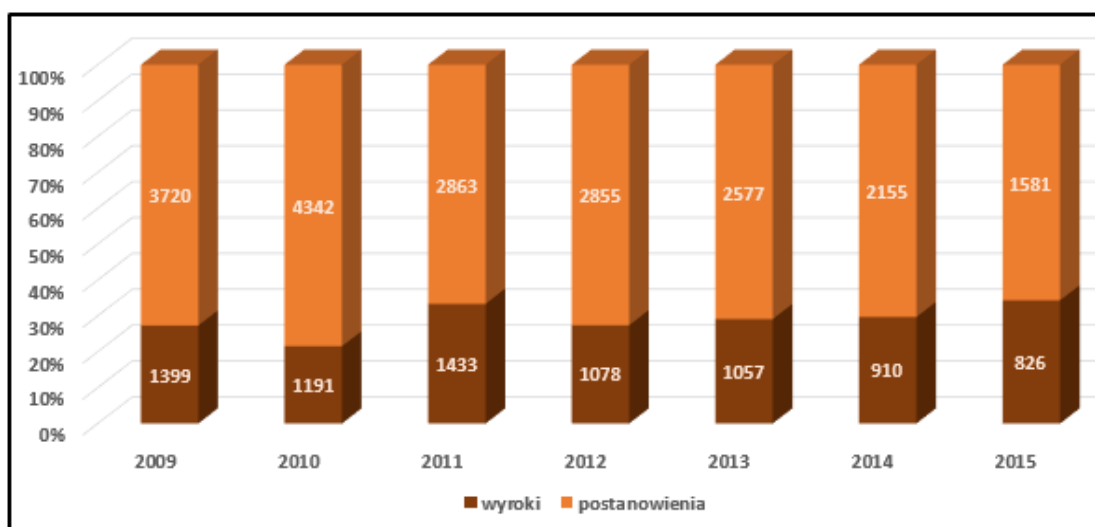
Wykres 6. Wpływ i załatwianie spraw w Izbie Drugiej w latach 2010 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

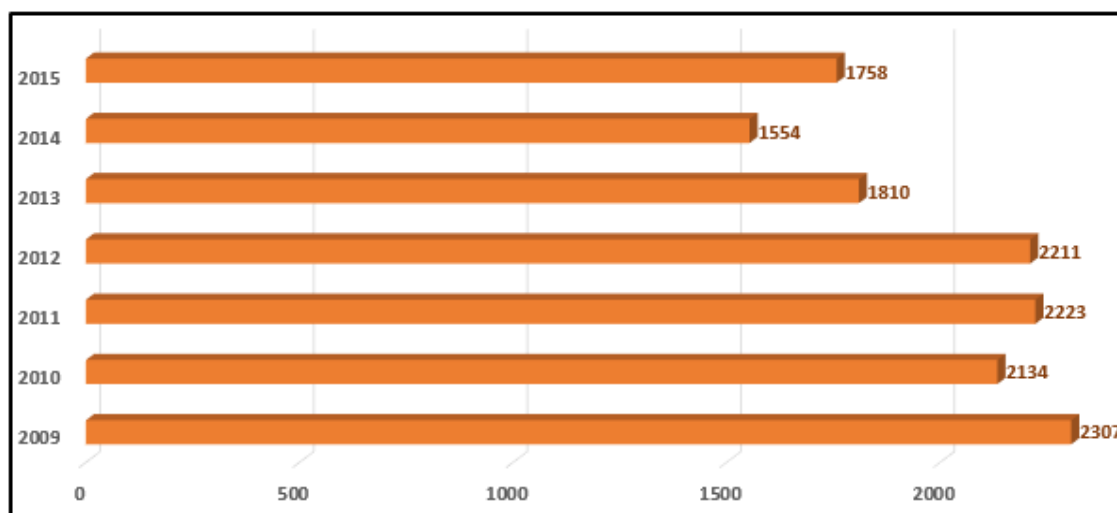
Średni czas załatwiania spraw w Izbie Drugiej wynosił 12 miesięcy w 2010 r. i ulegał stopniowemu obniżaniu do 6-7 miesięcy w wypadku przyjęcia sprawy do rozpatrzenia i 3-4 miesięcy w sytuacji wydania postanowienia o jej niedopuszczalności.

Wykres 7. Rodzaje orzeczeń wydawanych w Izbie Drugiej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 8. Pozostałość spraw w Izbie Drugiej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Liczba spraw pozostałych do rozpatrzenia w Izbie Drugiej Sądu Najwyższego, w porównaniu do pozostałych Izb, jest dużo niższa. Warto podkreślić, że nie uległa ona zwiększeniu po 2010 r., kiedy to wprowadzono reformę kodeksu karnego⁹⁸. Kolejna nowelizacja prawa karnego nastąpiła 1 lipca 2015 r., jednak jej skutki nie są jeszcze widoczne w działaniach Izby w okresie sprawozdawczym.

⁹⁸ Reforma del Código Penal por la Ley Orgánica 5/2010, de 22 de junio.

Dużym problemem pozostaje, podobnie jak w wypadku Izby Pierwszej, brak ustalonego podziału zakresu kompetencji Izby i Trybunału Konstytucyjnego w kwestii skargi o ochronę praw (*recurso de amparo*) w sferze prawa karnego.

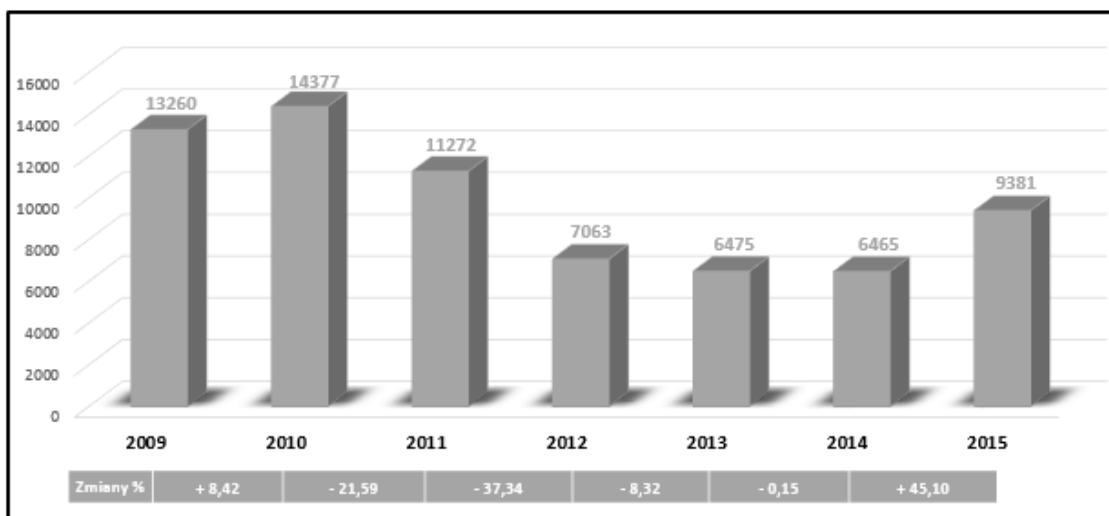
4.3. Izba Trzecia – Administracyjna

W ramach swojej właściwości Izba Administracyjna Sądu Najwyższego rozpoznaje, zgodnie z art. 58 LOPJ⁹⁹:

1. jako organ ostatniej instancji, środki w sprawach spornych administracyjnych skierowane przeciwko aktom i rozporządzeniom Rady Ministrów, Delegowanych Komisji Rządu i Rady Generalnej Władzy Sądowniczej; przeciwko aktom i rozporządzeniom organów Kongresu Deputowanych i Senatu, Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Obrachunkowego i obrońcy Ludu, w warunkach i sprawach przewidzianych przez Ustawę, a także w innych sprawach, jeśli prawo tak przewiduje;
2. kasacje i rewizje w sprawach administracyjnych na warunkach ustanowionych przez Ustawę;
3. postępowania w zakresie spraw wyborczych i środków zaskarżenia aktów Trybunału Obrachunkowego, Wyższych Trybunałów Sprawiedliwości Wspólnot Autonomicznych.

⁹⁹ Kompetencje Izby Trzeciej zostały zmodyfikowane Ustawą 6/1998 z 13 lipca o reformie LOPJ oraz Ustawą 29/1998 z 13 lipca regulującą orzecznictwo w sprawach administracyjnych (Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-Administrativa) derogującą poprzednią ustawę z 1956 r.

Wykres 9. Sprawy rozpatrywane przez Izbę Trzecią w latach 2009 - 2015.

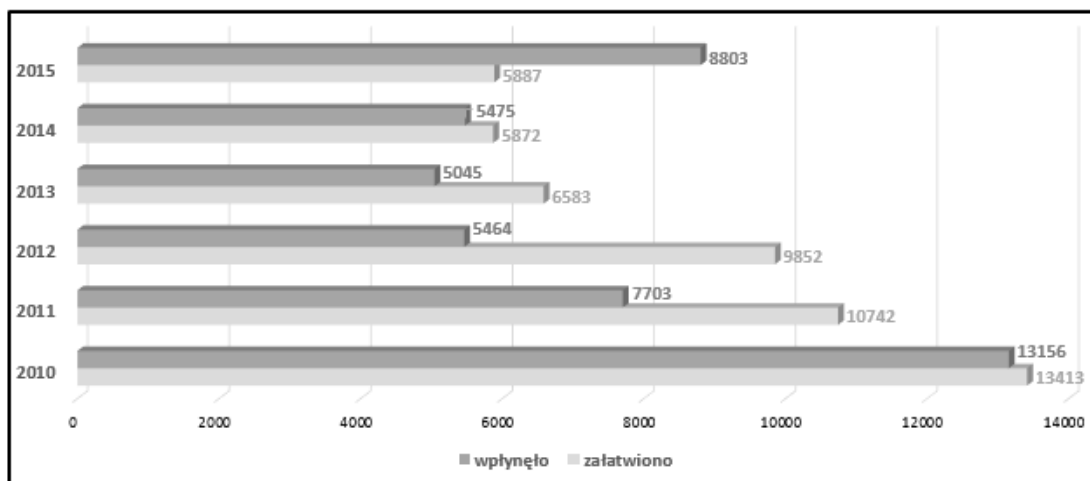

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Izba Trzecia Sądu Najwyższego jest największą spośród wszystkich izb tego organu, zarówno pod względem liczby sędziów w niej zasiadających, jak i personelu technicznego wspomagającego ich pracę. Liczba postępowań administracyjnych także znacznie przekracza wpływ spraw należących do innych gałęzi prawa: średnio więcej o 270% niż w Izbie Pierwszej, 200% niż w Izbie Drugiej i 190% niż w Izbie Czwartej. Ponad 50% wszystkich wpływających do Sądu Najwyższego spraw przynależy do Izby Trzeciej. Ich charakter także jest złożony, gdyż Izba rozpatruje kasacje i sprawy w pierwszej instancji.

Podobnie jak w pozostałych Izbach, jednym z największych problemów są braki kadrowe. Z uwagi na szeroki zakres przedmiotowy spraw, w tym wypadku o wiele trudniej jest znaleźć odpowiednio wykwalifikowanych i doświadczonych sędziów. Doraźnym rozwiązaniem jest przesuwanie sędziów pomiędzy sekcjami w Izbie.

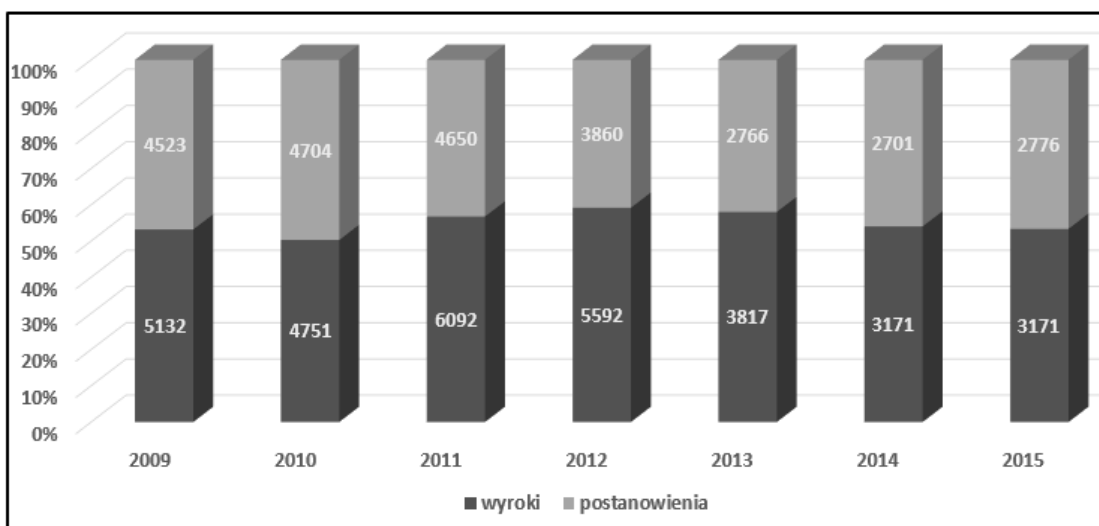
Wykres 10. Wpływ i załatwianie spraw w Izbie Trzeciej w latach 2010 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

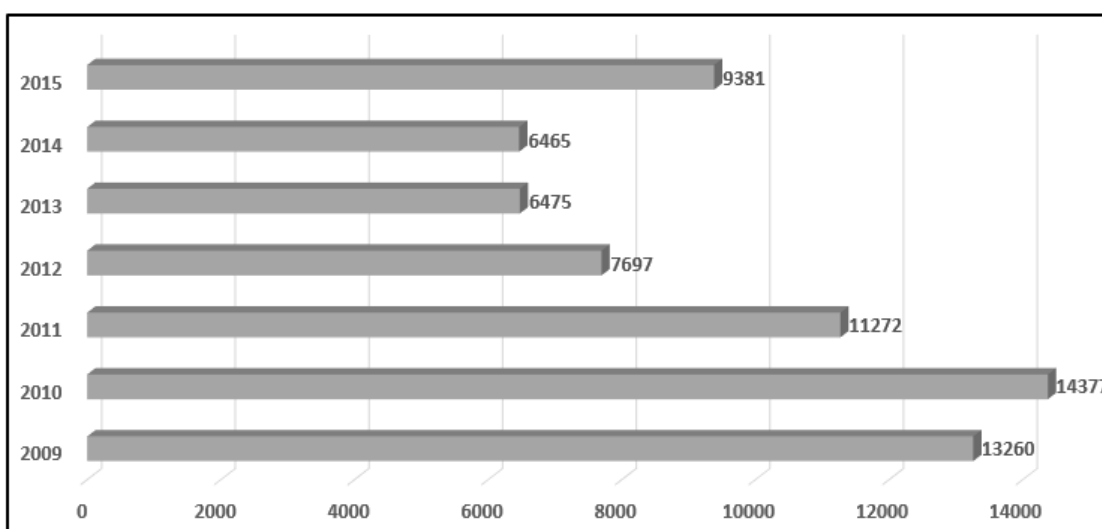
Podpisana w 2010 r. umowa pomiędzy Sądem Najwyższym a Ministerstwem Sprawiedliwości – III Plan Aktualizacji na lata 2010 - 2012 – a zwłaszcza dodatkowy aneks z 25 stycznia 2011 r., spowodowały znaczną poprawę w obszarze czasu rozpatrywania spraw i zredukowania zaległości o 40%. Średni czas oczekiwania na etapie postępowania wstępnego wynosi obecnie (od 2012 r.) 3 miesiące.

Wykres 11. Rodzaje orzeczeń wydawanych w Izbie Trzeciej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 12. Pozostałość spraw w Izbie Trzeciej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Nominalnie duża liczba spraw zaległych do rozpatrzenia w Izbie Trzeciej jest wynikiem największego ich wpływu. Procentowo odpowiada ona poziomowi zaległości w innych Izbach. Ponadto, w wypadku spraw o charakterze administracyjnym, liczba ta zwiększa się o te skargi, których rozpatrywanie jest zawieszone z powodu oczekiwania na rozstrzygnięcia kwestii prejudycjalnych przez Trybunał Konstytucyjny albo Trybunał Sprawiedliwości UE.

W roku 2012 widać wyraźne zmniejszenie się liczby spraw zaległych, co było bezpośrednim skutkiem realizacji umowy i aneksu podpisanych z Ministerstwem Sprawiedliwości.

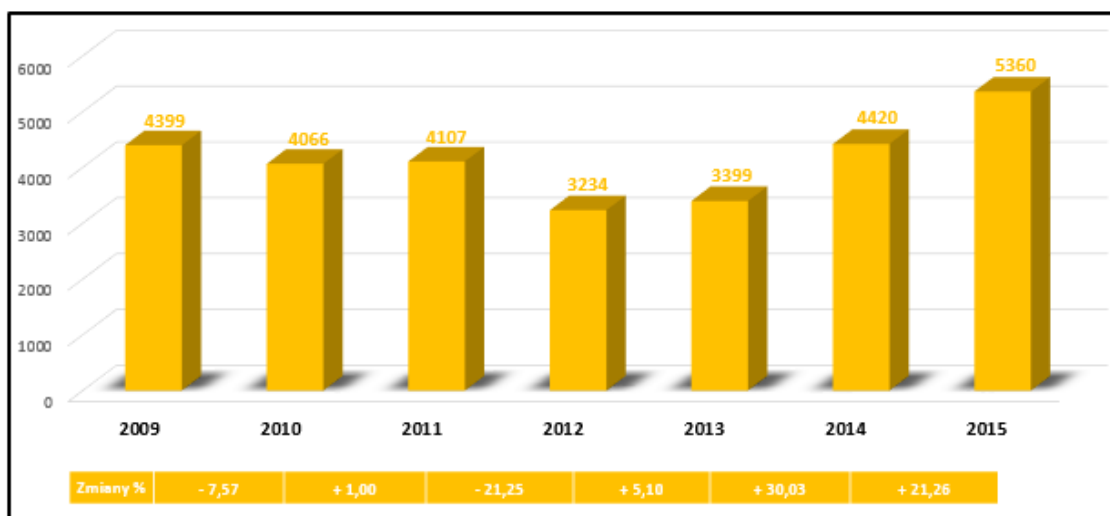
4.4. Izba Czwarta – Pracy (Socjalna)

W ramach swojej właściwości Izba Pracy Sądu Najwyższego rozpoznaje, zgodnie z art. 59 LOPJ:

1. kasacje, rewizje i inne nadzwyczajne środki zaskarżenia w sprawach własnych, które zostały ustanowione przez prawo i wynikają z jej kompetencji;
2. zgodnie z art. 9 Ley 36/2011, de 10 de octubre w zakresie zaskarżania aktów administracji publicznej:

w sprawach aktów dot. pracy i spraw socjalnych wydanych przez Radę Ministrów oraz podmioty nie posiadające organu wyższego stopnia.

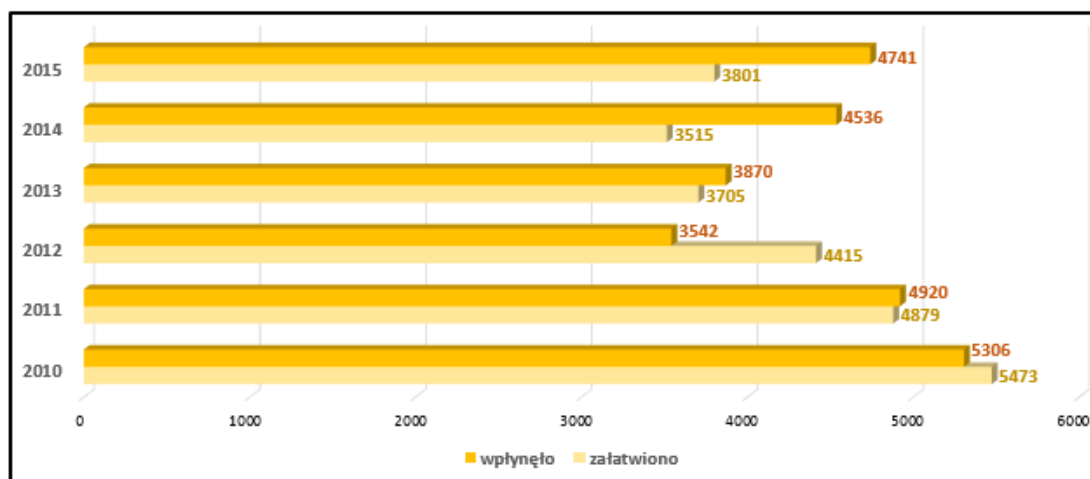
Wykres 13. Sprawy rozpatrywane przez Izbę Czwartą w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Widoczny wzrost wpływu spraw w roku 2013 i następnych spowodowany był kryzysem gospodarczym i zmianami w prawie pracy.

Wykres 14. Wpływ i załatwianie spraw w Izbie Czwartej w latach 2010 - 2015.

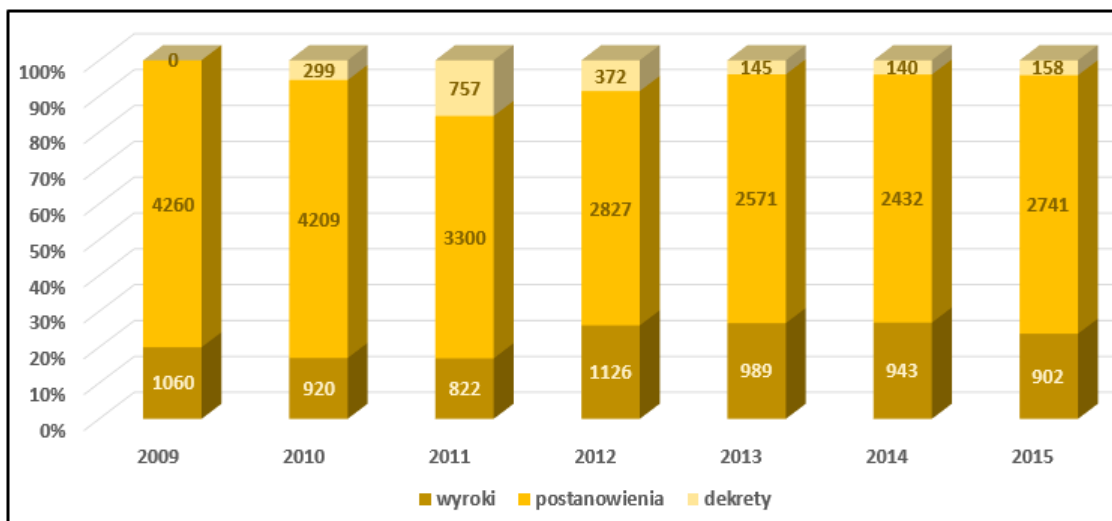

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Charakter rozpatrywanych w Izbie spraw wymaga podejmowania przez nią szybkich działań, gdyż kwestie społeczne i ekonomiczne powiązane z prawem pracy, w sposób istotny oddziałują na życie jednostki.

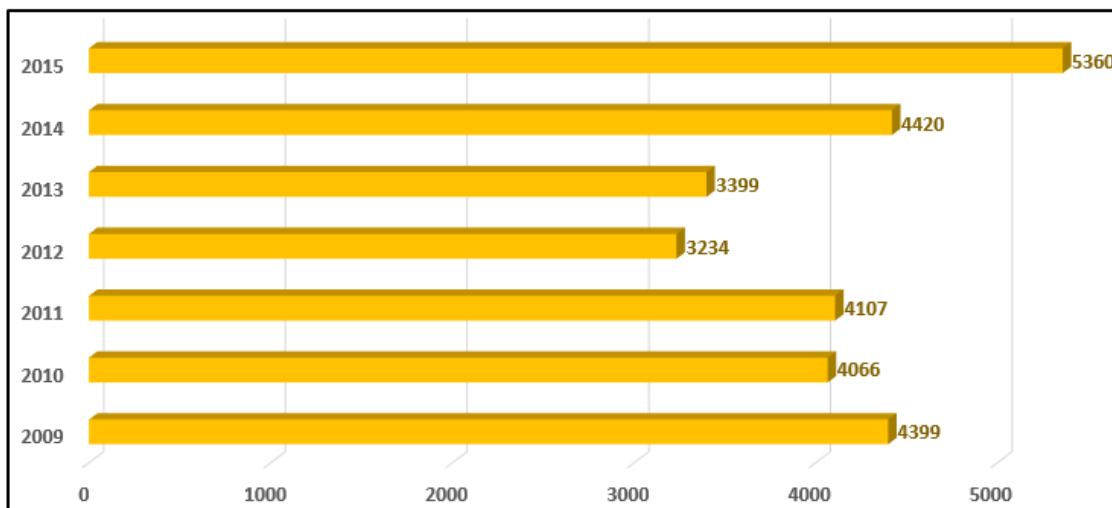
Średni czas oczekiwania na rozpatrzenie sprawy zmniejszał się w okresie 2006 - 2010 z 14 do 10 miesięcy. Po 2010 r. stopniowo ulegał zwiększeniu aż do osiągnięcia 12 miesięcy w 2015 r.

Wykres 15. Rodzaje orzeczeń wydawanych w Izbie Czwartej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 16. Pozostałość spraw w Izbie Czwartej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

4.5. Izba Piąta – Wojskowa

Utworzona została ona przez Ustawę Organiczną 4/1987 z 15 lipca, w zakresie kompetencji i organizacji Sądownictwa Wojskowego (art. 23 de la Ley Órganica 4/1987, de 15 de julio, de competencia y organización de la Jurisdicción Militar).

Ponadto jej działalność określa Ustawa Organiczna 2/1989 Proces Wojskowy z 13 kwietnia 1989 r. (Ley Orgánica 2/1989, de 13 de abril, Procesal Militar).

Do jej kompetencji należy rozpatrywanie:

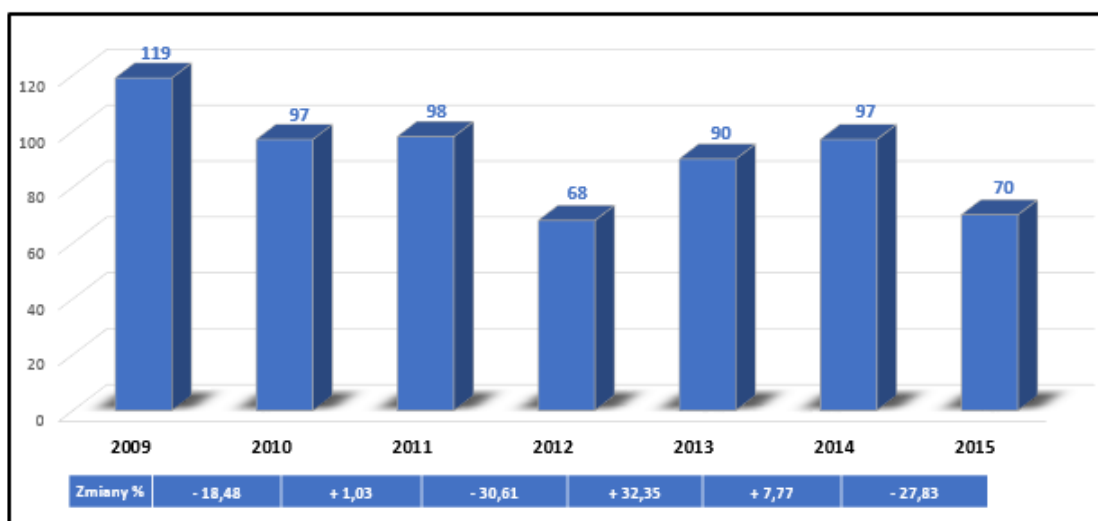
1. kasacji i rewizji wobec orzeczeń trybunałów niższych instancji - Centralnego Sądu Wojskowego i Terytorialnych Sądów Wojskowych, a także:

2. postępowanie w sprawach wykroczeń i przestępstw popełnionych przez wojskowych posiadających najwyższe stopnie wojskowe, sędziów tej Izby i sędziów Centralnego Sądu Wojskowego;

3. sprawy dyscyplinarne;

4. sprawy własne, które zostały ustanowione przez prawo i wynikają z jej kompetencji.

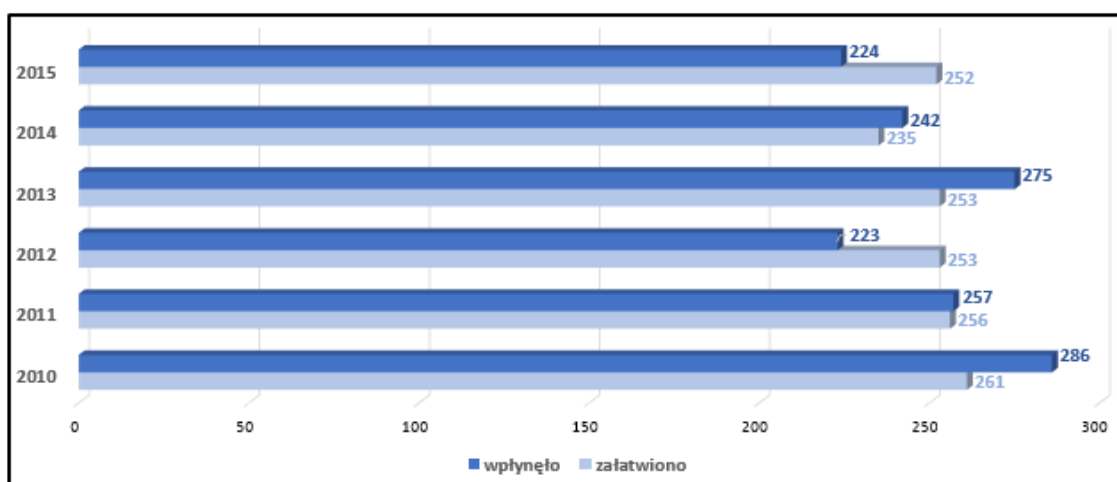
Wykres 17. Sprawy rozpatrywane przez Izbę Piątą w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

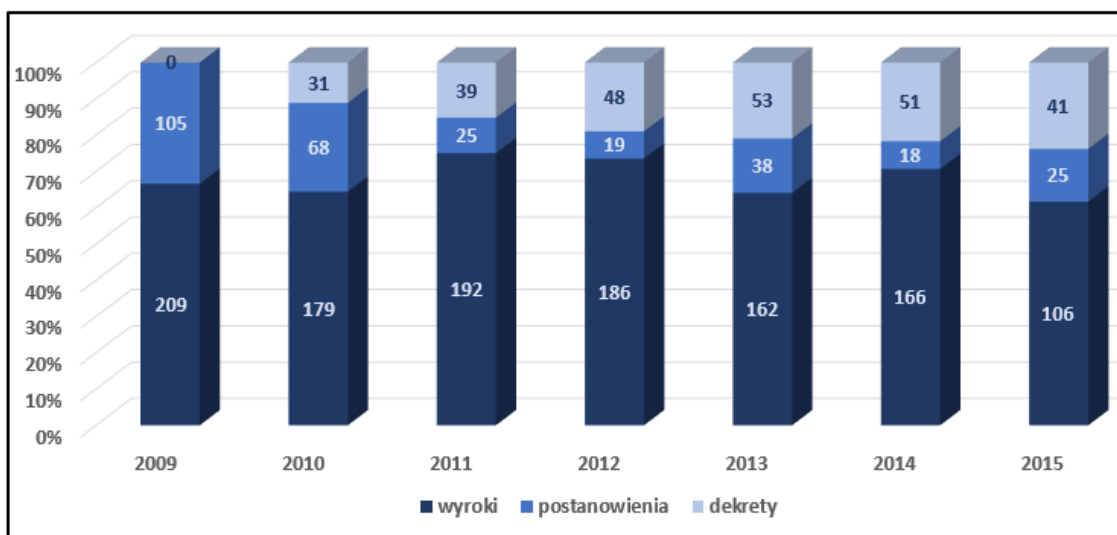
Największa liczba spraw rozpatrywanych w Izbie dotyczy kwestii dyscyplinarnych. W pozostałym zakresie postuluje się wprowadzenie zmian mających na celu wyraźne odróżnienie materii wojskowej od obszaru spraw karnych i administracyjnych.

Wykres 18. Wpływ i załatwianie spraw w Izbie Piątej w latach 2010 - 2015.

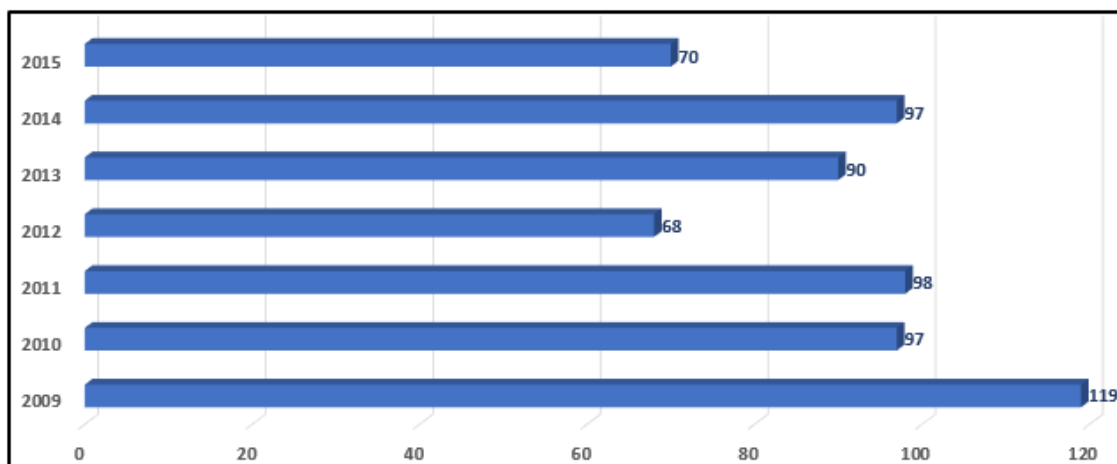
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 19. Rodzaje orzeczeń wydawanych w Izbie Piątej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 20. Pozostałość spraw w Izbie Piątej w latach 2009 - 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

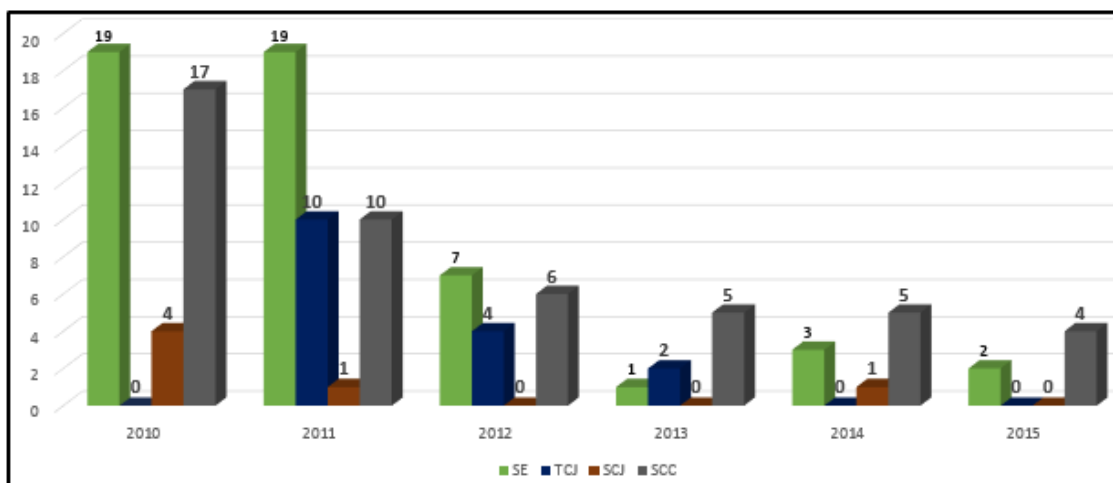
Liczba pozostałości do rozpatrzenia na kolejne lata w Izbie jest niewielka. Wynika to z jej specyfiki i wąskiego zakresu przedmiotowego rozpatrywanych spraw. Z tego też powodu Izba Piąta nie była nigdy ujmowana w planach naprawczych.

4.6. Organy jurysdykcyjne specjalne

Ponadto, w ramach Trybunału Najwyższego działają organy jurysdykcyjne specjalne, do których zalicza się:

- Trybunał do spraw Sporów Jurysdykcyjnych (*Tribunal de Conflictos de Jurisdicción*) – rozwiązuje pozytywne i negatywne spory jurysdykcyjne między sądami a władzą administracyjną. Składa się z Prezesa Trybunału Najwyższego, dwóch sędziów Izby Trzeciej – Administracyjnej i trzech stałych członków z Rady Państwa.
- Izba do spraw Sporów Jurysdykcyjnych (*Sala de Conflictos de Jurisdicción*) – rozwiązuje pozytywne i negatywne spory jurysdykcyjne między organami sądowymi należącymi do sądów powszechnych i do sądownictwa wojskowego. Składa się z Prezesa Trybunału Najwyższego; dwóch sędziów z Izby, która odpowiada przedmiotowo rodzajowi konfliktu i dwóch sędziów Izby Piątej – Wojskowej.
- Izba Specjalna do spraw Sporów Kompetencyjnych (*Sala especial de Conflictos de Competencia*) – rozwiązuje pozytywne i negatywne spory kompetencyjne między organami sądowymi należącymi do różnych rodzajów. Składa się z Prezesa Najwyższego Trybunału, jednego sędziego z każdej Izby związanej merytorycznie z konfliktem.
- Izba „nienazwana” (*Sala innominada*) – zajmuje się m.in. delegacją partii politycznych, błędów popełnianych przez wymiar sprawiedliwości oraz odpowiedzialnością sędziów z izb Trybunału. Składa się z Prezesa Najwyższego Trybunału, Prezesów Izb oraz sędziego najstarszego i najmłodszego stażem z każdej z Izb.

Wykres 21. Pozostałość spraw w organach jurysdykcyjnych specjalnych w latach 2009 - 2015.

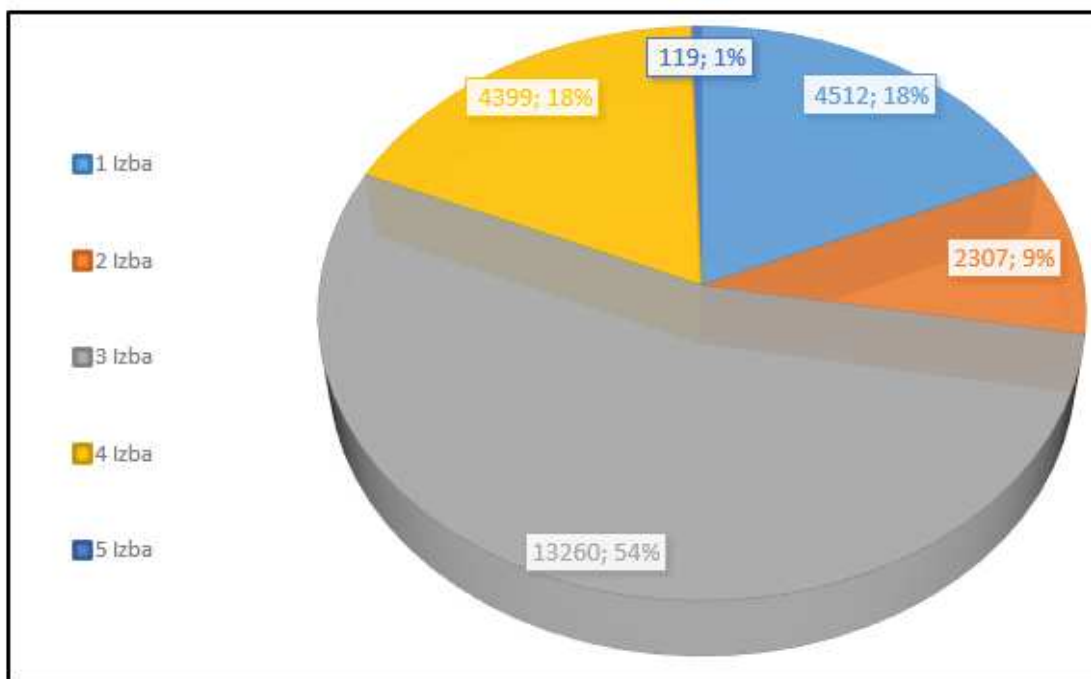

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

5. Ruch spraw w latach 2009/2010 - 2015

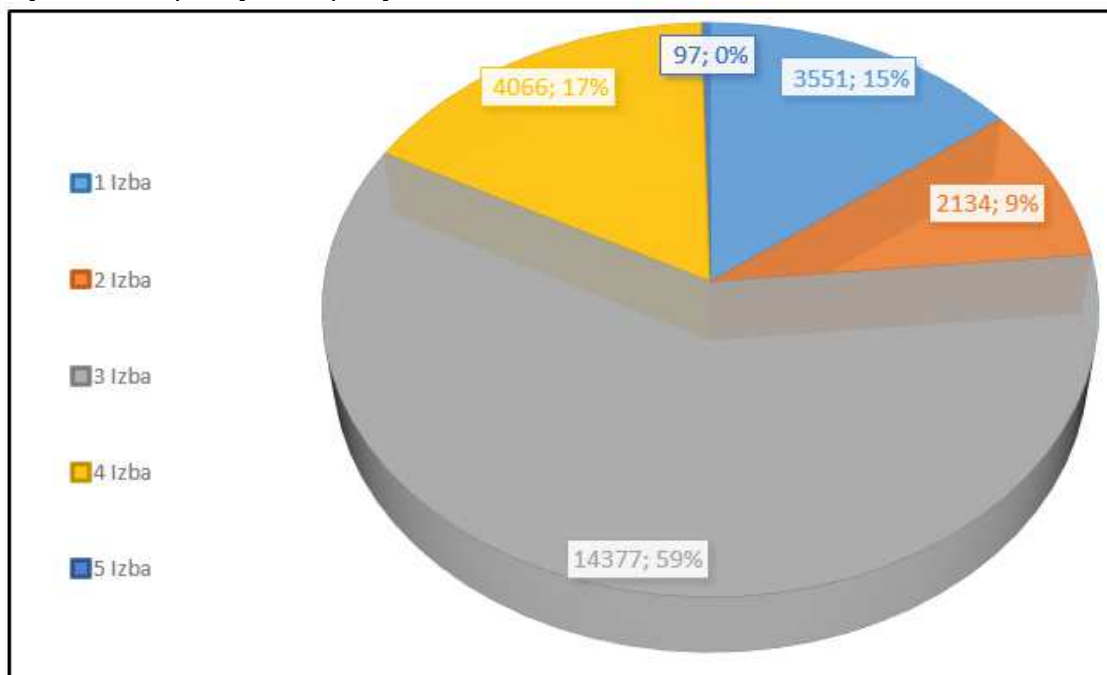
5.1. Sprawy w rozpatrywaniu w latach 2009 - 2015

Wykres 22. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2009.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

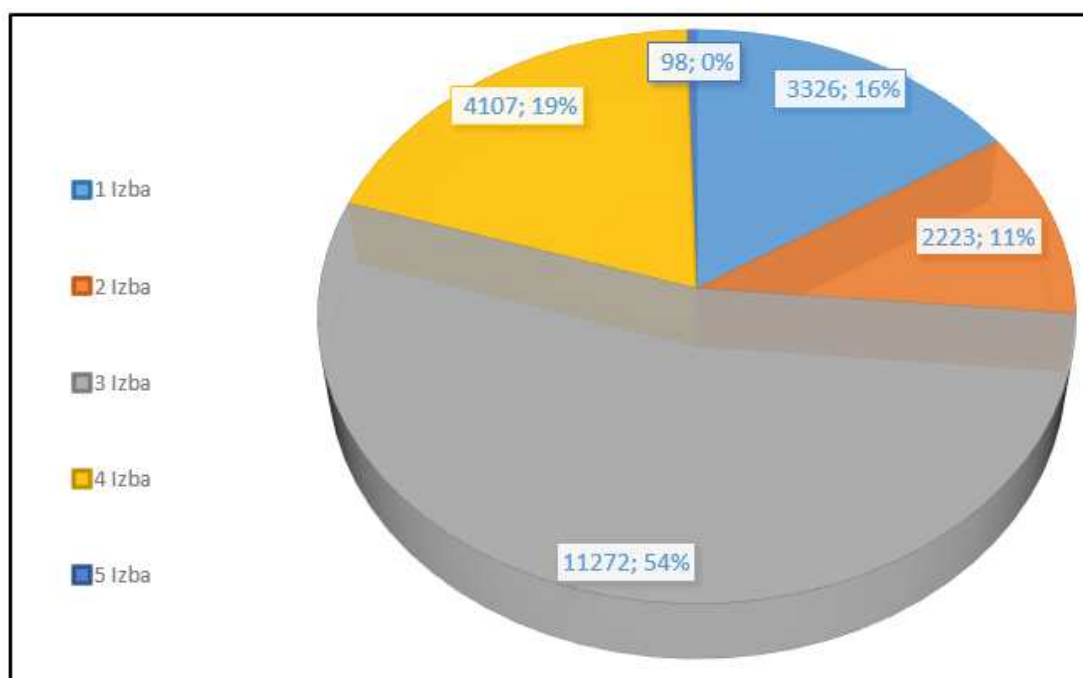
Wykres 23. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2010.

: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii

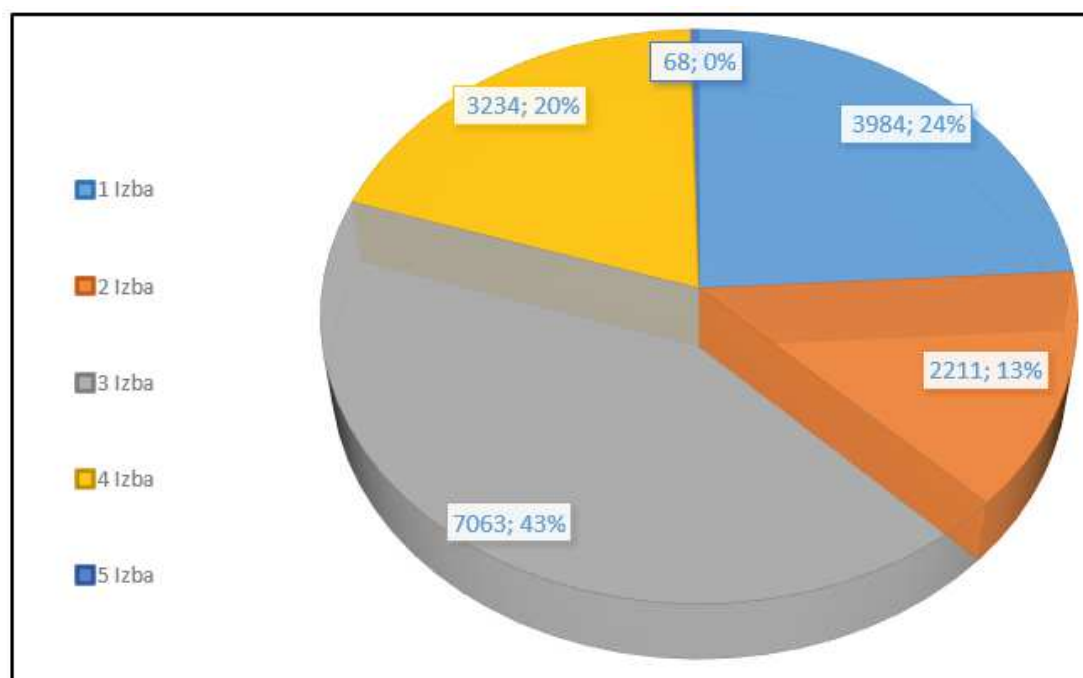
Źródło

Wykres 24. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2011.

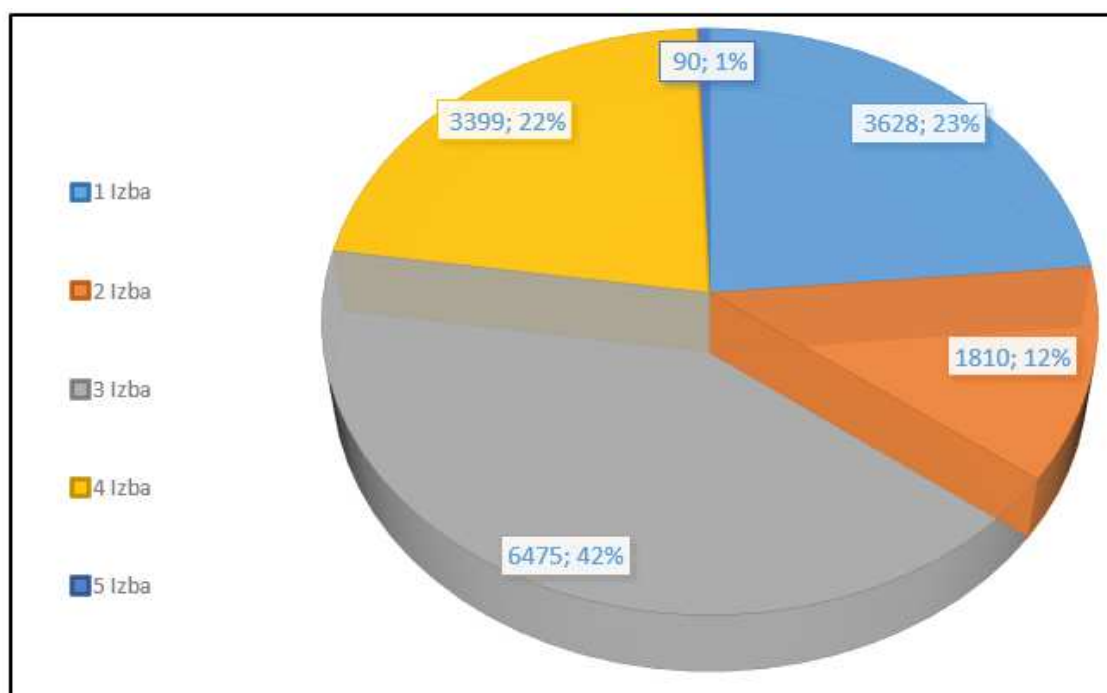
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 25. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2012.

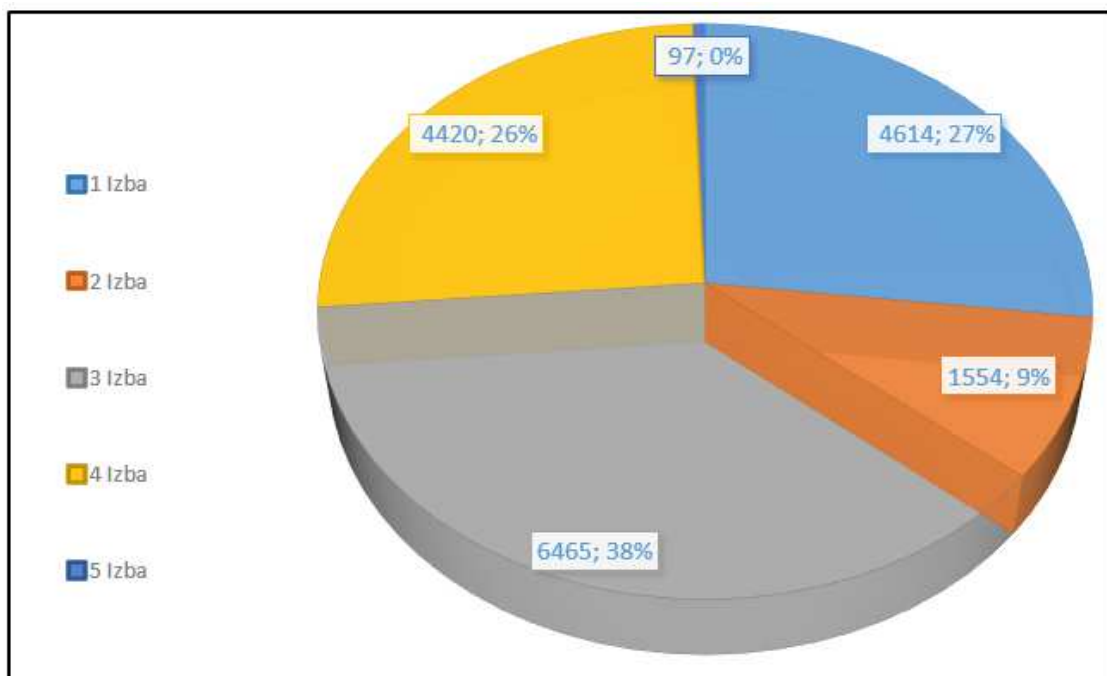
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 26. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2013.

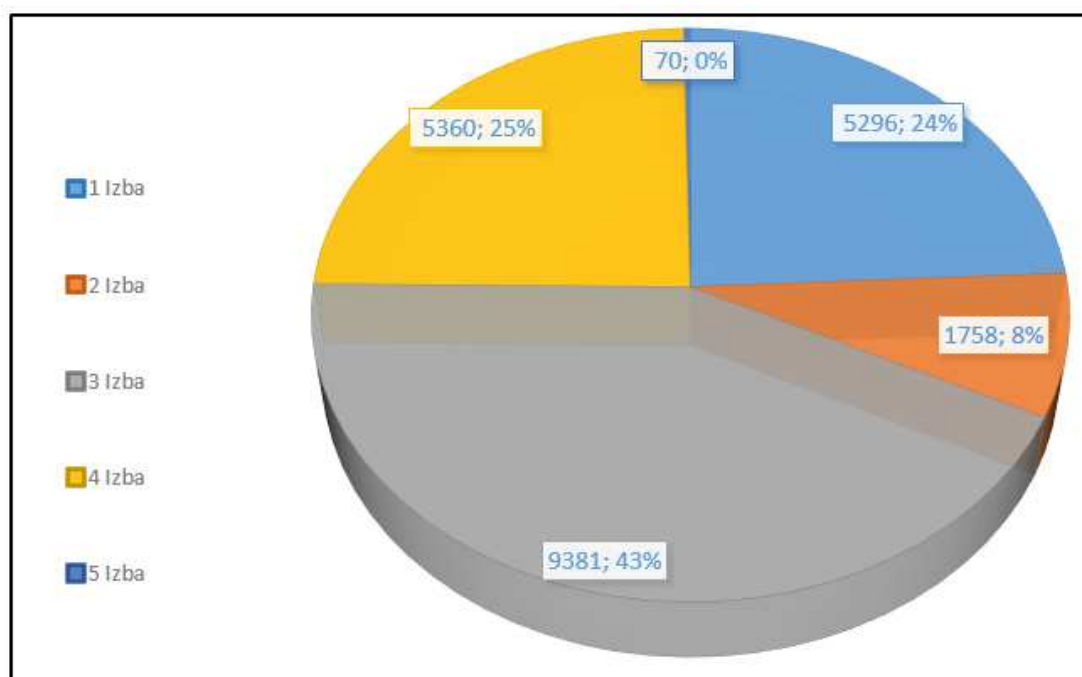
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 27. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

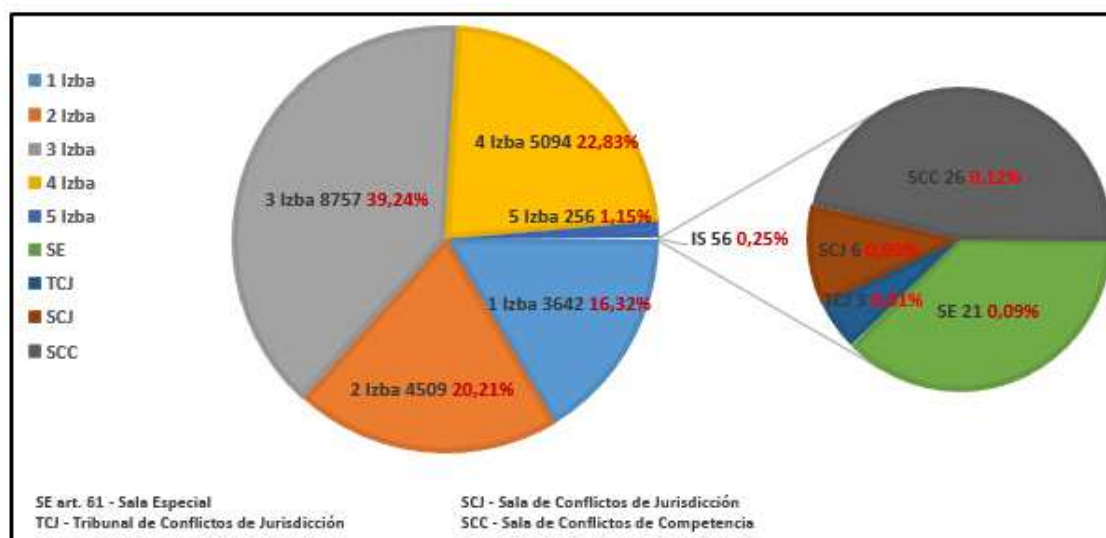
Wykres 28. Sprawy w rozpatrywaniu w roku 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

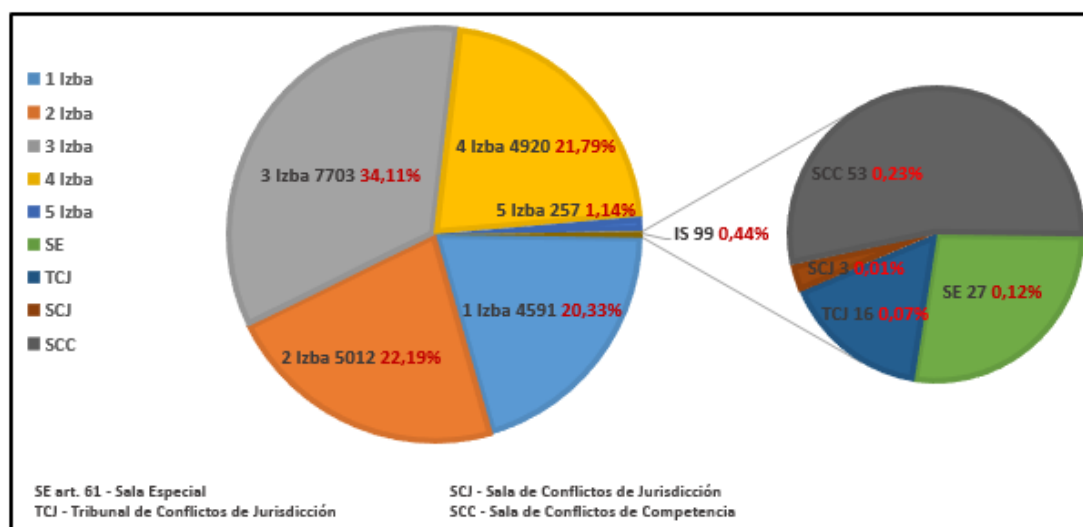
5.2. Wpływ spraw w latach 2010 – 2015

Wykres 29. Wpływ spraw w roku 2010.

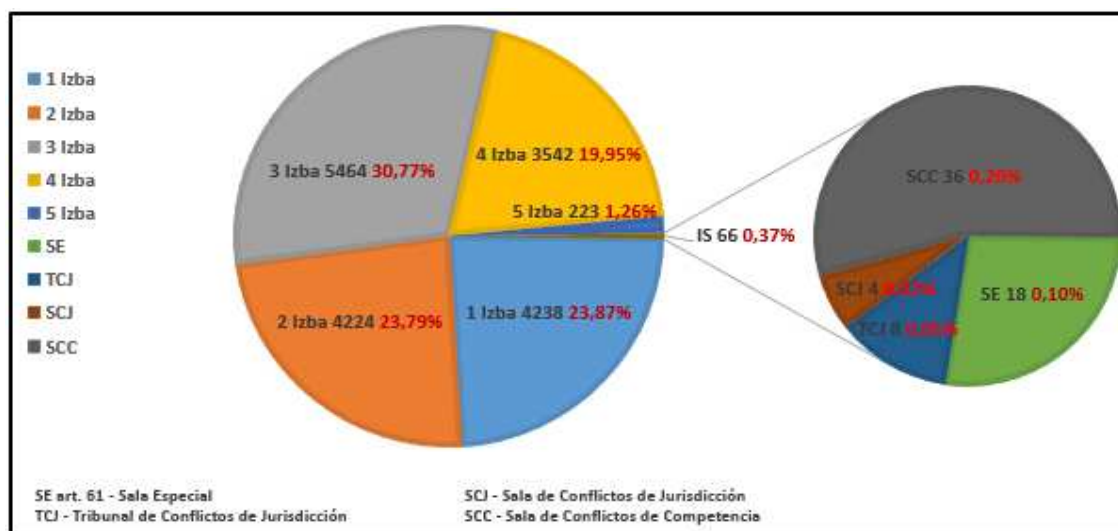
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 30. Wpływ spraw w roku 2011.

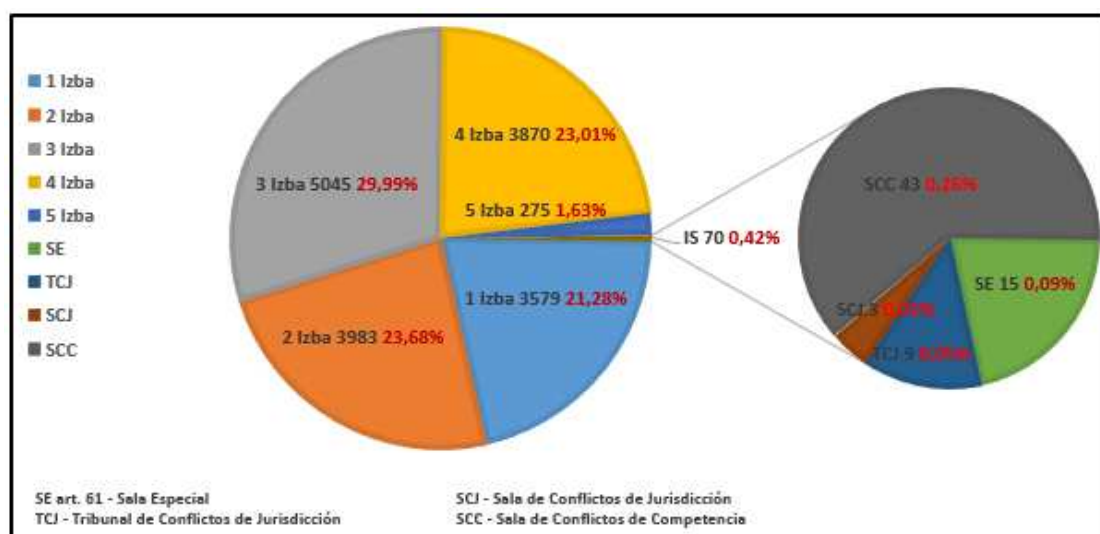
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 31. Wpływ spraw w roku 2012.

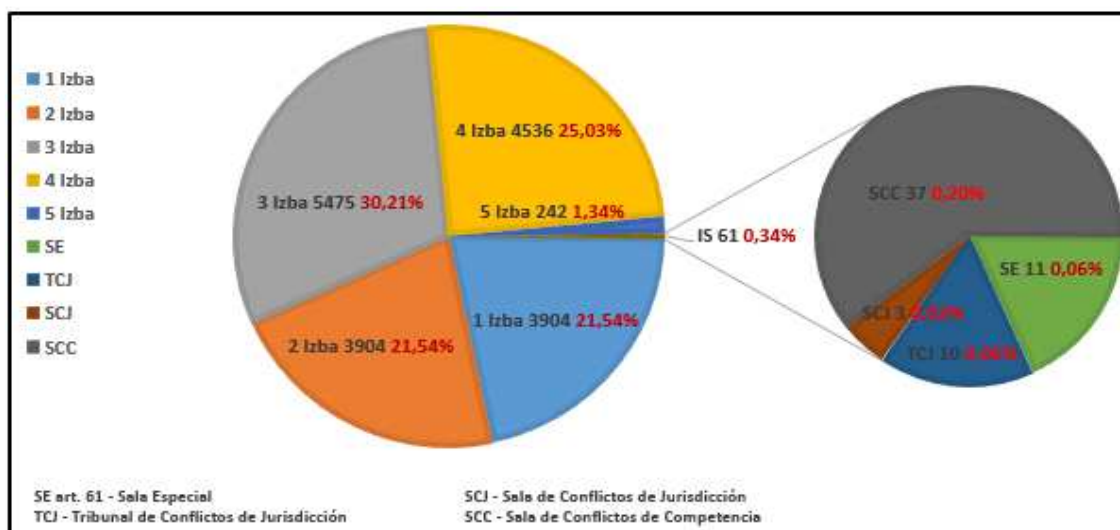
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 32. Wpływ spraw w roku 2013.

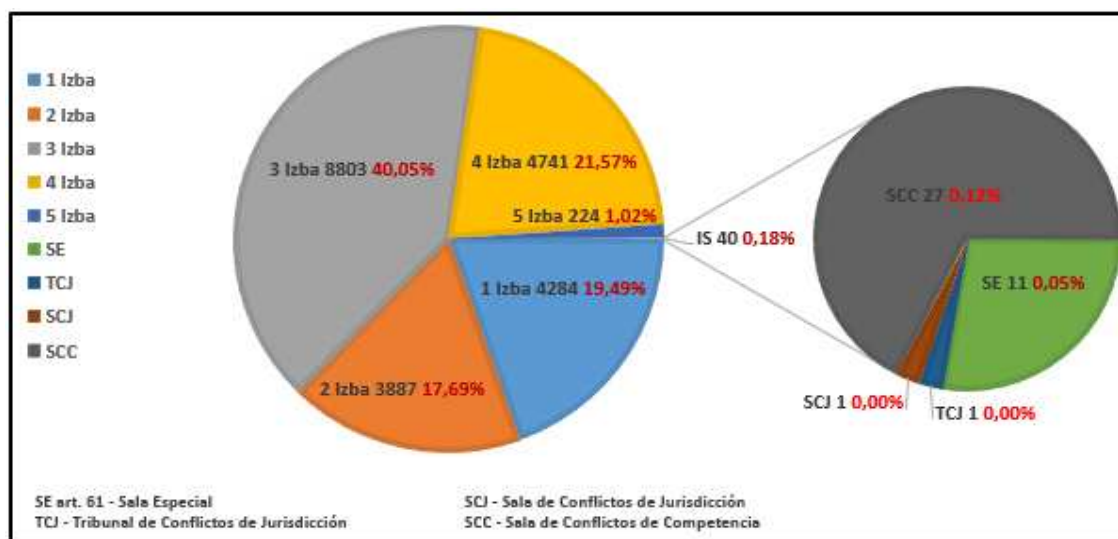
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 33. Wpływ spraw w roku 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

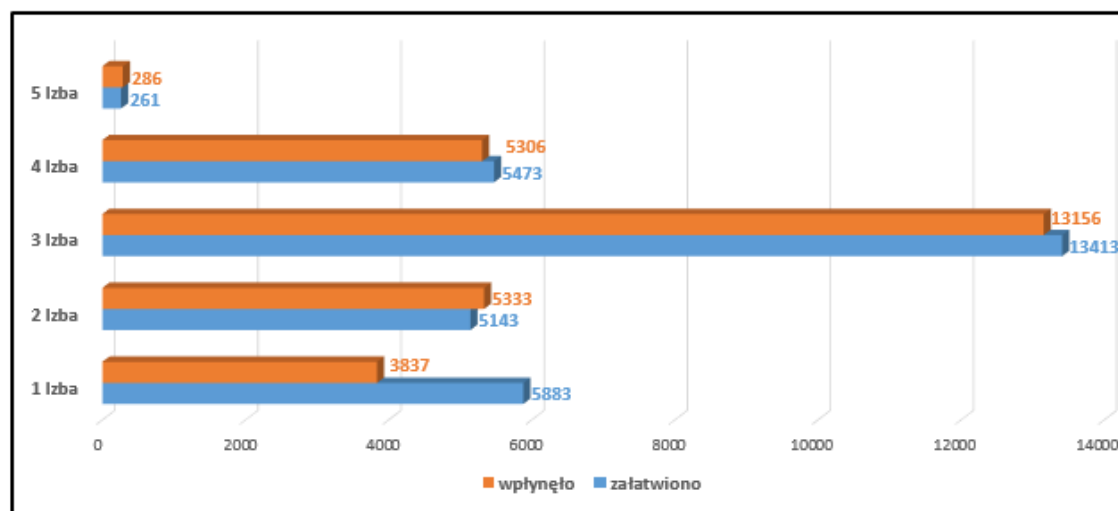
Wykres 34. Wpływ spraw w roku 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

5.3. Wpływ i załatwienie spraw w latach 2010 - 2015

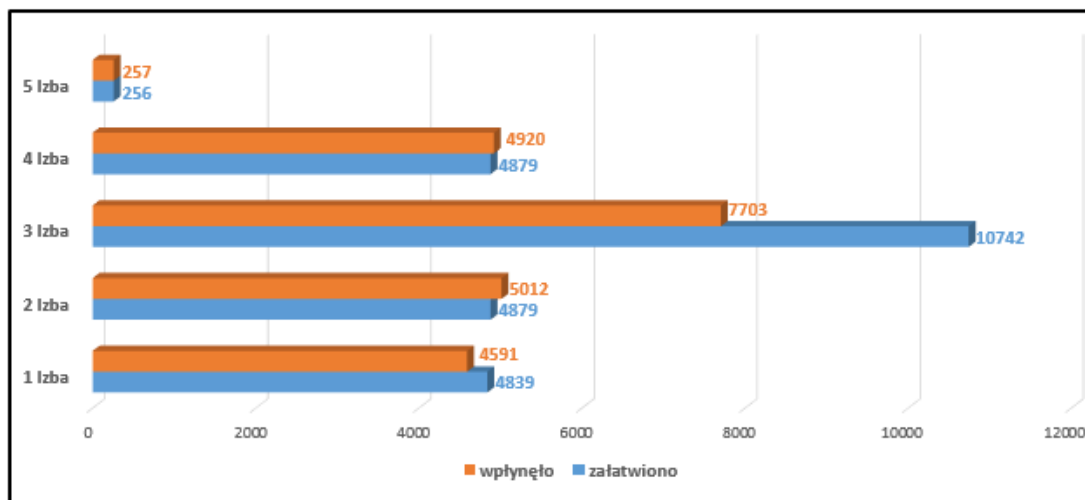
Wykres 35. Wpływ i załatwienie spraw w roku 2010.

Źródło

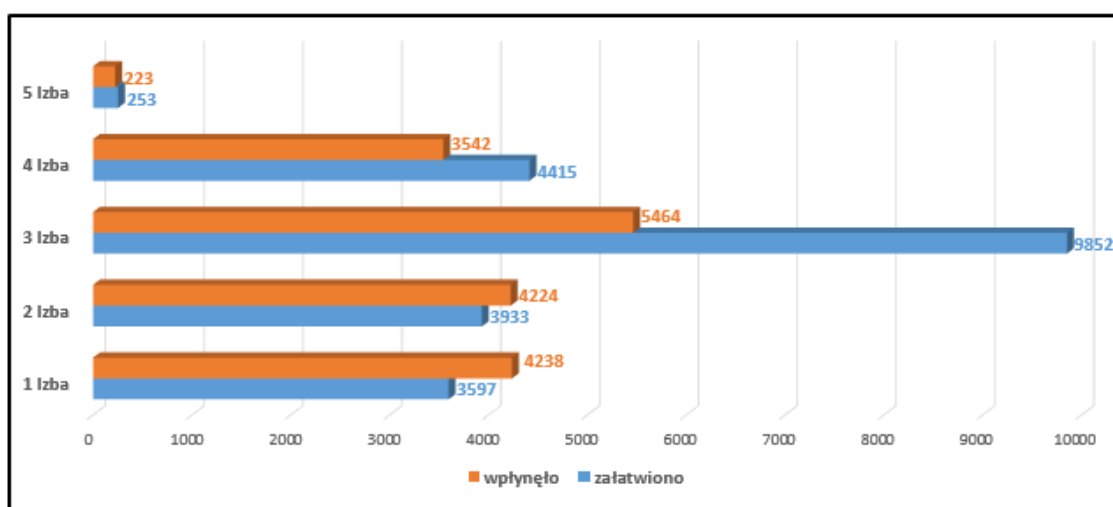
: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 36. Wpływ i załatwienie spraw w roku 2011.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

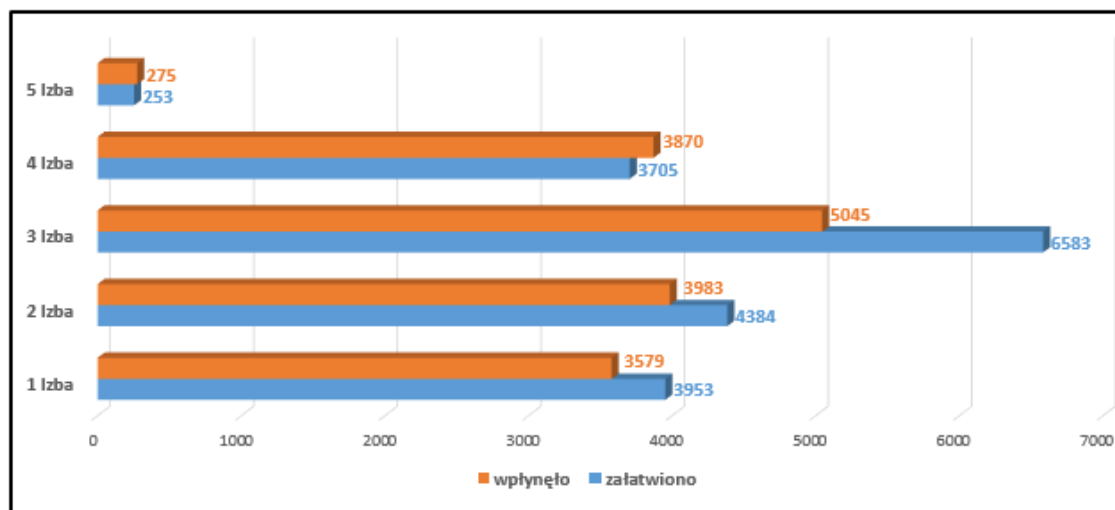
Wykres 37. Wpływ i załatwienie spraw w roku 2012.

Źródło

: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

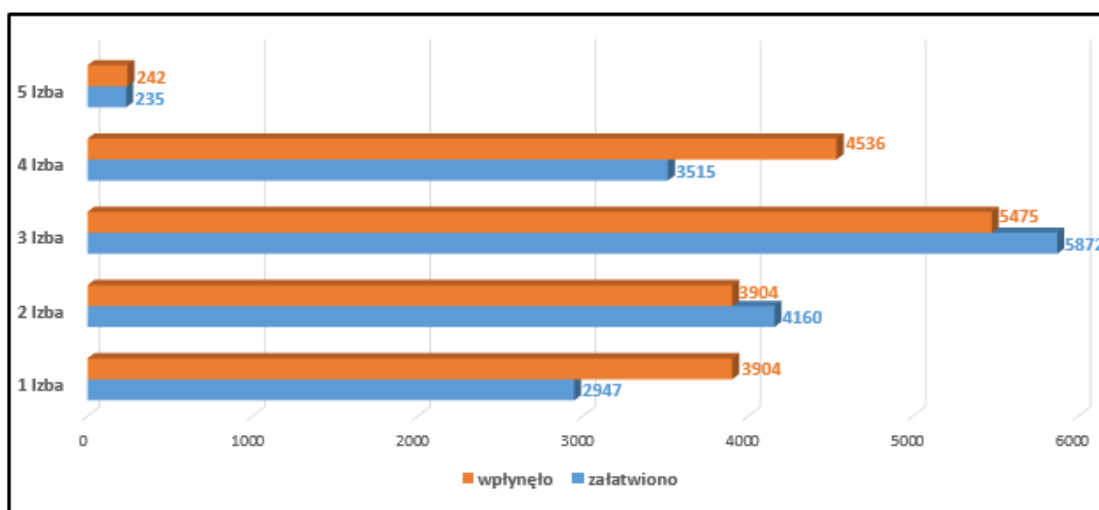
Wykres 38. Wpływ i załatwienie spraw w roku 2013.

Źródło

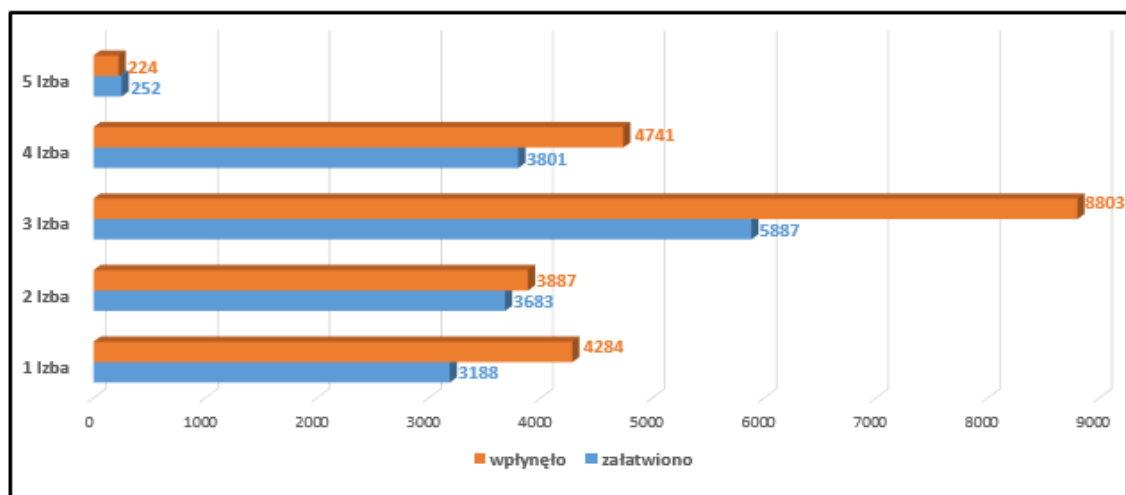
: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 39. Wpływ i załatwienie spraw w roku 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

Wykres 40. Wpływ i załatwienie spraw w roku 2015.

Źródło

: opracowanie własne na podstawie danych Sądu Najwyższego w Hiszpanii.

V. Trybunał Federalny RFN oraz Sąd Federalny Szwajcarii

Wykaz skrótów

AnfechtungsG – Gesetz über die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners außerhalb des Insolvenzverfahrens

BeurkG – Beurkundungsgesetz

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch

BImSchG – Gesetz zum Schutz vor schädlichen Umwelteinwirkungen durch Luftverunreinigungen, Geräusche, Erschütterungen und ähnliche Vorgänge

BinSchG – Gesetz betreffend die privatrechtlichen Verhältnisse der Binnenschifffahrt

BNotO – *Bundesnotarordnung*

BRAO – Bundesrechtsanwaltsordnung

EGGVG – Einführungsgesetz zum Gerichtsverfassungsgesetz

EKPC – Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka

FamFG – *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*

FMStG – Gesetz zur Errichtung eines Finanzmarkstabilisierungsfonds

GVG – Gerichtsverfassungsgesetz

GWB – Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen

HGB – Handelsgesetzbuch

JGG – Jugendgerichtsgesetz

KpSG – Kulturpflanzenschutzgesetz

KunstUrhG – Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie

LwVG – Gesetz über das gerichtliche Verfahren in Landwirtschaftssachen

NS-AufhG – Gesetz zu Aufhebung der nationalsozialistischer Urrechtsurteile in der Strafrechtspflege

RFN – Republika Federalna Niemiec

RiWG - Richterwahlgesetz

SF – Sąd Federalny

StGB – Strafgesetzbuch

StPO – Strafprozessordnung

TF – Trybunał Federalny

ThuG – Gesetz zur Therapie und Unterbringung psychisch gestörter Gewalttäter

UE – Unia Europejska

UZ – Ustawa Zasadnicza

VerbKrG – Verbraucherkreditgesetz

WEG – Gesetz über das Wohnungseigentum und das Dauerwohnrecht

WpHG – Gesetz über den Wertpapierhandel

WpÜG – Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz

ZPO – Zivilprozessordnung

ZVG – Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung

Uwagi wprowadzające

Niniejsze opracowanie stanowi rozszerzenie informacji „Struktura wewnętrzna Sądu Najwyższego w Niemczech i Szwajcarii”. Część zagadnień przedstawionych w poprzedniej informacji pokrywa się zakresowo w części z niniejszym opracowaniem. Mając na uwadze powyższe, Autor omawia poniżej wyłącznie te wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem Trybunału Federalnego w Niemczech oraz Sądu Federalnego w Szwajcarii. Dane i informacje wskazane poprzednio nie są powielane i w tym zakresie Autor odsyła do wcześniejszego opracowania.

Materiał normatywny oraz uwagi teoretyczne zostały znacząco rozszerzone, zwłaszcza w przypadku zagadnień związanych z TF. Niemniej jednak również działalność szwajcarskiego Sądu Federalnego w miarę możliwości, ograniczonych krótkim czasem dla przygotowania opracowania, jak również niewielką ilością źródeł, została szerzej przedstawiona względem wcześniejszej informacji. Podkreślić wypada, że niektóre obszary tematyczne zostały przeanalizowane w poprzedniej informacji w pełni i dalsze rozważania miałyby wyłącznie charakter ocen powielanych za przedstawicielami nauki prawa z danego państwa uzależnionymi wyłącznie od poglądów danego autora. W niniejszym opracowaniu wskazuje się, w miarę możliwości, wyłącznie na obiektywnie negatywne elementy obowiązujących poszczególnych regulacji prawnych. W przypadku obciążania sprawami sędziów TF kryterium ograniczającym było stanowisko TF, który został poproszony przez Autora o udostępnienie informacji umożliwiających przeanalizowanie i rozszerzenie wcześniejszego opracowania w tym zakresie. Niemiecki TF, powołując się na przepisy obowiązującego prawa, odmówił przekazania w formie elektronicznej wnioskowanych danych, o które prosił Autor.

Terminologia stosowana w opracowaniu opiera się w przeważającej części o propozycje tłumaczeń przedstawione w *Słowniku prawa i gospodarki. Rechts- und Wirtschaftswörterbuch* pod redakcją prof. B. Banaszaka (Warszawa 2008). Pozostałe tłumaczenia zostały samodzielnie przygotowane przez Autora.

Nadmienić należy, że zaproponowane polskie ekwiwalenty nie oddają w pełni charakteru danej instytucji lub postępowania wywołanego wniesieniem danego środka prawnego do sądu. Zrozumienie jego istoty wymaga bowiem omówienia danej instytucji prawnej i jej znaczenia w porządku prawnym danego państwa, co jednak nie stanowiło przedmiotu niniejszej informacji.

1. Wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem Trybunału Federalnego RFN¹⁰⁰

System wymiaru sprawiedliwości w RFN charakteryzuje trójinstancyjność postępowania. W zakresie spraw z zakresu prawa cywilnego i karnego (sądownictwo powszechne) orzekają w I instancji sądy rejonowe (*Amtsgerichte*), jednak sprawa do rozpoznania w I instancji może należeć do właściwości sądu krajowego (*Landesgericht*). Jeżeli w danego rodzaju sprawie dopuszcza się III instancję (dla rewizji – *Revision*) funkcję sądu III instancji z reguły pełni TF (§ 133 oraz § 135 GVG)¹⁰¹.

1.1. Kompetencje

TF sprawuje funkcje orzecznicze w Senatach. Obecnie w strukturze TF wyróżniono 12 senatów ds. cywilnych, 5 senatów ds. karnych oraz 8 senatów specjalnych. Zadania należące do właściwości TF wykonują również sędziowie śledczy i 3 wielkie senaty. Kompetencje TF zostaną przedstawione poniżej poprzez szczegółowe wyliczenie właściwości poszczególnych senatów. Właściwość senatów TF określona została na podstawie Planu podziału czynności na 2017 r. (*Geschäftsverteilungsplan 2017*).

Sprawy cywilne

Rewizja jako środek prawny w sprawach cywilnych zasadniczo jest dopuszczalna tylko od wyroków końcowych wydanych przez instancję odwoławczą (sądu krajowego lub wyższego sądu krajowego). Jedynie w drodze wyjątku dopuszczalna jest rewizja od wyroku sądu I instancji (nazywana *Sprungrevision*; wyrok wydawany przez sąd rejonowy lub sąd krajowy). Przestanką wywiedzenia rewizji jest jej dopuszczalność, o której decyduje albo sąd odwoławczy albo TF. Rewizja jest

¹⁰⁰ Niemiecki TF jedynie w części sprawowanej funkcji orzeczniczej (powierzonego zakresu przedmiotowego rozpoznawanych spraw) odpowiada właściwością polskiemu SN. Pamiętać bowiem należy, że na poziomie federalnym działają i wymiar sprawiedliwości sprawują inne federalne sądy najwyższe, jak: Federalny Sąd Administracyjny (*Bundesverwaltungsgericht*), Federalny Sąd Socjalny (*Bundessozialgericht*) czy Federalny Sąd Pracy (*Bundesarbeitsgericht*).

¹⁰¹ Por. J.W. Tkaczyński, *Prawo ustrojowe Niemiec*, Kraków 2015, s. 298-304.

zawsze dopuszczalna wtedy, gdy sprawa ma zasadnicze znaczenie (*grundsätzliche Bedeutung*), albo gdy wymaga tego kształtowanie prawa (*Fortbildung des Rechts*) lub zapewnienie jednolitości orzecznictwa (*Sicherung einer einheitlichen Rechtsprechung*). W razie uznania rewizji za niedopuszczalną jest ona oddalana w drodze postanowienia wydawanego na posiedzeniu niejawnym. W pozostałych przypadkach o rewizji orzeka się wyrokiem po przeprowadzeniu jawnej i ustnej rozprawy. Przez senaty ds. cywilnych rozpoznawane są również zażalenia na niedopuszczenie środka odwoławczego (*Nichtzulassungsbeschwerde*). Ich celem jest doprowadzenie do rozpoznania rewizji pomimo wcześniejszego orzeczenia jej niedopuszczalności przez sąd odwoławczy. W przedmiocie tych zażaleń TF orzeka niejawnie w drodze postanowienia. TF orzeka również w senatach ds. cywilnych w przedmiocie skarg prawnych (*Rechtsbeschwerde*). Służą one kontroli stosowania prawa. Mogą one być wnoszone w szczególności w sprawach rodzinnych, jak również na orzeczenia wpadkowe i w postępowaniach spadkowych. Także orzeczenia w tych sprawach zapadają bez ustnej rozprawy w drodze postanowienia.

I Senatowi ds. Cywilnych powierzono:

- 1) spory z zakresu prawa autorskiego, wydawniczego oraz prawa design'u (*Designrecht*) łącznie z prawem wspólnotowych wzorów przemysłowych, jak też generalnego prawa podstawowego do ochrony i rozwoju własnej osobowości (*allgemeines Persönlichkeitsrecht*), z którego uprawniony korzysta komercyjnie (jak prawo na dobrach niematerialnych);
- 2) spory z zakresu ochrony prawnej działalności gospodarczej, jeżeli dana kategoria spraw nie jest powierzona do rozpoznania X Senatowi ds. Cywilnych, w szczególności spory o:
 - a) znaki i cechy towarowe,
 - b) roszczenia na podstawie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji,
 - c) prawo do firmy, o ile nie dotyczy to prawdopodobieństwa wprowadzenia w błąd w obrocie gospodarczym lub sporów o nazwy domen;
- 3) spory o roszczenia z ustawy o ochronie gatunkowej (*Sortenschutzgesetz*), jeżeli dotyczą one oznaczenia gatunku;
- 4) orzeczenia na zażalenia przeciwko postanowieniom Federalnego Sądu Patentowego wydane na podstawie ustawy o znakach towarowych oraz

w sprawach design'u (*Designsachen*), jak też sprawy ochrony gatunków, o ile nie dotyczą one oznaczenia gatunku;

- 5) spory o roszczenia z umowy komisju (dosłownie: transakcji komisowych – *Kommissionsgeschäfte*);
- 6) spory o roszczenia z umów spedycji, składu i przewozu;
- 7) odszkodowania na podstawie § 7 ust. 2 ustawy o postępowaniu sądowym w sprawach rolnych (*LwVG*)¹⁰²;
- 8) roszczenia rzecznika patentowego oraz przeciwko rzecznikowi patentowemu z powodu jego działalności zawodowej (ustawa o rzecznikach patentowych – *Patentanwaltsordnung*) łącznie z roszczeniami odszkodowawczymi, o ile czynności dotyczyły spraw przekazanych do właściwości I Senatu ds. Cywilnych;
- 9) spory określone w § 2 ustawy o powództwie o zaniechanie w sprawach naruszenia praw konsumentów i innych naruszeń (*Unterlassungsklagengesetz*), o ile nie jest właściwy w danej kategorii spraw inny senat TF;
- 10) zażalenia i inne środki zaskarżenia przeciwko decyzjom w przedmiocie zażalenia i innym postanowieniom – z wyłączeniem postanowień w postępowaniu skargowym – o egzekucji wykonania wydania rzeczy lub wykonania czynności lub zaniechania (§ 838 i nast. ZPO), jak też zapewnienie z mocą przysięgi lub aresztowanie (§ 899 i nast. niem. ZPO);
- 11) zażalenia na podstawie § 70 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym (*FamFG*) w sprawach przedsiębiorców na podstawie § 373 pkt 2 FamFG w zw. z § 590 niem. Kodeksu handlowego (*HGB*);
- 12) orzeczenia na podstawie § 108 ust. 2 w zw. z § 104 ust. 2 zd. 2 federalnej ustawy o notariacie (*BNotO*);
- 13) spory o stosunki umowne z maklerem (§ 652 i nast. BGB) łącznie z brokerami (§ 93 i nast. HGB), jak też roszczenia z § 354 HGB;
- 14) spory o zapis na sąd polubowny i orzeczenia wydane w wyniku arbitrażu (§ 1025 i nast. ZPO), jeżeli nie jest w danej sprawie właściwy IX Senat ds. Cywilnych;

¹⁰² Mowa w tym przepisie o usunięciu z urzędu sędziego TF.

15) wszelkie inne spory i orzeczenia nie należące do właściwości innych senatów.

II Senatowi ds. Cywilnych powierzono:

1) rozpoznawanie sporów dotyczących:

- a) roszczeń ze stosunku spółki (§ 705 i nast. BGB) i wspólnoty (§ 741 i nast. BGB) z wyłączeniem wspólnot właścicieli mieszkań, dla których właściwy jest V Senat ds. Cywilnych,
- b) wewnętrznych stosunków spółek prawa handlowego, spółki cichej oraz zarejestrowanych spółdzielni oraz związków (również towarzystw ubezpieczeń wzajemnych) z uwzględnieniem sporów pomiędzy tymi spółkami, spółdzielniami albo związkami a członkami zarządu; poza tym spory rozpoznawane na podstawie ustawy o przekształcaniu podmiotów prawnych (*Umwandlungsgesetz*),
- c) odpowiedzialności osobistej członków zarządu spółek kapitałowych za ich zobowiązania, gdy roszczenia pozostają w związku z kategoriami spraw należących do właściwości niniejszego Senatu,
- d) prawa firmowego (§ 17 i nast. HGB), o ile nie jest właściwy I Senat ds. Cywilnych,
- e) roszczeń wynikających z naruszenia znajdujących źródło w prawie spółek ustawowych przepisów ochronnych inwestycji kapitałowych (np. na podstawie ustawy o papierach wartościowych – *Gesetz über den Wertpapierhandel* – *WpHG* oraz ustawy o nabywaniu i przejmowaniu papierów wartościowych – *Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz* - *WpÜG*), jeżeli te skierowane są przeciwko spółce lub jej organom, w szczególności naruszenie obowiązków publikacyjnych spółki i jej organów, jeżeli tylko XI Senat ds. Cywilnych nie jest właściwy,
- f) roszczeń wynikających z czynów niedozwolonych, o ile znajdują one podstawę w naruszeniu przepisów ochronnych dla spółek (§ 823 ust. 2 BGB) albo sprzeniewierzeniu majątku spółki przez jej organy lub wspólników albo nieodprowadzeniu składek na ubezpieczenie społeczne pracowników lub do Federalnej Agencji Pracy (§ 823 ust. 2 BGB w zw. z § 266a StGB),
- g) roszczeń wynikających z obowiązków bilansowych spółki i ich naruszenia,

- h) przekształceń,
 - i) odpowiedzialności wewnętrznej organów zarządzających i nadzoru posiadających zdolność prawną związków prawa prywatnego i kas oszczędnościowych, jak również innych publiczno-prawnych instytucji kredytowych włącznie z pozostałymi sporami pomiędzy tymi podmiotami a ich organami;
- 2) spory przekazane do rozpoznania TF zgodnie z § 16 zd. 2 i 3 ustawy o utworzeniu funduszu stabilizacji rynku finansowego (*Gesetz zur Errichtung eines Finanzmarktstabilisierungsfonds – FMStFG*), o ile w sprawie nie jest właściwy XI Senat ds. Cywilnych;
- 3) zażalenia zgodnie z § 70 FamFG w sprawach:
- a) wpisu do Rejestru Handlowego, Rejestru Spółdzielni, Rejestru Spółek Partnerskich i Rejestru Związków (§ 374 pkt 1-4 FamFG),
 - b) postępowań dotyczących przedsiębiorców, o których mowa w § 375 pkt 1, 3 do 16 FamFG;
- 4) zażalenia w postępowaniach, o których mowa w § 71 ust. 2 pkt 4 GVG.

III Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) sporów o roszczenia odszkodowawcze:
- a) od osób prawnych prawa publicznego przeciwko ich urzędnikom, sędziom i żołnierzom związanych z nimi stosunkiem służbowym, o ile w sprawie nie jest właściwy V Senat ds. Cywilnych,
 - b) przeciwko urzędnikom na podstawie § 839 BGB, o ile w sprawie nie jest właściwy V Senat ds. Cywilnych,
 - c) przeciwko osobom prawnym prawa publicznego na podstawie art. 131 Konstytucji Weimarskiej i art. 34 UZ, o ile w sprawie nie jest właściwy V Senat ds. Cywilnych,
 - d) przeciwko osobom prawnym prawa publicznego wywołanym naruszeniem obowiązku utrzymania dróg lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu na drogach lądowych lub wodnych,
 - e) wywołanych naruszeniem obowiązków przez notariuszy,
- 2) sporów o odpowiedzialność biegłego sądowego (§ 839a BGB);
- 3) sporów o:

- a) zobowiązania finansowe wynikające ze spowodowanego budową drogi przesunięcia sieci przesyłowej,
 - b) roszczenia odszkodowawcze z powodu:
 - wyłączenia (łącznie z działaniem identycznym wyłączeniu), jak i środków podobnych do wyłączenia,
 - środków wykorzystywanych w prowadzeniu postępowania karnego,
 - c) prawnomajątkowe roszczenia z poświęcenia dla dobra wspólnego i z publicznoprawnego nadzoru/depozytu (*Verwahrung*), jak też roszczenia odszkodowawcze wynikających z naruszenia obowiązków publicznoprawnych (§ 40 ust. 2 zd. 1 VwGO),
 - d) roszczenia z EKPC;
- 4) roszczeń odszkodowawczych w sprawach sporów prawnych wynikających z postępowania wyłączeniowego;
 - 5) roszczeń o odszkodowanie z ustawy o ochronie przed hałasem lotniczym (*Gesetz zum Schutz vor Fluglärm*);
 - 6) sporów o fundacje (§ 80 i nast. BGB), użytkowanie majątku (§ 1085 i nast. BGB) oraz rent dożywotnich (§ 759 i nast. BGB);
 - 7) sporów z umów zlecenia (§ 662 - § 676c BGB) i dotyczących prowadzenia spraw bez zlecenia (§ 677 - § 687 BGB), o ile sprawa nie należy do właściwości IX lub XI Senatu ds. Cywilnych;
 - 8) sporów z cywilnoprawnych stosunków zatrudnienia, o ile sprawa nie należy do właściwości I, VI, VII, IX, X lub XI Senatu ds. Cywilnych;
 - 9) sporów o umowy o dzierżawę ogródka działkowego;
 - 10) sporów:
 - a) z zakresu prawa górniczego łącznie ze sprawami dotyczącymi prawa do eksploatacji złoża, jak też prawa wodnego łącznie z prawem o tamach i śluzach,
 - b) z zakresu prawa dotyczącego polowań i rybołówstwa wraz z umowami tego dotyczącymi;
 - 11) odszkodowań na podstawie § 109 federalnej ustawy o adwokaturze (BRAO), § 77 ust. 2 ustawy o biegłych rewidentach, § 101 ust. 2 ustawy o doradcach podatkowych oraz § 93 ust. 3 ustawy o rzecznikach patentowych;
 - 12) odszkodowań na podstawie § 159 ust. 1 GVG;

- 13) odszkodowań związanych ze sprzeciwami wyborczymi zgodnie z § 21b ust. 6 GVG;
- 14) sporów, o których mowa w § 201 GVG i § 155c ust. 2 zd. 2 FamFG¹⁰³.

IV Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) spraw z zakresu prawa spadkowego włącznie z kupnem spadku, o ile sprawa nie należy do właściwości V Senatu ds. Cywilnych;
- 2) sporów z zakresu stosunku ubezpieczenia, o ile sprawa nie należy do właściwości VI Senatu ds. Cywilnych;
- 3) spraw w sprawie orzeczeń TF zgodnie z § 23 ust. 1, § 29 ust. 1 EGGVG o zgodności z prawem poleceń, zarządzeń i innych środków, które są podejmowane przez urzędy ds. sądownictwa (*Justizbehörde*) w celu regulacji poszczególnych spraw/instytucji (*Angelegenheiten*) z zakresu prawa cywilnego łącznie z prawem handlowym, postępowaniem cywilnym oraz postępowaniem nieprocesowym;
- 4) środków zaskarżenia zgodnie z § 70 FamFG dotyczących:
 - a) spraw spadkowych i o podział majątku, w których nie chodzi wyłącznie lub w przeważającej części o odrębną od powszechnej regulacji prawa kolejność dziedziczenia gruntów rolnych, o spory o majątek wspólny po ustaniu wspólnoty majątkowej małżeńskiej, partnerskiej albo w okresie jej trwania albo o mające być wystawione w tym zakresie świadectwa,
 - b) spraw wzywających wierzycieli spadku do zgłaszania roszczeń lub praw pod rygorem utraty możliwości ich późniejszego zgłoszenia.

V Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) sporów o:
 - a) roszczenia z umów dotyczących nieruchomości i z nimi zrównanych (włącznie z prawem pierwokupu i prawem odkupu), o ile sprawa nie należy do właściwości III, VIII albo X Senatu ds. Cywilnych,
 - b) roszczenia o posiadanie i własność nieruchomości i rzeczy, które są przenoszone w fizycznym związku z nieruchomością lub budynkiem, łącznie z nadbudową i stosunkami granicznymi (§ 921 - § 916 oraz § 919 -

¹⁰³ Sprawy o odszkodowanie przeciwko Federacji.

- § 923 BGB), jak też dotyczące tych spraw spory z rzeczowego prawa pierwokupu i czynności prawnych,
- c) roszczenia z § 76 ustawy o telekomunikacji (*Telekommunikationsgesetz*),
 - d) roszczenia z praw rzeczowych na nieruchomościach i do nich podobnych praw i czynności prawnych,
 - e) zagadnienia z zakresu prawa sąsiedzkiego wraz z jego naruszeniami (§ 903 - § 910 BGB, § 14 BImSchG),
 - f) sprawy z § 43 pkt 1 do 4 WEG¹⁰⁴,
 - g) prawa spadkowe, gdy chodzi wyłącznie lub w przeważającej części o odrębne od powszechnej regulacji prawa kolejności dziedziczenia gruntów rolnych, jeżeli nie jest właściwy Senat ds. Rolnictwa;
 - h) roszczenia odszkodowawcze z powodu naruszenia obowiązków urzędniczych przez urzędników wydziałów ksiąg wieczystych w sprawach wieczystoksięgowych włącznie z roszczeniami regresowymi względem urzędników,
 - i) kościelnoprawne stosunki, jak też obciążeń budynków szkolnych i dotyczące grobów (art. 132 i art. 133 EGBGB),
 - j) dobra rodzinne i lenno (art. 59 EGBGB),
 - k) dzierżawę gruntów rolnych, o ile sprawa nie należy do właściwości Senatu ds. Rolnictwa,
 - l) roszczenia dotyczące posiadania i własności ruchomości, jeżeli sprawa nie należy do właściwości VIII albo XI Senatu ds. Cywilnych, związane ze znaleziskami (§ 965 i nast. BGB), jak też o przedłożenie/okazanie (*Vorlegung*) rzeczy, jeżeli sprawa nie należy do właściwości XI Senatu ds. Cywilnych,
 - m) roszczenia związane z użytkowaniem i prawem zastawu na rzeczach ruchomych i prawach, łącznie z kupieckim prawem zatrzymania (§ 369 HGB), jak też związanych z nimi czynności prawnych, o ile sprawa nie należy do właściwości XI Senatu ds. Cywilnych;
- 2) środków zaskarżenia zgodnie z § 70 FamFG dotyczących:
- a) spraw związanych z pozbawieniem wolności,

¹⁰⁴ W przepisie mowa o sporach z zakresu własności lokali i zarządu nieruchomościami, które występować mogą pomiędzy właścicielami lokali, właścicielami lokali a zarządcą nieruchomości lub wspólnotą mieszkańców, jak też zaskarżanie uchwał wspólnoty.

- b) spraw związanych z wezwaniem wierzycieli będących właścicielami nieruchomości do zgłoszenia przysługujących im roszczeń i praw, wierzycielami z tytułu zastawu na nieruchomości oraz uprawnionymi z innych rzeczowych praw,
 - c) spraw z § 15 BNotO, § 54 BeurkG, o ile skarga skierowana jest przeciwko odmowie dokonania czynności urzędowej zgodnie z § 45, § 46, § 51 BeurkG lub przeciwko zastępczemu złożeniu podpisu;
- 3) środków zaskarżenia w sprawach ksiąg wieczystych;
 - 4) środków zaskarżenia przeciwko orzeczeniom wydanym w postępowaniu zainicjowanym zażaleniem i innym orzeczeniom – z wyłączeniem orzeczeń w postępowaniu skargowym – w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym nieruchomości z uwzględnieniem kupna i zamiany praw w wyniku przyjęcie najwyższej oferty (§ 81 ZVG);
 - 5) spraw związanych z orzeczeniami wydanymi zgodnie z § 18 ThuG.

VI Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) spraw o roszczenia związane z czynami niedozwolonymi, jeżeli sprawa nie należy do właściwości I, II, III, V lub VII Senatu ds. Cywilnych; spraw o roszczenia odszkodowawcze związane z zabiegami medycznymi na ludziach i zwierzętach, także wówczas gdy znajdują one podstawy w umowie; spraw o roszczenia odszkodowawcze, o których mowa w § 84 i nast. ustawy o obrocie środkami leczniczymi, jak też roszczenia z prawa do wizerunku (§ 22 i nast. KunstUrhG) i na podstawie federalnej ustawy o ochronie danych osobowych;
- 2) sporów o roszczenia z wypadków, w których uczestniczyły statek lotniczy, pojazd mechaniczny, pociąg lub tramwaj, także gdy są związane z umową przewozu, ale z wyłączeniem należących do właściwości I Senatu ds. Cywilnych spraw z umów przewozu towarów;
- 3) sporów o roszczenia z ustawy o odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z wadliwością produktu (*Produktionshaftungsgesetz*), jak też ustawy o technice genetycznej (*Gesetz zur Regelung der Gentechnik*);
- 4) sporów o roszczenia z ustawy o odpowiedzialności za szkody powstałe w środowisku (*Umwelthaftungsgesetz*), o ile nie są dochodzone dalej idące

roszczenia na podstawie innych przepisów w związku z właściwym przedmiotem sporu;

5) spraw:

- a) z zakresu żeglugi (§ 476 i nast. HGB), jak też żeglugi śródlądowej i flisaków (BinSchG), z wyłączeniem czynności frachtu,
- b) o spory z umowy o holowanie albo wynikłe ze zderzenia pojazdów wodnych z innymi przedmiotami wraz ze sprawami szkód powstałych bez dojścia do zderzenia,
- c) o spory z zakresu ubezpieczeń (łącznie z reasekuracją) pojazdów wodnych, jak też ubezpieczeń majątkowych dla transportu morskiego lub żegluga śródlądową samodzielnie lub w powiązaniu z transportem lądowym, o ile sprawa co do zasady dotyczy kwestii żeglugi,
- d) o spory z ustawy o prawach do zarejestrowanych statków i budowli morskich (*Gesetz über Rechte an eingetragenen Schiffen und Schiffsbauwerken*), o posiadanie i własność statków i budowli morskich,
- e) o spory z zakresu praw zastawniczych na statkach oraz o egzekucję ze statków (§ 162 i nast. ZVG);

6) środków zaskarżenia zgodnie z § 70 FamFG dotyczących:

- a) postępowań dotyczących przedsiębiorców, o których mowa w § 375 pkt 2 FamFG, o ile sprawa nie należy do właściwości I Senatu ds. Cywilnych,
- b) spraw związanych z wezwaniem wierzycieli do zgłoszenia przysługujących im roszczeń i praw będących właścicielami statków i budowli morskich, wierzycielami praw zastawniczych na statkach (chodzi o *Gläubiger von Schiffspfandrechten* oraz *Schiffsgläubiger*);

7) środków zaskarżenia, o ile sprawa dotyczy prowadzenia rejestru statków, rejestru żeglugi śródlądowej, rejestru budowli morskich i pozostałych orzeczeń sędziów ds. rejestrowych.

VII Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie sporów o:

- 1) umowy o dzieło, o ile sprawa nie należy do właściwości VI Senatu ds. Cywilnych;
- 2) stosunki zatrudnienia architektów i innych osób zatrudnionych na budowach;
- 3) roszczenia odszkodowawcze wynikające z czynów niedozwolonych na podstawie ustawy o zabezpieczeniu roszczeń budowlanych (*Gesetz über*

die Sicherung der Bauforderungen) oraz z ustawy o wierzytelnościach budowlanych w brzmieniu ustalonym ustawą o zabezpieczeniu roszczeń z dnia 23 października 2008 r.;

- 4) środki zaskarżenia przeciwko orzeczeniom wydanym w postępowaniu zainicjowanym zażaleniem i innym orzeczeniom – z wyłączeniem orzeczeń w postępowaniu skargowym –
 - a) w postępowaniu egzekucyjnym o majątek inny niż nieruchomości, o ile sprawa nie należy do właściwości XII Senatu ds. Cywilnych,
 - b) dotyczące ogólnych przesłanek postępowania egzekucyjnego, o ile sprawa nie należy do właściwości innego senatu TF;
- 5) stosunki umowne o przedstawicielstwo handlowe (§ 84 i nast. HGB) oraz z umowy franczyzowej;
- 6) roszczenia odszkodowawcze z powodu błędnych opinii biegłych.

VIII Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) sporów o:
 - a) roszczenia z umowy sprzedaży i zamiany rzeczy ruchomych i praw, o ile sprawa nie należy do właściwości V, IX albo XI Senatu ds. Cywilnych,
 - b) roszczenia o nabycie przedsiębiorstwa handlowego (*Ansprüche aus dem Erwerb eines Handelsgeschäfts*; § 95 ust. 1 pkt 4 GVG),
 - c) roszczenia wynikające z posiadania i własności rzeczy ruchomych, o ile zastrzeżono własność w związku z umową sprzedaży lub zamiany rzeczy ruchomej lub prawa albo przeniesiono ją dla zabezpieczenia,
 - d) leasing;
- 2) orzeczeń w sporach dotyczących stosunku najmu lokalu mieszkalnego łącznie ze sporami o prawo pierwokupu najemcy (§ 577 BGB).

IX Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) sporów o odszkodowania na podstawie ustawy o odszkodowaniach dla ofiar prześladowania przez reżim nazistowski (*Bundesgesetz zur Entschädigung für Opfer der nationalsozialistischen Verfolgung*);
- 2) spraw o wydanie/zwrot poniesionych kosztów (niem. *Rückerstattungssachen*);
- 3) sporów wynikających ze stosunku zlecenia (§ 662 - § 676c BGB) oraz prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia (§ 677 - § 687 BGB);

- a) związanych z roszczeniami od i przeciwko adwokatom (*Rechtsanwalt*) i doradcom prawnym (*Rechtsbeistand*);
- b) związanych z roszczeniami związanymi z doradztwem podatkowym;
- 4) sporów o roszczenia odszkodowawcze związanych z naruszeniem obowiązków przez adwokatów i doradców prawnych;
- 5) sporów o roszczenia odszkodowawcze opartych o przepisy szczególne (np. § 302 ust. 4, § 717, § 945 ZPO);
- 6) sporów o:
 - a) postępowania egzekucyjne z nieruchomości włącznie ze sprzedażą i zamianą praw z najwyższej oferty (§ 81 ZVG), o ile sprawa nie należy do właściwości V Senatu ds. Cywilnych,
 - b) postępowania egzekucyjne z innych rzeczy niż nieruchomości (włącznie z powództwem przeciwko stwierdzeniu wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego, łącznie ze sprawami z § 771 ZPO, ale z wyłączeniem przepisów § 767 i § 769 ZPO), o ile sprawa nie należy do właściwości VII Senatu ds. Cywilnych,
 - c) postępowania egzekucyjne prowadzone w celu wydania rzeczy, dokonania czynności lub zaniechania (§ 883 i nast. ZPO), jak też oficjalnego oświadczenia zamiast przysięgi lub aresztowania (§ 899 i nast. ZPO), o ile sprawa nie należy do właściwości I Senatu ds. Cywilnych,
 - d) niewypłacalność (w tym związanych z przepisami o postępowaniu upadłościowym i pojednawczym) i zaskarżenia czynności prawnych dłużnika dokonanych z pokrzywdzeniem wierzyciela poza postępowaniem upadłościowym lub likwidacyjnym (AnfechtungsG), również gdy zachodzi podejrzenie czynności prawnej dokonanej dla pozorów,
 - e) umowy o arbitraż i orzeczenia arbitrażowe (§ 1025 i nast. ZPO) w sprawach, w których sędzia I Senatu ds. Cywilnych jest lub był arbitrem;
- 7) spraw o wydanie orzeczenia w przypadkach, o których mowa w § 2 ZVG;
- 8) spraw o wydanie orzeczenia w sprawie dopuszczalności prowadzenia egzekucji na podstawie zagranicznego tytułu egzekucyjnego w zakresie przedmiotowym ustawy o wykonaniu umów pomiędzy państwami i w celu wykonania rozporządzeń i umów UE w obszarze uznawania i wykonania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, jak też odmowy przeprowadzenia egzekucji na podstawie rozporządzenia (UE) Nr 1215/2012

w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych lub na podstawie § 1115 ZPO, o ile sprawa nie należy do właściwości XII Senatu ds. Cywilnych;

- 9) spraw o wydanie orzeczenia na podstawie art. 2 ustawy w sprawie Europejskiej Konwencji o Immunitacie Państwa sporządzonej w Bazylei dnia 16 maja 1971 r.;
- 10) sporów z umowy pożyczki (§ 488 i nast., § 607 i nast. BGB), o ile sprawa nie należy do właściwości XI Senatu ds. Cywilnych.

X Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) sporów z zakresu prawa patentowego, wzorów użytkowych i topograficznych układów scalonych wraz z umowami z nich wynikającymi;
- 2) sporów z umów o wykorzystanie postępowań tajnych (*Verträge über die Benutzung eines Geheimverfahrens*) albo o wyłącznym wykorzystaniu niechronionych przepisami prawa przemysłowego urządzeń (*Verträge über die ausschließliche Verwertung nicht geschützter gewerblicher Erzeugnisse*);
- 3) sporów z zakresu wynalazczości pracowniczej;
- 4) sporów z zakresu objętego ustawą o ochronie danych gatunkowych, o ile sprawa nie należy do właściwości I Senatu ds. Cywilnych;
- 5) spraw o nieważność patentów i licencji przymusowych/obowiązkowych (*Patentnichtigkeits- und Zwangslizenzsachen*);
- 6) spraw o wydanie orzeczenia w związku z wniesieniem środka zaskarżenia przeciwko orzeczeniu Federalnego Sądu Patentowego w sprawach patentowych, wzorów użytkowych i topograficznych układów scalonych, jak również ochrony danych gatunkowych, o ile sprawa nie należy do właściwości I Senatu ds. Cywilnych;
- 7) roszczeń rzecznika patentowego i przeciwko rzecznikowi patentowemu związanych z jego czynnościami zawodowymi, łącznie z roszczeniami odszkodowawczymi, o ile sprawa nie należy do właściwości I Senatu ds. Cywilnych;
- 8) spraw o wskazanie sądu właściwego zgodnie z § 36 ust. 3 ZPO, o ile sprawa nie należy do właściwości IX albo XII Senatu ds. Cywilnych;
- 9) sporów związanych z umowami dotyczącymi podróży i przewozu;

- 10) sporów związanych z udzielaniem zamówień publicznych łącznie z orzeczeniami w sprawach przekazanych zgodnie z § 124 ust. 2 GWB;
- 11) sporów związanych z darowiznami (§ 516 i nast. BGB), o ile sprawa nie należy do właściwości II Senatu ds. Cywilnych;
- 12) spraw o wydanie orzeczenia, które jest konieczne, zanim swoją właściwość dla rozpoznania danej sprawy może stwierdzić konkretny senat.

XI Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

1) sporów o:

- a) roszczenia z umowy sprzedaży lub zamiany papierów wartościowych,
- b) roszczenia wynikających z posiadania lub własności (łącznie z przypadkami, o których mowa w § 771 ZPO), używaniem i zastawem (łącznie z kupieckim prawem zatrzymania, § 369 HGB) papierów wartościowych, jak też dotyczących umów, których są one przedmiotem,
- c) roszczeń, o których mowa w ustawie o giełdach (*Börsengesetz*) i ustawie o depozytach (*Depotgesetz*), jak też roszczeń związanych z odpowiedzialnością z tytułu prospektu emisyjnego na podstawie § 127 ustawy o inwestycjach (*Investmentgesetz*), § 13, § 13a ustawy o sprzedaży prospektów emisyjnych papierów wartościowych (*Wertpapierverkaufsprospekt*), § 21, § 22, § 24 ustawy o prospektach emisyjnych papierów wartościowych (*Wertpapierprospektgesetz*), § 20, § 21, § 22 ustawy o lokowaniu kapitału (*Vermögensanlagengesetz*) i § 306 Kodeksu o lokowaniu kapitału (*Kapitalanlagengesetzbuch*), jak też roszczeń związanych z funkcjonowaniem rynku kapitałowego oraz spowodowanych działalnością banków i giełd,
- d) zamianę, sprawy czekowe i roszczeń z poleceń kupieckich;

2) sporów:

- a) ze stosunku zlecenia (§ 662 - § 676c BGB) i dotyczących prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia (§ 677 - § 687 BGB) przez banki,
- b) o roszczenia z gwarancji bankowych,
- c) o roszczenia, o których mowa w § 50, § 51 ustawy o porównywalności kosztów za prowadzenie rachunków bankowych, ich zmianie, jak też dostępie do rachunków bankowych z podstawowymi funkcjami (*Zahlungskontengesetz*), w których uczestniczą banki,

- 3) sporów z umów pożyczek pomiędzy instytucjami kredytowymi a pożyczkobiorcami, jak też pomiędzy przedsiębiorcami jako pożyczkodawcami a konsumentami jako pożyczkobiorcami (§ 491 i nast., § 13, § 14, § 607 i nast. BGB, § 1 i nast. VerbKrG), z działalności depozytowej instytucji kredytowej (pożyczki od klientów jako pożyczkodawców), roszczeń z bieżącego rachunku bankowego (§ 355 HGB) jak też sporów z abstrakcyjnych stosunków zobowiązaniowych (§ 780 - § 808 BGB) łącznie ze sprawami dotyczącymi listów dłużnych/obligacji (*Schuldverschreibung*) w rozumieniu ustawy o listach dłużnych, o ile sprawa nie należy do właściwości sądu upadłościowego;
- 4) sporów o roszczenia wynikające z posiadania i własności rzeczy ruchomych, o ile własność została przeniesiona dla zabezpieczenia umowy pożyczki;
- 5) sporów związanych z poręczeniem (§ 765 i nast. BGB), jednakże w sprawie sporów o poręczenie dla właściwości dla zobowiązania głównego jest ono kryterium właściwości, gdy jego istnienie tworzy przedmiot sporu;
- 6) spraw rozpoznawanych przez TF na podstawie § 16 zd. 2 i 3 FMStFG, jeżeli nie chodzi o roszczenia wymienione w punktach 1-5.

XII Senatowi ds. Cywilnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) sporów i skarg przeciwko orzeczeniom w sprawach:
 - a) prawa osobowego, w szczególności prawa do nazwiska/firmy (§ 12 BGB), o ile sprawa nie należy do właściwości I Senatu ds. Cywilnych, włącznie z postępowaniem o uznanie za zmarłego,
 - b) z zakresu prawa rodzinnego i dotyczących zarejestrowanych związków partnerskich,
 - c) pozostałych prawnomajątkowych sporów pomiędzy małżonkami po nieudanym małżeństwie, również gdy uczestnikiem w postępowaniu jest osoba trzecia,
 - d) prawnomajątkowych sporów osób pozostających we wspólnym pożyciu, a nie pozostających w małżeństwie;
- 2) spraw o wydanie orzeczenia w przedmiocie zakwaterowania zgodnie z § 312 FamFG;

- 3) spraw o określenie sądu właściwego na podstawie § 36 ust. 3 ZPO w sprawach rodzinnych i małżeńskich i sporach, o których mowa w § 5 FamFG a dotyczących spraw rodzinnych, o opiekę i zakwaterowanie;
- 4) spraw o uznanie i wykonalność zagranicznego tytułu egzekucyjnego z zakresu prawa rodzinnego;
- 5) sporów o:
 - a) stosunki najmu i zastawu, o ile sprawa nie należy do właściwości III, V, VI albo VIII Senatu ds. Cywilnych,
 - b) użyczenie i przechowanie, o ile sprawa nie należy do właściwości III, V albo XI Senatu ds. Cywilnych.

Sprawy karne

W sprawach karnych TF orzeka w przedmiocie rewizji od wyroków wydanych w I instancji przez sądy krajowe i wyższe sądy krajowe. Przedmiotem karnego postępowania rewizyjnego są najczęściej ciężkie przestępstwa, jak również czyny zabronione przeciwko bezpieczeństwu państwa. Rewizję może wnieść zarówno oskarżony, jak i oskarżyciel.

Inaczej niż w sprawach cywilnych, nie wymaga się w sprawach karnych wyraźnej dopuszczalności rewizji. Jeżeli właściwy senat w TF uzna rewizję za niedopuszczalną, wówczas może wydać orzeczenie bez przeprowadzenia rozprawy. To samo dotyczy sytuacji, gdy TF zgodnie ze stanowiskiem Federalnego Prokuratora Generalnego uzna rewizję za oczywiście nieuzasadnioną, albo wniesioną przez niego na korzyść oskarżonego rewizję uzna za uzasadnioną. W takich przypadkach decyzja musi być podjęta jednomyślnie. TF orzeka również w sprawach pytań prawnych kierowanych przez wyższe sądy krajowe. Pytanie prawne kieruje wyższy sąd krajowy chcący odstąpić od orzecznictwa innego wyższego sądu krajowego lub TF. Przedmiot orzeczenia stanowi wskazanie odpowiedzi na zadane pytanie prawne. Dzięki takiemu postępowaniu możliwe jest zachowanie jednolitości w tych sprawach karnych, których tok instancji kończy się na wyższym sądzie krajowym.

I Senatowi ds. Karnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) rewizji w sprawach karnych dla okręgów wyższych sądów krajowych (*Oberlandesgericht*) w Bamberg, Monachium, Norymberdze, Stuttgarcie i Karlsruhe, o ile sprawa nie należy do właściwości IV Senatu ds. Karnych;
- 2) rewizji w sprawach karnych wojskowych;
- 3) rewizji w sprawach karnych o przestępstwa przeciwko obronności kraju (§ 109 - § 109k StGB), o ile sprawa nie należy do właściwości III Senatu ds. Karnych;
- 4) spraw wymagających wydania orzeczenia zgodnie z § 138c ust. 1 zd. 3 StPO w przypadkach, gdy postępowanie zawisłe jest przed II Senatem ds. Karnych;
- 5) rewizji w sprawach karnych podatkowych i celnych; nie dotyczy to przypadków, w których czyn wypełnia równocześnie znamiona czynu sklasyfikowanego w ustawie o środkach odurzających;
- 6) spraw związanych z orzeczeniami TF jako wspólnotowo najwyższego sądu (np. § 12 i nast. StPO, § 42 ust. 3 JGG) i przypadków, o których mowa w § 13a StPO, o ile chodzi o czyn zabroniony, który zgodnie z pkt. 5 uzasadnia właściwość I Senatu ds. Karnych.

II Senatowi ds. Karnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) rewizji w sprawach karnych dla okręgów wyższych sądów krajowych we Frankfurcie nad Menem, Jenie, Kolonii i Rostocku;
- 2) spraw związanych z orzeczeniami TF jako wspólnotowo najwyższego sądu (np. § 12 i nast. StPO, § 42 ust. 3 JGG), o ile sprawa nie należy do właściwości I albo III Senatu ds. Karnych, o określenie sądu właściwego wg § 19 ust. 2 ustawy o rozgraniczeniu właściwości, o określenie właściwej prokuratury wg § 6 ust. 2 zd. 3 NS-AufhG i innych orzeczeń, które nie należą do właściwości żadnego innego senatu ds. karnych;
- 3) spraw związanych z orzeczeniami IV Senatu ds. Karnych w przypadku przekazania sprawy do innego senatu ds. karnych.

III Senatowi ds. Karnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) rewizji w sprawach karnych dla okręgów wyższych sądów krajowych w Celle, Düsseldorfie, Oldenburgu i Koblencji;
- 2) rewizji:

- a) w sprawach karnych od wyroków wyższych sądów krajowych wydanych w I instancji i od wyroków określonych w § 74a GVG izb karnych (*Strafkammer*) wszystkich wyższych sądów krajowych,
 - b) w sprawach karnych o czyny zabronione wymienione w § 74a ust. 1 lub § 120 ust. 1 GVG;
- 3) rewizji w sprawach karnych, które dotyczą czynów zabronionych wg ustawy o stosunkach gospodarczych z zagranicą (*Außenwirtschaftsgesetz*) – również w związku z rozporządzeniem o stosunkach gospodarczych z zagranicą (*Außenwirtschaftsverordnung*);
- 4) rewizji w sprawach karnych od wyroków izb karnych, o ile dotyczą one przypadków zastosowania oznaczenia niezgodnej z prawem organizacji (§ 86a StGB), nakłaniania do popełnienia ciężkiego zagrażającego państwu czynu zabronionego (§ 91 StGB), podburzania tłumu (§ 130 StGB), przynależności do tajnej organizacji cudzoziemców (§ 95 ust. 1 pkt 8 AufenthaltG) albo znieważenia państwa i jego symboli (§ 90a ust. 1 i 2 StGB) albo naruszeń prawa do zgromadzeń w myśl § 74a ust. 1 pkt 4 ppkt 2 GVG;
- 5) skarg na:
- a) decyzje i zarządzenia wyższych sądów krajowych w przypadkach określonych w § 304 ust. 4 zd. 2 cz. 2 zdania StPO, § 310 ust. 1 StPO, § 102 zd. 2 JGG, jak też w przypadkach z § 304 ust. 4 zd. 2 cz. 3 zdania w zw. z § 138d ust. 6 StPO, o ile orzeczenie nastąpiło w postępowaniu na podstawie § 138a, § 138b StPO, w których III Senat ds. Karnych orzekał o środku prawnym rewizji,
 - b) orzeczenia sędziów śledczych TF;
- 6) skarg na
- a) orzeczenia TF jako wspólnotowego najwyższego sądu (np. § 12 i nast. StPO, § 42 ust. 2 JGG) i w przypadkach określonych w § 13a StPO, o ile sprawa należy do właściwości sądów krajowych lub wyższych sądów krajowych na podstawie § 74s, § 120 GVG,
 - b) orzeczenia na podstawie § 121 ust. 4 StPO,
 - c) orzeczenia na podstawie § 35 i § 37 ust. 4 EGGVG,
 - d) orzeczenia na podstawie § 138c ust. 1 zd. 2 cz. 1 zdania StPO (orzeczenia na podstawie § 138a, § 138b StPO w przypadkach, w których dochodzenie prowadzone jest przez Prokuratora Generalnego),

- e) orzeczenia, które należą do właściwości TF na podstawie przepisów ustawy o regulacji uprawnień komisji śledczej Niemieckiego Bundestagu (*Gesetz zur Regelung des Rechts der Untersuchungsausschüsse des Deutschen Bundestages*);
- 7) spraw dotyczących orzeczeń w postępowaniu zwalczania przestępczości, dla których odpowiednio obowiązują przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i sprawach o postępowaniu niespornym, o ile sprawa nie należy do właściwości V Senatu ds. Cywilnych.

IV Senatowi ds. Karnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) rewizji w sprawach karnych dla okręgów wyższych sądów krajowych w Hamm, Naumburgu, Zweibrücken, jak też obszarów wyższego sądu krajowego Karlsruhe dla sądów krajowych Baden-Baden, Fryburgu, Konstancji, Offenburgu i Waldshut-Tiengen;
- 2) rewizji w sprawach karnych z zakresu prawa o ruchu drogowym (łącznie z atakami rabunkowymi na kierowców pojazdów mechanicznych, jak też wypadki kolejowe i lotnicze i przypadki, w których naruszenie przepisów prawa o ruchu drogowym występuje z innymi czynami zabronionymi), z wyłączeniem kierowania pojazdami bez uprawnień, jeżeli czyn powiązany jest z innymi czynami zabronionymi;
- 3) spraw o orzeczenia zgodnie z § 42 ustawy o międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach karnych (*Gesetz über die Internationale Rechtshilfe in Strafsachen*);
- 4) spraw o orzeczenia w przypadkach przekazania sprawy innemu senatowi ds. karnych TF, jeżeli sprawa nie należy do właściwości II Senatu ds. Karnych;
- 5) spraw o orzeczenia zgodnie z § 13 ust. 4 i § 25 ust. 1 zd. 4 prawnokarnej ustawy rehabilitacyjnej (*Gesetz über die Rehabilitierung und Entschädigung von Opfern rechtswidriger Strafverfolgungsmaßnahmen im Beitrittsgebiet*).

V Senatowi ds. Karnych powierzono rozpoznawanie:

- 1) rewizji w sprawach karnych dla okręgów wyższych sądów krajowych w Berlinie (*Kammergericht*) oraz Brandenburgii, Brunszwiku, Bremie, Dreźnie, Hamburgu, Saarbrücken i Schleswig;

- 2) spraw o orzeczenia w sprawach wywołanych środkiem zaskarżenia zgodnie z § 29 EGGVG w sprawach wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych oraz wykonania;
- 3) spraw o orzeczenia w sprawach prejudycjalnych zgodnie z § 121 ust. 2 pkt 2 i 3 GVG.

Sędziowie śledczy

TF jest właściwy w sprawach orzeczeń w postępowaniu przygotowawczym, które są prowadzone przez Federalnego Prokuratora Generalnego (*Generalbundesanwalt*). Dotyczy to zwłaszcza postępowań w przedmiocie utworzenia organizacji terrorystycznej, zdrady państwa i innych tzw. przestępstw przeciwko państwu. Dwóch sędziów TF przejmuje w szczególności funkcję sędziów śledczych. Dalszych czterech sędziów podejmuje aktywność jako sędzia śledczy w przypadku zastępstwa – obok swojej działalności w swoim senacie. Sędzia śledczy orzeka samodzielnie o zarządzeniu aresztu śledczego i innych środkach i czynnościach operacyjno-rozpoznawczych w postępowaniu przygotowawczym, których orzekanie należy do sądu. W razie zaskarżenia czynności do właściwego w I instancji wyższego sądu krajowego kończy się właściwość sędziego śledczego TF.

W postępowaniu przygotowawczym w sprawach wymagających czynności podejmowanych przez sędziego właściwymi są:

- 1) sędzia śledczy I:
 - a) sprawy bezpieczeństwa (ochrony) państwa, sprawy zdrady kraju, sprawy stosunków gospodarczych z zagranicą, z wyłączeniem czynów regulowanych ustawą o stosunkach gospodarczych z zagranicą, które służą wspieraniu islamskiego terroryzmu, szczególnie naruszenia przepisów tejże ustawy lub rozporządzenia w tymże zakresie, które skutkują naruszeniem embarga nałożonego przez Narody Zjednoczone lub UE przeciwko osobom i organizacjom związanym z terrorystami, jak też pozostałe sprawy w postępowaniu przygotowawczym nie należące do właściwości innego sędziego śledczego,
 - b) sprawy bezpieczeństwa (ochrony) państwa, które związane są z założonymi przez obcokrajowców krajowymi i zagranicznymi organizacjami w rozumieniu § 129, § 129a i § 129b StGB bez ideologii

fundamentalizmu islamskiego, o ile sprawa nie należy do właściwości sędziego śledczego II, jak też sprawy bezpieczeństwa (ochrony) państwa, które związane są z założonymi przez obcokrajowców krajowymi i zagranicznymi organizacjami w rozumieniu § 129, § 129a i § 129b StGB o podłożu ideologicznym fundamentalizmu islamskiego, o ile sprawa nie należy do właściwości sędziego śledczego II,

- c) sprawy bezpieczeństwa (ochrony) państwa i jego zagrożenie o podłożu prawicowego ekstremizmu,
- d) sprawy czynów zabronionych Kodeksem zbrodni przeciwko prawu międzynarodowemu (*Völkerstrafgesetzbuch*);

2) sędzia śledczy II:

- a) sprawy bezpieczeństwa (ochrony) państwa, które związane są z założonymi przez obcokrajowców krajowymi i zagranicznymi organizacjami w rozumieniu § 129, § 129a i § 129b StGB o podłożu ideologicznym fundamentalizmu islamskiego i dotyczą organizacji Państwa Islamskiego w Iraku i Syrii (ISIG) lub Państwa Islamskiego (IS) lub Jabhat al.-Nusra (JaN) – również w związku z innymi organizacjami, a sprawa nie należy do właściwości sędziego śledczego I,
- b) sprawy bezpieczeństwa (ochrony) państwa, które dotyczą tureckich krajowych i zagranicznych organizacji w rozumieniu § 129, § 129a i § 129b StGB z uwzględnieniem Kalifatu (*Kaplan-Verband*);

3) sędzia śledczy III, IV, V i VI – jako zastępcy sędziów śledczych I i II we wskazanych sprawach.

Wielkie Senaty

W sprawach orzeczeń, które wynikają z przepisów ustawy regulującej uprawnienia komisji śledczej Niemieckiego Bundestagu, a które przekazane są do właściwości sędziego śledczego TF, właściwy jest sędzia śledczy I.

Aby uniknąć sytuacji, w których senaty TF podejmowałyby sprzeczne z sobą orzeczenia, powołano Wielki Senat ds. Cywilnych (*der Große Senat für Zivilsachen*) oraz Wielki Senat ds. Karnych (*der Große Senat für Strafsachen*). Wspólnie tworzą one Zjednoczone Wielkie Senaty (*die Vereinigten Großen Senate*). Jeżeli jeden

z senatów chce odstąpić od linii orzeczniczej innego senatu, wówczas musi wystąpić z pytaniem do właściwego senatu. Gdy ten nie dopuszcza możliwości odstąpienia od swojego orzecznictwa, należy wystąpić z wnioskiem do właściwego wielkiego senatu. W sprawach, w których senat ds. cywilnych i senat ds. karnych nie są zgodne w danym zagadnieniu, należy wystąpić do Zjednoczonych Wielkich Senatów. Wielki Senat ds. Cywilnych składa się z Prezesa TF i po dwóch członków z każdego z senatów ds. cywilnych. Wielki Senat ds. Karnych składa się z Prezesa TF i po dwóch sędziów z każdego z senatów ds. karnych. Zjednoczone Wielkie Senaty składają się z Prezesa TF i pozostałych członków Wielkich Senatów.

Właściwość Wielkiego Senatu ds. Cywilnych, Wielkiego Senatu ds. Karnych oraz Zjednoczonych Wielkich Senatów wynika z ustawy o ustroju sądów, ustawy o przeciwdziałaniu ograniczaniu konkurencji, ustawy o sędziach, federalnej ustawy o adwokaturze, ustawy o rzecznikach patentowych, ustawy o biegłych rewidentach oraz ustawy o doradcach podatkowych.

Postępowanie przed senatami specjalnymi wynika z właściwości w określonych ustawowo sprawach. Z wyjątkiem Senatu ds. Kartelowych oraz Federalnego Sądu Dyscyplinarnego, do senatów specjalnych obok sędziów TF należą członkowie niezawodowi niebędący sędziami z poszczególnych grup zawodowych: rolnicy, adwokaci, notariusze, rzecznicy patentowi, biegli rewidentzi oraz doradcy podatkowi i pełnomocnicy podatkowi.

Pozostałe Senaty

Senat ds. Kartelowych jest z mocy prawa właściwy w sprawach wydawania orzeczeń, o których mowa w § 94 ustawy przeciwko ograniczaniu konkurencji (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen*), § 107 ustawy o zaopatrzeniu w energię elektryczną i gaz (*Gesetz über die Elektrizitäts- und Gasversorgung*) oraz § 35 ust. 4 ustawy o demonstracyjnym trwałym składowaniu dwutlenku węgla (KpSG), jak też rozpoznawania środków zaskarżenia przeciwko orzeczeniom wyższych sądów krajowych w pozostałych sprawach kartelowych. Senat ten jest również właściwy w sprawach sporów cywilnoprawnych wynikających z § 33 KpSG, jak i wydanych na tej podstawie przepisów.

Federalny Sąd Dyscyplinarny (*Dienstgericht des Bundes*) jest właściwy w sprawach sędziów, sędziów Trybunału Obrachunkowego i krajowych trybunałów obrachunkowych, prokuratorów, jak też prokuratorów federalnych i krajowych, które powierzono mu do rozpoznania na mocy niemieckiej ustawy o sędziach oraz innych dalszych ustaw. Właściwość Federalnego Sądu Dyscyplinarnego obejmuje sprawy sędziów w służbie oraz innych sporów związanych z pełnioną służbą, w których zagrożone lub naruszone są niezawisłość sędziowska lub inne okoliczności warunkujące prawidłowe wykonywanie obowiązków sędziowskich. Jako niestali członkowie tego Senatu należą do niego sędziowie innych federalnych sądów najwyższych i trybunałów.

Senat ds. notarialnych jest właściwy z mocy ustawy w sprawach, w których na podstawie federalnej ustawy o notariacie właściwy jest TF, z zastrzeżeniem orzeczeń, o których mowa w § 108 ust. 2 w zw. z § 104 ust. 2 s. 2 BNotO należących do właściwości I Senatu ds. Cywilnych.

Senat ds. Adwokatury jest właściwy z mocy ustawy w sprawach, w których na podstawie federalnej ustawy o adwokaturze właściwy jest TF, z zastrzeżeniem orzeczeń, o których mowa w § 109 BRAO należących do właściwości III Senatu ds. Cywilnych.

Senat ds. Rzeczników Patentowych jest właściwy z mocy ustawy w sprawach, w których na podstawie ustawy o rzecznikach patentowych właściwy jest TF, z zastrzeżeniem orzeczeń, o których mowa w § 93 ust. 3 ustawy o rzecznikach patentowych należących do właściwości III Senatu ds. Cywilnych.

Senat ds. Rolnictwa jest właściwy z mocy ustawy w sprawach, w których na podstawie ustawy o postępowaniu sądowym w rolnictwie właściwy jest TF, z zastrzeżeniem orzeczeń, o których mowa w § 7 ust. 2 LwVG należących do właściwości I Senatu ds. Cywilnych.

Senat ds. Biegłych Rewidentów jest właściwy z mocy ustawy w sprawach, w których na podstawie ustawy o biegłych rewidentach właściwy jest TF, z zastrzeżeniem orzeczeń, o których mowa w § 77 ust. 2 ustawy o biegłych rewidentach należących do właściwości III Senatu ds. Cywilnych.

Senat ds. Doradców Podatkowych i Pełnomocników Podatkowych jest właściwy z mocy ustawy w sprawach, w których na podstawie ustawy o biegłych rewidentach właściwy jest TF, z zastrzeżeniem orzeczeń na podstawie § 101 ust. 1 ustawy o doradztwie podatkowym należących do właściwości III Senatu ds. Cywilnych.

1.2. Sposób powoływania sędziów

W literaturze niemieckiej wskazuje się na istotne znaczenie kwestii podmiotu właściwego do powoływania sędziów, podkreślając przy tym związek tego zagadnienia z zasadą niezawisłości sędziowskiej i niezależności sądów. Opracowania teoretyczne wskazują na trzy możliwe rozwiązania: wybór przez parlament, powołanie przez rząd lub właściwego ministra albo połączenie jednej z powyższych metod z reprezentacją stanu sędziowskiego w różnych wariacjach (o wielu dalszych kombinacjach). *De lege lata* obowiązuje wiele różnych systemów¹⁰⁵.

Sposób powoływania sędziów znajduje swoje ustrojowe podstawy w przepisach UZ. Zgodnie z art. 95 ust. 2 UZ w zakresie sądownictwa powszechnego, administracyjnego, finansowego, pracy i spraw socjalnych Federacja tworzy jako trybunały najwyższe: Trybunał Federalny, Federalny Sąd Administracyjny, Federalny Trybunał Obrachunkowy, Federalny Sąd Pracy i Federalny Sąd Socjalny¹⁰⁶. O powołaniu sędziów tych trybunałów decyduje właściwy dla danego zakresu spraw minister federalny wraz z komisją do spraw powoływania sędziów, składającą się z właściwych dla danego zakresu spraw ministrów krajowych i członków wybieranych w równej liczbie przez Bundestag (art. 95 ust. 2 UZ)¹⁰⁷.

Przywołany przepis art. 95 ust. 2 UZ jest źródłem tworzenia przez Federację niestałych komisji ds. wyboru sędziów (*Richterwahlausschuss*). Do kompetencji tych

¹⁰⁵ Por. H. Maurer, *Staatsrecht*, München 1999, s. 642.

¹⁰⁶ Für die Gebiete der ordentlichen, der Verwaltungs-, der Finanz-, der Arbeits- und der Sozialgerichtsbarkeit errichtet der Bund als oberste Gerichtshöfe den Bundesgerichtshof, das Bundesverwaltungsgericht, den Bundesfinanzhof, das Bundesarbeitsgericht und das Bundessozialgericht.

¹⁰⁷ Über die Berufung der Richter dieser Gerichte entscheidet der für das jeweilige Sachgebiet zuständige Bundesminister gemeinsam mit einem Richterwahlausschuß, der aus den für das jeweilige Sachgebiet zuständigen Ministern der Länder und einer gleichen Anzahl von Mitgliedern besteht, die vom Bundestage gewählt werden.

komisji należy wybór sędziów zawodowych do sądów federalnych, o których mowa w art. 95 ust. 1 UZ. Szczegóły regulowane są zaś w szczególności przepisami ustawy o wyborze sędziów (RiWG). Przepis § 1 ust. 1 RiWG potwierdza, że sędziowie najwyższych trybunałów Federacji są powoływani (*berufen*) wspólnie przez właściwego ministra federalnego i komisję ds. wyboru sędziów oraz mianowani (*ernennen*) przez Prezydenta Federalnego. W procedurze powoływania sędziego najwyższego trybunału współdziała minister federalny właściwy w zakresie danej właściwości rzeczowej. Dla właściwego zrozumienie funkcjonowania niemieckiego wymiaru sprawiedliwości oraz powiązań między władzami, jak też oddziaływania ich na siebie, niezbędne jest nie tylko wskazanie procedury wyboru, ale w pierwszej kolejności przedstawienie składu i sposobu działania komisji.

Komisja ds. wyboru sędziów składa się z członków przynależących do niej z mocy pełnionej funkcji (z urzędu, z mocy prawa) i takiej samej liczby członków wybieralnych. Członkami komisji przynależącymi z mocy prawa są krajowi ministrowie (*Landesminister*), do których właściwości należą sprawy rozpoznawane w toku instancji przez dany trybunał. Mogą oni uczestniczyć w pracach komisji zgodnie z takimi samymi zasadami, jakie dotyczą ich reprezentacji w rządzie krajowym (*Landesregierung*). Określenie, który z ministrów krajowych ma reprezentować dany kraj związkowy, należy do właściwości każdego z krajów związkowych. Z kolei członkowie wybieralni muszą posiadać bierne prawo do Bundestagu oraz posiadać doświadczenie w życiu prawniczym¹⁰⁸. W razie zmiany liczby członków komisji z mocy prawa, zmianie ulega również liczba członków z wyboru. W myśl § 4 ust. 2 RiWG konieczny jest wówczas ich nowy wybór¹⁰⁹. Każdy taki członek może być reprezentowany przez swojego zastępcę.

Członkowie z wyboru i ich zastępcy powoływani są przez Bundestag zgodnie z zasadą proporcjonalności. Każde z ugrupowań może zgłosić kandydaturę. Wyniki głosów oddanych na każdą kandydaturę obliczone zostają zgodnie z metodą d'Hondta. Wybrani zostają członkowie i ich zastępcy w kolejności, w której ich nazwiska pojawiają się w zgłoszonych kandydaturach. W razie opróżnienia urzędu przez jednego z członków, w jego miejsce wstępuje jego zastępca. W przypadku

¹⁰⁸ Die Mitglieder kraft Wahl müssen zum Bundestag wählbar und im Rechtsleben erfahren sein.

¹⁰⁹ Verändert sich die Zahl der Mitglieder kraft Amtes, so verändert sich die Zahl der Mitglieder kraft Wahl entsprechend. Ihre Neuwahl ist notwendig.

opróżnienia miejsca również przez zastępcę, wówczas zastępuje go następny w kolejności spośród niewybranych. Stosunek członkostwa (w tym też zastępców) kończy się wraz z dokonaniem nowej obsady komisji lub przez rezygnację, którą w formie pisemnej należy skierować do Federalnego Ministra Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów. Należy podkreślić, że każdy nowy Bundestag dokonuje wyboru nowych członków komisji.

Członkowie Komisji ds. wyboru sędziów, jak też ich zastępcy, zobowiązują się względem Federalnego Ministra Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów do skrupulatnego wypełniania swoich obowiązków. Członkowie Komisji zobowiązani są do zachowania tajemnicy. Zgody na składanie zeznań w postępowaniu sądowym udziale Federalny Minister Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów.

Komisja zwoływana jest przez Federalnego Ministra Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów. Do zaproszenie na posiedzenie Komisji dołączony powinien być dzienny porządek obrad. Dokumenty te powinny być doręczone członkom Komisji co najmniej na tydzień przed planowanym posiedzeniem. Posiedzeniu Komisji przewodniczy właściwy minister federalny lub jego zastępca. Przewodniczący nie ma prawa głosu (§ 9 ust. 2 RiWG)¹¹⁰. Posiedzenia komisji nie są jawne. Z każdego posiedzenia sporządza się protokół.

Właściwy minister federalny oraz członek Komisji mogą proponować kandydatury na stanowisko sędziego sądu federalnego. Właściwy minister federalny przedkłada Komisji akta osobowe kandydata na stanowisko sędziego sądu federalnego. Celem przygotowania decyzji Komisja powołuje ze swojego grona dwóch sprawozdawców. Zadaniem Komisji jest weryfikacja, czy kandydat na stanowisko sędziego sądu federalnego spełnia rzeczowe i osobiste (dotyczące osoby) kwalifikacje do jego zajmowania.

Komisja podejmuje decyzję w głosowaniu tajnym większością oddanych głosów. Korum do podejmowania decyzji jest zachowane, kiedy obecna jest co najmniej połowa członków z mocy prawa oraz co najmniej połowa członków wybieralnych.

¹¹⁰ Der zuständige Bundesminister oder sein Vertreter in der Bundesregierung führt den Vorsitz. Er hat kein Stimmrecht.

Jeżeli z decyzją Komisji zgadza się właściwy minister federalny, wówczas występuje on z wnioskiem o mianowanie (*Ernennung*) do Prezydenta Federalnego.

Członek Komisji ds. wyboru sędziów jest wyłączony z udziału w pracach nad wyborem sędziego, jeżeli zachodzą przesłanki z § 41 pkt 3 ZPO. Oznacza to, że członek Komisji ulega wyłączeniu z jej prac z mocy ustawy, gdy kandydat na sędziego sądu federalnego w linii prostej jest lub był z nim spokrewniony albo spowinowacony, albo w linii bocznej do trzeciego stopnia jest spokrewniony albo do drugiego stopnia jest lub był spowinowacony.

Przedstawione wyżej regulacje są coraz szerzej krytykowane, a negatywne oceny obowiązującego stanu prawnego sięgają lat 50. XX w. Już w 1953 r. podczas 40. Niemieckiego Dnia Prawników uznano konieczność wprowadzenia instytucjonalnych gwarancji niezależności sądownictwa od administracji (władzy wykonawczej). Wskazuje się również na konieczność zapewnienia niezależności władzy sądowniczej od władzy wykonawczej¹¹¹, przywołując przy tym postanowienia Zalecenia nr R(94)12 Komitetu Ministrów dla Państw Członkowskich dotyczące niezawisłości, sprawności i roli sędziów (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 13 października 1994 r. na 516 posiedzeniu zastępców ministrów). Zgodnie z pkt. 2 lit. c) Zasady I tegoż Zalecenia „organ podejmujący decyzje dotyczące rekrutacji i awansowania sędziów powinien być niezależny od rządu i od administracji. Dla zagwarantowania jego niezależności powinny istnieć reguły, zgodnie z którymi na przykład członkowie tego organu byłoby dobierani przez samych sędziów, a ów organ sam by decydował o swych zasadach postępowania”¹¹².

Zgromadzenie Przedstawicieli Federalnych Niemieckiego Związku Sędziów (*Bundesvertreterversammlung des Deutschen Richterbundes*) w dniu 27 kwietnia 2007 r. podjęło uchwałę, w której domaga się m.in. ustanowienia samorządu

¹¹¹ Por. H. Prantl, *Die Entfesselung der dritten Gewalt*, Süddeutsche Zeitung z 6.04.2006, s. 28.

¹¹² Treść w języku polskim za: www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/ue_koop/ue_niezawislosc.doc [dostęp: 25.08.2017; 21:07]. Wskazać jednak należy, że w Zaleceniu wskazuje się, że „w krajach, w których tradycje konstytucyjne i przepisy prawa pozwalają na powoływanie sędziów przez rząd, powinny istnieć gwarancje, że praktyka ich powoływania będzie jawna i wolna od zewnętrznych wpływów i że decyzje w tej materii nie będą powodowane innymi względami niż te, które łączy się z wymienionymi wyżej obiektywnymi kryteriami. Takie gwarancje mogłoby na przykład dawać: 1. Istnienie specjalnego, niezależnego i kompetentnego organu udzielającego rad rządowi, który uwzględniałby je w praktyce; lub 2. indywidualne prawo do odwołania się od danej decyzji do niezależnej władzy; lub 3. zabezpieczenie przez władzę podejmującą decyzję przed bezprawnym naciskiem lub wywieraniem niewłaściwego wpływu”.

sędziowskiego. W swoim stanowisku wyjaśnia, że możliwość ustanowienia samorządu wynika wprost z zasady podziału władz i przewidzianej konstytucyjnie organizacji sądownictwa. W ocenie sędziów niezależność władzy sądowniczej jest coraz bardziej ograniczana wpływami władzy wykonawczej¹¹³.

Na tle obowiązującej regulacji wzmaga się również krytyka braku transparentności postępowania przed Komisją oraz okoliczność, że w postępowaniu przed nią obok kwalifikacji zawodowych coraz bardziej znaczącą rolę odgrywają względy partyjne i polityczne. Sytuację tę w odniesieniu do wyborów sędziów TF określano nawet „partyjnym patronatem” („*Parteipatronage*”) czy „ekspansją personalnego oddziaływania partii” („*personelle Machtausdehnung der Parteien*”)¹¹⁴.

1.3. Obciążenie sprawami

Sędzia powołany do rozstrzygnięcia konkretnego przypadku musi być, jak się wskazuje w literaturze, z góry określony. Jedynie wówczas istnieje możliwość pełnej gwarancji, że sędzia orzekający będzie możliwie w pełni wolny od wpływów zagrażających sprawowanemu przez niego orzecznictwu. Uregulowania w tym zakresie odnosić się powinny zarówno do określenia właściwego sądu i wydzielonej w nim jednostki organizacyjnej (w TF Senatu) oraz konkretnej osoby sędziego. Sędzia powinien być możliwy do określenia (wyznaczenia) na podstawie ogólnych reguł wskazujących sposób obsadzania składów sędziowskich. Jak się wskazuje w niemieckiej literaturze przedmiotu, wielość sposobów wewnętrznej organizacji sądów sprawia, że przepisy postępowania cywilnego są niewystarczające dla określenia składu orzekającego i stąd ustawodawca dopuszcza dalsze precyzowanie tej kwestii w planach podziału czynności (najpierw przyjmowanych dla całego organu, a następnie, jak w przypadku TF, dla poszczególnych senatów). Co istotne, posłużenie się tym sposobem regulacji pozwala wyłączać oddziaływanie

¹¹³ Por. <http://www.drb.de/cms/index.php?id=111> [dostęp 25.08.2017; 21:39].

¹¹⁴ Por. G. Landguth, *Sind die Parteien zu mächtig?*, Die Welt z 29.02.2000, <https://www.welt.de/print-welt/article504693/Sind-die-Parteien-zu-maechtig.html> [dostęp 25.08.2017; godz. 21:49]. Szeroko o zasadzie sędziowskiej niezależności – por. J.-F. Staats, *Richterbeförderung und richterliche Unabhängigkeit in Deutschland: eine systemimmanenter, aber reduzierbarer Konflikt*, [w:] E.-W. Hanack, H. Hilgar, V. Mehle, G. Widmaier (red.), *Festschrift für Petr Riess zum 70. Geburtstag am 4. Juni 2002*, Berlin-New York 2002.

innych władz na władzę sądowniczą i jeszcze bardziej chronić konstytucyjne prawo do ustawowego sędziego.

Możliwość analizy obowiązujących szczegółowych uregulowań związanych z przydziałem spraw sędziom (obciążanie sprawami danej osoby) wymaga pozyskania treści planu podziału czynności wszystkich senatów TF. Jak już bowiem wskazano w poprzedniej opinii, to w tych aktach dokonuje się ostatecznego doprecyzowania sposobu przydziału spraw. Pomimo skierowanie ponownie zapytania o możliwość uzyskania drogą elektroniczną choćby wyciągu z planów podziału czynności, wniosek rozpoznano negatywnie a administracja sądowa korzysta w tym zakresie z obowiązujących przepisów, zezwalających na niepublikowanie planów. Wgląd do nich jest możliwy wyłącznie w siedzibie sądu.

2. Wybrane zagadnienia związane z funkcjonowaniem Sądu Federalnego Szwajcarii

Podobnie jak w przypadku systemu sądownictwa w Niemczech, SF nie jest jedynym sądem na poziomie federalnym w Szwajcarii. Sytuacja ta w Szwajcarii zmieniła się stosunkowo niedawno, albowiem dopiero od 2004 r. działa w Szwajcarii Federalny Sąd Karny (*Bundesstrafgericht*) – rozpoznający już w I instancji sprawy karne podlegające jurysdykcji federalnej, co z kolei implikuje właściwość SF jako sądu II instancji od orzeczeń Federalnego Sądu Karnego. Z kolei od 2007 r. na podstawie przepisu art. 191a ust. 2 Konstytucji Szwajcarii działa Federalny Sąd Administracyjny (*Bundesverwaltungsgericht*) właściwy w sprawach skarg na decyzje władz federalnych. Środki zaskarżenia od jego orzeczeń rozpoznaje SF.

2.1. Kompetencje

Z punktu widzenia ustrojowego funkcjonowania Konfederacji Szwajcarskiej najważniejsze, obok już szczegółowo przedstawionych kompetencji poszczególnych wydziałów SF, znaczenie ma właściwość tego organu w sprawach konstytucyjnych. Do grupy tej zaliczyć należy:

- a) rozpatrywanie skarg konstytucyjnych;
- b) rozstrzyganie sporów kompetencyjnych (o charakterze publicznoprawnym między federacją a kantonami oraz samymi kantonami oraz o charakterze administracyjnoprawnym);
- c) rozpatrywanie skarg na naruszenie umów międzynarodowych lub umów zawieranych przez kantony oraz
- d) rozpatrywanie skarg gmin o naruszenie prawa przez władze federalne lub kantonalne ich autonomii lub naruszenie przez nie innych przywilejów udzielonych gminom przez kantony, o ile to naruszenie nastąpiło na korzyść innej korporacji prawa publicznego¹¹⁵.

¹¹⁵ P. Sarnecki, *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Warszawa 2008, s. 312-314.

Jak wskazuje się w literaturze, „najpoważniejszą kompetencją SF jest rozpoznawanie skarg na naruszenie praw konstytucyjnych. Prawa do rozpoznawania skarg konstytucyjnych SF otrzymał już w momencie swego powołania (1848), stając się w ten sposób pierwszym sądem konstytucyjnym w Europie”¹¹⁶.

Ustawa o SF z 2005 r. podkreśla, że Sąd ten jest najwyższą władzą wymiaru sprawiedliwości. W zakresie właściwości SF należy mieć na uwadze sprawowanie nadzoru nad Federalnym Sądem Karnym, Federalnym Sądem Administracyjnym i Federalnym Sądem Patentowym¹¹⁷.

Celem uzupełnienia powyższego oraz uprzedniej informacji wskazać należy, że zgodnie z art. 191 Konstytucji Szwajcarii dostęp do SF powinien być gwarantowany ustawowo. Niemniej istnieje możliwość ograniczenia kategorii spraw wpływających do SF poprzez ustanowienie minimalnej wartości przedmiotu sporu (dotyczy tzw. spraw nieodnoszących się do kwestii o znaczeniu zasadniczym). Wyłączenie może dotyczyć również całości określonej kategorii spraw. Co istotne, umożliwia się ustawodawcy określenie procedury sprawnego rozstrzygania spraw wywołanych oczywiście bezzasadnym środkiem odwoławczym. Przed SF nie mogą być kwestionowane akty Zgromadzenia Federalnego (*Bundesversammlung*) oraz Rady Federalnej (*Bundesrat*), przy czym ustawodawstwo może przewidywać w tym zakresie wyjątki.

Jurysdykcja SF może zostać rozszerzona w drodze ustawy.

2.2. Sposób powoływania sędziów

Wybór sędziów przez parlament zapewnia im szeroką legitymację demokratyczną, która jest istotna przy podejmowaniu obowiązków i sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Silnie proporcjonalna zasada podziału stanowisk sędziowskich sprawia, że na orzecznictwo wpływają różnorodne poglądy polityczne i interesy odpowiednio do ich popularności w społeczeństwie, przez co równocześnie pozwala

¹¹⁶ K. Prokop, *Szwajcaria*, [w:] S. Bożyk, M. Grzybowski (red.), *Systemy ustrojowe państw współczesnych*, Białystok 2012, s. 241.

¹¹⁷ Por. T. Braniecki, *Sądownictwo federalne*, [w:] T. Braniecki, M. Gołoś, K. Krzywińska, *Konfederacja Szwajcarii*, Toruń 2014, s. 149.

się uniknąć swoistej „ślepej” jednorodności politycznej i ideologicznej oddziałującej na rozumienie prawa i wykonywane orzecznictwo. Równocześnie, uwzględniając systemowo pozycję sędziego w Szwajcarii, należy zwrócić uwagę na silne zależności sędziów z polityką, zwłaszcza poprzez obowiązek corocznego uiszczania podatku partyjnego (*Parteisteuer*), którego wysokość uzależniona jest od partii i zajmowanego stanowiska. Zauważyć również wypada, że kandydat na urząd sędziowski w SF nienależący do żadnej partii politycznej w zasadzie nie ma szans na wybór.

Jako problem ustrojowy dostrzega się w Szwajcarii także możliwość ponownego wyboru po upływie kadencji w połączeniu z bardzo krótkimi (6-letnimi) kadencjami. Stanowić to może środek swego rodzaju dyscyplinowania sędziów. Zależność od parlamentu rodzić może pokusę odwołania poprzez brak ponownego wyboru¹¹⁸.

Pomimo wielu mankamentów obowiązującej regulacji prawnej, wydaje się jednak, że nie oddziałują one negatywnie na orzecznictwo SF, co jest zapewne zasługą ugruntowanych tradycji demokratycznych w Szwajcarii. Jak wynika z badań dotyczących niezależności sądownictwa i niezawisłości sędziów w perspektywie międzynarodowej przeprowadzonych w 2003 r. przez Felda i Voigta, w Szwajcarii występują duże dysproporcje między oceną sędziowskiej niezawisłości *de iure* i *de facto*. Gdyby bowiem klasyfikować szwajcarski system gwarancji niezawisłości sędziów z perspektywy formalno-prawnej (li tylko uwzględniając treść obowiązującego prawa i wynikające z tego konsekwencje i niebezpieczeństwa), to z uwagi na zdominowaną przez partie polityczne procedurę wyborów, stosunkowo krótką kadencję i konieczność przeprowadzania periodycznych wyborów należałoby umiejscowić Szwajcarię na 62 miejscu spośród 70 badanych państw. Jednak mając wzgląd na rzeczywistą niezawisłość sędziów, należy ulokować Szwajcarię w pierwszej trójce badanych. Różnica w klasyfikacji wynika z niespełniania się podnoszonych zagrożeń, np. średnia kadencja sędziego SF trwa 20 lat, pomimo ustanowienia pojedynczej kadencji na 6 lat. Z kolei w procedurze wyboru sędziów względy polityczne nie przeważają nad innymi czynnikami, w tym np. językowo-

¹¹⁸ Es ist nicht zu übersehen, dass sich das Wiederwahlprozedere am Ende einer Amtsdauer als Mittel zur Disziplinierung einzelner Richter verwenden lässt und die Möglichkeit einer Abberufung durch Nichtwiederwahl oder schon nur die Aussicht auf ein schlechtes Wahlergebnis die Unabhängigkeit der Gericht schmälern kann (P. Tschannen, *Staatsrecht der Schweizerischen Eidgenossenschaft*, Bern 2011, s. 519).

kulturowymi. Co istotne, także warunki materialne wykonywania zawodu sędziego SF sprzyjają faktycznemu respektowaniu zasady niezawisłości sędziowskiej¹¹⁹.

2.3. Obciążenie sprawami

Celem uzupełnienia należy wskazać na głosy szwajcarskiej nauki prawa podnoszące ryzyko manipulowania składami sędziowskimi w najważniejszych sprawach podlegających rozpoznaniu w składach 5-osobowych. W większości wydziałów koniecznym bowiem staje się nie ukształtowanie przez przewodniczącego wydziału składu orzekającego w sprawie, ale – jak się wskazuje – w rzeczywistości wyłączenie od orzekania jednego spośród sędziów z wydziału. Zjawisko to, zwłaszcza w połączeniu z aktywizmem przewodniczącego, spowodować może dobór sędziów do spraw, a przez to oddziaływanie na ich wynik.

W przypadku pozostałych sądów federalnych obciążenie sędziów sprawami przedstawia się następująco:

- a) w Federalnym Sądzie Administracyjnym obciążenie sędziów sprawami następuje z zastosowaniem programu komputerowego *Bandlmo*; dyrektywy podziału spraw zapisane w systemie uwzględniają wymiar czasu pracy sędziego, język postępowania oraz liczbę spraw w referacie sędziego;
- b) w Federalnym Sądzie Karnym – w myśl art. 15 ust. 1 Regulaminu Organizacyjnego tegoż Sądu, obciążenie sędziów sprawami następuje z zarządzenia przewodniczącego danej izby, który w ten sposób ustala skład orzekający; kryteria brane pod uwagę uwzględniają język postępowania, obciążenie sprawami i innymi zadaniami (uwzględnienie obowiązków o charakterze organizacyjnym i administracyjnym), kwalifikacje do rozpoznania danej sprawy, wcześniejsze doświadczenie w takich lub podobnych sprawach, związek z innymi sprawami, jak też nieobecność sędziego;
- c) w Federalnym Sądzie Patentowym podział spraw następuje na podstawie posiadanej wiedzy i umiejętności w danej dziedzinie techniki; z uwagi na niewielką liczbę sędziów dobór sędziów z danego obszaru jest ograniczony.

¹¹⁹ Tak też A. Votter, *Das politische System der Schweiz*, Baden-Baden 2016, s. 509-512.

VI. Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej

1. Uwagi wprowadzające

Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej w obecnym kształcie istnieje od przyjęcia Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 12 grudnia 1993 roku¹²⁰. Jednakże, aż do zmian wprowadzonych do Konstytucji FR z 5 lutego 2014 r.¹²¹ stanowił jedynie najwyższą instancję sądową dla sądów powszechnych, podczas gdy sądownictwo arbitrażowe rozpoznające sprawy gospodarcze podlegało Najwyższemu Sądowi Arbitrażowemu. W wyniku wprowadzonych w 2014 r. zmian sądy arbitrażowe zostały podporządkowane Sądowi Najwyższemu. Obecnie uprawnienia, tryb tworzenia i organizację Sądu Najwyższego określa Federalna Ustawa Konstytucyjna z 5 lutego 2014 r. „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej” (dalej: „FUK o Sądzie Najwyższym”)¹²². Nie przedstawiając w tym miejscu szczegółowo kognicji tego organu należy wskazać, że stanowi najwyższą instancję sądową w sprawach cywilnych, gospodarczych, karnych, administracyjnych i innych należących do sądów podległych mu instancyjnie zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej. Sądowi Najwyższemu powierzono sprawowanie nadzoru nad działalnością orzecniczą sądów poprzez rozpatrywanie spraw cywilnych, gospodarczych, karnych, administracyjnych i innych jako instancja nadzorcza, a w zakresie przewidzianym przez prawo jako sąd apelacyjny i instancja kasacyjna. Oprócz tego w niektórych przypadkach Sąd Najwyższy może rozpatrywać sprawy jako sąd pierwszej instancji oraz w trybie wznowienia postępowania zakończonych prawomocnym orzeczeniem. Powierzono mu także dbanie o jednolite stosowanie ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej w związku z czym wydaje on wiążące sądy wytyczne w sprawach praktyki sądowej. Siedzibą Sądu Najwyższego zgodnie z wymienioną federalną ustawą konstytucyjną ma być Sankt Petersburg jednak, że w związku z trwającymi pracami

¹²⁰ "Конституция Российской Федерации" (принята всенародным голосованием 12.12.1993).

¹²¹ Закон РФ о поправке к Конституции РФ от 05.02.2014 N 2-ФКЗ "О Верховном Суде Российской Федерации и прокуратуре Российской Федерации".

¹²² Федеральный конституционный закон от 05.02.2014 N 3-ФКЗ "О Верховном Суде Российской Федерации".

nad budową tamtejszej siedziby Sądu Najwyższego obecnie wciąż urzęduje on w Moskwie¹²³.

¹²³ А. Михайлова, *Переезд Верховного суда в Петербург отложили до 2020 года*, <http://www.rbc.ru/politics/24/09/2015/5603de339a7947de33ec4ffb> [dostęp: 30.07.2017 r.]. Od 2008 r. w Sankt Petersburgu rezyduje Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

2. Kognicja Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy stanowi najwyższą instancję sądową w sprawach cywilnych, gospodarczych, karnych, administracyjnych i innych należących do sądów podległych mu instancyjnie zgodnie z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej. Sąd Najwyższy sprawuje w przewidzianych przez ustawodawstwo federalne formach nadzór sądowy nad działalnością sądów utworzonych zgodnie z Federalną Ustawą Konstytucyjną „O systemie sądowym Federacji Rosyjskiej” i innymi ustawami federalnymi, rozpatrując sprawy cywilne, gospodarcze, karne, administracyjne i inne, należące do kognicji tych sądów, jako sąd instancji nadzorczej, a także w przypadkach przewidzianych przez ustawodawstwo jako sąd apelacyjny i instancja kasacyjna. Sąd Najwyższy rozpatruje także przekazane do jego kognicji sprawy jako sąd pierwszej instancji oraz w trybie wznowienia postępowania ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności. W przypadku rozpatrywania spraw już jako sąd pierwszej instancji są to głównie sprawy administracyjne. Sąd Najwyższy rozpatruje jako sąd pierwszej instancji sprawy administracyjne dotyczące:

- 1) normatywnych aktów prawnych Prezydenta, Rządu, federalnych organów władzy wykonawczej, Prokuratury Generalnej, Komitetu Śledczego, Departamentu Sądowego przy Sądzie Najwyższym, Banku Centralnego, Centralnej Komisji Wyborczej, pozabudżetowych funduszy państwowych (w tym Funduszu Emerytalnego, Funduszu Zabezpieczenia Społecznego, Federalnego Funduszu Obowiązkowego Ubezpieczenia Medycznego), a także korporacji państwowych;
- 2) aktów federalnych organów władzy wykonawczej, innych federalnych organów państwowych, Banku Centralnego, pozabudżetowych funduszy państwowych (w tym Funduszu Emerytalnego, Funduszu Zabezpieczenia Społecznego, Federalnego Funduszu Obowiązkowego Ubezpieczenia Medycznego) zawierających разъяснения законодательства и обладающих нормативными свойствами (pol. ...);

- 3) normatywnych aktów prawnych Prezydenta, Rady Federacji, Dumy Państwowej, Rządu, Komisji Rządowej ds. Kontroli nad Inwestycjami Zagranicznymi w Federacji Rosyjskiej;
- 4) nienormatywnych aktów prawnych Ministerstwa Obrony, innych federalnych organów władzy wykonawczej, w których ustawą federalną przewidziano odbywanie służby wojskowej, dotyczących praw, wolności i interesów prawnych żołnierzy, obywateli oraz odbywających ćwiczenia wojskowe;
- 5) nienormatywnych aktów prawnych Prokuratury Generalnej i Komitetu Śledczego, dotyczących praw, wolności i interesów prawnych wojskowych pracujących w prokuraturze wojskowej i wojskowych organach śledczych Komitetu Śledczego;
- 6) decyzji Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów i decyzji kolegiów kwalifikacyjnych sędziów podmiotów Federacji Rosyjskiej o zawieszeniu lub zakończeniu sprawowania urzędu przez sędziego albo o zawieszeniu lub zakończeniu ich stanu spoczynku, a także innych decyzji kolegiów kwalifikacyjnych sędziów, zaskarżenie których do Sądu Najwyższego przewidziano w ustawodawstwie federalnym¹²⁴;
- 7) decyzji i działań (bezczynności) Najwyższej Komisji Egzaminacyjnej związanych z przeprowadzeniem egzaminu kwalifikacyjnego na urząd sędziego na podstawie naruszenia procedury przeprowadzania egzaminu kwalifikacyjnego; decyzji o odmowie dopuszczenia do zdawania egzaminu kwalifikacyjnego na urząd sędziego, a także działań (bezczynności) wymienionej komisji, w wyniku których kandydat na urząd sędziego nie został dopuszczony do zdawania egzaminu kwalifikacyjnego;
- 8) o zawieszeniu działalności partii politycznych, ogólnorosyjskich lub międzynarodowych zrzeszeń społecznych, o likwidacji scentralizowanych organizacji religijnych, posiadających lokalne organizacje religijne na obszarze co najmniej dwóch podmiotów Federacji Rosyjskiej;

¹²⁴ Patrz: Ст. 26 Федерального закона от 14.03.2002 N 30-ФЗ "Об органах судейского сообщества в Российской Федерации".

- 9) o likwidacji środka masowego przekazu, którego produkcja jest przeznaczona do rozpowszechniania na obszarze co najmniej dwóch podmiotów Federacji Rosyjskiej;
- 10) decyzji (uchylania się od wydania decyzji) Centralnej Komisji Wyborczej (niezależnie od poziomu wyborów lub referendum), z wyjątkiem decyzji, pozostawiających w mocy decyzje komisji wyborczych lub referendalnych niższego stopnia;
- 11) uchYLENIA rejestracji kandydata na Prezydenta, federalnej listy kandydatów, rejestracji kandydata ujętego w zarejestrowanej federalnej liście kandydatów, a także o wykluczeniu regionalnej grupy kandydatów z federalnej listy kandydatów przy przeprowadzaniu wyborów deputowanych Dumy Państwowej;
- 12) zakończenia działalności przez grupę inicjatywną referendum lub agitacyjnej grupy inicjatywnej;
- 13) rozwiązania Centralnej Komisji Wyborczej;
- 14) rozstrzygnięcia sporów między federalnymi organami władzy państwowej i organami władzy państwowej podmiotów FR, przekazanych do rozpatrzenia Sądowi Najwyższemu przez Prezydenta zgodnie z art. 85 Konstytucji FR;
- 15) zasądzenia kompensacji za naruszenie prawa do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie lub prawa do wykonania aktu sądowego w rozsądnym terminie w sprawach należących do kognicji federalnych sądów powszechnych, z wyłączeniem sądów rejonowych oraz sądów garnizonowych w przypadkach sądów wojskowych.

Sąd Najwyższy rozpatruje także jako sąd pierwszej instancji spory gospodarcze między federalnymi organami władzy państwowej a organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, między naczelnymi organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej.

Oprócz tego Sąd Najwyższy posiada zgodnie z art. 104 ust. 1 Konstytucji FR prawo inicjatywy ustawodawczej w sprawach swojej właściwości, a także ma prawo

przygotowywać wnioski dotyczące ulepszenia ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej w sprawach swojej właściwości.

Sąd Najwyższy także:

- a) w celu jednolitego stosowania ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej wydaje wytyczne w sprawach praktyki sądowej na podstawie jej zbadania i uogólnienia;
- b) występuje do Sądu Konstytucyjnego w zgodzie z art. 125 ust. 2 Konstytucji FR wnioskiem o kontrolę konstytucyjności ustaw oraz innych aktów prawnych i umów, a także zgodnie z art. 125 ust. 4 Konstytucji z pytaniem prawnym dotyczącym kontroli konstytucyjności ustawy podlegającej zastosowaniu w sprawie rozpatrywanej przez niego;
- c) wydaje opinię o istnieniu w działaniach Prezydenta znamion przestępstwa w procedurze wysuwania przez Dumę Państwową oskarżenia wobec Prezydenta o zdradę państwa lub inne ciężkie przestępstwo;
- d) wydaje zgodnie z Kodeksem Postępowania Karnego opinię o istnieniu w działaniach Prokuratora Generalnego i (lub) Przewodniczącego Komitetu Śledczego znamion przestępstwa w celu podjęcia decyzji o wszczęciu wobec nich jako oskarżonych postępowania karnego w sprawie karnej, jeśli sprawa karna została wszczęta wobec innych osób lub w związku z faktem popełnienia czynu zawierającego znamiona przestępstwa;
- e) rozstrzyga w granicach swojej kompetencji sprawy związane z umowami międzynarodowymi;
- f) publikuje akty sądowe Sądu Najwyższego, a także rozstrzyga kwestie związane z zapewnieniem dostępu do informacji o działalności Sądu Najwyższego¹²⁵;

¹²⁵ Patrz: Федеральный закон "Об обеспечении доступа к информации о деятельности судов в Российской Федерации" от 22.12.2008 N 262-ФЗ

g) wykonuje inne uprawnienia przekazane mu zgodnie z FUK „O Sądzie Najwyższym” oraz w innych federalnych ustawach konstytucyjnych i ustawach federalnych.

3. Wymogi wobec sędziów Sądu Najwyższego. Tryb powoływania sędziów Sądu Najwyższego

W Federacji Rosyjskiej ustawodawca sztywno określił liczbę sędziów Sądu Najwyższego – jest to stu siedemdziesięciu (170) sędziów¹²⁶. Sędzią Sądu Najwyższego może być obywatel Federacji Rosyjskiej¹²⁷, który ukończył 35 rok życia, posiada tytuł zawodowy magistra prawa¹²⁸ oraz dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe w obszarze prawa¹²⁹. Osoba taka musi posiadać pełną zdolność do czynności prawnych. Oprócz tego nie może być ona skazana za przestępstwo karne (co ważne w tym przypadku, uwzględnia się także tzw. zatarte skazanie) lub wobec której postępowanie karne zostało zakończone z powodu podstaw rehabilitacyjnych. Sędzią SN nie może być osoba, która w związku z leczeniem z alkoholizmu, narkomanii, innych uzależnień, a także przewlekłych i długotrwałych zaburzeń psychicznych znajduje się w rejestrze prowadzonym przez ośrodki terapii uzależnień lub szpitale psychiatryczne. Nie może także mieć innych chorób wykluczających sprawowanie urzędu sędziego SN. Wreszcie kandydatem na sędziego SN nie może być osoba podejrzewana lub oskarżona o popełnienie przestępstwa¹³⁰. Kandydat na sędziego SN jest także zobowiązany do przejścia badań medycznych w celu potwierdzenia, że nie cierpi na choroby wykluczające

¹²⁶ Art. 3 ust. 1 FUK „O Sądzie Najwyższym”

¹²⁷ Ustawodawca zabrania posiadania obywatelstwa innego państwa, a także innego dokumentu umożliwiającego stałe zamieszkiwanie w innym państwie.

¹²⁸ W związku z tym, że w Federacji Rosyjskiej także w przypadku studiów prawnych wprowadzono tzw. system boloński, wymagane jest także posiadanie tytułu zawodowego bakałarza (licencjat) z prawa.

¹²⁹ Ustawodawca rozstrzygnął, że do stażu pracy w obszarze prawa zalicza się okres pracy:

1) na wymagających wyższego wykształcenia prawniczego urządach Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, stanowiskach w służbie państwowej, stanowiskach municypalnych, stanowiskach w istniejących do przyjęcia Konstytucji Federacji Rosyjskiej organach państwowych ZSRR, Rosyjskiej FSRR i Federacji Rosyjskiej, stanowiskach w działach prawnych organizacji, stanowiskach w organizacjach naukowych;

2) jako wykładowca przedmiotów prawnych w zawodowych programach kształcenia, jako adwokat lub notariusz.

¹³⁰ Art. 4 ustawy z 26 czerwca 1992 roku „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej” ([Закон РФ от 26 июня 1992 г. N 3132-I "О статусе судей в Российской Федерации" \(с изменениями и дополнениями\)](http://base.garant.ru/10103670/#ixzz4sTDAOTsH)): <http://base.garant.ru/10103670/#ixzz4sTDAOTsH>).

powołanie na sędziego. Wykaz tych chorób jest zatwierdzany przez Radę Sędziów na podstawie wniosku Ministerstwa Zdrowia. Wzór zaświadczenia o braku przeciwwskazań medycznych zatwierdza Ministerstwo Zdrowia¹³¹.

Sam wybór kandydatów na urząd sędziego odbywa się w trybie konkursowym. Przewodniczący SN nie później niż na sześć miesięcy przed osiągnięciem przez sędziego SN wieku granicznego, a w innych przypadkach zakończenia sprawowania przez sędziego SN stanowiska nie później niż dziesięć dni po powstaniu wakatu na stanowisku sędziego SN, powiadamia o tym Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów, które nie później niż dziesięć dni po otrzymaniu tego zawiadomienia obwieszcza o powstaniu wakatu w środkach masowego przekazu ze wskazaniem czasu i miejsca przyjmowania dokumentów od ubiegających się o powołanie na urząd, a także czasu i miejsca rozpatrzenia tychże dokumentów. Kandydatem na urząd sędziego SN nie może być osoba będąca bliskim krewnym lub powinowatym (mąż [żona], rodzice, dzieci, rodzony brat/siostra, dziadkowie, babcie, wnuki, a także rodzice, dzieci, rodzony brat/siostra współmałżonków) przewodniczącego SN lub zastępcy przewodniczącego SN.

Od kandydatów na urząd sędziego SN – podobnie jak od kandydatów ubiegających się o stanowisko w innych sądach – wymaga się zdania egzaminu kwalifikacyjnego. Egzamin ten ma sprawdzić, czy kandydat posiada wymaganą wiedzę teoretyczną, praktyczną oraz umiejętności w obszarze stosowania prawa niezbędne do sprawowania urzędu. Do wymienionego egzaminu może przystąpić każdy obywatel odpowiadający wymogom stawianym sędziemu Sądu Najwyższego. Najwyższa Komisja Egzaminacyjna nie ma prawa odmówić przeprowadzenia egzaminu na urząd sędziego SN obywatelowi odpowiadającemu wymogom, którzy przedstawił komplet wymaganych dokumentów¹³². Z wymogu zdania egzaminu

¹³¹ Art. 4¹, ibidem.

¹³² Obywatel, chcący zdać taki egzamin, przedstawia komisji egzaminacyjnej, oprócz wniosku, także: a) oryginał dokumentu potwierdzającego tożsamość oraz jego kopię; b) oryginał i kopię dokumentów potwierdzającego posiadania tytułów zawodowych bakałarza i magistra w obszarze prawa; c) kopię książeczki pracy lub innych dokumentów potwierdzających jego doświadczenie zawodowe uwierzytelnionych w przewidzianym trybie; d) zaświadczenie o braku przeciwwskazań medycznych do sprawowania urzędu sędziego.

zwolnione są osoby będące sędziami¹³³ oraz osoby posiadające stopień naukowy kandydata nauk lub doktora nauk w obszarze prawa i tytuł „Zasłużony Prawnik Federacji Rosyjskiej”. Wynik zdanego egzamin jest ważny przez trzy lata od daty jego zdania, a w przypadku powołania na sędziego SN bezterminowo, w okresie sprawowania urzędu oraz przez trzy lata przebywania w stanie spoczynku¹³⁴. Pozytywny wynik egzaminu uprawnia do złożenia do Najwyższego Kolegium Sędziów wniosku o rekomendowanie na sędziego Sądu Najwyższego. Wraz z wnioskiem przedstawia się: a) oryginał lub uwierzytelnioną kopię dokumentu potwierdzającą tożsamość; b) ankietę, zawierającą informacje biograficzne o kandydacie, w której oprócz innych informacji zawiera się informacje potwierdzające wypełnienia wymogów przewidzianych wobec sędziego SN, a także nazwisko, imię, patronimik, datę i miejsce urodzenia każdego z członków jego rodziny; c) oryginał dokumentu potwierdzającego posiadania tytułów zawodowych bakałarza i magistra w obszarze prawa; d) oryginał lub uwierzytelnione kopie książeczki pracy i innych dokumentów potwierdzających doświadczenie zawodowe kandydata; e) zaświadczenie o braku przeciwwskazań medycznych do sprawowania urzędu sędziego; f) informację o wynikach egzaminu kwalifikacyjnego (o ile kandydat nie jest zwolniony z jego zdania); g) opinie z miejsc pracy (służby) za ostatnie pięć lat pracy (służby), a w przypadku pracy (służby) w ciągu ostatni pięciu lat (w pełni lub częściowo) poza obszarem prawa, także za ostatnie pięć lat pracy (służby) w obszarze prawa. Wymieniona opinia musi być wydana kandydatowi na sędziego w ciągu siedmiu dni od dnia złożenia wniosku; h) oświadczenie majątkowe kandydata obejmujące także majątek jego męża (żony) i niepełnoletnich dzieci, sporządzone według wzoru zatwierdzonego przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjna ma prawo zwrócić się do właściwych organów o pomoc w sprawdzeniu wiarygodności przedstawionych mu dokumentów i informacji. Organy te mają obowiązek powiadomić komisję o wynikach w ustanowionym przez Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne terminie, jednak nie później niż w dwa miesiące od przedstawiania wniosku o taką pomoc. Osoba, w przypadku której stwierdzono

¹³³ Przy czym w przypadku sędziów w stanie spoczynku obowiązek taki pojawia się po upływie trzech lat w stanie spoczynku.

¹³⁴ Jest to związane z tym, że o ile graniczny wiek sprawowania urzędu sędziego wynosi 70 lat (zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn), to sędziowie mogą przejść w stan spoczynku z osiągnięciem 55 lat (kobiety) i 60 lat (mężczyźni).

niewiarygodność dokumentów i informacji, nie może być rekomendowana na urząd sędziego.

Najwyższa Komisja Kwalifikacyjna podejmuje decyzję o rekomendowaniu kandydata uwzględniając jego staż pracy na stanowisku sędziego, doświadczenie w pracy w organach ochrony prawa, posiadanie nagród państwowych lub resortowych, tytułu „Zasłużonego Prawnika Federacji Rosyjskiej”, stopnia naukowego kandydata lub doktora nauk prawnych, a w przypadku kandydatów sprawujących aktualnie urząd sędziego także jakość i terminowość rozpatrywania spraw. W przypadku, gdy żaden z kandydatów nie odpowiada wymogom przewidzianym przez prawo, Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów podejmuje zawierającą uzasadnienie decyzję o odmowie rekomendowania ich na urząd sędziego i ogłasza w środkach masowego przekazu informację o nowym terminie i miejscu przyjęcia i rozpatrzenia wniosków od kandydatów na urząd sędziego SN. Decyzja o rekomendowaniu kandydata na stanowisko sędziego może zostać zaskarżona do sądu w przypadku, gdy Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów naruszyło przewidziany ustawą tryb wyboru kandydatów na sędziów SN. Decyzja o odmowie rekomendowania na kandydata na sędziego SN może być zaskarżona do sądu zarówno z powodów formalnych (tj. naruszenia przewidzianego ustawą trybu wyboru kandydatów) jak też co do istoty decyzji.

Decyzja o rekomendowaniu kandydata na stanowisko sędziego SN jest w ciągu dziesięciu dni przekazywana Przewodniczącemu Sądu Najwyższego, który w przypadku, gdy zgadza się z rekomendacją, w ciągu 20 dni przekazuje stosowny wniosek Prezydentowi Federacji Rosyjskiej. W przypadku, gdy Przewodniczący SN nie zgadza się z przedstawioną mu rekomendacją, w ciągu 20 dni od jej otrzymania zwraca ją wraz z uzasadnieniem przyczyn swojej niezgody w celu powtórnego rozpatrzenia kandydatury przez Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów. W przypadku, gdy Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów większością dwóch trzecich głosów swoich członków potwierdzi swoją decyzję, Przewodniczący SN jest obowiązany przedstawić kandydaturę Prezydentowi Federacji Rosyjskiej w ciągu 10 dni od dnia otrzymania wymienionej decyzji¹³⁵. Prezydent Federacji Rosyjskiej

¹³⁵ W przypadku, gdy Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów stwierdzi po wydaniu rekomendacji, że kandydat na sędziego SN nie spełnia wymogów ustawowych, uchyla przyjętą

w ciągu dwóch miesięcy od dnia otrzymania niezbędnych materiałów przedstawia Radzie Federacji do wybrania kandydatów na sędziów Sądu Najwyższego lub odrzuca przedstawione kandydatury, o czym informuje Przewodniczącego Sądu Najwyższego¹³⁶.

Sędziowie SN są powoływani przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Prezydent nie jest tu jednak w pełni samodzielny, bowiem listę kandydatów, którą Prezydent przedstawia drugiej izbie, wnosi Przewodniczący SN. Oprócz tego kandydaci muszą posiadać pozytywną opinię Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów. W Regulaminie Rady Federacji przewidziano, że kandydatury na stanowiska sędziego SN są wnoszone do tej izby przez Prezydenta lub w jego imieniu przez Pełnomocnego Przedstawiciela Prezydenta w Radzie Federacji. Wniosek Prezydenta jest rozpatrywany w ciągu trzydziestu dni od dnia następującego po dniu złożenia wniosku. Wstępnego rozpatrzenia kandydatur dokonuje Komitet Rady Federacji ds. Ustawodawstwa Konstytucyjnego i Ustroju Państwowego, który może także zaprosić kandydata na swoje posiedzenie¹³⁷. W wyniku wstępnego rozpatrzenia Komitet przyjmuje opinię o kandydacie. Na posiedzeniu Rady Federacji kandydaci są powoływani w głosowaniu tajnym¹³⁸. Do powołania wymagana jest bezwzględna większość ogólnego składu Rady Federacji (tj. głosów). W przypadku odrzucenia przedstawionego kandydata Rada Federacji może przyjąć postanowienie, w którym zwróci się do Prezydenta FR o przeprowadzenie konsultacji w celu wyjaśnienia różnic¹³⁹.¹⁴⁰ Taka procedura jest jednak fakultatywna i stanowi wyraz dążenia do współdziałania władz w procesie obsady ważnych organów władzy

decyzję i informuje o tym Prezydenta Federacji Rosyjskiej oraz osobę, rekomendowaną której na sędziego SN uchylono. W przypadku, gdy naruszenie tego typu zostanie stwierdzone po przedstawieniu stosownego wniosku przez Przewodniczącego SN, także Przewodniczący SN wycofuje przedstawiony Prezydentowi Federacji Rosyjskiej wniosek.

¹³⁶ Art. 5 ustawy z 26 czerwca 1992 roku „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej”.

¹³⁷ Komitet może także występować do innych organów o przedstawienie dodatkowej informacji o kandydacie.

¹³⁸ Na karcie do głosowania są umieszczani w porządku alfabetycznym.

¹³⁹ Postanowienie takie jest w ciągu trzech dni przekazywane Prezydentowi Federacji Rosyjskiej. W celu przeprowadzenia konsultacji tworzona jest grupa spośród członków Rady Federacji lub powierza się ich przeprowadzenie Przewodniczącemu Rady Federacji.

¹⁴⁰ Patrz: Art. 173 – 176 Regulaminu Rady Federacji,
<http://www.consultant.ru/law/review/lawmaking/reglsovet/>.

sądowniczej¹⁴¹. Taka sama procedura stosowana jest dla powołania Przewodniczącego SN, przy czym w tym przypadku termin na rozpatrzenie wniosku Prezydenta Federacji Rosyjskiej wynosi 14 dni od dnia jego złożenia. Sędziowie SN sprawują swój urząd bezterminowo, do osiągnięcia siedemdziesiątego roku życia.

¹⁴¹ W tym samym trybie obsadzany jest Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

4. Organizacja wewnętrzna Sądu Najwyższego

Struktura organizacyjna Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej została rozstrzygnięta w ustawie. Stanowią ją: Plenum Sądu Najwyższego; Prezydium Sądu Najwyższego; Kolegium Apelacyjne Sądu Najwyższego; Kolegium Sądowe ds. Administracyjnych; Kolegium Sądowe ds. Cywilnych; Kolegium Sądowe ds. Karnych; Kolegium Sądowe ds. Gospodarczych; Kolegium Sądowe ds. Wojskowych; Kolegium Dyscyplinarne. Zmiany w powyższej strukturze wymagają wniesienia zmian do FUK „O Sądzie Najwyższym”¹⁴².

Organem samorządu sędziowskiego w Sądzie Najwyższym jest Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego i Rada Sędziów Sądu Najwyższego. Szczegółowo ich uprawnienia, tryb tworzenia i organizacji pracy reguluje statut przyjmowany przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego¹⁴³.

4.1. Przewodniczący Sądy Najwyższego

Przewodniczący SN jest powoływany spośród sędziów Sądu Najwyższego na sześcioletnią kadencję przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Przy czym kandydatura musi być pozytywnie zaopiniowana przez Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów. Ustawodawca nie przewidział jakichkolwiek ograniczeń ilości kadencji. Co więcej, wyłączył wobec Przewodniczącego SN obowiązujący sędziów SN wiek graniczny dla sprawowania urzędu (70 lat). Sędzia sprawujący urząd Przewodniczącego SN wykonuje w związku z tym szereg funkcji odnoszących się do organizacji wewnętrznej tego organu. Przede wszystkim dokonuje on rozdziału obowiązków między swoich zastępców oraz innych sędziów SN. Organizuje prace związane z analizą praktyki orzeczniczej sądów (w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa) oraz analizą statystyki sądowej. Ustanawia zasady porządku wewnętrznego w Sądzie Najwyższym. Przewodniczący SN zwołuje i przewodniczy obradą dwóch organów kolegialnych SN

¹⁴² Art. 3 ust. 2 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

¹⁴³ Art. 18 FUK „O Sądzie Najwyższym”; Patr: Положение об органах судейского сообщества в Верховном Суде Российской Федерации (Принято общим собранием судей Верховного Суда Российской Федерации от 21.10.2014).

(Plenum oraz Prezydium). W przypadku Plenum – zgodnie z ustawą – odpowiada także za planowanie jego prac oraz ustala porządek dzienny. Przedstawia Plenum SN do zatwierdzenia kandydaturę na stanowisko sekretarza Plenum SN oraz skład Rady Naukowej przy Sądzie Najwyższym. Przedstawia także kandydatury spośród sędziów SN do wyboru przez Plenum w skład Kolegium Apelacyjnego oraz Kolegium Dyscyplinarnego. W przypadku pozostałych Kolegiów Przewodniczącemu SN powierzono tworzenie ich składów sądzących oraz powoływanie przewodniczących tych składów. Oprócz tego Przewodniczący SN posiada istotne uprawnienia związane z organizacją prac Aparatu Sądu Najwyższego. Katalog tych uprawnień organizacyjnych jest otwarty, bowiem Przewodniczący SN „wykonuje także inne uprawnienia związane z organizacją pracy Sądu Najwyższego”.

Przewodniczący SN posiada także znaczące uprawnienia o wymiarze zewnętrznych. Po pierwsze powierzono mu reprezentowanie Sądu Najwyższego w stosunkach z organami państwowymi oraz organizacjami międzynarodowymi i międzyrządowymi. Współdziała także z Rządem przy pracach nad budżetem w części dotyczącej finansowania sądów. Po drugie, przedstawia on Prezydentowi kandydatów do powołania przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta FR na stanowiska sędziów SN oraz pierwszego zastępcy i zastępców Przewodniczącego SN, a także wybieranych spośród sędziów nie funkcyjnych członków Prezydium SN. Podobnie przedstawia Prezydentowi kandydatury do powołania w przewidzianym przez prawo trybie na sędziów sądów federalnych, w tym na przewodniczących i zastępców przewodniczących wyższych sądów podmiotów Federacji Rosyjskiej, sądów wojskowych, sądów arbitrażowych, Sądu Własności Intelektualnej. Przedstawia także Prezydentowi do zatwierdzenia wnioski o określenie liczebności prezydiów wymienionych sądów. Ustawodawca powierzył także Przewodniczącemu SN wnoszenie do Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów wniosków o kwalifikacyjną atestację¹⁴⁴ sędziów nie tylko Sądu Najwyższego, ale także

¹⁴⁴ Zgodnie z ustawą „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej” kwalifikacyjna atestacja obejmuje ocenę poziomu umiejętności zawodowych sędziego oraz jego zdolności do stosowania ich przy orzekaniu, wyników jego orzecznictwa, cech zawodowych i moralnych sędziego oraz tego czy wypełnia on wymogi przewidziane w wymienionej ustawie oraz Kodeksie Etyki Sędziowskiej. W wyniku tej oceny sędzia może otrzymać jedną z rang kwalifikacyjnych (ogółem jest ich dziesięć, najwyższa oraz od pierwszej (druga pod względem znaczenia) do dziewiątej (najniższa)). Przy czym najwyższą mogą otrzymać tylko sędziowie SN. Ta jest nadawany bezterminowo (wcześniej jednak osobie powoływanej na sędziego SN nadaje się pierwszą rangę klasową i najwyższą może otrzymać dopiero po czterech latach). W przypadku pozostałych sędziów nabywają oni kolejne rangi klasowe po kolejnych pozytywnych ocenach. W przypadku, gdy dana ranga klasowa jest na danym poziomie

przewodniczących i zastępców przewodniczących wymienionych sądów. Jest on także uprawniony do przedstawiania Najwyższemu Kolegium Kwalifikacyjnemu wniosków o zawieszenie ich w sprawowaniu urzędu lub o zakończenie przez nich czynnego sprawowania urzędu sędziowskiego¹⁴⁵. Wreszcie Przewodniczący SN przedstawia Prezydentowi wnioski o nagrodzenie nagrodami państwowymi sędziów SN, sędziów sądów powszechnych i sądów arbitrażowych na podstawie decyzji Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów. Przy czym wymieniony organ podejmuje tą decyzję na wniosek Przewodniczącego SN.

Oprócz tego do tego typu uprawnień Przewodniczącego SN należy kierowanie wniosków do Kolegium Dyscyplinarnego SN o usunięcie sędziego SN, sędziów sądów powszechnych oraz sądów arbitrażowych za dokonanie występku dyscyplinarnego w przypadku, gdy Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego lub kolegium kwalifikacyjne podmiotów Federacji odmówiło uwzględnienia wniosku Przewodniczącego SN w tej sprawie. Na Przewodniczącym SN spoczywa także obowiązek sprawdzenia informacji o postępowaniu sędziów SN i wymienionych sądów, które byłoby niezgodne z ustawą FR „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej” oraz Kodeksem Etyki Sędziowskiej¹⁴⁶ i w ten sposób godziło w autorytet władzy sądowniczej.

Istotnym uprawnieniem Przewodniczącego SN jest prawo do powoływania i odwoływania za zgodą Rady Sędziów Federacji Rosyjskiej Dyrektora Generalnego Departamentu Sądowego przy Sądzie Najwyższym¹⁴⁷. Oprócz tego Przewodniczący

sądownictwa najwyższą do osiągnięcia, sędzia posiada ją bezterminowo. W związku z tym, że w Federacji Rosyjskiej w systemie sądowniczym są także sędziowie pokoju, także ci sędziowie zapewniający udział czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przechodzą ocenę, w wyniku której przyznaje im się kolejno rangi klasowe od dziewiątej do siódmej. Podkreślić trzeba, że przechodzenie tych ocen jest obligatoryjne.

¹⁴⁵ Obejmuje to zarówno przypadki, w wyniku których sędzia przechodzi w stan spoczynku, jak też te ustawowe przyczyny, które w ogóle wykluczają go ze stanu sędziowskiego.

¹⁴⁶ Patrz: Кодекс судейской этики (Утвержден VIII Всероссийским съездом судей 19 декабря 2012 года).

¹⁴⁷ Departament Sądowy przy Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej (dalej: Departament Sądowy; <http://www.cdep.ru>) jest organem związanym z władzą sądowniczą, którego zadaniem jest dbanie o zabezpieczenie działalności organizacyjnej federalnych sądów powszechnych (w tym wojennych i wyspecjalizowanych); sądów arbitrażowych (w tym wyspecjalizowanych), organów samorządu sędziowskiego, finansowanie sędziów pokoju, a także tworzenie jednej przestrzeni prawnej wymienionych sądów i sędziów pokoju (poprzez system informacji prawnej „Правосудие”; <https://sudrf.ru/>). Organ ten jest także głównym rozporządzającym środków budżetowych przeznaczonych w Federacji Rosyjskiej na sądownictwo. Szczegółowo status prawny oraz organizację Departamentu Sądowego określa ustawa federalna z 8 stycznia 1998 r. № 7-UF «О Departamencie

SN na wniosek Dyrektora Generalnego Departamentu Sądowego powołuje i odwołuje jego zastępców. Przewodniczący SN ma także znaczący wpływ na obsadę Kolegium Departamentu Sądowego, bowiem zatwierdza wszystkich jego członków, poza wchodzącymi w jego skład *ex officio*. Przewodniczący SN jest także uprawniony do przedstawiania Prezydentowi Federacji Rosyjskiej wniosku o przyznanie Dyrektorowi Generalnemu Departamentu Sądowego kolejnych rang klasowych w Państwowej Służbie Cywilnej¹⁴⁸ oraz o nagrodzenie go przez głowę państwa nagrodą państwową Federacji Rosyjskiej.

W granicach swoich uprawnień Przewodniczący SN wydaje polecenia i zarządzenia (приказы и распоряжения)¹⁴⁹.

4.2. Pierwszy Zastępca i Zastępcy Przewodniczącego SN

Pierwszy Zastępca Przewodniczącego oraz Zastępcy Przewodniczącego w liczbie sześciu – Przewodniczący Kolegiów Sądu Najwyższego są wybierani na sześcioletnią kadencję przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Przy czym wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej jest oparty na wniosku Przewodniczącego SN. Oprócz tego o kandydacie musi być wydana pozytywna opinia przez Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów. Podobnie jak w przypadku Przewodniczącego SN nie przewidziano ograniczenia liczby sprawowanych kadencji. W tym przypadku obowiązuje jednak granica wieku, tj. 70 lat, jako moment zakończenia sprawowania urzędu. Poza Pierwszym Zastępcą Przewodniczącego¹⁵⁰, pozostali Zastępcy Przewodniczącego kierują pracami jednego z Kolegiów Sądu Najwyższego. Oprócz tego Przewodniczący SN może im delegować wykonywanie niektórych swoich uprawnień związanych z organizacją działalności Sądu Najwyższego, co wyklucza możliwość delegowania uprawnień

Sądowym przy Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej». Trzeba podkreślić, że Sąd Konstytucyjny oraz Sąd Najwyższy w zakresie swojej działalności administracyjnej oraz budżetu są niezależne od Departamentu Sądowego.

¹⁴⁸ Patrz: статья 11 Федерального закона от 27 июля 2004 г. N 79-ФЗ "О государственной гражданской службе Российской Федерации" и статья 13 Федерального закона от 27 мая 2003 г. N 58-ФЗ "О системе государственной службы Российской Федерации".

¹⁴⁹ Art. 12 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

¹⁵⁰ Zadania Pierwszego Zastępcy zostały określone w pkt. 2.2. Regulaminu Sądu Najwyższego FR, http://www.supcourt.ru/Show_pdf.php?id=9423.

mających wymiar „zewnątrzny”. W ustawie przewidziano także, że w przypadku, gdy Przewodniczący SN nie może sprawować swojego urzędu, jego obowiązki wykonuje jeden z Zastępców Przewodniczącego SN¹⁵¹.

4.3. Plenum Sądu Najwyższego

W skład Plenum Sądu Najwyższego wchodzi Przewodniczący, Pierwszy Zastępca Przewodniczącego, Zastępcy Przewodniczącego – Przewodniczący Kolegiów oraz sędziowie Sądu Najwyższego¹⁵². Kworum wymagane dla ważności obrad wynosi dwie trzecie sędziów SN w stanie czynnym. Postanowienia przyjmowane są bezwzględną większością głosów obecnych na posiedzeniu oraz podpisywane przez Przewodniczącego Sądu Najwyższego i Sekretarza Plenum SN. Szczegółowo działalność tego organu jest uregulowana w Regulaminie Sądu Najwyższego.

Ustawodawca przyznał temu ciału istotne uprawnienia, do których należy: a) dbanie o jednolitość stosowania obowiązującego w Federacji Rosyjskiej prawa poprzez wydawanie sądom wiążących je wytycznych; b) wykonywanie prawa inicjatywy ustawodawczej, które SN zgodnie z art. 104 Konstytucji FR posiada „w sprawach swojej właściwości”; c) występowania do Sądu Konstytucyjnego na podstawie art. 125 ust. 2 Konstytucji FR z wnioskiem o kontrolę konstytucyjności; d) wybór na wniosek Przewodniczącego SN spośród sędziów SN sekretarza Plenum na trzyletnią kadencję; e) zatwierdzanie składów kolegiów sądowych SN (administracyjne; cywilne; karne; gospodarcze; wojskowe), a także przenoszenie sędziów SN między kolegiami; f) wybieranie na wniosek Przewodniczącego SN sędziów Kolegium Apelacyjnego oraz Kolegium Dyscyplinarnego spośród sędziów SN; g) zatwierdzanie w związku z wnioskiem Prezydenta Federacji Rosyjskiej składu kolegium sędziów SN, przyjmującego zgodnie z Kodeksem Postępowania Karnego FR opinię o istnieniu w działaniach Prokuratora Generalnego i (lub) Przewodniczącego Komitetu Śledczego znamion przestępstwa w celu wszczęcia sprawy karnej wobec wymienionych osób albo decyzji o pociągnięciu tych osób do odpowiedzialności jako oskarżonych, jeśli początkowo sprawa karne była

¹⁵¹ Art. 13 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

¹⁵² Na zaproszenie Przewodniczącego SN w posiedzeniach Plenum mogą uczestniczyć Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego, Minister Sprawiedliwości, Prokurator Generalny oraz ich zastępcy, sędziowie Sądu Konstytucyjnego, sędziowie innych sądów i inne osoby.

wszczęta wobec innych osób lub ze względu na fakt dokonania czynu o znamionach przestępstwa; h) zatwierdzanie na wniosek przewodniczących wymienionych w ustawie sądów składu ich prezydiów¹⁵³; i) zatwierdzanie na wniosek Przewodniczącego SN składu Rady Naukowej przy Sądzie Najwyższym oraz jej statutu; j) wysłuchiwanie informacji Przewodniczącego SN o pracy Sądu Najwyższego oraz jego zastępców o pracy poszczególnych Kolegiów SN; k) corocznie na wniosek Przewodniczącego SN przedstawianie do zatwierdzenia Najwyższemu Kolegium Kwalifikacyjnemu Sędziów składu (składów) kolegium (kolegiów) SN, uprawnionych do podejmowania decyzji w sprawie wyrażenia zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności administracyjnej sędziego Sądu Konstytucyjnego, sędziego SN; sędziów wyższych sądów podmiotów Federacji Rosyjskiej; sędziów Sądu Wojskowego; sędziów sądów arbitrażowych i sędziów Sądu Własności Intelektualnej a także w innych sprawach przewidzianych w ustawie FR „O statusie sędziów w Federacji Rosyjskiej”; l) zatwierdzanie Regulaminu Sądu Najwyższego; m) wykonywanie innych uprawnień przewidzianych w obowiązującym ustawodawstwie¹⁵⁴.

4.4. Prezydium Sądu Najwyższego

W tym przypadku można wyróżnić członków *ex officio*, tj. Przewodniczącego SN oraz jego zastępców oraz członków wybranych spośród sędziów SN zatwierdzanych przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, na podstawie wniosku Przewodniczącego SN. Przy czym kandydat musi także posiadać pozytywną opinię Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów. Ustalenie liczby reprezentantów sędziów SN ustawodawca pozostawił Regulaminowi SN, który przesądził, że organ ten liczy ogółem 13 członków, co oznacza, że spośród нефunkcyjnych członków Sądu Najwyższego wybiera się 5 członków Prezydium.

¹⁵³ W ustawie mowa o sądach stanowiących najwyższą instancję w ramach podmiotu Federacji Rosyjskiej. Przy czym nazewnictwo jest zróżnicowane zależnie od podmiotu. I tak w republice będzie to Sąd Najwyższy, w kraju – Sąd Krajowy, w obwodzie – Sąd Obwodowy itd. Niezależnie jednak od nazwy, która może być myląca – szczególnie „Sąd Najwyższy” – organy te są instancyjnie podległe Sądowi Najwyższemu Federacji Rosyjskiej. Nie istnieje odrębny system sądowniczy Federacji i podmiotów Federacji. Pewien wyjątek stanowi istnienie w podmiotach sądownictwa konstytucyjnego oraz zaliczanie formalnie sędziów pokoju do „sądów podmiotów Federacji Rosyjskiej”. Oprócz tego do sądów, których skład prezydiów zatwierdza Plenum SN, należą sąd wojskowy, sądy arbitrażowe wszystkich instancji oraz powołanego w 2013 roku Sądu Własności Intelektualnej.

¹⁵⁴ Art. 5 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

Zgodnie z ustawą Prezydium zbiera się co najmniej raz w miesiącu, kworum wymagane dla ważności obrad to obecność większości członków tego organu. Postanowienia zapadają większością głosów obecnych i są podpisywane przez Przewodniczącego SN (jako przewodniczącego Prezydium)¹⁵⁵.

Także temu organowi zostały przyznane istotne uprawnienia: a) zgodnie z ustawodawstwem w celu zapewnienia jednolitości praktyki sądowej i zapewnienia praworządności może kontrolować w trybie nadzoru, poprzez wznowienie postępowania ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności prawomocne akty sądowe; b) na podstawie art. 125 ust. 4 może występować z pytaniem prawnym do Sądu Konstytucyjnego w celu zainicjowania kontroli ustawy podlegającej zastosowaniu w konkretnej sprawie; c) zapewnia koordynację prac kolegiów Sądu Najwyższego, składów sędziowskich tych kolegiów i Aparatu Sądu Najwyższego; d) zatwierdza tryb kontroli oświadczeń majątkowych składanych przez sędziów SN, sądów powszechnych, sądów arbitrażowych oraz sędziów pokoju oraz ich żon (mężów) i niepełnoletnich dzieci¹⁵⁶; e) zatwierdza statut Aparatu, jego strukturę organizacyjną, oraz stan etatowy; f) powierza tymczasowe wykonywanie obowiązków Przewodniczącego SN jednemu ze swoich zastępców; g) rozpatruje poszczególne sprawy praktyki sądowej; h) wykonuje inne uprawnienia przewidziane przez prawo¹⁵⁷.

4.5. Kolegia Sądu Najwyższego

W tym przypadku ustawodawca odmiennie uregulował status Kolegium Apelacyjnego, Kolegium Dyscyplinarnego oraz pozostałych kolegiów Sądu Najwyższego. W przypadku Kolegiów przewidziano, że ich pracami kieruje jeden z Zastępców Przewodniczącego SN. W wyjątkowych przypadkach Przewodniczący SN ma prawo swoim zarządzeniem delegować sędziego z jednego kolegium do innego do rozpatrzenia sprawy w składzie innego kolegium. Składy sądzące poszczególnych kolegiów są tworzone przez Przewodniczącego SN na trzy lata.

¹⁵⁵ Art. 6, ibidem.

¹⁵⁶ Dodać należy, że wyżej wymienione oświadczenia są jawne. Każdy obywatel Federacji Rosyjskiej może się z nimi zapoznać w Internecie.

¹⁵⁷ Art. 7 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

Składami sędzącymi kierują przewodniczący składów sędzących, powoływani na tę funkcję przez Przewodniczącego SN na trzy lata¹⁵⁸.

Kolegia Sądu Najwyższego: a) rozpatrują jako sąd pierwszej instancji oraz w związku z nowymi lub nowo ujawnionymi okolicznościami sprawy należące do Sądu Najwyższego jako sądu pierwszej instancji; b) rozpatrują w granicach swoich uprawnień zgodnie z ustawodawstwem procesowym sprawy w trybie apelacji i kasacji; c) zwracają się do Sądu Konstytucyjnego zgodnie z art. 125 ust. 4 Konstytucji FR z pytaniem prawnym o kontrolę konstytucyjności ustawy podlegającej zastosowaniu w konkretnej sprawie; d) uogólniają praktykę sądową; e) wykonują inne przewidziane przez prawo obowiązki¹⁵⁹.

4.5.1. Kolegium Apelacyjne

Kolegium Apelacyjne SN funkcjonuje w składzie Przewodniczącego, Zastępcy Przewodniczącego i dziesięciu członków Kolegium wybranych na pięcioletnią kadencję przez Plenum Sądu Najwyższego na wniosek Przewodniczącego SN w trybie przewidzianym przez Regulamin SN. Prace Kolegium Apelacyjnego organizuje jego przewodniczący, który przewodniczy posiedzeniom sądowym oraz informuje Plenum i Prezydium Sądu Najwyższego o pracy Kolegium Apelacyjnego oraz wykonuje inne obowiązki przewidziane przez prawo.

Do uprawnień Kolegium Apelacyjnego należy: a) rozpatrywanie w charakterze sądu drugiej (apelacyjnej) instancji zgodnie z ustawodawstwem procesowym, spraw podległych Sądowi Najwyższemu, orzeczenie w których zostało wydane przez jedno z kolegiów Sądu Najwyższego działające jako sąd pierwszej instancji; b) rozpatrywanie w granicach swoich uprawnień spraw w przypadku pojawienia się nowych lub nowo ujawnionych okoliczności; c) występowanie do Sądu Konstytucyjnego zgodnie z art. 125 ust. 4 Konstytucji FR z pytaniem prawnym o kontrolę konstytucyjności ustawy podlegającej zastosowaniu w konkretnej sprawie; d) wykonywanie innych przewidzianych przez prawo obowiązków¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Art. 9, ibidem.

¹⁵⁹ Art. 10, ibidem.

¹⁶⁰ Art. 8, ibidem.

4.5.2. Kolegium Dyscyplinarne

Kolegium Dyscyplinarne SN funkcjonuje w składzie Zastępcy Przewodniczącego SN – Przewodniczącego Kolegium Dyscyplinarnego i sześciu członków kolegium wybranych spośród sędziów SN przez Plenum Sądu Najwyższego na trzyletnią kadencję na wniosek Przewodniczącego SN w głosowaniu tajnym z wykorzystaniem kart do głosowania oraz zachowaniem „podejścia konkursowego”¹⁶¹. Prace Kolegium organizuje jego Przewodniczący, który przewodniczy posiedzeniom sądowym oraz informuje Plenum i Prezydium Sądu Najwyższego o pracy Kolegium Dyscyplinarnego oraz wykonuje inne obowiązki przewidziane przez prawo. Co interesujące, organizację działalności Kolegium Dyscyplinarnego reguluje Statut Kolegium Dyscyplinarnego¹⁶² zatwierdzany przez Plenum Sądu Najwyższego.

Kolegium Dyscyplinarne rozpatruje sprawy: a) skarg na orzeczenia Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów Federacji Rosyjskiej i kolegium kwalifikacyjnych podmiotów Federacji Rosyjskiej o usunięciu sędziego ze stanu sędziowskiego za dokonanie występku dyscyplinarnego i wniosków Przewodniczącego SN o usunięciu sędziego ze stanu sędziowskiego za popełnienie przez niego występku dyscyplinarnego w przypadkach, gdy Najwyższe Kolegium Kwalifikacyjne Sędziów lub kolegium kwalifikacyjne podmiotów Federacji odmówiło uwzględnienia wniosku przewodniczących sądów federalnych o usunięciu sędziego za popełnienie przez niego występku dyscyplinarnego; b) skarg na decyzje Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów o orzeczeniu wobec sędziego kary dyscyplinarnej; c) skarg na decyzje Najwyższego Kolegium Kwalifikacyjnego Sędziów na wyniki oceny kwalifikacyjnej sędziów¹⁶³.

4.6. Organy pomocnicze

Aparat Sądu Najwyższego ma za zadanie zabezpieczenie jego działalności od strony organizacyjnej, informacyjnej, dokumentacyjnej, finansowej oraz materialno-

¹⁶¹ Szczegółowo o wyborze członków Kolegium Dyscyplinarnego patrz pkt. 3.3.3. Regulaminu Sądu Najwyższego.

¹⁶² Patrz: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 07.08.2014 № 5 "Об утверждении Положения о Дисциплинарной коллегии Верховного Суда Российской Федерации".

¹⁶³ Art. 11 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

technicznej. Stan etatowy Aparatu jest określany w budżecie państwowym. W budżecie na 2017 rok przewidziano zatrudnienie w Aparacie Sądu Najwyższego – 1392 osób¹⁶⁴. Podział etatów jest zaś zatwierdzany przez Prezydium Sądu Najwyższego. Ogólne kierownictwo nad działalnością Aparatu sprawuje Przewodniczący SN. W ramach tego jest uprawniony w szczególności do zatrudniania i zwalniania pracowników Aparatu oraz występowania do Prezydenta Federacji Rosyjskiej o nadanie pracownikowi Aparatu kolejnej rangi klasowej lub nagrodzenie go przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej nagrodą państwową. Niższe rangi klasowe pracownikom nadaje sam Przewodniczący SN. Szczegółowo struktura, zadania, funkcje i tryb działalności tej jednostki są określone w Statucie Aparatu Sądu Najwyższego¹⁶⁵ zatwierdzanym przez Prezydium Sądu Najwyższego¹⁶⁶. Przy Sądzie Najwyższym istnieje także Rada Naukowa¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Patrz: O. Дорохина, М. Иванов, *Судейским оставляют общий порядок несения службы*, <https://www.kommersant.ru/doc/3219326> [dostęp: 30.07.2017 r.].

¹⁶⁵ Patrz: "Положение об аппарате Верховного Суда Российской Федерации" (утв. Постановлением Президиума Верховного Суда РФ от 04.03.2015).

¹⁶⁶ Art. 17 FUK „O Sądzie Najwyższym”.

¹⁶⁷ Patrz: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 07.08.2014 N 8 "Об утверждении Положения о Научно-консультативном совете при Верховном Суде Российской Федерации".

5. Obciążenie sprawami

Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej corocznie publikuje informację o rozpatrzonych sprawach¹⁶⁸. Wymienione dane są dostępne na stronie internetowej Sądu Najwyższego za okres od 2005 roku. W tym przypadku wyraźny wzrost spraw zaznacza się od sierpnia 2014 roku, kiedy Sąd Najwyższy w związku z likwidacją Najwyższego Sądu Arbitrażowego objął swoją jurysdykcją także sądownictwo w sprawach gospodarczych. Udostępnione dane wskazują także, że obciążenie Sądu Najwyższego sprawami utrzymuje się na mniej więcej stałym poziomie. Podobnie jak stałe jest także to, że większość spraw, którymi zajmuje się rosyjski Sąd Najwyższy, nie jest rozpoznawana merytorycznie ze względów formalnych. Stąd przedstawione zostaną dane za 2015¹⁶⁹ i 2016 rok¹⁷⁰.

Przykładowo w 2016 roku Prezydium Sądu Najwyższego rozpatrzyło wstępnie 6883 nadzorcze wnioski i skargi w sprawach karnych, 683 skargi nadzorcze na decyzje sądów powszechnych w sprawach administracyjnych i 219 skarg w sprawach cywilnych; 122 skargi w sprawach administracyjnych i cywilnych rozpatrzonych przez sądy wojskowe, 19 skarg administracyjnych na decyzje Kolegium Dyscyplinarnego, 783 skargi nadzorcze w sprawach gospodarczych rozpatrzonych przez sądy arbitrażowe. Ostatecznie merytorycznie rozpoznane zostało przez Prezydium Sądu Najwyższego – 161 spraw karnych; 8 spraw cywilnych; 4 sprawy gospodarcze oraz 19 skarg administracyjnych na decyzje Kolegium Dyscyplinarnego. Dla porównania w 2015 roku Prezydium Sądu Najwyższego rozpatrzyło wstępnie 8308 skarg nadzorczych i wniosków w sprawach karnych, 590 skarg nadzorczych na decyzje sądów powszechnych w sprawach administracyjnych i 687 w sprawach cywilnych, 189 skarg w sprawach administracyjnych i cywilnych rozpatrzonych przez sądy wojskowe, 727 skarg nadzorczych w sprawach gospodarczych rozpatrzonych przez sądy arbitrażowe. Ostatecznie merytorycznie rozpoznane zostało przez Prezydium

¹⁶⁸ Обзоры судебной статистики Верховного Суда Российской Федерации, <http://www.supcourt.ru/second.php> [dostęp: 12.08.2017 r.].

¹⁶⁹ http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=10747 [dostęp: 12.08.2017 r.].

¹⁷⁰ http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=11305 [dostęp: 12.08.2017 r.].

Sądu Najwyższego – 141 spraw karnych; 1 sprawa cywilna, 1 sprawa administracyjna; 4 sprawy gospodarcze oraz 7 skarg administracyjnych na decyzje Kolegium Dyscyplinarnego.

Kolegium Apelacyjne w 2016 roku rozpoznało merytorycznie 664 sprawy. W tym 12 spraw związanych z postępowaniem karnym, 615 spraw administracyjnych i cywilnych oraz 19 skarg na decyzje Kolegium Dyscyplinarnego. W 2015 roku rozpoznało merytorycznie 671 spraw. W tym 14 spraw karnych, 637 spraw administracyjnych i 18 skarg na decyzje Kolegium Dyscyplinarnego.

Kolegium Administracyjne w 2016 roku w pierwszej instancji wstępnie rozpoznało¹⁷¹ 1152 skargi oraz wydano merytoryczne rozstrzygnięcia w 228 sprawach. W instancji kasacyjnej wstępnie rozpoznało 4787 skarg i wniosków oraz wydało merytoryczne rozstrzygnięcia w 122 sprawach. Wreszcie w sprawach o administracyjne naruszenia prawa rozpoznało wstępnie 12 326 skarg oraz wydało merytoryczne orzeczenia w 1308 sprawach. Oprócz tego w informacji za 2016 roku podano, że 2239 skarg w sprawach administracyjnych i 5057 skarg w sprawach o administracyjne naruszenia prawa, uwzględniając skargi nie podlegające rozpatrzeniu zgodnie z ustawodawstwem procesowym, a także skargi, rozpoznanie których nie należy do kompetencji Sądu, zostało rozpatrzonych przez konsultantów Wydziału ds. Rozpatrywania Wniosków Sądu Najwyższego. Dla porównania w 2015 roku w pierwszej instancji wstępnie rozpoznało 1574 skargi administracyjne oraz wydano merytoryczne orzeczenia w 270 sprawach administracyjnych. W instancji apelacyjnej rozpoznało merytorycznie 1505 spraw administracyjnych. W instancji kasacyjnej wstępnie rozpoznało 3556 skarg i wniosków oraz wydano merytoryczne rozstrzygnięcia w 139 sprawach administracyjnych. Wreszcie w sprawach o administracyjne naruszenie prawa wstępnie rozpoznało 9330 skarg oraz wydano merytoryczne rozstrzygnięcia w 770 sprawach.

W 2016 roku Kolegium Cywilne w instancji apelacyjnej wydało merytoryczne rozstrzygnięcie w 140 sprawach. W instancji kasacyjnej wstępnie rozpatrzono i w większości zwrócono powodom lub odmówiono przyjęcia 49 102 skargi i wnioski kasacyjne, merytoryczne rozstrzygnięcia zapadły w 1012 sprawach. Oprócz tego

¹⁷¹ W wyniku tego większość z nich została zwrócona wnioskodawcą lub odmówiono przyjęcia ich do rozpoznania.

w informacji za 2016 rok podano, że 15 450 skarg w sprawach cywilnych, w tym skargi nie podlegające rozpatrzeniu zgodnie z ustawodawstwem procesowym, a także skargi, rozpoznanie których nie należy do kompetencji Sądu, zostało rozpoznanych przez konsultantów Wydziału ds. Rozpatrywania Wniosków Sądu Najwyższego. Dla porównania, w 2015 roku w instancji apelacyjnej wydano merytoryczne rozstrzygnięcia w 150 sprawach. W instancji kasacyjnej wstępnie rozpatrzono i w większości zwrócono powodom lub odmówiono przyjęcia 43 013 skarg i wniosków kasacyjnych, oprócz tego merytoryczne rozstrzygnięcia zapadły w 927 sprawach.

Kolegium Gospodarcze w 2016 roku w instancji kasacyjnej rozpoznało merytorycznie 423 sprawy oraz w sprawach o administracyjne naruszenie prawa 78 spraw. Także rozpatrzono wstępnie i w większości zwrócono lub odmówiono przyjęcia do rozpatrzenia w instancji kasacyjnej 24 928 wniosków, a w sprawach o administracyjne naruszenie prawa 1385 skarg. Oprócz tego w informacji za 2016 roku podano, że 4101 skarg (3310 skarg w sprawach gospodarczych i 791 skarg w sprawach o administracyjne naruszenia prawa), w tym skargi nie podlegające rozpatrzeniu zgodnie z ustawodawstwem procesowym, a także skargi, rozpoznanie których nie należy do kompetencji Sądu, rozpatrzono konsultantami Wydziału ds. Rozpatrywania Wniosków Sądu Najwyższego. Dla porównania w 2015 roku w instancji kasacyjnej wstępnie rozpoznano 21 955 skarg i wniosków, z których jedynie 495 zostało przyjętych do dalszego rozpatrywania oraz merytorycznie rozpoznano 501 spraw. W przypadku spraw o administracyjne naruszenie prawa wstępnie rozpoznano 1606 skarg, a merytorycznie wyroki wydano w 126 sprawach.

Kolegium Karne rozpoznało merytorycznie w 2016 roku w instancji apelacyjnej: 1301 spraw zaś w instancji kasacyjnej 207 spraw. Oprócz tego w instancji kasacyjnej rozpoznano i w większości zwrócono lub odmówiono przyjęcia do rozpatrzenia 60 404 skargi. Dla porównania w roku 2015 w instancji apelacyjnej rozpoznano merytorycznie 1789 spraw karnych oraz w instancji apelacyjnej 240 spraw. Oprócz tego w instancji kasacyjnej rozpoznano i w większości zwrócono lub odmówiono przyjęcia do rozpatrzenia 64 799 skarg i wniosków.

W Kolegium Wojskowym w 2016 roku zostało rozpoznanych merytorycznie w pierwszej instancji 13 spraw administracyjnych. W instancji apelacyjnej 95 spraw

karnych i 33 sprawy administracyjne. W instancji kasacyjnej w sprawach administracyjnych i cywilnych – 129 spraw, w sprawach karnych – 25 spraw, w sprawach o administracyjne naruszenie prawa – 9 spraw. W tym też roku Kolegium Wojskowe rozpoznało i w większości zwróciło lub odmówiło przyjęcia w pierwszej instancji 47 wniosków i skarg w instancji kasacyjnej, zaś w sprawach administracyjnych i cywilnych – 2693 skargi i wnioski, w sprawach karnych – 704 skargi i wnioski; w sprawach o administracyjne naruszenie prawa – 155 skarg. Dla porównania w 2015 roku rozpoznano merytorycznie w pierwszej instancji 18 spraw administracyjnych; w instancji apelacyjnej: 47 spraw karnych, 31 spraw administracyjnych i cywilnych; w instancji kasacyjnej w sprawach administracyjnych i cywilnych – 82 sprawy administracyjne i cywilne, w sprawach o administracyjne naruszenie prawa – 3 sprawy. W tym też roku Kolegium Wojskowe rozpoznało i większości zwróciło lub odmówiło przyjęcia w pierwszej instancji 87 skargi i wnioski; w instancji kasacyjnej w sprawach administracyjnych i cywilnych: 2384 skargi i wnioski, w sprawach o administracyjnej naruszenie prawa 86 skarg.

W Kolegium Dyscyplinarnym w 2016 roku zarejestrowano 91 wniosków. Z czego wnioskodawcom zwrócono 66 wniosków, odmówiono przyjęcia 2 wniosków. Rozpatrzono z wydaniem decyzji 23 sprawy, w 5 z tych spraw uwzględniono skargę na decyzję o usunięciu z urzędu sędziego. Rozpatrzono 5 wniosków o zmianę decyzji ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności, przy czym we wszystkich przypadkach odmówiono uwzględnienia wniosków. Dla porównania w 2015 roku zarejestrowano 84 wnioski, z czego 60 zwrócono wnioskodawcą, odmówiono przyjęcia 1 wniosku. Merytorycznie rozpoznano 19 spraw, w tym w 5 uwzględniono skargę na decyzję o usunięciu z urzędu sędziego. Rozpatrzono 3 wniosków o zmianę decyzji ze względu na nowe lub nowo ujawnione okoliczności, przy czym we wszystkich przypadkach odmówiono uwzględnienia wniosków.

VII. Sąd Najwyższy Ukrainy Sąd Najwyższy Ukrainy

1 Uwagi wprowadzające

Obecnie na Ukrainie trwa reforma ustrojowa, która objęta także władzę sądowniczą. W dniu 29 czerwca 2016 roku weszły w życie zmiany w Konstytucji Ukrainy dotyczące sądownictwa¹⁷². Głównym celem zmian było odpolitycznienie sądownictwa, zapewnienie niezależności władzy sądowniczej, a także szerokie zmiany kadrowe w sądownictwie („перезавантаження судового корпусу”). Przedstawiając zmiany konstytucyjne, krótko należy wskazać, że kwestie związane z powoływaniem sędziów wszystkich ukraińskich sądów zostały podzielone między Najwyższą Radę Sprawiedliwości i Prezydenta Ukrainy. Pierwszy z wymienionych organów ma na zasadzie konkursu przeprowadzać wybór kandydatów do powołania na sędziego. Organowi temu przekazano także rozstrzyganie spraw związanych z wyrażeniem zgody na zatrzymanie lub aresztowanie sędziego. Także wnioski o utworzenie i likwidację sądów będą wnoszone do Rady Najwyższej przez Prezydenta na podstawie wniosku Najwyższej Rady Sprawiedliwości. Zgodnie z konstytucją, w skład Najwyższej Rady Sprawiedliwości wchodzi dwudziestu jeden członków, z których: dziesięciu wybiera zjazd sędziów, po dwóch członków – Prezydent Ukrainy, Rada Najwyższa, Zjazd Adwokatów, Wszechukraińska Konferencja Pracowników Prokuratury, a także zjazd przedstawicieli prawniczych uczelni i instytucji naukowych spośród pracowników nauki.

Zmiany w Konstytucji ograniczyły immunitet sędziowski. Obecnie ukraińscy sędziowie posiadają jedynie immunitet materialny, gwarantujący im nietykalność za decyzje związane ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości, o ile w związku z tym nie popełnili przestępstwa lub występku dyscyplinarnego. We wszystkich innych przypadkach ponoszą odpowiedzialność tak jak inni obywatele. W Konstytucji przewidziano także, że podstawą zaprzestania sprawowania przez sędziego urzędu jest: a) niezdolność do wykonywania obowiązków ze względu na stan zdrowia; b) naruszenie wymogów dotyczących niepołączalności; c) popełnienie znaczącego

¹⁷² Закон України від 2 червня 2016 року №1401-VIII "Про внесення змін до Конституції України (относительно правосуддя)". Jednolity tekst Konstytucji Ukrainy patrz: <http://www.president.gov.ua/documents/constitution> [dostęp: 23.08.2017 r.].

występkę dyscyplinarnego, poważne lub systematyczne zaniedbywanie obowiązków niezgodne ze statusem sędziego lub ujawnienie, że nie odpowiada on wymogom zajmowanego urzędu; d) złożenie oświadczenia o przejściu w stan spoczynku lub rezygnacji z urzędu sędziego; e) niewyrażenie zgody na przeniesienie do innego sądu w przypadku likwidacji lub reorganizacji sądu, w którym sędzia sprawuje urząd; f) naruszenie obowiązku weryfikacji legalności źródeł majątku. Piastowanie urzędu sędziego jest zakończone w przypadku: a) osiągnięcia wieku sześćdziesięciu pięciu lat; b) utraty obywatelstwa Ukrainy lub nabycia innego obywatelstwa; c) wydania prawomocnego wyroku uznającego sędziego za zmarłego, zaginionego albo jego całkowite lub częściowe ubezwłasnowolnienie; d) śmierć sędziego; e) uprawomocnienie się wyroku skazującego wobec sędziego.

Zmiany w Konstytucji przewidziano także w przepisach przejściowych, m.in. zakładające przeprowadzanie oceny kwalifikacyjnej sędziów z uwzględnieniem trzech kryteriów: kompetencji, etyki zawodowej i uczciwości. Stwierdzenie, że sędzia powołany do sprawowania urzędu przed 29 czerwca 2016 roku nie odpowiada tym kryteriom lub odmowa sędziego poddania się ocenie stanowi podstawę do usunięcia go z urzędu. Sędziom sądów istniejących przed 29 czerwca 2016 roku zagwarantowano w przypadku ich reorganizacji lub likwidacji prawo do przejścia w stan spoczynku lub uczestniczenia w konkursie na sędziego w nowo tworzonego sądzie.

Wprowadzone w czerwcu 2016 roku zmiany konstytucyjne objęły także Prokuraturę. W wyniku tych zmian podstawowym zadaniem Prokuratury będzie rola oskarżyciela publicznego w sądzie. Z innych istotnych zmian, obywatele Ukrainy uzyskali możliwość zwrócenia się do Sądu Konstytucyjnego ze skargą konstytucyjną.

Tego samego dnia co zmiany w Konstytucji (tj. 2 czerwca 2016 roku), Rada Najwyższa przyjęła także związaną z nimi ustawę „O ustroju sądów i statusie sędziów”¹⁷³. Jednym z głównych zadań wymienionej ustawy jest zmiana ustroju i organizacji władzy sądowniczej oraz odnowienie korpusu sędziowskiego, stworzenie władzy sądowniczej, która będzie odpowiadać społecznym oczekiwaniom sprawiedliwego Sądu. W ustawie przewidziano, że utworzenie, reorganizacja

¹⁷³ Закон України від 2 червня 2016 року №1402 VIII „Про судоустрій і статус суддів”, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> [dostęp: 23.08.2017 r.]

i likwidacja sądów będą należeć do Rady Najwyższej. Podwyższone zostały w stosunku do obowiązujących przedtem wymogi wobec kandydatów na sędziów. Sędzią może być obywatel Ukrainy w wieku od 30 do 65 lat mający wyższe wykształcenie prawnicze oraz co najmniej pięcioletnie doświadczenie zawodowe w obszarze prawa. Ograniczony został także immunitet sędziowski. To jest sędziowie nie mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności sądowej za orzekanie, ale mogą np. za łapownictwo. Uproszczony został ustrój sądownictwa. Tworzyć go będą sądy lokalne, sądy apelacyjne oraz Sąd Najwyższy. Przewidziano także utworzenie dwóch sądów specjalistycznych, tj. Wyższego Sądu Własności Intelektualnej oraz Wyższego Sądu Antykorupcyjnego. W związku z tym zlikwidowane zostaną Wyższy Sąd Gospodarczy, Wyższy Sąd Administracyjny oraz Wyższy Sąd ds. Cywilnych i Karnych. Jedynym sądem wyższej instancji na Ukrainie będzie sformowany od nowa – stary Sąd Najwyższy bowiem także podlega likwidacji – Sąd Najwyższy, w składzie którego będzie zasiadać nie więcej niż 200 sędziów¹⁷⁴. W samym „starym” Sądzie Najwyższym zasiada 330 sędziów. Nowy Sąd Najwyższy będzie składał się z: Wielkiej Izby Kasacyjnej Sądu Administracyjnego, Kasacyjnego Sądu Gospodarczego; Kasacyjnego Sądu Karnego oraz Kasacyjnego Sądu Cywilnego. Utworzona została także Najwyższa Rada Sprawiedliwości, która będzie oprócz uczestniczenia w powoływaniu sędziów rozpatrywać sprawy dyscyplinarne oraz wyrażać zgodę na zatrzymanie lub aresztowanie sędziego. Przeprowadzanie oceny kwalifikacyjnej i konkursów na wakaty sędziowskie zostało powierzone Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów. Wreszcie przewidziano stopniowe podwyższanie wynagrodzeń sędziów. Przy czym przewidziano także, że sędziowie powołani przed przyjęcie zmian w Konstytucji w obszarze sądownictwa muszą przejść ocenę kwalifikacyjną w trybie przewidzianym w ustawie "O ustroju sądów i statusie sędziów"¹⁷⁵. Stwierdzenie w jej wyniku, że sędzia nie odpowiada wymogom przewidzianym dla zajmowane urzędu, biorąc po uwagę kryteria kompetencji, etyki zawodowej lub uczciwości lub odmowa przejścia przez sędziego oceny kwalifikacyjnej stanowi podstawę do usunięcia sędziego z urzędu decyzją Najwyższej Rady Sprawiedliwości na podstawie wniosku kolegium Najwyższej Komisji

¹⁷⁴ Por. Art. 37 ust. 1 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

¹⁷⁵ Z wyjątkiem ocen kwalifikacyjnych rozpoczętych przed dniem wejścia w życie wymienionej ustawy, które są kończone wedle zasad, na podstawie których zostały rozpoczęte. Sędziowie, którzy zakończą je pozytywnie, nie przechodzą oceny kwalifikacyjnej.

Kwalifikacyjnej Sędziów Ukrainy. Zarówno sędziowie, którzy pozytywnie przejdą ocenę kwalifikacyjną, jak też osoby nowo powołane na sędziów będą także otrzymywać wynagrodzenie według nowych przewidzianych w ustawie zasad. W przedmiocie utworzenia nowego Sądu Najwyższego przewidziano, że w dniu jego powstania ulegnie likwidacji dotychczasowy Sąd Najwyższy¹⁷⁶ i wymienione uprzednio wyższe sądy. Szczegółowo przewidziano, że nowy Sąd Najwyższy rozpocznie swoją pracę najwcześniej po powołaniu przez Prezydenta 65 sędziego SN. Nie później niż piątego dnia po powołaniu 65 sędziego SN powstanie Komitet Organizacyjny na zasadzie równego przedstawicielstwa poszczególnych Sądów Kasacyjnych, który w ciągu trzydziestu dni zwoła Plenum Sądu Najwyższego. Także nie później niż dziesięć dni od dnia rozpoczęcia pracy przez Sąd Najwyższy sędziowie każdego z sądów kasacyjnych zbiorą się w celu rozstrzygnięcia spraw dotyczących wewnętrznej działalności sądu kasacyjnego oraz wyboru sędziów do Wielkiej Izby Sądu Najwyższego. Sędziom likwidowanych sądów zagwarantowano prawo do uczestniczenia w konkursie na sędziego SN w wybranych przez siebie sądach kasacyjnych. Przewidziano także w ich przypadku, że jeśli kandydaci spośród sędziów posiadają jednakową pozycję w rankingu sporządzonym w wyniku oceny kwalifikacyjnej przeprowadzanej w ramach konkursu na sędziego SN, pierwszeństwo w przypadku równości wszystkich innych wskaźników, ma sędzia z dłuższym stażem

¹⁷⁶ „Stary” Sąd Najwyższy kwestionuje konstytucyjność swojej likwidacji oraz pozostałych sądów wyższej instancji, złożył także wniosek o stwierdzenie niekonstytucyjności do Sądu Konstytucyjnego. Oprócz tego „stary” SN kwestionuje konstytucyjności procedury konkursowego wyboru sędziów do nowego Sądu Najwyższego. Za niezgodne z konstytucyjną uznaje także wprowadzenie wymogu uczestniczenia w konkursie na urząd sędziego dla sędziów powołanych zgodnie ze starymi rozwiązaniami na pięcioletni okres próbny oraz zróżnicowanie wynagrodzeń między nowo powoływanymi sędziami oraz sędziami, którzy przeszli ocenę kwalifikacyjną, a tymi którzy jeszcze jej nie przeszli (Patrz: *Верховный суд решил обжаловать в КС свой перезапуск*, https://lb.ua/news/2016/10/03/346783_verhovniy_sud_reshil_obzhalovat_ks.html [dostęp: 23.08.2017 r.]. Prezes „starego” SN Jarosław Romaniuk twierdzi także, że Rada Najwyższa nie miała prawa zwykłą ustawą zlikwidować konstytucyjnego organu, jakim jest Sąd Najwyższy. Podkreśla także, że organ państwowy może być zlikwidowany tylko, gdy jest istnienie lub wypełnianie przez niego powierzonych mu zadań stało się zbędne albo gdy jego uprawnienia zostaną przekazane innemu organowi. Tymczasem zdaniem J. Romaniuk w przypadku SN zmiana ulega tylko nazwa, w miejsce Sądu Najwyższego Ukrainy jest Sąd Najwyższy, za to uregulowanie konstytucyjne poza tym pozostało bez zmian. Także zarówno w poprzednio obowiązującej, jak też w nowo przyjętej ustawie główne zadania Sądu Najwyższego pozostały bez zmian. Przewidziano jedynie zmiany w strukturze organizacyjnej Sądu Najwyższego, liczbie sędziów SN, mechanizmach procesowych rozpatrywania spraw. Jednakże zdaniem Prezesa „starego” SN to jedynie reorganizacja a nie likwidacja. J. Romaniuk kwestionuje także prawo Rady Najwyższej do likwidacji pozostałych wyższych sądów, na tej podstawie, że do 31 grudnia 2017 roku uprawnienie takie posiada wciąż Prezydent Ukrainy, a dopiero od 1 stycznia 2018 r. Rada Najwyższa (Patrz: *"Політичні домовленості сьогодні переважають правові аргументи"*, - голова Верховного Суду, https://lb.ua/news/2016/12/20/353913_politichni_domovlenosti_sogodni.html [dostęp: 23.08.2017 r.]).

w sądach instancji kasacyjnej lub Sądzie Najwyższym. Wymieniona ustawa weszła w życie we wrześniu 2016 roku. Potem zostały przyjęte inne akty ustawodawcze rozwijające tą ustawę np. ustawa z 21 grudnia 2016 r. „O Najwyższej Radzie Sprawiedliwości”¹⁷⁷. Niektóre akty ustawodawcze np. dotyczące Wyższego Sądu Antykorupcyjnego nie zostały jeszcze wydane¹⁷⁸. Podobnie nie został jeszcze zorganizowany i nie ogłoszono konkursu na obsadzenie stanowisk sędziowskich w Wyższym Sądzie Własności Intelektualnej. Ogólnie rzecz biorąc, odnowienie składu korpusu sędziowskiego na Ukrainie przewidziano na dłuższy okres czasu np. na powołanie nowych sądów apelacyjnych jest czas do września 2019 roku.

Konkurs na obsadzie 120 miejsc w nowym Sądzie Najwyższym rozpoczął się 7 listopada 2016 roku. W każdym z Sądów Kasacyjnych w ramach Sądu Najwyższego przewidziano obsadzenie 30 miejsc. Zainteresowanie uczestniczeniem w konkursie między 9 a 15 listopada 2016 roku byli obowiązani powiadomić o tym Najwyższą Komisję Kwalifikacyjną Sędziów (dalej – Najwyższa Komisja) za pośrednictwem jej strony internetowej – uczyniło tak 1436 osób. Między 17 listopada a 9 grudnia 2016 roku można było składać wymagane dokumenty, które ostatecznie złożyło 846 osób, spośród których do uczestniczenia w konkursie zostały dopuszczone 653 osoby. Ostatecznie do etapu oceny kwalifikacyjnej przeszło 625 osób. Do drugiego etapu oceny kwalifikacyjnego, którym była rozmowa, przeszło 381 kandydatów¹⁷⁹. Ostatecznie po drugim etapie w dniu 27 lipca 2017 roku Najwyższa Komisja wyłoniła 120 kandydatów do powołania na sędziów nowego Sądu Najwyższego. Odnośnie ostatecznych wyników, to skład Sądu Najwyższego zostanie odnowiony w 96 procentach, bowiem jedynie 4 procent stanowią osoby, które sprawowały urząd sędziego w „starym” Sądzie Najwyższym. Szczegółowo 94 kandydatów (78 procent) – to sędziowie albo sędziowie w stanie spoczynku, w tym 6

¹⁷⁷ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> [dostęp: 23.08.2017 r.].

¹⁷⁸ W przypadku Wyższego Sądu Antykorupcyjnego w Radzie Najwyższej Ukrainy trwają prace nad projektem ustawy „O Sądach Antykorupcyjnych”. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61038 [dostęp: 23.08.2017 r.] oraz projekt zmian w podstawowej ustawie http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61934 [dostęp: 23.08.2017 r.]. W przypadku sądów antykorupcyjnych przyjęcie ustawy jest zapowiadane na koniec 2017 roku.

¹⁷⁹ В конкурсе на должности в Верховный Суд осталось 320 человек, https://lb.ua/news/2017/07/18/371732_konkurse_dolzhnosti_verhovniy.html [dostęp: 23.08.2017 r.].

sędziów starego Sądu Najwyższego¹⁸⁰, 49 sędziów sądów wyższej instancji, 27 sędziów sądów apelacyjnych i 12 sędziów sądów lokalnych. 17 kandydatów (14 procent) stanowią pracownicy naukowcy, a jedynie 9 kandydatów (8 procent) – adwokaci. Odnosząc się do tych danych trzeba mieć świadomość, że w „starym” SN w ogóle nie było osób, które nie były poprzednio sędziami. Pośród wybranych 120 kandydatów, 30 kandydatów (25 procent) których Najwyższa Komisja uznała za odpowiednich do orzekania w nowym Sądzie Najwyższym, zostało negatywnie ocenionych przez Społeczną Radę Uczciwości. Wymienionych 120 kandydatur zostało przekazanych do rozpatrzenia Najwyższej Radzie Sprawiedliwości, a potem organ ten wystąpi do Prezydenta Ukrainy z wnioskiem o powołanie ich na sędziów Sądu Najwyższego.

¹⁸⁰ Ogółem w konkursie zdecydowało się uczestniczyć tylko 18 sędziów „starego” Sądu Najwyższego. Grupa sędziów ze „starego” SN byłaby większa, jednak w dniu ogłoszenia wyników rezygnację z uczestnictwa w konkursie złożył Przewodniczący „starego” SN Jarosław Romaniuk, który zajął 25 miejsce w rankingu kandydatów do Kasacyjnego Sądu Cywilnego w składzie Sądu Najwyższego (na 30 miejsc do obsadzenia).

2. Uprawnienia

Sąd Najwyższy Ukrainy jest naczelnym organem sądowym na Ukrainie, którego zadaniem jest zapewnianie spójności i jednolitości orzecznictwa w trybie i w sposób przewidziany przez ustawodawstwo procesowe. W szczególności Sąd Najwyższy:

- 1) sprawuje wymiar sprawiedliwości jako sąd kasacyjny, a w przypadkach przewidzianych w ustawodawstwie procesowym – jako sąd pierwszej instancji lub sąd apelacyjny, w trybie przewidzianym ustawodawstwem procesowym;
- 2) dokonuje analizy statystyki sądowej, uogólnia praktykę sądową;
- 3) wydaje opinie dotyczące projektów aktów ustawodawczych, dotyczących ustroju sądów, postępowania sądowego, statusu sędziów, wykonywania decyzji sądowych i innych spraw związanych z funkcjonowaniem systemu sądowego Ukrainy;
- 4) wydaje opinię o istnieniu lub braku w czynach, o które oskarża się Prezydenta Ukrainy, znamion zdrady państwa lub innego przestępstwa; wydaje na wniosek Rady Najwyższej pisemny wniosek o niezdolności Prezydenta Ukrainy do wypełniania swoich obowiązków ze względu na stan zdrowia;
- 5) przyjmuje decyzje o wystąpieniu do Sądu Konstytucyjnego w przedmiocie konstytucyjności ustaw i innych aktów prawnych, a także dokonania oficjalnej wykładni Konstytucji Ukrainy;
- 6) zapewnia jednolite stosowanie norm prawnych przez sądy różnych specjalizacji w trybie i w sposób określony w ustawodawstwie procesowym;
- 7) wykonuje inne uprawnienia przewidziane w ustawie¹⁸¹.

Ze względu na to, że na Ukrainie wciąż trwa reforma systemu sądowego, trudno bardziej szczegółowo określić, jaki będzie ostateczny zakres kompetencji Sądu Najwyższego w zakresie pkt 1) powyższego wyliczenia. Ustawodawstwo procesowe

¹⁸¹ Art. 36 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

nie zostało jeszcze bowiem dostosowane do okoliczności powstania nowego Sądu Najwyższego oraz likwidacji dotychczas istniejących wyższych sądów, których uprawnienia przejmie Sąd Najwyższy. Jednakże w związku z tym, że reforma dotyczy także sądów lokalnych oraz sądów apelacyjnych oraz w związku z tym, że przewidziano powołanie dwóch wyższych wyspecjalizowanych sądów do września 2019 roku, zakres kognicji SN w tym punkcie może ulegać zmianą.

3. Wymogi wobec sędziów Sądu Najwyższego. Tryb powoływania sędziów Sądu Najwyższego

3.1. Wymogi wobec kandydatów na sędziów Sądu Najwyższego

Na sędziego SN może być powołany obywatel Ukrainy, który ukończył trzydzieści lat i nie przekroczył sześćdziesięciu pięciu lat, posiadający wyższe wykształcenie prawnicze¹⁸² oraz co najmniej pięcioletni staż zawodowej działalności w sferze prawa¹⁸³. Osoba taka musi być kompetentna, odznaczać się wysoką moralnością i znać język państwowy. W wyniku oceny kwalifikacyjnej potwierdzono jej zdolność do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w Sądzie Najwyższym, a także spełnia jeden z poniższych warunków:

- a) posiada co najmniej dziesięcioletni staż pracy na urzędzie sędziego;
- b) posiada stopień naukowy w obszarze prawa¹⁸⁴ i co najmniej dziesięcioletni staż pracy naukowej w obszarze prawa¹⁸⁵;
- c) posiada co najmniej dziesięcioletni staż pracy zawodowej jako adwokat, w tym związany z wykonywaniem reprezentacji w sądzie i/lub obroną przed oskarżeniem karnym;
- d) posiada łączy co najmniej dziesięcioletni staż (doświadczenie) pracy (działalności zawodowej) w zgodzie z wymogami określonymi w lit. a) – c).

¹⁸² Za wyższe wykształcenie prawnicze – uznaje się tytuł zawodowy magistra prawa (lub zrównane z nim wyższe wykształcenie prawnicze za które otrzymuje się tytuł zawodowy specjalisty) otrzymany na Ukrainie, a także równorzędne wyższe wykształcenie prawnicze otrzymane w innych państwie i uznane na Ukrainie w przewidzianym przez ustawę trybie.

¹⁸³ Do stażu zawodowego zalicza się staż pracy po otrzymaniu wyższego wykształcenia prawniczego.

¹⁸⁴ Ustawodawca wykluczył osoby, które stopień naukowy w obszarze prawa otrzymały w uczelniach wojskowych. Stopień naukowy może być otrzymany zarówno na Ukrainie, jak też w innym państwie pod warunkiem ich uznania na Ukrainie w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo.

¹⁸⁵ Do stażu zawodowego w obszarze prawa zalicza się pracę na stanowiskach naukowych (naukowo-dydaktycznych) w szkołach wyższych (uniwersytet, akademia, instytut) lub jednostkach naukowych na Ukrainie lub zagranicą. Przy czym znów wykluczona została możliwość zaliczenia pracy w wyższych uczelniach wojskowych do takiego stażu.

Na sędziego nie może być powołany obywatel, który: a) został całkowicie lub częściowo ubezwłasnowolniony orzeczeniem sądowym; b) cierpi na przewlekłą chorobę psychiczną lub inną przeszkadzającą w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości; c) jego skazane nie zostało zatarte¹⁸⁶. O powołanie na sędziego nie może się także ubiegać osoba, którą zgodnie z ustawą pozbawiono prawa do zajmowania takiego urzędu. O powołanie na sędziego nie może ubiegać się osoba uprzednio usunięta z urzędu sędziowskiego za popełnienie znaczącego występku dyscyplinarnego, poważne lub systematyczne zaniedbywanie obowiązków, albo w przypadku której stwierdzono niezgodne z zajmowanym stanowiskiem naruszenie wymogów związanych z niepołączalnością, naruszenie obowiązku potwierdzenia legalności pochodzenia swojego majątku lub skazano ją prawomocnym wyrokiem, oprócz przypadków, gdy w trybie sądowym uznano za bezprawną decyzję o jej zwolnieniu na tej podstawie lub uchylono wyrok skazujący sądu. O powołanie na sędziego nie może się także ubiegać osoba, która została wcześniej usunięta z urzędu sędziego w wyniku oceny kwalifikacyjnej.

Sędzia Sądu Najwyższego: a) sprawuje wymiar sprawiedliwości w trybie przewidzianym ustawodawstwem procesowym; b) uczestniczy w rozpatrywaniu spraw wnoszonych do rozpatrzenia przez Plenum Sądu Najwyższego; c) analizuje praktykę sądową; d) uczestniczy w rozpatrywaniu spraw będących przedmiotem rozpatrzenia zgromadzenia sędziów właściwego sądu kasacyjnego i wykonuje inne uprawnienia przewidziane w ustawie¹⁸⁷.

3.2. Procedura podstawowa powoływania sędziów Sądu Najwyższego

W artykule 70 ust. 1 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów” przewidziano, że procedura obsadzania urzędu sędziego – w tym Sądu Najwyższego – składa się z kilku etapów. W przypadku kandydatów na stanowisko sędziego, którzy co najmniej przez trzy lata byli asystentami sędziego, procedura przedstawiana poniżej posiada

¹⁸⁶ Należy podkreślić, że obejmuje to dwa odrębne przypadki, tj. zatarcie skazania automatycznie, jak też jego przedterminowe zatarcie.

¹⁸⁷ Art. 38 w zw. z art. 69 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

odrębności określone decyzją Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów Ukrainy¹⁸⁸.

Procedura podstawowa rozpoczyna się od ogłoszenia przez Najwyższą Komisję Kwalifikacyjną Sędziów Ukrainy o naborze kandydatów na sędziów z uwzględnieniem prognozowanej liczby wolnych stanowisk sędziowskich. W zamieszczanym na stronie internetowej Najwyższej Komisji obwieszczeniu wskazuje się nie dłuższy niż 30-dniowy termin na złożenie dokumentów oraz prognozowaną w następnym roku liczbę wakatów. Wnioski złożone po terminie nie są rozpatrywane¹⁸⁹.

Osoby zainteresowane uczestniczeniem w konkursie składają następujące dokumenty: a) pisemny wniosek o dopuszczenie do uczestniczenia w konkursie na stanowisko sędziowskie; b) kopię dowodu osobistego (paszportu); c) ankietę kandydata na stanowisko sędziego¹⁹⁰; d) list motywacyjny, w którym kandydat przedstawia motyw, dla których chce być sędzią; e) deklarację związków rodzinnych kandydata na stanowisko sędziego¹⁹¹; f) kopię dyplomu o wyższym wykształceniu prawniczym (z suplementem) otrzymanym na Ukrainie, kopie dokumentów o wyższym wykształceniu prawniczym otrzymanym za granicą, wraz z kopią dokumentów potwierdzających jego uznanie na Ukrainie, a także kopie dokumentów o stopniach naukowych, tytule naukowym (jeśli posiada); g) kopię książeczki pracy, świadectwa pracy (jeśli posiada); h) zaświadczenie z instytucji medycznej o stanie zdrowia kandydata wraz z opinią o jego zdolności do pracy na stanowisku związanym z wykonywaniem funkcji państwowych; i) pisemną zgodę na zbiór, przechowywanie, przetwarzanie i wykorzystywanie informacji o kandydacie w celu oceny jego przygotowania do pracy na stanowisku sędziego¹⁹²; j) zgodę na

¹⁸⁸ Art. 70 ust. 2, ibidem.

¹⁸⁹ Art. 70 ust. 1 pkt 1-2 Ibidem.

¹⁹⁰ Patrz: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/dokumenty1/ankieta-kandidata-na-posadu-suddi1/> [dostęp: 22.08.2017 r.].

¹⁹¹ Patrz: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/dokumenty1/dieklaraciia-rodinnich-zwiazkiw-kandidata-na-posadu-suddi/> [dostęp: 22.08.2017 r.].

¹⁹² Patrz: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/dokumenty1/zgoda-na-zbirannia-zbierannia-obrobku-ta-wikoristannia-informacii-pro-kandidata/> [dostęp: 22.08.2017 r.].

przeprowadzenie wobec niego specjalnej kontroli zgodnie z ustawą¹⁹³; k) deklarację osoby, uprawnionej do wykonywania funkcji państwowych lub samorządu lokalnego, w trybie przewidzianym ustawodawstwem o przeciwdziałaniu korupcji (dalej – oświadczenie majątkowe); l) kopię książeczki wojskowej (w przypadku żołnierzy lub osób podlegających obowiązkowi wojskowemu); ł) oświadczenie o przejściu kontroli przewidzianej ustawą z 16 września 2014 r. „O oczyszczeniu władzy”¹⁹⁴. Ustawodawca wyraźnie zabrania żądania od kandydatów innych dokumentów niż wymienione powyżej.

Na podstawie przedstawionych dokumentów Najwyższa Komisja sprawdza, czy kandydat odpowiada wymogom przewidzianym przez prawo. Osoby, które złożyły komplet dokumentów oraz odpowiadają wymogom przewidzianym dla kandydata na sędziego¹⁹⁵ na dzień złożenia wniosku o udział w konkursie, są dopuszczane przez Najwyższą Komisję do uczestniczenia w wyborze kandydatów na sędziów i zdawania egzaminu wstępnego (ukr. відбіркового іспиту). Osoby, które nie złożyły kompletu dokumentów i/lub przedstawione dokumenty nie odpowiadają wymogom, nie są dopuszczane do dalszego etapu. W przypadku niedopuszczenia danej osoby do dalszego etapu wyboru kandydatów na sędziego, Najwyższy Komisja wydaje decyzję zawierającą uzasadnienie¹⁹⁶.

Wybór kandydatów na sędziów obejmuje: zdanie przez dopuszczone do niego osoby egzaminu wstępnego, przeprowadzenie przez Najwyższą Komisję wobec tych osób specjalnej kontroli w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo antykorupcyjne z uwzględnieniem wymogów ustawy „O ustroju sądów” i statusie sędziego, a także odbycie szkolenia przygotowawczego i zdanie egzaminu kwalifikacyjnego. Zarówno w przypadku egzaminu wstępnego jak i egzaminu kwalifikacyjnego, Najwyższa Komisja ma obowiązek zapewnić ich przejrzystość. Na każdym z etapów tych egzaminów oraz podczas ich sprawdzania mogą być obecni przedstawiciele środków masowego przekazu, zrzeszeń społecznych, sędziowie, adwokaci, przedstawiciele

¹⁹³ Patrz: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/dokumienti1/zgoda-na-prowiediennia-spicialnoi-pieriewirki/> [dostęp: 22.08.2017 r.].

¹⁹⁴ Закон України від 16 вересня 2014 року №1682-ВІ Про очищення влади.

¹⁹⁵ W związku z tym, że jest to etap wstępny, mowa o odpowiadaniu tym wymogom w ogóle, nie zaś wymogom wobec kandydata na sędziego SN.

¹⁹⁶ Art. 70 ust. 1 pkt 3) w zw. z art. 71 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

samorządu sędziowskiego, a także każdy kandydat na sędziego, który zdawał dany egzamin¹⁹⁷.

Po pierwsze, osoby dopuszczone do wyboru kandydatów na sędziów zdają egzamin wstępny, który zgodnie z ustawą „O ustroju sądów i statusie sędziów” jest anonimowym testem, którego zadaniem jest określenie ogólnego poziomu wiedzy teoretycznej kandydata na sędziego w obszarze prawa, znajomości języka państwowego (tj. języka ukraińskiego) oraz cech moralnych i psychologicznych kandydata. Tryb zdawania egzaminu wstępnego i metodyka oceny jego wyników są określone w stosownym akcie Najwyższej Komisji¹⁹⁸. Najwyższa Komisja na swojej stronie internetowej informuje dopuszczonych do niego kandydatów – co najmniej na dziesięć dni przed datą egzaminu – o jego dacie, czasie i miejscu. Niezwłocznie po przeprowadzeniu egzaminu w obecności kandydatów na sędziego odbywa się sprawdzenie prac i określenie, z uwzględnieniem prognozowanej liczby wakatów w sądach, progu zdania egzaminu, który nie może być niższy niż 75 procent możliwych do zdobycia za egzamin wstępny punktów. Wyniki egzaminu wstępnego są publikowane na stronie internetowej Najwyższej Komisji najpóźniej następnego dnia po dniu przeprowadzenia egzaminu. Na podstawie wyników egzaminu wstępnego Najwyższa Komisja podejmuje wstępną decyzję o dopuszczeniu osób, które z wynikiem pozytywnym przeszły egzamin wstępny, do następnego etapu wyboru i publikuje tą decyzję na swojej stronie internetowej¹⁹⁹.

¹⁹⁷ Art. 72 Ibidem.

¹⁹⁸ Порядок складення відбіркового іспиту та методика оцінювання його результатів (Затверджено рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 10.04.2017 № 33/зп-17), <http://www.vkksu.gov.ua/ua/dobir-kandidativ-na-posadu-suddi-vpershe/documents-pp/poriadok-skladiennia-widbirkowogo-ispitu-ta-mietodika-ociniuwannia-jogo-riezultatiw/> [dostęp: 25.08.2017 r.]. Akt ten zawiera załączniki szczegółowo określające zakres materiału objętego testem w obszarze prawa (<http://www.vkksu.gov.ua/ua/dobir-kandidativ-na-posadu-suddi-vpershe/documents-pp/programa-anonimnogo-tiestuwannia-dlia-pieriewirki-riwnia-zagalnich-tieorietitchnich-znan-kandidata-na-posadu-suddi-u-sfieri-prawa/>) i sposób oceny w tym obszarze (<http://www.vkksu.gov.ua/ua/dobir-kandidativ-na-posadu-suddi-vpershe/documents-pp/taksonomitchna-charakteristika-anonimnogo-tiestuwannia-dlia-pieriewirki-riwnia-zagalnich-tieorietitchnich-znan-kandidata-na-posadu-suddi-u-sfieri-prawa/>) oraz dla języka ukraińskiego (<http://www.vkksu.gov.ua/ua/dobir-kandidativ-na-posadu-suddi-vpershe/documents-pp/programa-anonimnogo-tiestuwannia-dlia-pieriewirki-riwnia-wolodinnia-dierzawnoiu-mowoiu-kandidatom-na-posadu-suddi/> i <http://www.vkksu.gov.ua/ua/dobir-kandidativ-na-posadu-suddi-vpershe/documents-pp/taksonomitchna-charakteristiku-anonimnogo-tiestuwannia-dlia-pieriewirki-wolodinnia-kandidatom-na-posadu-suddi-dierzawnoiu-mowoiu/>).

¹⁹⁹ Art. 73 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

Następnie wobec osób, które zdały egzamin wstępny, przeprowadzana jest kontrola specjalna. Najwyższa Komisja kieruje do uprawnionego organu w ciągu trzech dni roboczych po przyjęciu wstępnej decyzji o dopuszczeniu osób, które z wynikiem pozytywnym przeszły egzamin wstępny do następnego etapu wyboru, wnioski o sprawdzenie informacji dotyczących tych osób. Wnioski te są podpisywane przez przewodniczącego lub zastępcę przewodniczącego Najwyższej Komisji. Na podstawie otrzymanych informacji, Najwyższa Komisja przygotowuje informację o wynikach kontroli specjalnej. Na podstawie wyników kontroli specjalnej, Najwyższa Komisja podejmuje decyzję o wysłaniu osób odpowiadających wymogom wobec kandydata na sędziego do odbycia szkolenia przygotowawczego w Narodowej Szkole Sędziów Ukrainy. Także osoby fizyczne i prawne mają prawo przekazywać Najwyższej Komisji informacje dotyczące kandydatów na sędziów. W przypadku otrzymania informacji, która może świadczyć o tym, że kandydat nie odpowiada wymogom wobec kandydata na sędziego przewidzianym w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”, Najwyższa Komisja rozpatruje ją na swoim posiedzeniu, na które zaprasza takiego kandydata. Kandydat ma prawo zapoznać się tą informacją oraz przedstawić wyjaśnienia, w tym może obalać i kwestionować zarzut. Stosownie do wyników rozpatrzenia informacji, Najwyższa Komisja podejmuje zawierającą uzasadnienie decyzję o dalszym uczestniczeniu w wyborze danego kandydata²⁰⁰.

W tym procesie wyboru kandydatów, dochodzi także do kontroli przez Narodowe Biuro Antykorupcyjne Ukrainy oświadczenia majątkowego [ukr. декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування]²⁰¹. Przedmiotem kontroli jest określenie wiarygodności zawartych w oświadczeniu informacji, dokładności w ocenie zadeklarowanych aktywów oraz sprawdzenie, czy nie istnieje w przypadku składającego konflikt interesów oraz czy nic nie wskazuje na niezgodne z prawem wzbogacenie. Pełna kontrola

²⁰⁰ Art. 70 ust. 1 pkt 8 w zw. z Art. 74 Ibidem.

²⁰¹ Wzór wymienionego oświadczenia: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0960-16> [dostęp: 23.08.2017 r.]. Dostępne są także urzędowe wyjaśnienia dotyczące tego, jak prawidłowo wypełnić oświadczenie majątkowe (<https://nazk.gov.ua/deklaraciya>). Na Ukrainie istnieje także jeden państwowy portal, na którym można zapoznać się ze wszystkimi złożonymi oświadczeniami majątkowymi osób zobowiązanych do jego składania, patrz: <https://public.nazk.gov.ua/>. Przy czym zakres podmiotów zobowiązanych do ich składania wciąż ulega zmianą, patrz np.: *Е-декларирование-2017: должностные лица уже не обязаны подавать электронные декларации (но повезло не всем)*, <https://buhbudget.com.ua/ru/journal/buhbudget/article/5692> [dostęp: 23.08.2017 r.].

oświadczenia odbywa się w ciągu trzydziestu dni od dnia jego złożenia przez kandydata na sędziego²⁰². Oprócz tego sprawdzeniu podlegają informacje przedstawione przez kandydata w dostępnej na stronach Najwyższej Komisji deklaracji związków rodzinnych. Zawierają one informacje wymagane zgodnie z art. 61 ust. 2 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”²⁰³. W tym jednak przypadku, jeżeli brak jest przeciwnych dowodów, informacje przedstawione przez kandydata na sędziego uznawane są za prawdziwe. W przypadku otrzymania informacji, która może wskazywać na nieprawdziwość (w tym niepełność) zawartych w deklaracji informacji przedstawionych przez kandydata, Najwyższa Komisja Kwalifikacyjna przeprowadza kontrolę wymienionej deklaracji i rozpatruje ją na swoim posiedzeniu, na które zaprasza kandydata, który ma prawo zapoznać się z tą informacją oraz przedstawić wyjaśnienia, w tym może obalać i kwestionować zarzut. Jeśli w wyniku rozpatrzenia informacji, Najwyższa Komisja dojdzie do wniosku o nieprawdziwości (w tym niepełności) informacji przedstawionych przez kandydata w deklaracji związków rodzinnych, Komisja przyjmuje zawierającą uzasadnienie decyzję o zakończeniu dalszego udziału w procedurze kandydata na sędziego²⁰⁴.

Szkolenie przygotowawcze w Narodowej Szkole Sędziów Ukrainy obejmuje teoretyczne i praktyczne przygotowanie kandydatów na sędziów²⁰⁵. Szkolenie przygotowawcze, którego koszty pokrywane są z środków budżetowych, trwa dwanaście miesięcy (jeśli Najwyższa Komisja nie określi innego czasu jego trwania). Kandydaci na okres szkolenia otrzymują urlop bezpłatny w swoim miejscu pracy oraz

²⁰² Art. 75 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²⁰³ Ustawodawca w ustępie 2 wymienił różnego rodzaju stanowiska publiczne, w przypadku sprawowania których przez osoby związane rodzinnie z kandydatem na sędziego musi on o tym poinformować. W ustępie 8 art. 61 przewidziano, że do osób, z którymi kandydata na sędziego łączy więzy rodzinne zalicza się: a) osoby, które wspólnie z nim zamieszkują, związane są wspólnym gospodarstwem domowym i mają wzajemne prawa i obowiązki (oprócz osób, których wzajemne prawa i obowiązki z kandydatem na sędziego nie mają charakteru rodzinnych), w tym także osoby, które wspólnie zamieszkują, jednak nie są z nim w związku małżeńskim, oraz b) niezależnie od warunków zawartych w pkt a) – mąż, żona, a także krewni każdego z małżonków lub krewni osób, z którymi razem zamieszkuje, jednak nie zawarł z nimi związku małżeńskiego (ojciec, matka, ojczym, macocha, syn, córka, pasierb, pasierbica, brat, siostra, dziadek, babcia, pradziadek, prababcia, wnuk, wnuczka, prawnuk, prawnuczka, zięć, synowa, teść, teściowa, świekr, świekra, wuj, ciotka, kuzyn, kuzynka, przyrodni prac, przyrodnia siostra, przysposobiony syn/córka).

²⁰⁴ Art. 76 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²⁰⁵ Program, plan nauczania i tryb przechodzenia szkolenia przygotowawczego kandydatów na sędziów został określony przez Najwyższą Komisję na podstawie rekomendacji Narodowej Szkoły Sędziów Ukrainy (patrz: *Порядку проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді*, <http://www.nsj.gov.ua/files/1486735656Порядок%20СП%20на%20ВКСУ%20від%2030%20січня%202017%20пoky%20ВКСУ.pdf> [dostęp: 23.08.2017 r.]).

jest im wypłacane stypendium odpowiadające wynagrodzeniu asystenta sędziego sądu lokalnego. Okres przechodzenia szkolenia przygotowawczego zalicza się do stażu zawodowego w obszarze prawa²⁰⁶. Wyniki szkolenia przygotowawczego potwierdzane są stosownym zaświadczeniem. Po zakończeniu szkolenia przygotowawczego Narodowa Szkoła Sędziów Ukrainy przesyła materiały dotyczące kandydatów, którzy zakończyli szkolenie przygotowawcze, do Najwyższej Komisji w celu zdania przez nich egzaminu kwalifikacyjnego²⁰⁷.

Kandydaci, którzy przeszli szkolenie przygotowawcze, zdają egzamin kwalifikacyjny przeprowadzany przez Najwyższą Komisję. Egzamin kwalifikacyjny stanowi ocenę osoby, która przeszła szkolenie przygotowawcze i ma zamiar być rekomendowaną na urząd sędziego. Celem egzaminu kwalifikacyjnego jest stwierdzenie posiadania należytych wiadomości teoretycznych i poziomu przygotowania zawodowego kandydata na sędziego, w tym także nabytego w wyniku szkolenia przygotowawczego, a także stopnia jego zdolności do sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Egzamin kwalifikacyjny obejmuje zdanie przez kandydata pisemnego anonimowego testu i rozwiązanie pisemnego kazusu praktycznego, którego celem jest stwierdzenie poziomu wiedzy, nawyków praktycznych i umiejętności stosowania prawa i prowadzenia posiedzenia sądowego²⁰⁸. Do zdania egzaminu kwalifikacyjnego wymagane jest zdobycie 75 procent punktów²⁰⁹. Wynik egzaminu kwalifikacyjnego jest ważny przez trzy lata od jego zdania. W przypadku niezdania egzaminu kwalifikacyjnego, powtórnie do jego zdania można przystąpić nie wcześniej niż po roku. W przypadku ponownego niezdania egzaminu

²⁰⁶ W przypadku naruszenia przez kandydata na sędziego trybu odbywania szkolenia przygotowawczego co doprowadziło do jego usunięcia, zaprzestania odbywania przez kandydata tego szkolenia z własnej woli, niezadowalającego wypełniania przez kandydata programu szkolenia przygotowawczego, ma on obowiązek zwrotu nakładów wydanych na jego przygotowanie. Kandydat ma obowiązek zwrotu nakładów także w przypadku, gdy bez ważniej przyczyny nie pojawi się na egzaminie kwalifikacyjnym lub w ciągu trzech lat od dnia włączenia do rezerwy nie złoży wniosku o udział w konkursie na wakat w sądzie lub z własnej inicjatywy przedstawi wniosek o wykreślenie go z rezerwy.

²⁰⁷ Art. 70 ust. 1 pkt. 9 w zw. z art. 77 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²⁰⁸ Egzamin odbywa się w przystosowanej do jego potrzeb Sali. Ход квалификационного экзамена фиксируется с помощью технических средств видео- и звукозаписи. На каждом его этапе и при оценке результатов могут присутствовать представители средств массовой информации, профессиональных организаций юристов, а также правозащитных организаций.

²⁰⁹ Szczegółowo patrz: Порядок сдачи квалификационного экзамена, методика оценки кандидатов определяются положением, которое утверждается Высшей квалификационной комиссией судей Украины.

kwalifikacyjnego, okres karencji przed kolejną próbą wydłuża się co najmniej do dwóch lat. Naruszenie procedury przeprowadzania egzaminu kwalifikacyjnego może zostać zaskarżone w trybie przewidzianym w Kodeksie Postępowania Sądowoadministracyjnego²¹⁰. Po ustaleniu wyników egzaminu Najwyższa Komisja sporządza ranking kandydatów na sędziów zgodnie z wynikiem osiągniętym przez nich na egzaminie. W rankingu odrębnie wykazywane są punkty za zadania, które sprawdzały zdolność kandydata do bycia sędzią w określonej specjalizacji. Najwyższa Komisja włącza do rezerwy przeznaczonej do obsadzania w drodze konkursu wakatów w sądach tych kandydatów, którzy otrzymali co najmniej 75 procent punktów. Informacja o wynikach egzaminu kwalifikacyjnego i miejscu kandydata na liście rankingowej jest dostępna publicznie i jest umieszczana na stronie internetowej Najwyższej Komisji²¹¹.

Po tym przechodzi się do ogłoszenia przez Najwyższą Komisję właściwego konkursu na wakujący urząd sędziowski, o czym Komisja informuje na swojej stronie internetowej i portalu władzy sądowniczej oraz poprzez publikację w wybranych przez siebie tytułach prasowych nie później niż na miesiąc do przeprowadzenia konkursu. W ogłoszeniu o konkursie wskazuje się nazwę sądów, w których są wakaty, liczbę tych wakatów, warunki przeprowadzenia konkursu, datę, godzinę i miejsce jego przeprowadzenia. Wniosek o dopuszczenie do udziału w konkursie na wakujący urząd sędziowski jest składany do Najwyższej Komisji w określonym przez nią terminie. Zgodnie z ustawą, informacja o złożeniu wniosku o uczestniczenie w konkursie na urząd sędziego jest publikowana na stronie internetowej Najwyższej Komisji. Najwyższa Komisja przeprowadza konkurs na obsadzenie wakatów na podstawie wyników oceny kwalifikacyjnej. W przypadku wakatów w Sądzie Najwyższym konkurs jest przeprowadzany dla wakatów powstałych w odpowiednim Sądzie Kasacyjnym.

I tutaj ustawodawca dokonał zróżnicowania podstawowej procedury. Otóż konkurs na obsadzenie wakatów w sądzie lokalnym Najwyższa Komisja przeprowadza na podstawie wymienionego rankingu kandydatów i sędziów, którzy wyrazili wolę przeniesienia się do innego sądu lokalnego, stosownie do wyników egzaminu

²¹⁰ Art. 70 ust. 1 pkt 10, art. 78 ust. 1-8 i 12 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²¹¹ Art. 70 ust. 1 pkt 11 w zw. Art. 78 ust. 9-11. Ibidem.

kwalifikacyjnego zdanego w ramach procedury wyboru kandydatów na sędziów (w przypadku osób nie będących sędziami) lub w ramach procedury oceny kwalifikacyjnej (w przypadku osób będących sędziami). Natomiast w przypadku wakatów w sądzie apelacyjnym, Wyższym Sądzie Antykorupcyjnym, Wyższym Sądzie Własności Intelektualnej lub Sądzie Najwyższym ranking sporządzany jest odmiennie – na podstawie oceny kwalifikacyjnej, odrębnie dla każdego z Sądów Kasacyjnych (Patrz: 4. *Ocena kwalifikacyjna kandydata na sędziego Sądu Najwyższego*).

Jednakże w każdym z tych przypadków konkurs na wakat w sądzie polega na wyborze tego uczestnika (uczestników), którzy zajmą w rankingu wyższą pozycję²¹². W przypadku jednakowej pozycji w rankingu sporządzonym w wyniku oceny kwalifikacyjnej uczestników konkursu na obsadzenie wakatów w sądach apelacyjnych oraz w Sądzie Najwyższym, pierwszeństwo ma ten z uczestników, który posiada więcej punktów za rozwiązywanie przypadku praktycznego w trakcie egzaminu przeprowadzanego w ramach oceny kwalifikacyjnej, a w przypadku równej liczby punktów ten uczestnik, który ma większy staż pracy jako sędzia. W przypadku, gdy uczestnicy nie mają stażu pracy jako sędziowie lub posiadają jednakowy staż pracy sędziowskiej, pierwszeństwo ma ten z uczestników, który ma dłuższy staż zawodowy w obszarze prawa. Jeśli chodzi o Wyższy Sąd Własności Intelektualnej, w przypadku jednakowej pozycji w rankingu sporządzonym w wyniku oceny kwalifikacyjnej uczestników konkursu na obsadzenie wakatów, pierwszeństwo ma ten z uczestników, który posiada więcej punktów za rozwiązywanie przypadku praktycznego w trakcie egzaminu przeprowadzanego w ramach oceny kwalifikacyjnej, a w przypadku równej liczby punktów, ten z uczestników, który ma większy staż pracy jako sędzia.

Najwyższa Komisja, stosownie do wyników konkursu, przedstawia Najwyższej Radzie Sprawiedliwości, stosownie do ilości wakatów przeznaczonych do obsadzenia, rekomendacje o powołaniu kandydatów na sędziów. Rekomendacje te są rozpatrywane przez Najwyższą Radę Sprawiedliwości na jej posiedzeniu i w przypadku przyjęcia pozytywnej decyzji, przedstawia ona Prezydentowi Ukrainy

²¹² W przypadku sądów lokalnych, o sposobie sporządzania rankingu patrz: art. 79 ust. 13 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

wniosek o powołanie kandydata na sędziego. Przy czym Najwyższa Rada Sprawiedliwości może odmówić przedstawienia kandydatury Prezydentowi wyłącznie z następujących powodów:

- a) istnienie uzasadnionych wątpliwości odnośnie wypełniania przez kandydata kryterium uczciwości lub etyki zawodowej lub innych okoliczności, które mogą negatywnie wpłynąć na zaufanie społeczeństwa do władzy sądowniczej w związku z danym powołaniem;
- b) naruszenie określonego ustawą trybu powoływania na sędziego. Podstawy wymienione w pkt a), Najwyższa Rada Sprawiedliwości określa, kierując się własną oceną okoliczności, związanych z kandydatem na urząd sędziego oraz jego walorów osobistych.

W przypadku odmowy wniesienia wniosku, Najwyższa Rada Sprawiedliwości przyjmuje zawierającą uzasadnienie decyzję, która może zostać zaskarżona do Sądu Najwyższego, w trybie przewidzianym ustawodawstwem procesowym. Jednakże decyzja Najwyższa Rada Sprawiedliwości o odmowie przedstawienia Prezydentowi Ukrainy wniosku o powołanie danej osoby na sędziego może zostać zaskarżona z następujących powodów:

- a) skład Najwyższej Rady Sprawiedliwości, który wydał decyzję nie był uprawniony do jej przyjęcia;
- b) decyzja nie została podpisana przez członka Najwyższej Rady Sprawiedliwości, który brał udział w jego przyjęciu;
- c) decyzja nie zawiera powołania na określone w ustawie podstawy odmowy przedstawienia Prezydentowi Ukrainy wniosku o powołanie na urząd sędziego lub motywów, ze względu na które Rada wydała taką decyzję.

Co ważne, kandydat na sędziego w przypadku kiedy Najwyższa Rada Sprawiedliwości odmówiła przedstawienia Prezydentowi Ukrainy wniosku o jego

powołanie na sędziego, nie może zostać włączony do rezerwy bez ponownego przejścia procedury wyboru²¹³.

Wreszcie procedura powoływania sędziów kończy się wydaniem przez Prezydenta Ukrainy dekretu o powołaniu na sędziego na podstawie wniosku przedstawionego przez Najwyższą Radę Sprawiedliwości. Ustawodawca pozbawił Prezydenta Ukrainy prawa do badania zachowania przewidzianych w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów” wymogów wobec kandydatów na sędziów oraz trybu przeprowadzenia ich wyboru lub oceny kwalifikacyjnej²¹⁴. Prezydent Ukrainy wydaje dekret o powołaniu na sędziego nie później niż trzydziestego dnia od dnia otrzymania wniosku Najwyższej Rady Sprawiedliwości²¹⁵.

3.3. Procedura specjalna powoływania sędziów Sądu Najwyższego

W przypadku Sądu Najwyższego oraz Wyższego Sądu Antykorupcyjnego i Sądu Własności Intelektualnej przewidziano możliwość zastosowania procedury specjalnej. Przy czym procedura specjalna nie stanowi rozwiązania tymczasowego (jednorazowe, ekstraordynaryjne) a mechanizm, który może być zawsze zastosowany przez uprawniony organ w przypadku wymienionych sądów. Podstawą przemawiającą za zasadnością jego stosowania wydaje się miejsce tych sądów w systemie sędziowskim Ukrainy i potrzeba włączenia do ich składu także osób spoza sądownictwa, które ze względów zawodowych (np. praca naukowa, praktyka adwokacka) nie mogłyby ubiegać się o powołanie do nich ze względu na niektóre elementy podstawowego trybu (np. roczne szkolenie przygotowawcze), podczas gdy ich dorobek naukowy lub doświadczenie praktyczne przemawiają za potrzebą obecności także takich osób w tych organach sędziowskich. Zgodnie z procedurą specjalną na sędziego Sądu Najwyższego może zostać powołana osoba, która spełnia wymogi wobec kandydata na sędziego Sądu Najwyższego oraz w wyniku oceny kwalifikacyjnej potwierdziła swoją zdolność do sprawowania wymiaru

²¹³ Art. 70 ust. 1 pkt 12-14 w zw. z art. 79 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²¹⁴ Stąd też ustawodawca przewidział, że wszelkie informacje wpływające do Prezydenta Ukrainy dotyczące przedstawionych mu kandydatów na sędziów nie wpływają na proces nominacji. Jednakże zawarte w nich fakty mogą stać się podstawą do przedstawienia przez Prezydenta Ukrainy uprawnionemu organowi wniosku o zbadanie w przewidzianym ustawą trybie zawartych w nich informacji.

²¹⁵ Art. 70 ust. 1 pkt 15 w zw. z art. 80 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

sprawiedliwości w Sądzie Najwyższym, a także spełnia jeden z wymogów przewidzianych w art. 38 ust. 1 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”. Procedura specjalna zasadniczo oznacza pominięcie wymogu zdania egzaminu wstępnego, odbycia szkolenia przygotowawczego w Narodowej Szkole Sędziów Ukrainy oraz zdania egzaminu kwalifikacyjnego. W procedurze specjalnej w celu dopuszczenia do przejścia oceny kwalifikacyjnej w konkursie na obsadzenie wakatu w Sądzie Najwyższym osoba ubiegająca się o powołanie na sędziego Sądu Najwyższego przedstawia Najwyższej Komisji:

- a) pisemny wniosek o przeprowadzenie oceny kwalifikacyjnej²¹⁶;
- b) dokumenty składane przez kandydata na sędziego wymienione w art. 71 ust. 1 pkt) 2-13 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”;
- c) dokumenty potwierdzające spełnianie jednego z wymogów przewidzianych w art. 33 ust. 1 lub ust. 2, art. 38 ust. 1 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

W procedurze specjalnej Najwyższa Komisja:

- a) na podstawie przedstawionych dokumentów stwierdza, czy kandydat na sędziego SN odpowiada wymogom ustawowym i tworzy teczkę kandydata;
- b) przeprowadza kontrolę specjalną w trybie przewidzianym w ustawie wobec osób, które odpowiadają wymogom ustawowym wobec kandydatów na sędziów SN;
- c) przeprowadza ocenę kwalifikacyjną kandydata na sędziego SN, który przeszedł kontrolę specjalną;
- d) w wyniku oceny kwalifikacyjnej kandydata na sędziego SN przyjmuje decyzję o zdolności lub niezdolności kandydata do sprawowania wymiaru

²¹⁶ Patrz: Заява про проведення кваліфікаційного оцінювання кандидата на посаду судді для участі у конкурсі на зайняття вакантної посади судді Верховного Суду, <http://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/dokumenty1/zaiawa-pro-prowiediennia-kwalifikacijno-ociniuwannia-kandidata-na-posadu-suddi-dlia-utchasti-u-konkursi-na-zajniattia-wakantnoi-posadi-suddi-wierchownogo-sudu/> [dostęp: 25.08.2017 r.].

sprawiedliwości w Sądzie Najwyższym i określa jego miejsc w rankingu uczestników konkursu.

Gdy w wyniku przeprowadzenia konkursu na obsadzenie wakatu w Sądzie Najwyższym Najwyższa Komisja przyjmie decyzję o przedstawieniu w przypadku danego kandydata rekomendacji Najwyższej Radzie Sprawiedliwości, to wraz z nią do rozpatrzenia przekazywane są Najwyższej Radzie Sprawiedliwości materiały dotyczące kandydata. Na ich podstawie – jak już uprzednio była mowa – Najwyższa Rada Sprawiedliwości podejmuje decyzję o przedstawieniu Prezydentowi Ukrainy wniosku o powołanie kandydata na sędziego Sądu Najwyższego²¹⁷. W przypadku Wyższego Sądu Antykorupcyjnego i Sądu Własności Intelektualnej procedura specjalna przebiega w ten sam sposób.

3.4. Ocena kwalifikacyjna kandydata na sędziego Sądu Najwyższego

Ocena ta jest przeprowadzana przez Najwyższą Komisję w celu określenia, czy kandydat ubiegający się o powołanie na sędziego²¹⁸ w świetle kryteriów przewidzianych w ustawie jest zdolny do sprawowania wymiaru sprawiedliwości – w przypadku będącym przedmiotem opracowania – w Sądzie Najwyższym. Podobnie jak w innych sądach, kryteriami tymi są: a) kompetencje (zawodowe, osobiste, społeczne itp.)²¹⁹; b) etyka zawodowa; c) uczciwości²²⁰. Szczegółowo tryb i metodologia oceny kwalifikacyjnej, wskaźniki dla każdego z kryteriów oceny i sposób ich ustanowienia są określone w Regulaminie o trybie i metodologii oceny kwalifikacyjnej, wskaźnikach ustanowienia spełniania kryteriów oceny i sposobie ich

²¹⁷ Art. 81 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²¹⁸ W niniejszym opracowaniu zostanie przedstawiona ocena kwalifikacyjna kandydatów na sędziów. Trzeba jednak pamiętać, że zasadniczo według tych samych kryteriów – z odmiennościami wynikającymi z bycia sędziami – ocenę przechodzić będą osoby już piastujące urząd sędziego. Bowiem przejście tej oceny kwalifikacyjnej w ich przypadku związane jest z otrzymaniem nowego wyższego wynagrodzenia lub też ubieganiem się o powołanie do sądów wyższej instancji (w tym Sądu Najwyższego) oraz do innego sądu tej samej instancji lub w przypadku Sądu Najwyższego, także o sprawowanie urzędu sędziego SN, bowiem w przypadku SN przewidziano sformowanie korpusu sędziowskiego od nowa. W związku z czym tam, gdzie mowa o „kandydacie na sędziego”, obejmuje to także osobę już sprawującą urząd sędziowski.

²¹⁹ Uwzględnia się tu miejsce sądu w systemie sadowniczym Ukrainy oraz specjalizację sądu, w którym ma orzekać sędzia.

²²⁰ Art. 83 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

określania²²¹. Ostatecznie na podstawie egzaminu, który sprawdza poziom wiedzy w obszarze prawa, w tym umiejętności praktyczne związane z jego stosowaniem, można otrzymać maksymalnie 90 punktów. Natomiast w przypadku kryteriów ocennych przyznane może zostać 250 punktów w obszarze etyka zawodowa (w tym 100 punktów za cechy moralne i psychologiczne oraz 150 za „inne”), następne 250 punktów może zostać przyznane w obszarze uczciwość (w tym 100 punktów za integralność moralną [ukr. інтегративність] i 150 za „inne”). Oprócz tego z obszaru kompetencje do kryteriów ocennych należą punkty za kompetencje osobiste (100 punktów) i społeczne (100 punktów).

Najwyższa Komisja podejmuje decyzję o wyznaczeniu oceny kwalifikacyjnej w ciągu trzech miesięcy od dnia przedstawiania wniosku o jej dokonanie²²². Ocena kwalifikacyjna odbywa się w sposób jawny i publiczny, w obecności kandydata na sędziego SN, który podlega tej ocenie, a także każdej zainteresowanej osoby²²³. Istotnym dla zapewnienia jawności jest jawność teczek kandydata na urząd sędziego. Stanowi ona informację publiczną, zamieszczana jest ona na stronie internetowej Najwyższej Komisji, z wyjątkami przewidzianym w art. 85 ust. 7 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”²²⁴. Pełny i bezpośredni dostęp do teczek kandydata na urząd sędziego posiadają członkowie i posiadający stosowne uprawnienia pracownicy sekretariatu Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów oraz Najwyższej Rady Sprawiedliwości, a także posiadający stosowne uprawnienia pracownicy Państwowej Administracji Sądowej. Także kandydatowi na urząd sędziego zapewnia się dostęp do swojej teczek w celu jej przeglądania w pełnym zakresie. W artykule 86

²²¹ Patrz: http://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/poriadok_ta_metod.pdf [dostęp: 24.08.2017 r.].

²²² Kandydat na sędziego może zwrócić się o przeprowadzenie ponownej oceny najwcześniej po roku od wydania przez Najwyższą Komisję decyzji o wynikach ostatniej jego oceny kwalifikacyjnej.

²²³ Art. 84 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²²⁴ Są to: 1) informacje dotyczące miejsca zamieszkania lub przebywania, daty urodzenia osób fizycznych, ich adresów, numerów telefonów lub innych środków łączności, adresu poczty elektronicznej, numeru identyfikacji podatkowej i numerów dokumentów tożsamości, książeczek wojskowych, dokładnego miejsca położenia nieruchomości (publicznie dostępne są jednak: obwód, rejon (pol. powiat), miejscowość, w której znajduje się nieruchomość); numeru rejestracyjnego środków transportu; 2) informacje o wynikach przeprowadzonych testów, których celem było sprawdzenie osobistych cech moralnych i psychologicznych sędziego (kandydata na sędziego), ogólnych zdolności sędziego (kandydata na sędziego), a także informacji medycznych; 3) wszystkie informacje i dane dotyczące niepełnoletnich dzieci, oprócz informacji dotyczących majątku, praw majątkowych, aktywów, innych przedmiotów podlegających zadeklarowaniu, będących w ich własności zgodnie z oświadczeniem majątkowym składanym przez kandydata na sędziego; 4) informacji stanowiących tajemnicę państwową.

ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów” zagwarantowano także Najwyższej Komisji dostęp do informacji niezbędnych do przeprowadzania oceny kwalifikacyjnej kandydata na sędziego.

Ocena kwalifikacyjna obejmuje dwa elementy (przy czym po przejściu pierwszego etapu oceny kwalifikacyjnej, Najwyższa Komisja podejmuje decyzję dotyczącą dopuszczenia kandydata do drugiego etapu oceny kwalifikacyjnej). Jednym z nich jest zdanie egzaminu, który stanowi – zgodnie z ustawą – podstawowe kryterium stwierdzenia, czy sędzia (kandydat na sędziego) odpowiada wymogom związanym z kompetencjami zawodowymi. Egzamin ten przeprowadzany jest w postaci zdania anonimowego testu i rozwiązania praktycznego kazusu w celu określenia nawyków zawodowych i umiejętności w obszarze stosowania prawa, potrzebnych dla sprawowania wymiaru sprawiedliwości w określonym sądzie i określonej specjalizacji²²⁵. Najwyższa Komisja ma ustawowy obowiązek zapewnienia przejrzystości egzaminu. Na każdym etapie w czasie egzaminu może być obecna każda zainteresowana osoba. Drugim elementem jest zbadanie teczki kandydata na sędziego²²⁶ oraz rozmowa, której przedmiotem jest omówienie wyników zbadania

²²⁵ Patrz: Порядок проведення іспиту та методики встановлення його результатів у процедурі кваліфікаційного оцінювання, http://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/poriadok_ispitu.pdf [dostęp: 25.08.2017 r.]. I szczegółowe wymogi dla poszczególnych Sądów Kasacyjnych wchodzących w skład Sądu Najwyższego:

Kasacyjny Sąd Administracyjny: <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/programa1.pdf> i <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/harakteristika2.pdf> ;

Kasacyjny Sąd Gospodarczy: <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/programa3.pdf> i <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/harakteristika4.pdf> ;

Kasacyjny Sąd Karny: <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/programa5.pdf> i <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/harakteristika6.pdf> ;

Kasacyjny Sąd Cywilny: <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/programa7.pdf> i <http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/harakteristika8.pdf> [dostęp: 25.08.2017 r.].

²²⁶ Zakres zawartych w niej informacji określono w przypadku sędziów w art. 85 ust. 4-5 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”. W przypadku osoby sprawującej już urząd sędziowski zastosowanie znajduje art. 85 ust. 4. W przypadku kandydata na sędziego w ustępie 5 wymienionego artykułu przewidziano, że zawiera ona: a) dokumenty, przedstawiane przez kandydata na urząd sędziego zgodnie z art. 81 ust. 4 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”; b) informacje o tym, czy kandydat na sędziego odpowiada wymogą etyki zawodowej; c) materiały będące wynikiem przeprowadzenia kontroli specjalnej i inne informacje związane z wypełnieniem przez kandydata na sędziego kryteriów etycznych, w szczególności, zgodności wydatków i majątku kandydata na sędziego i członków jego rodziny z deklarowanymi dochodami, w tym także kopie oświadczeń przedstawionych zgodnie z ustawą „O ustroju sądów i statusie sędziów” oraz ustawodawstwem antykorupcyjnym; d) informację o pracy jako wykładowca; e) deklarację związków rodzinnych i deklarację uczciwości (wzór deklaracji uczciwości patrz: <http://vkksu.gov.ua/ua/konkurs-do-wierchownogo-sudu/dokumienti1/dieklaraciia-dobrotchiesnosti-suddi/>); f) wyniki testów dotyczących wypełniania przez kandydata kryteriów oceny kwalifikacyjnej (jeżeli ją przechodził); g) wyniki innych badań stwierdzających odpowiadanie przez kandydata kryteriom oceny kwalifikacyjnej (jeżeli je przechodził); h) opinię Społecznej Rady

informacji zwartych w teczce kandydata. Decyzja o kolejności przeprowadzanie wymienionych etapów oceny kwalifikacyjnej należy do Najwyższej Komisji. Ustawodawca przewidział także, że w celu utworzenia teczki kandydata na sędziego Najwyższa Komisja ma prawo podjąć decyzję o przeprowadzeniu innych testów w celu sprawdzenia osobistych cech moralnych i psychologicznych, ogólnych zdolności²²⁷, a także o zastosowaniu innych środków w celu ustalenia tego, czy kandydat odpowiada kryteriom oceny kwalifikacyjnej. Przy czym, jak zastrzeżono, w przypadku podjęcia takiej decyzji wymienione dodatkowe testy muszą objąć wszystkich kandydatów²²⁸.

Ostatecznie w wyniku oceny kwalifikacyjnej Najwyższa Komisja podejmuje decyzję odnośnie tego, czy kandydat jest zdolny do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w danym sądzie. Przy czym przewidziano tutaj także przedstawienie opinii przez Społeczną Radę Uczciwości. W przypadku, gdy Społeczna Rada Uczciwości (ukr. Громадська рада доброчесності)²²⁹ uzna w swojej opinii, że kandydat na sędziego SN nie spełnia kryteriów etyki zawodowej i moralności, to wówczas Najwyższa Komisja może podtrzymać swoją pozytywną decyzję tylko w przypadku poparcia jej przez co najmniej jedenastu z szesnastu swoich członków. Kandydat na sędziego nie zgadzający się z decyzją Najwyższej Komisji może zaskarżyć tę decyzję w trybie, przewidzianym w Kodeksie Postępowania Sądowoadministracyjnego. Przy czym

Uczciwości (jeżeli była wydana); i) inne wiadomości i dane, na podstawie których można stwierdzić odpowiadanie przez kandydata kryteriom oceny kwalifikacyjnej, a także każdą inną informację dotyczącą kandydata na sędziego uznaną decyzją Najwyższej Komisji za taką, która podlega włączeniu do teczki kandydata. Teczka kandydata na sędziego jest prowadzona w systemie elektronicznym. Najwyższa Komisja może podjąć decyzję o przechowywaniu niektórych dokumentów także w wersji papierowej. Tryb tworzenia i prowadzenia teczki kandydata na sędziego – podobnie jak sędziego – określony został przez Najwyższą Komisję po konsultacji z Radą Sędziów w decyzji z 16 listopada 2016 roku (patrz: <http://vkksu.gov.ua/userfiles/poriadoksd.doc> i <http://vkksu.gov.ua/userfiles/poriadokdk.doc>). Różnica między nimi zawiera się jedynie w tym, że w przypadku osoby będącej już sędzią w teczce dodatkowo znajduje się szereg informacji dotyczących sprawowania przez daną osobę wymiaru sprawiedliwości.

²²⁷ Testy takie zostały przeprowadzone w procedurze wyboru kandydatów na sędziów SN w ramach oceny kwalifikacyjnej. Były to następujące testy: HCS Integrity Check; BFQ-2 oraz MMPI 2 oraz rozmowa każdego kandydata z psychologiem; Zob. także: <https://www.youtube.com/watch?v=MK74JdC-mnM> [dostęp: 24.08.2017 r.] oraz <https://www.youtube.com/watch?v=k3A0sCRbSDA> <https://www.youtube.com/watch?v=LJGCKr-5P5w> [dostęp: 23.08.2017 r.].

²²⁸ Art. 85 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²²⁹ Społeczna Rada Uczciwości jest organem, którego zadaniem jest pomoc Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów w ocenie, czy sędzia (kandydat na sędziego) odpowiada kryteriom etyki zawodowej i moralności w procesie oceny kwalifikacyjnej. Szczegółowo tryb wyboru i uprawnienia tego organu określa artykuł 87 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

decyzja przyjęta w wyniku oceny kwalifikacyjnej może zostać zaskarżona i uchylona tylko na następujących podstawach:

- a) skład Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów, który przeprowadził ocenę kwalifikacyjną nie był uprawniony do jej przeprowadzenia;
- b) decyzja nie została podpisana przez któregokolwiek z członków Najwyższej Komisji Kwalifikacyjnej Sędziów, która przeprowadzała ocenę kwalifikacyjną;
- c) kandydat na sędziego nie został w sposób właściwy powiadomiony o przeprowadzaniu oceny kwalifikacyjnej – w przypadku, gdy została wydana decyzja o niezdolności kandydata na sędziego do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w danym sądzie na podstawie jego nieobecności na ocenie kwalifikacyjnej;
- d) decyzja nie zawierała powołania na przewidziane w ustawie podstawy do jej wydania lub uzasadnienia, z jakich względów Komisja wydała decyzję w zaskarżonym brzmieniu²³⁰.

²³⁰ Art. 88 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

4 Organizacja wewnętrzna

4.1. Przewodniczący Sądu Najwyższego

Przewodniczący SN: a) reprezentuje SN jako najwyższą instancję sądowniczą Ukrainy w stosunkach z organami władzy państwowej, organami samorządu terytorialnego, osobami fizycznymi i prawnymi, a także organami sądowymi innych państw oraz organizacjami międzynarodowymi; b) określa uprawnienia administracyjne Zastępców Przewodniczącego SN; c) zwołuje Plenum SN; przedstawia Plenum SN kandydaturę na urząd sekretarza Plenum; wnosi do rozpatrzenie przez Plenum SN poszczególne sprawy i przewodniczy na jego posiedzeniach; d) kontroluje efektywność działalności Aparatu SN, uzgadnia powołanie danej osoby na kierownika Aparatu SN, a także wnioskuje o nagrodzenie lub zastosowanie sankcji dyscyplinarnej wobec niego zgodnie z ustawodawstwem; e) informuje Plenum SN o działalności SN; wykonuje inne obowiązki przewidziane w ustawie. Oprócz tego Przewodniczący SN jest *ex officio* członkiem Najwyższej Rady Sprawiedliwości. W zakresie swoich uprawnień administracyjnych Przewodniczący SN wydaje polecenia i zarządzenia. W przypadku nieobecności Przewodniczącego SN jego uprawnienia administracyjne wykonuje Zastępca Przewodniczącego SN. W przypadku braku Zastępcy Przewodniczącego SN uprawnienia te są wykonywane przez sędziego SN, który ma najdłuższy staż sędziowski w SN²³¹.

Przewodniczący Sądu Najwyższego jest wybierany spośród sędziów Sądu Najwyższego na czteroletnią kadencję przez Plenum Sądu Najwyższego większością głosów sędziów Sądu Najwyższego w stanie czynnym w tajnym głosowaniu. Ustanowiono także ograniczenie sprawowania urzędu Przewodniczącego SN do dwóch kadencji z rzędu. Przewodniczący SN nie może jednocześnie sprawować innej funkcji administracyjnej. Plenum SN, którego przedmiotem obrad jest wybór Przewodniczącego SN, jest zwoływane najpóźniej na miesiąc po dniu zakończenia sprawowania urzędu przez poprzedniego Przewodniczącego SN.

²³¹ Art. 39 Ibidem.

Przewodniczący SN jest odwoływany w tym samym trybie, w jakim został wybrany. Sprawowanie urzędu Przewodniczącego SN może zostać zakończone przed upływem kadencji w wyniku wyrażenia mu wotum nieufności (patrz: następny akapit). Kadencja Przewodniczącego SN wygasa także w przypadku, gdy w okresie sprawowania kadencji przestanie on być sędziom SN lub w okresie kadencji przejdzie w stan spoczynku. Szczegółowo procedura wyboru Przewodniczącego SN oraz odwołania go z urzędu uregulowana będzie w Regulaminie Plenum SN. Co interesujące, ustawodawca zabronił wprowadzania zmian w tym zakresie do Regulaminu Plenum SN w ciągu ostatnich sześciu miesięcy do upływu kadencji Przewodniczącego SN²³².

Przewodniczący SN może przedterminowo zakończyć sprawowanie urzędu z powodów przewidzianych w ustawie. Ustawodawca do wyłącznej regulacji ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów” zastrzegł tryb odwołania Przewodniczącego SN w procedurze wyrażenia mu wotum nieufności przez Plenum SN. Wykluczył w tym względzie wyrażnie dopuszczalność rozwijania tej procedury w Regulaminie Plenum SN. Wniosek o wyrażenie wotum nieufności jest rozpatrywany przez Plenum SN na wniosek²³³ jednej trzeciej jego członków. Wymieniony wniosek musi zawierać uzasadnienie. W celu przeprowadzenia Plenum SN, które rozpatrzy wniosek o wotum nieufności wobec Przewodniczącego SN, tworzony jest komitet organizacyjny oraz wybierani są jego przewodniczący i zastępcy przewodniczącego, co potwierdza się protokołem. Zadaniem komitetu organizacyjnego jest przygotowanie i przeprowadzenie Plenum SN, którego przedmiotem jest rozpatrzenie wniosku o wotum nieufności w ciągu dwudziestu dni od dnia powstania komitetu organizacyjnego. Komitet organizacyjny określa także tryb przeprowadzenia posiedzenia i procedurę głosowania w zakresie nie uregulowanym w ustawie i czuwa nad ich przestrzeganiem. O dniu i godzinie przeprowadzenia Plenum SN osoby uprawnione do uczestniczenia w nim są powiadamiane – wraz z przekazaniem im związanych ze sprawą materiałów – na co najmniej pięć dni roboczych przed jego przeprowadzeniem. Przedmiotem obrad zwołanego Plenum SN jest wyłącznie kwestia wyrażenia Przewodniczącemu SN wotum nieufności. Korum wymagane dla ważności obrad stanowi ponad połowa sędziów SN. Posiedzeniu przewodniczy

²³² Art. 40 Ibidem.

²³³ Do wniosku jest załączona obowiązkowa imienna lista wnioskodawców.

przewodniczący komitetu organizacyjnego, a w przypadku jego nieobecności – zastępca przewodniczącego komitetu organizacyjnego. Na początku obrad przewodniczący przedstawia do zatwierdzenia Plenum SN wnioski dotyczące wyboru sekretarza posiedzenia Plenum SN, składu osobowego komisji obrachunkowej, a także wzór karty do głosowania i protokołu posiedzenia. We wszystkich wymienionych sprawach decyzja zapada w jawnym głosowaniu, po czym z udziałem lub bez udziału Przewodniczącego SN, rozpatrywany jest wniosek o wyrażenie wotum nieufności. Przewodniczący SN ma prawo co do istoty zarzutów przedstawić swoje pisemne wyjaśnienia, które przedstawiane są na posiedzeniu Plenum SN przez niego lub osobę, której udzielił pełnomocnictwa. Decyzja o wyrażeniu wotum nieufności Przewodniczącemu SN zapada w tajnym głosowaniu większością głosów składu Plenum SN (tj. ogółu sędziów w stanie czynnym). Postanowienie o wyrażeniu wotum nieufności Przewodniczącemu SN jest podpisywane przez przewodniczącego posiedzenia i sekretarza posiedzenia. Przewodniczący SN, któremu wyrażono wotum nieufności, pozostaje sędzią SN. Wniosek o wyrażenie wotum nieufności Przewodniczącemu SN nie może być ponowiony w ciągu roku od dnia rozpatrzenia na posiedzeniu Plenum SN poprzedniego wniosku. Inne przypadki przedterminowego zakończenia kadencji Przewodniczącego SN oraz tryb postępowania w sprawach z nimi związany są uregulowane w ustawie oraz Regulaminie Plenum SN²³⁴.

4.2. Zastępcy Przewodniczącego Sądu Najwyższego

Plenum SN może wybrać Zastępcę Przewodniczącego SN na wniosek Przewodniczącego SN. Zastępca Przewodniczącego SN wybierany jest na czteroletnią kadencję w głosowaniu tajnym większością głosów Plenum SN (licząc od ogólnej liczby sędziów SN w stanie czynnym). Taka sama większość wymagana jest dla odwołania Zastępcy Przewodniczącego SN. Przy czym szczegóły procedury odwoławczej ma ustalić Regulamin Plenum SN. Sprawowanie urzędu Zastępcy Przewodniczącego SN, oprócz upływu kadencji oraz odwołania, kończy się także

²³⁴ Art. 41 Ibidem.

w przypadku, gdy dana osoba przestanie być sędzią SN lub przejdzie w stan spoczynku (w tym ze względu na wiek)²³⁵.

4.3. Plenum Sądu Najwyższego

W strukturze organizacyjnej SN istnieje także Plenum SN, któremu powierzono rozstrzyganie szeregu istotnych spraw, których zakres wykracza poza typowo organizacyjno-nominacyjne uprawnienia. Plenum SN jest organem kolegialnym, w skład którego wchodzi wszyscy sędziowie Sądu Najwyższego. Ustawodawca powierzył mu:

- a) wybór i odwoływanie Przewodniczącego SN i Zastępców Przewodniczącego SN w trybie przewidzianym w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”;
- b) wybór spośród sędziów SN na wniosek Przewodniczącego SN i odwoływanie Sekretarza Plenum Sądu Najwyższego²³⁶;
- c) wysłuchiwanie informacji Przewodniczącego SN o jego działalności, Sekretarza Wielkiej Izby SN o działalności Wielkiej Izby;
- d) wydawanie opinii w sprawie projektów aktów ustawodawczych w obszarze ustroju sądów, statusu sędziów, wykonywania decyzji sądowych i innych spraw związanych z funkcjonowaniem systemu sądowego Ukrainy;
- e) przyjmowanie decyzji o wystąpieniu do Sądu Konstytucyjnego w przedmiocie konstytucyjności ustaw i innych aktów prawnych, a także dokonywanie oficjalnej wykładni Konstytucji Ukrainy;
- f) wydawanie opinii o istnieniu lub braku w czynach, o które oskarża się Prezydenta Ukrainy, znamion zdrady państwa lub innego przestępstwa; wydawanie na wniosek Rady Najwyższej pisemnego wniosku o niezdolności Prezydenta Ukrainy do wypełniania swoich obowiązków ze względu na stan zdrowia;

²³⁵ Art. 43 ust. 1 -2 Ibidem.

²³⁶ Sekretarz Plenum SN organizuje pracę sekretariatu Plenum, przygotowuje posiedzenia Plenum, zapewnia prowadzenie protokołu i kontroluje wykonywanie postanowień przyjętych przez Plenum Sądu Najwyższego.

- g) zatwierdzanie Regulaminu Plenum SN;
- h) zatwierdzenie Statutu Rady Naukowej przy Sądzie Najwyższym i jej składu;
- i) zatwierdzanie składu kolegium redakcyjnego oficjalnego organu publikacyjnego SN;
- j) zatwierdzanie wniosku budżetowego SN;
- k) rozpatrywanie i rozstrzyganie innych spraw przekazanych przez ustawę do jego właściwości.

Plenum SN jest zwoływane przez Przewodniczącego SN w przypadku konieczności lub na żądanie jednej czwartej sędziów SN, jednakże nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Kworum wymagane dla ważności posiedzenia Plenum SN wynosi dwie trzecie składu Plenum, oprócz przypadku, gdy inne kworum wyraźnie przewidziano w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”. W przypadku nieobecności Przewodniczącego SN, Plenum SN jest zwoływane przez Zastępcę Przewodniczącego SN. O dniu i godzinie zwołania Plenum SN i porządku dziennym (tj. sprawach, które będą przedmiotem rozpatrzenia) uczestnicy posiedzenia są informowani co najmniej na pięć dni roboczych przed dniem posiedzenia. W tym samym terminie przesyłane są im także materiały związane ze sprawami, które będzie rozpatrywać Plenum SN. Pod nieobecność Przewodniczącego SN posiedzenie prowadzi Zastępca Przewodniczącego SN. Na posiedzenie Plenum SN mogą być zaproszeni przedstawiciele organów władzy państwowej, instytucji naukowych, zrzeszeń społecznych, środków masowego przekazu oraz inne osoby. Plenum SN przyjmuje w rozpatrywanych sprawach postanowienia. Postanowienia Plenum SN są podpisywane przez przewodniczącego posiedzeniu oraz Sekretarza Plenum i publikowane w oficjalnych organach publikacyjnych SN, a także zamieszczane na stronie internetowej SN. Szczegółowo tryb prac Plenum SN będzie określał Regulamin Plenum Sądu Najwyższego. Odrębności związane z prowadzeniem Plenum SN w związku z rozpatrywaniem niektórych spraw, w tym także dotyczące procedury zwołania, kworum na posiedzeniu, trybu prac, procedury

głosowania, trybu przyjęcia decyzji i podpisywania postanowień przyjętych przez Plenum SN zostały zastrzeżone do regulacji w drodze ustawy²³⁷.

4.4. Wielka Izba Sądu Najwyższego

Wielka Izba stanowi stale funkcjonujący organ kolegialny Sądu Najwyższego, w skład którego wchodzi dwudziestu jeden sędziów Sądu Najwyższego. Każdy z Sądów Kasacyjnych wchodzących w skład Sądu Najwyższego wybiera ze swojego składu pięciu sędziów do Wielkiej Izby. Sędziowie są wybierani w skład Wielkiej Izby na trzyletnią kadencję. Nie mogą też wchodzić w jej skład więcej niż dwa razy z rzędu. Oprócz tego, w skład Wielkiej Izby *ex officio* wchodzi Przewodniczący Sądu Najwyższego. Sędzia SN wybrany do Wielkiej Izby, a także Przewodniczący SN nie sprawują wymiaru sprawiedliwości w sądzie kasacyjnym, w skład którego wchodzi. Sędzia SN wybrany w skład Wielkiej Izby nie może zostać wybrany na jakąkolwiek funkcję administracyjną w SN, oprócz urzędu Sekretarza Wielkiej Izby²³⁸. Kworum na posiedzeniu Wielkiej Izby stanowi dwie trzecie jej składu, tj. co najmniej 14 sędziów. Wielka Izba:

- a) w określonych w ustawie przypadkach działa jako sąd kasacyjny w celu zapewnienia jednakowego stosowania norm prawnych przez sądy kasacyjne;
- b) działa jako sąd apelacyjny w sprawach rozpatrywanych przez Sąd Najwyższy jako sąd pierwszej instancji;
- c) analizuje statystykę sądową i badania praktyki sądowej, dokonuje uogólnienia praktyki sądowej;

²³⁷ Art. 46 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²³⁸ Sekretarz Wielkiej Izby SN wybierany jest spośród sędziów Wielkiej Izby na trzyletnią kadencję. Może zostać odwołany w tajnym głosowaniu większością głosów członków Wielkiej Izby. Uprawnienia Sekretarza Wielkiej Izby kończą się, oprócz upływu kadencji, na którą został wybrany, także w przypadku, gdy przestanie być sędzią SN lub przejdzie w stan spoczynku (w tym ze względu na wiek).

Sekretarz Wielkiej Izby: a) organizuje pracę Wielkiej Izby i przewodniczy jej posiedzeniom plenarnym; b) organizuje analizę statystyki sądowej, badanie i uogólnianie praktyki sądowej; c) informuje Plenum SN o działalności Wielkiej Izby; d) wykonuje inne obowiązki przewidziane w ustawie.

- d) wykonuje inne uprawnienia przewidziane ustawą²³⁹.

4.5. Sądy Kasacyjne Sądu Najwyższego

W ramach Sądu Najwyższego funkcjonują: Kasacyjny Sąd Administracyjny, Kasacyjny Sąd Gospodarczy, Kasacyjny Sąd Karny oraz Kasacyjny Sąd Cywilny. W skład każdego z wymienionych sądów wchodzi sędziowie danej specjalizacji²⁴⁰.

Każdym z wchodzących w skład Sądu Najwyższego Sądów Kasacyjnych kieruje przewodniczący. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego wybierany jest na czteroletnią kadencję w tajnym głosowaniu przez zgromadzenie sędziów danego sądu kasacyjnego spośród sędziów tego sądu. Piastować urząd przewodniczącego można nie więcej niż dwa razy z rzędu. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego może zostać odwołany z inicjatywy jednej trzeciej sędziów tego sądu w głosowaniu tajnym większością głosów sędziów sądu kasacyjnego (w obu przypadkach liczy się od liczby sędziów w stanie czynnym w danym sądzie kasacyjnym). Przewodniczący Sądu Kasacyjnego przestaje także pełnić tę funkcję w przypadku, gdy przestanie być sędzią SN (w tym ze względu na wiek przejdzie w stan spoczynku) oraz w przypadku upływu kadencji, na którą został wybrany. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego:

- a) reprezentuje Sąd Kasacyjny przed organami władzy państwowej, organami samorządu lokalnego, osobami fizycznymi i prawnymi w sprawach związanych z jego działalnością;
- b) określa uprawnienia administracyjne zastępców przewodniczącego Sądu Kasacyjnego (w przypadku ich wyboru);
- c) kontroluje efektywność funkcjonowania jednostki organizacyjnej Aparatu SN, która odpowiada za zabezpieczenie działalności organizacyjnej danego Sądu Kasacyjnego, uzgadnia powołanie i odwołanie z urzędu kierownika tej jednostki organizacyjnej będącego zastępcą kierownika Aparatu SN, w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo przedstawia wnioski o przyznanie mu nagród lub nałożenie na niego sankcji dyscyplinarnej;

²³⁹ Art. 45 ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”.

²⁴⁰ Art. 37 ust. 2 -3 ibidem.

- d) zawiadamia Najwyższą Komisję Kwalifikacyjną Sędziów i Państwową Administrację Sądową o wakacie na urzędzie sędziowskim w Sądzie Kasacyjnym w terminie trzech dni od dnia jego powstania;
- e) zwołuje zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego; przedstawia mu sprawy do rozpatrzenia oraz przewodniczy mu;
- f) informuje zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego o stanie praworządności w danej specjalizacji sądowej oraz o praktyce rozstrzygania poszczególnych kategorii spraw;
- g) zapewnia wykonywanie decyzji zgromadzenia sędziów Sądu Kasacyjnego;
- h) organizuje prowadzenie i analizę statystyki sądowej w Sądzie Kasacyjnym, badanie praktyki sądowej, zabezpieczenie informacyjno-analityczne sędziów w celu podwyższenia jakości postępowań sądowych;
- i) sprzyja wypełnianiu wymogów dotyczących utrzymania kwalifikacji sędziów Sądu Kasacyjnego, zwiększeniu poziomu ich profesjonalizmu;
- j) wykonuje inne uprawnienia przewidziane w ustawie.

W sprawach należących do jego uprawnień administracyjnych Przewodniczący Sądu Kasacyjnego wydaje polecenia (ukr. *наказу*) i zarządzenia (ukr. *розпорядження*). Obowiązki Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego wykonywane są w przypadku jego nieobecności przez jednego z jego zastępców zgodnie z delegacją udzieloną przez niego, w przypadku jej braku, przez tego z zastępców, który ma najdłuższy staż pracy sędziowskiej, a w przypadku, gdy w danym Sądzie Kasacyjnym nie wybrano zastępcy przewodniczącego, przez tego sędziego, który ma najdłuższy staż pracy sędziowskiej²⁴¹.

Zgromadzenie Sędziów Sądu Kasacyjnego może wybrać Zastępcę Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego. Zastępca Przewodniczącego wykonuje uprawnienia administracyjne przekazane mu przez Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego. Kandydat przedstawiany jest przez Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego spośród sekretarzy izb sądowych danego Sądu Kasacyjnego. Wybór

²⁴¹ Art. 42 ust. 1 -8 ibidem.

na czteroletnią kadencję następuje większością głosów sędziów danego Sądu Kasacyjnego w głosowaniu tajnym. Zastępca Przewodniczącego może zostać odwołany na wniosek Przewodniczącego lub co najmniej jednej piątej sędziów Sądu Kasacyjnego większością głosów sędziów danego Sądu Kasacyjnego w głosowaniu tajnym. Sprawowanie urzędu Zastępcy Przewodniczącego ustaje, oprócz upływu kadencji, także w przypadku, gdy dany sędzia przestanie być sekretarzem izby sądowej lub przestanie sprawować urząd sędziego w ogóle²⁴².

W każdym z wymienionych na wstępie Sądów Kasacyjnych tworzone są Izby Sądowe, których zadaniem jest rozpatrywanie poszczególnych kategorii spraw z uwzględnieniem specjalizacji sędziów. Izby Sądowe Sądu Kasacyjnego:

- a) sprawują wymiar sprawiedliwości w trybie przewidzianym przez ustawodawstwo;
- b) analizują statystykę sądową i badają praktykę sądową;
- c) wykonują inne uprawnienia przewidziane przez ustawę.

Skład osobowy poszczególnych izb sądowych oraz liczbę sędziów w nich zasiadających określa zgromadzenie sędziów danego Sądu Kasacyjnego.

Każda z Izb Sądowych jest kierowana przez sekretarza Izby Sądowej, który:

- a) organizuje pracę danej izby sądowej i przewodniczy jej posiedzeniom;
- b) organizuje analizę statystyki sądowej oraz badanie praktyki sądowej;
- c) informuje zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego o działalności Izby Sądowej;
- d) wykonuje inne uprawnienia przewidziane ustawą.

Sekretarz Izby Sądowej jest wybierany na czteroletnią kadencję w głosowaniu tajnym większością głosów sędziów danej Izby Sądowej. W tym samym trybie jest on odwoływany. W przypadku nieobecności sekretarza Izby Sądowej jego obowiązki wykonuje sędzia Izby Sądowej, który ma najdłuższy staż pracy jako sędzia danego Sądu Kasacyjnego²⁴³.

Liczba i specjalizacja Izb Sądowych jest określana w decyzji zgromadzenia sędziów Sądu Kasacyjnego, z uwzględnieniem obciążenia sprawami oraz tego, że sama

²⁴² Art. 43 ust. 3 – 5 w zw. z Art. 42 ust. 9 ibidem.

²⁴³ Art. 44 ibidem.

ustawa wprost wymaga utworzenia niektórych Izb Sądowych. Bowiern zgodnie z ustawą, w Kasacyjnym Sądzie Administracyjnym obowiązkowo muszą zostać utworzone Izby Sądowe do rozpatrywania następujących kategorii spraw:

- a) podatki, opłaty i inne obowiązkowe płatności;
- b) ochrona praw socjalnych;
- c) proces wyborczy i referendalny, a także ochrona praw politycznych obywateli.

Oprócz tego obowiązkowo muszą być utworzone we właściwym Sądzie Kasacyjnym, Izby Sądowe, które będą rozpatrywać następujące kategorie spraw:

- a) bankructwa;
- b) ochrona praw własności intelektualnej, a także związanych z ustawodawstwem antymonopolowym i o ochronie konkurencji;
- c) sporów korporacyjnych, praw korporacyjnych oraz papierów wartościowych.

Inne Izby Sądowe w Sądach Kasacyjnych będą tworzone stosownie do decyzji, jakie w tej sprawie podejmie zgromadzenie sędziów Sądu Kasacyjnego²⁴⁴.

4.6. Organy pomocnicze Sądu Najwyższego

4.6.1. Aparat Sądu Najwyższego

Aparat SN odpowiada za zabezpieczenie działalności organizacyjnej SN. Statut Aparatu²⁴⁵, jego struktura organizacyjna oraz stan etatowy zostaną zatwierdzone przez Plenum SN na wniosek Przewodniczącego SN. Aparatem SN kierować będzie Kierownik powoływany przez Przewodniczącego Państwowej Administracji Sądowej po uzgodnieniu z Przewodniczącym SN, który będzie mieć czterech zastępców, z których każdy będzie kierował jednostką organizacyjną Aparatu SN odpowiadającą

²⁴⁴ Art. 37 ust. 2 i 4 -7 ibidem.

²⁴⁵ Należy wskazać, że zgodnie z ustawą wzorcowy statut aparatu sądu będzie opracowany przez Państwową Administrację Sądową i na jego podstawie poszczególne sądy będą przyjmować statuty swoich aparatów.

za zabezpieczenie działalności jednego z Sądów Kasacyjnych SN. Zastępcy Kierownika Aparatu będą powoływani przez Przewodniczącą Państwowej Administracji Sądowej po uzgodnieniu z Przewodniczącymi Sądów Kasacyjnych SN. Kierownikowi Aparatu SN powierzono reprezentowanie SN jako osoby prawnej. Kierownik Aparatu SN także zatrudnia i zwalnia pracowników aparatu, nagradza ich oraz nakłada sankcje dyscyplinarne. Kierownik Aparatu SN ponosi odpowiedzialność za należyte funkcjonowanie Aparatu SN. Na zatrudnienie w Aparacie SN przeprowadza się konkurs. Status pracowników Aparatu SN jest regulowany przez ustawę „O służbie państwowej”²⁴⁶ z odrębnościami przewidzianym w ustawie „O ustroju sądów i statusie sędziów”. Pracownikami Aparatu SN są m.in. konsultanci naukowcy (wymagany jest od nich stopień naukowy) oraz woźni sądowi. Przewidziano także, że materiały związane z działalnością SN będą przechowywane w archiwum SN²⁴⁷. Należy zauważyć, że ze względu na znaczącą autonomię poszczególnych Sądów Kasacyjnych oraz powierzenie przez ustawodawcę obsługi każdego z nich innej jednostce organizacyjnej Aparatu SN, na czele której będzie stał Zastępca Kierownika, rzeczywista rola Kierownika może być istotnie ograniczona.

4.6.2. Rada Naukowa

Przy Sądzie Najwyższym istnieje Rada Naukowa tworzona spośród wysokiej klasy specjalistów w obszarze prawa w celu przygotowywania opinii naukowych w sprawach działalności Sądu Najwyższego wymagających przeprowadzenia oceny naukowej. Tryb organizacji i działalności Rady Naukowej zostanie określony w Statucie Rady Naukowej zatwierdzonym przez Plenum SN²⁴⁸.

4.6.3. Biblioteka Sądu Najwyższego

Dla zapewnienia SN dostępu do aktów prawnych, specjalistycznej literatury naukowej oraz materiałów praktyki sądowej tworzona jest – podobnie jak we wszystkich pozostałych sądach – Biblioteka SN. Zasoby Biblioteki SN tworzone są z wydawnictw

²⁴⁶ Закон від 10.12.2015 № 889-VIII "Про державну службу".

²⁴⁷ Art. 156 ibidem.

²⁴⁸ Art. 47 ust. 1-2 ibidem.

drukowanych oraz zasobów komputerowych baz danych. Statut Bibliotek Sądowych jest zatwierdzany przez Państwową Administrację Sądową²⁴⁹.

4.6.4. Asystenci Sędziów Sądu Najwyższego

W nowej ustawie przewidziano, że każdy sędzia – w tym sędzia SN – będzie miał do pomocy asystenta, którego status, oprócz ustawy „O ustroju sądów i statusie sędziów”, będzie regulować Regulamin o Asystentach Sędziów (ukr. *Положення про помічника судді*) wydany przez Radę Sędziów Ukrainy. Obecnie nie wydano nowego aktu tego typu i obowiązuje regulamin z 2011 roku. Zgodnie z ustawą, asystentem sędziego może być obywatel Ukrainy posiadający wyższe wykształcenie prawnicze i swobodnie posługujący się językiem ukraińskim. W przypadku asystentów sędziów SN przewidziano dodatkowo, że osoba taka musi mieć co najmniej trzyletni staż pracy w obszarze prawa. Co interesujące, ustawodawca wyraźnie pozostawił wybór konkretnej osoby na asystenta – danemu sędziemu. Asystent sędziego jest zatrudniany i zwalniany przez kierownika Aparatu danego sądu na wniosek sędziego. W sprawach związanych z przygotowaniem spraw do rozpatrzenia, asystent sędziego podlega tylko sędziemu, którego jest asystentem²⁵⁰.

²⁴⁹ Art. 158 ibidem.

²⁵⁰ Art. 157 ibidem.

VIII. Sąd Kasacyjny Republiki Włoch

Stosowane skróty:

c.p.c. – codice di procedura civile – Kodeks postępowania cywilnego przyjęty w drodze Dekretu Królewskiego z 28 października 1940 r. nr 1443, GU z 28 października 1940 r., ze zm.

c.p.p. – codice di procedura penale – Kodeks postępowania karnego przyjęty w drodze Dekretu prezydenckiego z 22 września 1988 r. nr 447, GU nr 250 z 24 października 1988 r. - Suppl. Ordinario n. 92, ze zm.

Dekret z 1941 r. – Dekret królewski z 30 stycznia 1941 r. nr 12 określający organizację sądownictwa powszechnego (*ordinamento giudiziario*), GU z 4 lutego 1941 r. nr 28, ze zm.

Konstytucja – Konstytucja Republiki Włoskiej z 27 grudnia 1947 r., GU nr 298

Okólnik z 2013 r. – Okólnik Pierwszego Prezesa Sądu Kasacyjnego z 6 marca 2013 r. w sprawie organizacji Sądu (*Tabella di organizzazione*)

Rada – Rada Najwyższa Sądownictwa (*Consiglio Superiore della Magistratura*)

Sąd – Najwyższy Sąd Kasacyjny (*Corte Suprema di Cassazione*)

1. Informacje ogólne²⁵¹

Szczegółowa analiza charakteryzująca kompetencje Sądu wymaga chociażby ogólnego wprowadzenia do organizacji i funkcjonowania sądownictwa powszechnego we Włoszech. Jest to konieczne, bowiem sądy najwyższe, chociaż należą do instytucji szczególnych w każdym systemie prawnym, pozostają w określonej relacji w stosunku do pozostałych instytucji sądowych.

We Włoszech Sąd należy do sądownictwa powszechnego (*ordinario*), którego funkcjonowanie jest regulowane przez Konstytucję i odpowiednie ustawy (akty z mocą ustawy) oraz akty wewnętrzne. Wykonywanie funkcji sędziowskich w ramach tego sądownictwa wiąże się ze szczególnymi gwarancjami wynikającymi z Konstytucji włoskiej, takimi jak niezależność od jakichkolwiek władz państwowych, czy podleganie tylko prawu. Gwarantowana jest niezależność wewnętrzna (która może wynikać z pracowniczego podporządkowania) oraz zewnętrzna (od uwarunkowań zewnętrznych), nieusuwalność, nieprzenoszenie bez zgody sędziego.

Sądownictwo powszechne tworzą: sędzia pokoju, trybunał powszechny, sąd apelacyjny, trybunał ds. nieletnich, sędzia egzekwujący karę (*magistrato di sorveglianza*) oraz trybunał ds. wykonywania orzeczonej kary (*di sorveglianza*) oraz Sąd.

Obok sądownictwa powszechnego funkcjonuje sądownictwo specjalne składające się z: sądownictwa administracyjnego, sądownictwa dotyczącego finansów publicznych (innych spraw z zakresu majątku publicznego, na czele którego stoi *Corte dei Conti*) i sądownictwa wojskowego.

Jedną z cech charakteryzujących włoski system sądownictwa powszechnego jest występujące silne powiązanie m.in. organizacyjne z prokuraturą (*ministero pubblico*). Odpowiednie jednostki prokuratury są zlokalizowane w ramach sądów i trybunałów należących do sądownictwa powszechnego, w tym w Sądzie. Wyjątkiem objęte

²⁵¹ Wykorzystane w opracowaniu informacje pochodzą z: wymienionych w tekście aktów prawnych; strony internetowej Sądu: www.cortedicassazione.it; G. Amoroso, *Nomofilachia e Massimario*, dostępne na www.cortedicassazione.it

są instytucje sądowe, np. trybunał ds. wykonywania orzeczonej kary (art. 2 dekretu z 1941 r.). Oddziałuje to chociażby na status prawny prokuratorów, który jest bardzo zbliżony do tego przyznanego sędziom. Istniejące różnice dotyczą np. podległości służbowej tych pierwszych. Umieszczenie prokuratury w ramach sądownictwa traktuje się jako stwarzające optymalne warunki do wykonywania funkcji oskarżyciela publicznego.

Kolejna kwestia dotyczy pojęć: *magistratura* i *magistrato*. Nie mają one bezpośredniego tłumaczenia na język polski (skojarzenie z używanym potocznie określeniem magistrat w stosunku do urzędów jednostek samorządu terytorialnego, jest mylące). W prawie włoskim termin *magistratura* obejmuje zarówno stanowiska merytoryczne w sądach powszechnych (oraz specjalnych) jak i w prokuraturze – co należy uznać za konsekwencję silnego powiązania organizacyjnego obu instytucji. Użyte w dalszej części opracowania odwołania do sądownictwa powszechnego należy rozumieć jako odnoszące się również do prokuratury.

Magistrato natomiast to osoba zajmująca określone stanowisko w sądownictwie (czyli również w prokuraturze), wiążące się ze sprawowaniem funkcji merytorycznych. Wyróżnia się następujące stopnie:

- 1) Osoba przygotowująca się do pracy w sądownictwie – *uditore giudiziario*
- 2) Stanowisko pierwszego stopnia w karierze sędziowskiej – *aggiunto giudiziario*
- 3) Sędzia – *giudice*
- 4) Radca – *consigliere*
- 5) Radca i zastępujący prokuratora generalnego w Sądzie
- 6) Pierwszy Prezes sądu apelacyjnego i prokurator generalny przy sądzie apelacyjnym – prezes sekcji Sądu, adwokat generalny przy Sądzie
- 7) Prokurator generalny przy Sądzie
- 8) Pierwszy Prezes Sądu.

Stopniom tym odpowiadają określone funkcje. Sędziowie sądów pierwszego i drugiego stopnia rozstrzygają sprawę merytorycznie, stąd zajmują stanowiska sędziów *di merito* (*giudicanti di primo grado, di secondo grado*). Sędziowie Sądu rozstrzygają o zgodności z prawem skarżonego wyroku, stąd wypełniają funkcje orzecznicze o legalności (*di legittimità*).

Stanowiska w Sądzie:

- stanowisko orzecznicze o legalności – radca w Sądzie,
- stanowisko kierownicze orzecznicze o legalności – przewodniczący sekcji Sądu,
- wyższe stanowisko kierownicze orzecznicze o legalności – wiceprezes Sądu,
- (naj)wyższe stanowisko kierownicze – Pierwszy Prezes Sądu.

Odpowiadają im stanowiska prokuratorskie w Sądzie.

– Korpus sędziowski (ordine giuridico)

Prawo włoskie wyróżnia korpus sędziowski, tworzony przez osoby przygotowujące się do pełnienia zawodu sędziowskiego, sędziów każdego stopnia, sędziów trybunałów i sądów oraz prokuratorów (tzw. sędziowie w togedze, *giudici togati*).

Do korpusu należą również sędziowie honorowi, do których zalicza się m.in. sędziów *conciliatore* (najniżsi rangą w hierarchii, pełnią funkcje pojednawcze stron sporu), ekspertów trybunałów powszechnych i ekspertów sędziów z zakresu prawa pracy, a w Sądzie sędziowie honorowi mogą pełnić rolę asesorów. Korpus sędziowski tworzą również kierownicy kancelarii oraz sekretariatów sądów.

– Rada Najwyższa Sądownictwa

Organem stojącym na straży niezależności sądownictwa jest Rada Najwyższa Sądownictwa. Jest to organ, którego status (podstawowe kwestie dotyczące składu, organizacji i zadania) wynikają z Konstytucji (art. 104-106).

Przewodniczy jej Prezydent Republiki Włoskiej. Ponadto w jej skład wchodzi: Pierwszy Prezes Sądu, Prokurator Generalny przy Sądzie (podobnie jak Prezydent – z urzędu), 16 członków wybieranych przez magistraturę, 8 członków wybieranych przez Parlament działający jako izby połączone. Do wyboru potrzebne jest uzyskanie 3/5 większości (w dwóch pierwszych głosowaniach – 3/5 składu izb, w pozostałych – 3/5 głosujących). Parlament wybiera spośród profesorów prawa oraz czynnych adwokatów, którzy posiadają przynajmniej 15 lat doświadczenia zawodowego. Kadencja wynosi 4 lata. Dopuszczalna jest reelekcja, ale nie bezpośrednio

po zakończeniu mandatu. Wiceprzewodniczący Rady jest wybierany przez nią spośród osób pochodzących z nominacji parlamentu.

W ramach Rady tworzone są komisje w składzie 2/3 osób wybieranych przez magistraturę oraz 1/3 pochodzących z wyborów Parlamentu. W ramach komisji przygotowywane są kwestie rozstrzygane następnie przez Plenum Rady.

Podstawowe zadania Rady dotyczą podejmowania rozstrzygnięć kadrowych dotyczących sędziów, w tym określenia miejsca pracy oraz zadań, przeniesienia, awansów i innych decyzji dotyczących sędziów takich jak orzekanie w sprawach dyscyplinarnych dotyczących sędziów.

Ponadto Rada może zwracać się do Ministra Sprawiedliwości z wnioskiem o zmianę regulacji prawnych dotyczących sądownictwa i wszystkich spraw z zakresu otoczenia prawnego. Rada wyraża opinię dla Ministra Sprawiedliwości o planowanych zmianach prawa odnoszących się do organizacji sądownictwa, zarządzania sądownictwem i wszystkich innych dotyczących sądownictwa.

Relacje z Sądem dotyczą udziału w wyborze sędziów do Sądu w ramach magistratury oraz spośród profesorów, co zostanie omówione w części opracowania dotyczącej wyboru sędziów.

2. Podstawy prawne funkcjonowania Sądu

W prawie włoskim zadania oraz organizacja Sądu jest regulowana w aktach prawnych, których przedmiotem jest funkcjonowanie sądownictwa powszechnego jako całości. Tylko kwestie *stricte* organizacyjne określa Pierwszy Prezes w drodze aktu wewnętrznego.

Funkcjonowanie sądownictwa powszechnego regulują następujące akty prawne (najważniejsze z zakresu opracowania):

- Konstytucja włoska – art. 101-113,
- Dekret królewski z 30 stycznia 1941 r. nr 12 określający organizację sądownictwa (*ordinamento giudiziario*), wielokrotnie zmieniany. Wśród noweli, na uwagę zasługuje zmiana wprowadzona przez Dekret Legislacyjny z 5 kwietnia 2006 r. nr 160 reformujący organizację sądownictwa,
- Dekret legislacyjny z 5 kwietnia 2006 r., nr 160 wprowadzający nowe regulacje dotyczące dostępu do magistratury, jak również wynagrodzeń oraz wykonywania zawodu zgodnie z art. 1 ust. 1 litera a ustawy z 25 lipca 2005 r., nr 150 (G.U. z 29 kwietnia 2006 r., nr 99),
- Ustawa z 24 marca 1958 r. nr 195 o utworzeniu i funkcjonowaniu Rady Najwyższej Sądownictwa (G.U. z 27 marca 1958 r., nr 75),
- Dekret Prezydenta Republiki Włoskiej z 16 września 1958 r. nr 916 (GU z 25 września 1958 r., nr 232) – Regulacje precyzujące i wdrażające ustawę z 24 marca 1958 r., nr 195 dotyczącą utworzenia i funkcjonowania Rady Najwyższej Sądownictwa oraz postanowienia przejściowe,
- Ustawa z 13 kwietnia 1988 r. nr 117 określająca zasady odpowiedzialności za szkody spowodowane wykonywaniem funkcji sędziowskich i odpowiedzialności odszkodowawczej osób zatrudnionych w sądownictwie (GU z 15 kwietnia 1988 r., nr 88),
- Dekret legislacyjny z 20 lutego 2006 r. nr 106 dotyczący reorganizacji urzędów prokuratorskich (GU z 20 marca 2006 r., nr 66),

- Dekret legislacyjny z 23 lutego 2006 r. nr 109 dotyczący m.in. postępowania dyscyplinarnego osób zatrudnionych w sądownictwie powszechnym (GU z 21 marca 2006 r., nr 67).

Poza aktami mającymi rangę ustaw, organizację sądownictwa uzupełniają akty wydawane przez Radę na 3-letnie okresy. Obecnie obowiązuje okólnik dotyczący ukształtowania organów sądowych na okres 2017-2019 (*Circolare sulla formazione delle tabelle di organizzazione degli uffici giudiziari per il triennio 2017/2019, Delibera di Plenum in data 25 gennaio 2017 – Prot. N. 1318 del 26.1.2017*).

Wewnętrzną organizację Sądu uzupełnia okólnik Pierwszego Prezesa z 6 marca 2013 r. na okres 2014-2016.

3. Zakres działania Sądu

3.1. Zadanie ujednolicania systemu prawnego – funkcja stabilizacyjna

Potrzeba zapewnienia jednolitości systemu prawnego stała się powodem utworzenia Sądu w Rzymie. Tuż po zjednoczeniu Włoch, na terenie państwa istniały cztery sądy najwyższe (z siedzibą w Palermo, Neapolu, Florencji oraz Turynie). Podobne zadania przypisane tym sądom w sposób naturalny prowadziły do powstania konfliktów jurysdykcyjnych. W 1875 r. utworzono piąty sąd – w Rzymie. Pierwszym krokiem w celu wyeliminowania konfliktów było przyznanie nowopowstałemu sądowi szczególnej funkcji – rozstrzygania sporów dotyczących właściwości pomiędzy sądami różnych instancji, w tym hierarchicznie podporządkowanymi pozostałym sądom kasacyjnym oraz między trybunałami powszechnymi a trybunałami specjalnymi.

Kolejnym krokiem w kierunku unifikowania orzecznictwa było przypisanie nadrzędnego znaczenia orzeczeniom wydawanym przez Sąd w stosunku do orzeczeń wydawanych przez pozostałe sądy kasacyjne. Ponadto Sąd w Rzymie uzyskał uprawnienie uważnej analizy prawodawstwa, jako jedyny dla całego Królestwa Włoskiego. W roku 1888 taka unifikacja nastąpiła w sprawach karnych, natomiast w sprawach cywilnych – dopiero w 1923 r. Ostatnia z ustaw doprowadziła do powierzenia najważniejszej roli Sądowi w Rzymie, przesądzając jednocześnie o zniesieniu pozostałych sądów kasacyjnych.

Obecnie obowiązujący dekret z 1941 r. rozszerza funkcję starannej analizy prawodawstwa. Sąd uzyskał dodatkowe zadania dotyczące zapewniania jednolitej interpretacji prawa, jak również wpływania na jednolitość stosowania prawa kształtującego sytuację jednostki.

W powierzonych funkcjach włoska doktryna prawa dopatruje się odniesienia konstytucyjnego. Chodzi o art. 111 akapit 7 Konstytucji wprowadzający m.in. zaskarżalność do Sądu wszelkich orzeczeń dotyczących naruszenia wolności osobistej.

3.2. Rozstrzyganie skarg kasacyjnych w sprawach cywilnych

W prawie włoskim Sąd nie pełni roli trzeciej instancji orzekającej w sprawie. Wynika to z faktu, że przed Sądem nie następuje już analiza wszystkich okoliczności sprawy, a Sąd nie ustala ponownie stanu faktycznego. Zakres interwencji Sądu ogranicza się do orzeczenia o prawie, tj. oceny zastosowania odpowiednich przepisów prawa (zarówno materialnego jak i proceduralnego), jak również właściwej jego interpretacji przez sędziów orzekających dotychczas w sprawie. W przypadku uwzględnienia skargi, sprawa co do zasady jest zwracana właściwemu sądowi w celu wydania rozstrzygnięcia w sprawie odpowiadającemu prawu.

Zakres zaskarżalności do Sądu orzeczeń wydawanych w sprawach cywilnych po reformie wprowadzonej przez D.L. Nr 40/2006 przedstawia się następująco: do Sądu mogą być zaskarżone wyroki wydane w drugiej instancji oraz w pierwszej instancji (niezaskarżalne do drugiej instancji) w oparciu o następujące zarzuty:

- 1) naruszenia prawa,
- 2) naruszenia przepisów dotyczących kompetencji,
- 3) naruszenia albo nieprawidłowego zastosowania prawa, zobowiązań i zbiorowych krajowych porozumień z zakresu prawa pracy,
- 4) nieważności wyroku albo postępowania,
- 5) pominięcia przy wyrokowaniu faktu, który miałby decydujący wpływ na wyrok, a który był przedmiotem dyskusji między stronami (art. 360 c.p.c.).

Ponadto ustawodawca włoski dopuścił możliwość wniesienia kasacji od wyroku wydanego przez sąd pierwszej instancji z pominięciem apelacji, w sytuacji gdy strony wyrażą na to zgodę.

Nie są bezpośrednio zaskarżalne w trybie kasacji wyroki, które nie rozstrzygają, chociażby częściowo, sprawy. Można je zaskarżyć do Sądu dopiero po wydaniu orzeczenia, które przynajmniej częściowo rozstrzyga sprawę.

Wśród ostatnich zmian dotyczących procedury przed Sądem, na uwagę zasługują dwie, obie wprowadzone w drodze ustawy nr 197 z 2016 r. (*Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 31 agosto 2016, n. 168, recante misure urgenti per la definizione del contenzioso presso la Corte di cassazione, per l'efficienza degli uffici giudiziari, nonche' per la giustizia amministrativa*; GU Serie Generale nr 254 z 29 października 2016 r.) Pierwsza z nich odwraca dotychczas obowiązującą regułę rozstrzygania spraw na rozprawach na rzecz posiedzeń gabinetowych. Druga – ogranicza dotychczas posiadane uprawnienie osobistego udziału stron przed Sądem (nawet w posiedzeniach gabinetowych) na rzecz prezentowania pisemnych stanowisk.

Na szczególną uwagę zasługują kolejne regulacje, wskazujące na przesłanki negatywne skargi kasacyjnej: nie jest dopuszczalna kasacja w sytuacji m.in., gdy zaskarżone orzeczenie rozstrzyga w sposób zgodny z dotychczasowym orzecznictwem Sądu, a analiza zarzutów nie wskazuje na podstawy do zmiany (art. 360 bis c.p.c.).

Ukształtowanie przesłanki negatywnej poprzez odwołanie się do prezentowanych stanowisk Sądu w ramach dotychczasowego orzecznictwa, podkreśla znaczenie funkcji stabilizacyjnej, jaką pełni Sąd w prawie włoskim. W doktrynie zwraca się uwagę na fakt, iż pomimo wzmocnienia znaczenia rozstrzygnięć Sądu, nie można ich traktować jako elementu prawa precedensowego, w takim znaczeniu jakie występuje np. w Wielkiej Brytanii.

Sąd jest również właściwy w przypadku:

- sporów (pozytywnych oraz negatywnych) występujących pomiędzy sędziami sądów specjalnych jak również pomiędzy nimi oraz sędziami sądów zwyczajnych;
- konfliktów negatywnych dotyczących podziału kompetencji pomiędzy administracją publiczną a sędziami sądów zwyczajnych.

Skarga kasacyjna nie wstrzymuje egzekucji skarżonego wyroku. Sędzia, który wydał zaskarżony wyrok, na wniosek strony może wstrzymać wykonanie wyroku lub nakazać złożenie określonej kaucji.

Uprawnienie Prokuratora Generalnego

W sytuacji, gdy strony nie wniosły w terminie odwołania lub z niego zrezygnowały albo w sytuacji, gdy orzeczenie nie podlega zaskarżeniu w drodze kasacji, ale też w żaden inny sposób nie jest zaskarżalne, Prokurator Generalny może zaskarżyć takie orzeczenie, o ile wymaga tego ochrona porządku prawnego, i wnieść o wskazanie sędziemu orzekającemu w sprawie tych zasad prawnych, które powinien zastosować. Orzeczenie, jakie wyda Sąd nie ma mocy wiążącej dla sędziego w sprawie.

3.3. Rozstrzyganie kasacji w sprawach karnych

Podstawy kasacyjne w przypadku spraw karnych określa art. 606 c.p.p. Należą do nich:

- 1) przekroczenie właściwości przez sędziego orzekającego w sprawie i orzeczenie w sprawie należącej do właściwości np. organów administracyjnych,
- 2) niezastosowanie lub błędne zastosowanie przepisów prawa karnego w rozstrzyganej sprawie,
- 3) wydanie rozstrzygnięcia z naruszeniem przepisów procedury karnej skutkujące np. nieważnością postępowania,
- 4) pominięcie w orzekaniu dowodu mającego znaczenie dla sprawy, w sytuacji gdy strona zażądała jego przeprowadzenia,
- 5) brak uzasadnienia, sprzeczności lub oczywisty brak logiki w uzasadnieniu skarżonego rozstrzygnięcia.

Zaskarżeniu do Sądu podlegają rozstrzygnięcia sądów apelacyjnych albo orzeczenia niezaskarżalne w drodze odwoławczej. Uprawnionym do wniesienia skargi jest skazany oraz prokurator przy sądzie apelacyjnym.

Skarga jest niedopuszczalna w sytuacji oparcia jej o inne podstawy niż wskazane w art. 606 c.p.p. albo jeżeli zarzuty są oczywiście bezzasadne. Ponadto skarga podlega odrzuceniu w przypadku takich braków w jej uzasadnieniu, które nie uzasadniają odpowiednio naruszenia prawa.

Sprawy są rozpatrywane przez sekcje karne albo przez sekcje połączone. Zgodnie z art. 610 ust. 3 c.p.p., Pierwszy Prezes działając na wniosek prokuratora, obrońców skarżącego lub z urzędu wyznacza do rozpoznania sprawy sekcje połączone w przypadkach, gdy przedmiot sprawy jest o szczególnym znaczeniu albo w sytuacji gdy istnieje konieczność wyeliminowania sprzeczności powstałych w orzecznictwie poszczególnych sekcji karnych.

3.4. Rola Sądu podczas wyborów do Izby Deputowanych

W związku z planowanymi wyborami do Izby, w ramach Sądu powoływane jest centralne krajowe biuro wyborcze. Składa się z przewodniczącego sekcji i czterech radców wskazanych przez Pierwszego Prezesa. Wybór składu następuje w drodze konkursu. W przypadku większej liczby kandydatów albo ich braku, wybór składu następuje w oparciu o następujące kryteria:

- posiadane kompetencje odpowiednie do prawidłowego wykonywania zadań,
- staż pracy w Sądzie,
- starszeństwo zajmowanego stanowiska.

W ramach sądów apelacyjnych tworzone są biura centralne. Weryfikacją zgłoszonych list zajmują się biura utworzone w ramach sądów apelacyjnych. Wyniki weryfikacji przekazywane są do centralnego biura krajowego, które w publikatorze aktów prawnych – *Gazzetta Ufficiale* ogłasza listę zgłoszeń prawidłowo złożonych.

Do zadań Sądu należy rozpatrywanie odwołań od usunięcia listy albo kandydatów. Odwołanie składane jest do kancelarii biur centralnych w ciągu 48 godzin od publikacji komunikatu o usunięciu. Biuro, tego samego dnia przesyła odwołanie wraz ze stanowiskiem do Sądu. W przypadku dużej liczby odwołań, Pierwszy Prezes może wyznaczyć dodatkowe osoby do składu biura. Orzeczenie Sądu powinno zapaść w ciągu dwóch kolejnych dni.

Wyniki wyborów z poszczególnych okręgów są przysyłane do Sądu za pośrednictwem biur centralnych. Do Sądu należy ogłoszenie wyników wyborów m.in. o liczbie głosów oddanych na poszczególne listy albo koalicje partyjne,

opracowanie podziału mandatów w oparciu o wyniki wyborów itp. Wyniki są komunikowane biurom centralnym, które dokonują ich publikacji.

Szczegółową procedurę wyborczą zawiera D.P.R. nr 361 z 30 marca 1957 r. – ustawa o wyborach do Izby Deputowanych, ze zm.

3.5. *Rola Sądu podczas referendum w sprawie uchylecia aktu prawnego*

Konstytucja Włoska umożliwia wystąpienie z wnioskiem o przeprowadzenie referendum, którego przedmiotem byłoby uchylenie określonego aktu prawnego (z pewnymi wyjątkami dotyczącymi zakresu przedmiotowego – m.in. ustawy podatkowe). W myśl art. 75 Konstytucji, inicjatywa została przyznana obywatelom (500 tys.) albo regionom (największa jednostka samorządu terytorialnego, minimalnie 5).

Kontrola legalności przeprowadzenia referendum została podzielona pomiędzy Sądem a Sądem Konstytucyjnym.

Zadania Sądu w tym zakresie dotyczą powołania stałej komisji ds. referendum. Kryteria wyboru członków są takie same, jak w przypadku tworzenia krajowego centralnego biura wyborczego. Zbiera ona w ciągu roku dokumentację dotyczącą referendum, w tym listy zawierające wymagane podpisy. Do Sądu należy analiza, czy wniosek referendalny spełnia kryteria formalne (z wyjątkiem kontroli dopuszczalności, która należy do Sądu Konstytucyjnego). Kontrola otrzymanych wniosków w danym roku powinna zakończyć się do końca października. W zależności od wyniku analizy, Sąd wydaje zarządzenie o spełnieniu wymagań formalnych, wówczas sprawa jest przekazywana do Sądu Konstytucyjnego. W przypadku braków wniosku, podlega on poprawie, bądź zwrotowi (jeżeli błędy nie podlegają uzupełnieniu). Sąd może również zaproponować połączenie kilku proponowanych referendów i przeprowadzenie jednego.

3.6. Członkostwo w Radzie Najwyższej Sądownictwa

Pierwszy Prezes Sądu jest z urzędu członkiem Rady. Ponadto Sąd wybiera dwóch członków w ramach komponentu powoływanego przez sądownictwo. Szczegółowy tryb wyboru członków Rady określa dekret z 1958 r.

3.7. Udział w wyborze sędziów Sądu Konstytucyjnego

Włoski Sąd Konstytucyjny składa się z 15 sędziów, wybieranych w trzech równych częściach przez Prezydenta Republiki Włoskiej, Parlament oraz najwyższe organy sądownicze. Kolegium Sądu składające się z Pierwszego Prezesa, Prokuratora Generalnego, przewodniczących sekcji, adwokatów generalnych, radców i osób zastępujących prokuratorów generalnych dokonuje wyboru 3 sędziów.

4. Sposób powoływania sędziów

Szczeble kariery zawodowej w ramach sądownictwa są ściśle sformalizowane. Kolejne awanse wiążą się z koniecznością posiadania m.in. odpowiedniego stażu na dotychczas zajmowanym stanowisku oraz wygranie konkursu na stanowisko albo konkursu na stanowisko połączonego z egzaminem. Czynności te przeprowadza Rada.

O stanowisko orzecznicze o legalności może ubiegać się osoba, która posiada trzy lata doświadczenia orzeczniczego w ramach sądownictwa drugiego stopnia i przystąpi do konkursu na stanowisko. O stanowisko to może również ubiegać się osoba mająca 18 lat doświadczenia w sądownictwie. Wymagane jest wówczas przystąpienie do konkursu na stanowisko połączonego z egzaminem (ustnym i pisemnym).

W ramach corocznie organizowanego konkursu Rada 70% wolnych miejsc udostępnia osobom spełniającym pierwszy ww. warunek, a 30% – osobom spełniającym drugi.

Komisja konkursowa składa się z osoby sprawującej wyższe stanowisko orzecznicze o legalności, z trzech osób zatrudnionych na stanowisku orzeczniczym o legalności przynajmniej od 3 lat, z trzech profesorów uniwersyteckich pierwszego stopnia w materii prawniczej wybranych przez Radę.

Stanowisko kierownicze orzecznicze o legalności może dostać osoba, która zajmuje stanowisko orzecznicze o legalności przynajmniej przez 4 lata. Do konkursu może przystąpić osoba, która mogłaby sprawować urząd przynajmniej 2 lata przed przejściem w stan spoczynku. Wymagane jest również ukończenie odpowiedniego kursu organizowanego przez Wyższą Szkołę Sądownictwa (*Scuola superiore della magistratura*) i uzyskanie pozytywnej oceny komisji konkursowej.

Celem konkursu jest ocena profesjonalizmu kandydata, w tym posiadanie cech koniecznych do wykonywania czynności na określonym stanowisku, pracowitość,

zdolności organizacyjne. Rada wybierając kandydata bierze pod uwagę ponadto stanowiska innych podmiotów, w tym Sądu.

Wiceprezesem Sądu może zostać osoba, która zajmuje stanowisko orzecznicze o legalności. Osoba zajmująca stanowisko kierownicze oraz wyższe stanowisko kierownicze orzecznicze o legalności może ubiegać się o wybór na stanowisko Pierwszego Prezesa Sądu.

Głosowanie odbywa się w pełnym składzie, któremu przewodniczy Prezydent Republiki Włoskiej. W pełnym składzie Rada wybiera również Wiceprezydenta.

Wynik głosowania jest przekazywany zainteresowanym oraz Ministerstwu Sprawiedliwości. Oba podmioty mają prawo wniesienia odwołania do Rady w terminie 30 dni od otrzymania informacji.

Szczególne rozwiązanie dotyczy praktykujących adwokatów oraz profesorów zwyczajnych w dziedzinie prawa. Mogą oni zająć stanowisko sędziego w sądzie apelacyjnym (albo równorzędne), o ile posiadają 15 lat doświadczenia zawodowego, natomiast do zajęcia stanowiska sędziego (albo równorzędnego) w Sądzie, wymagane jest posiadanie przynajmniej 18 lat doświadczenia. Inne warunki formalne niezbędne do powołania, to m.in. posiadanie obywatelstwa włoskiego, warunek wieku – kandydat nie może przekroczyć 65 lat.

Do 31 marca każdego roku, uczelnie wskazane przez Radę, informują o osobach zainteresowanych objęciem funkcji sędziego w Sądzie. Po analizie otrzymanych dokumentów oraz zebraniu niezbędnych opinii, ustalana jest liczba stanowisk, które zostaną obsadzone w tym trybie. Po wyłonieniu kandydatów przez Radę i przesłaniu informacji do Sądu, Pierwszy Prezes do 31 października powołuje nowych sędziów. W ciągu dwóch miesięcy obejmują oni stanowisko.

5. Struktura organizacyjna

Regulacje dotyczące struktury organizacyjnej Sądu są pomieszczone w kilku aktach prawnych. Niektóre rozwiązania organizacyjne determinują postanowienia kodeksów postępowania: cywilnego i karnego. Podstawową strukturę organizacyjną Sądu określa dekret z 1941 roku.

Szczegółowe regulacje, jak te dotyczące zakresu spraw przynależnych poszczególnym sekcjom utworzonym w ramach izb, przyznawania spraw oraz zastępstwa w ramach składu powierzono Pierwszemu Prezesowi Sądu. Regulacja takich kwestii w drodze aktu wewnętrznego umożliwia większą elastyczność związaną z zarządzaniem sprawami wpływającymi do Sądu. Ponadto okólnik Pierwszego Prezesa Sądu określa szczegółową organizację i zadania pozostałych komórek organizacyjnych Sądu, takich jak wiceprezes Sądu, sekretariat generalny, biuro analiz, krajowe centralne biuro wyborcze, elektroniczne centrum ds. dokumentacji (*CED*).

W dalszej części zostaną omówione zadania i organizacja najbardziej istotnych, biorąc pod uwagę zadania wykonywane przez Sąd, komórek organizacyjnych: Zgromadzenia ogólnego, izb sprawujących funkcje orzecznicze oraz biura analizy orzecznictwa.

Zgromadzenie ogólne (*assemblea generale*) sędziów Sądu jest zwoływane w następujących przypadkach:

- 1) inauguracji roku sędziowskiego,
- 2) przygotowania odpowiedzi dla rządu odnośnie projektowanych zmian w prawie w materii dotyczącej interesu publicznego,
- 3) w celu prowadzenia dyskusji w sprawach porządkowych oraz wewnętrznych usług, które interesują cały Sąd.

Wśród zadań należących do Pierwszego Prezesa znajduje się m.in. przewodniczenie posiedzeniom sekcji połączonych, jak również uprawnienie do przewodniczenia rozprawom odbywających się w pojedynczych sekcjach.

Funkcje orzecznicze w Sądzie sprawują dwie izby: cywilna i karna.

5.1. Organizacja Izby cywilnej

Właściwość poszczególnych izb została określona w okólniku z 2013 r.

Zakres orzekania sześciu sekcji cywilnych przedstawia się następująco (wyliczenie przykładowe):

Sekcja I cywilna jest właściwa w sprawach dotyczących: wód, adopcji, uznania ojcostwa, alimentów, małżeństwa, nieletnich, ubezwłasnowolnienia, arbitrażu, przedsiębiorców, giełdy, obywatelstwa, konkurencji, umów bankowych, prawa międzynarodowego prywatnego, prawa administracyjnego, budownictwa, wyłączenia na cele publiczne, wydalenia obcokrajowców, upadłości, materii wyborczej, umów o dzieło, procedury cywilnej (z wyjątkiem egzekucji), odpowiedzialności cywilnej sędziów orzekających w trzeciej sekcji cywilnej, stowarzyszeń, tytułów dłużnych.

Zakres właściwości sekcji drugiej: agencje (z wyjątkiem spraw pracowniczych), zamówienia, depozyt, podział, darowizny, budownictwo, własność, dzierżawa, posiadanie, służebności, rozstrzygnięcia dyscyplinarne związane z wykonywaniem określonego zawodu, umowy pożyczki, kredytowe, reforma rolna, wybrane sankcje administracyjne (z wyjątkiem m.in. dotyczących materii finansowej), dziedziczenie, mediacja.

Zakres właściwości sekcji trzeciej: ubezpieczenia, bezpodstawne wzbogacenie, umowy rolne i umowy w ogólności, zastaw, przymusowa egzekucja, zarządzanie sprawami, odpowiedzialność cywilna, odpowiedzialność cywilna sędziów (z wyjątkiem tych z sekcji trzeciej), gry i zakłady, spedycja, transport, hipoteka, umowy zarządzania, umowy cesji.

Sekcja czwarta rozstrzyga sprawy z zakresu prawa pracy, związków zawodowych, osób zatrudnionych w administracji publicznej, zabezpieczenia społecznego, sankcji administracyjnych z zakresu prawa pracy oraz zabezpieczenia społecznego.

Sekcja piąta rozstrzyga sprawy z zakresu podatków: podatki ogólne, podatki płacone na rzecz państwa, jak również lokalne, sankcje administracyjne z zakresu spraw należących do właściwości izby.

Sekcja szósta zajmuje się kontrolą wstępną spraw wpływających do Sądu. Jest podzielona na subsekcje, odpowiadające właściwości sekcjom cywilnym.

Sprawa, po wpłynięciu do Sądu, jest kierowana do sekcji szóstej, w której podlega kontroli wstępnej w zakresie dopuszczalności skargi. W przypadku pozytywnego stanowiska – skarga trafia do sekcji, zgodnie z właściwością merytoryczną.

Ponadto sprawy szczególnej wagi są rozpatrywane nie poprzez pojedyncze sekcje, ale poprzez sekcje połączone. Warunkiem włączenia sędziego do składu sekcji połączonych jest m.in. orzekanie w sekcjach (odpowiednio cywilnej albo karnej) przez przynajmniej 4 lata.

Sprawy rozstrzygane przez połączone sekcje:

- 1) skargi, które nie zostały przydzielone poszczególnym sekcjom,
- 2) rozbieżności w orzecznictwie,
- 3) zagadnienia o szczególnej doniosłości, wyróżnione w oparciu o kwestie ekonomiczne, społeczne lub potrzebę wydania rozstrzygnięcia przez organ o szczególnej pozycji prawnej,
- 4) rozstrzygnięcia organów takich jak: Rada Stanu, Sąd ds. finansów publicznych (*Corte dei Conti*), Krajowa Rada Adwokacka (*Consiglio Nazionale Forense*), Sekcja dyscyplinarna Rady Wyższej Sądownictwa (*Consiglio Superiore della Magistratura*), Wyższy Trybunał ds. wód publicznych, Specjalne zebranie ds. wyłączenia przy Sądzie apelacyjnym w Neapolu,
- 5) konflikty dotyczące właściwości.

5.2. Organizacja Izby karnej

W Izbie karnej podział spraw pomiędzy sekcje – podobnie jak w cywilnej – następuje według przedmiotu sprawy. Poniżej przedstawione wyliczenie jest przykładowe.

Do sekcji pierwszej należą sprawy z zakresu przestępstw przeciwko państwu, dotyczące faszyzmu, dyskryminacji rasowej, etnicznej oraz religijnej, przeciwko porządkowi i bezpieczeństwu publicznemu, osobom, z zakresu stowarzyszeń tajnych oraz mających charakter zbrojny, wykroczenia dotyczące broni i materiałów eksplozyjnych, przestępstwa z zakresu imigracji, odwołania w sprawach penitencjarnych, odwołania dotyczące egzekucji karnej (z wyjątkiem spraw należących do sekcji trzeciej).

Sekcja druga zajmuje się sprawami dotyczącymi przestępstw z zakresu dziedzictwa, przestępstw przewidzianych w ustawach specjalnych dotyczących paserstwa, posługiwania się środkami pochodzącymi z popełnienia czynu zabronionego, organizacji przestępczych (kompetencja dzielona z sekcją trzecią).

Do zakresu spraw sekcji trzeciej należą: przestępstwa obrazy uczuć religijnych, znieważenie zmarłych, działalność organizacji przestępczych w sprawach cięższej wagi, sprawy przestępstw na tle seksualnym, dotyczące moralności publicznej, przestępstwa popełnione podczas imprez sportowych, przestępstwa dotyczące cel, monopoli, spraw podatkowych, przestępstwa z zakresu prawa autorskiego, dotyczące dóbr kultury i środowiska, odpadów, zanieczyszczenia, budownictwa, łowiectwa i rybołówstwa, przeciwko zwierzętom, sprawy niezastrzeżone na rzecz innych sekcji.

Sekcja czwarta zajmuje się sprawami dotyczącymi przestępstw dotyczących ruchu drogowego, kradzieży, wykorzystywania w pracy, przestępstwami nieumyślnymi (z wyjątkiem tych objętych właściwością innych sekcji).

Sekcja piąta zajmuje się sprawami przestępstw przeciwko osobom, dokumentom publicznym, bezprawnego przetrzymywania, jak również aresztu, przeciwko spokojowi domowemu, przestępstwami kradzieży, przeciwko tajemnicy, przeciwko moralności, czynami zabronionymi z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi,

przestępstwami bankowymi, giełdowymi, związanymi z upadłością, przestępstwami wyborczymi.

Sprawy rozpatrywane w ramach piątej sekcji dotyczą czynów zabronionych przeciwko administracji publicznej, przeciwko sądownictwu, niewykonywania rozstrzygnięć wydanych przez sędziego pokoju, przestępstw przeciwko rodzinie, przestępstw związanych z substancjami odurzającymi, ekstradycji.

Sekcja siódma zajmuje się skargami, które zostały uznane za niedopuszczalne.

W sprawach szczególnej wagi, sprawę rozstrzygają sekcje połączone.

Przedstawiony podział jest elastyczny, w tym znaczeniu, że w sytuacjach szczególnych, takich jak znaczące obciążenie sprawami jednej z sekcji, Pierwszy Prezes (lub wiceprezes) mogą w drodze zarządzenia dokonać innego przydziału spraw.

Po wpłynięciu skargi do Sądu, kierowana jest ona do właściwej sekcji, gdzie podlega kontroli wstępnej. W ramach każdej sekcji są wyznaczeni przez Pierwszego Prezesa sędziowie w liczbie od 4 do 6 zajmujący się kontrolą wstępną. Warunki formalne jakie muszą spełnić, to 2 lata pracy w sądzie, w tym przynajmniej 1 rok w ramach sekcji. Sędziowie ci uczestniczą również w rozprawach, z tym że ich obciążenie pracą zmniejsza się o 25%.

Pierwszy Prezes powołuje koordynatora sędziów zajmujących się kontrolą wstępną. Osoba jest powoływana spośród osób mających przynajmniej 10-letnie doświadczenie pracy w Sądzie, w tym na stanowisku ds. kontroli wstępnej. Powołanie następuje na 3 lata z możliwością ponownego powołania, ale tylko jeden raz.

W celu omówienia wątpliwości dotyczących kontroli wstępnej, organizowane są spotkania z udziałem Pierwszego Prezesa, koordynatora, sędziów uczestniczących w kontroli wstępnej oraz przewodniczącego sekcji siódmej.

W przypadku stwierdzenia niedopuszczalności skargi, sprawa podlega przekazaniu do sekcji siódmej, która przygotowuje stanowisko Sądu.

W pozostałych przypadkach, gdy sprawę uznano za spełniającą kryteria formalne, sprawa zostaje klasyfikowana w zależności od stopnia trudności (punktacja od 1 do 8, gdzie 1 oznacza sprawę z jednym odwołującym się, w której występuje jeden problem prawny; osiem punktów jest przyznawane sprawie, w której jest więcej niż 31 odwołujących się). Ocena stopnia trudności sprawy wpływa m.in. na szybkość orzekania, jak również na liczbę sędziów sprawozdawców – w najtrudniejszych sprawach może ich być 2. Sprawy są procedowane w zależności od stopnia pilności. Poszczególne składy są ustalane za pośrednictwem systemu informatycznego, po wprowadzeniu innych kryteriów przez przewodniczącego izby.

5.3. *Biuro analizy orzecznictwa (Ufficio del massimario e del ruolo)*

Powstanie tego biura łączy się z przejęciem w 1923 roku przez Sąd funkcji zapewnienia jednolitości orzecznictwa w sprawach karnych i cywilnych. Do dyspozycji Pierwszego Prezesa oddelegowano wówczas trzech pracowników, którzy, oprócz wykonywania poleceń przełożonego, mieli za zadanie rejestrowanie orzeczeń oraz sygnalizowanie ewentualnych rozbieżności.

Podstawę prawną obecnie funkcjonującego biura stanowi Dekret z 1941 r. Zgodnie z nim, kierownika biura powołuje Pierwszy Prezes. On też określa szczegółowo organizację oraz obowiązki biura, po uprzednim wysłuchaniu Prokuratora Generalnego Republiki Włoskiej.

W biurze zatrudnionych jest, oprócz innych osób, 67 sędziów. Odnośnie wymagań – w zależności od stanowiska, w biurze mogą pracować sędziowie mający kwalifikacje nie mniejsze niż wymagane od sędziów trybunałów i o stażu zawodowym nie krótszym niż 5 lat; zajmujący stanowiska nie wyższe niż radca w sądzie apelacyjnym albo równorzędne. Mogą być to również osoby spoza magistratury.

Podstawowe zadanie biura dotyczy analizy poszczególnych wyroków zarówno sekcji cywilnej, jak również karnej. Następnie przygotowywane są tezy oddające istotę orzeczenia oraz pomijające argumentację stron i rozważania, które w danej sprawie stanowią jedynie tło orzeczenia. W doktrynie podkreśla się znaczenie tak przygotowanych tez oraz linii orzeczniczych, jak również dużą autonomię, jaką

posiada biuro w stosunku do sekcji orzeczniczych w zakresie wykonywania swojego zadania.

W sekcji cywilnej, w 1985 roku opracowano tezy do 4092 orzeczeń Sądu. W tym roku Sąd orzekał 6577 razy. Oznacza to, że przygotowano tezy do ok. 62% orzeczeń. Dla pozostałych przygotowano ogólną informację, co gwarantowało kompletność archiwum.

W roku 2016 w sekcji cywilnej Sąd orzekał 27 589 razy. Przygotowano 4573 tezy, co oznacza, że tezowano ok. 14% orzeczeń. Podobne dane, tj. dotyczące przygotowywania ok 4000 tez w ciągu roku dotyczą sekcji karnej.

Od 2013 r. biuro uzyskało nowe zadania dotyczące udziału w sprawowaniu przez Sąd funkcji orzeczniczych. Sędziowie, którym powierzono funkcję asystenta (*assistente di studio*), wykonują swoje zadania w ramach sekcji, do której zostali przypisani. Biorą udział m.in. w redagowaniu projektów rozstrzygnięć w poszczególnych sprawach, zarówno prostych, jak i skomplikowanych, biorą udział w klasyfikowaniu otrzymywanych skarg, przygotowują postanowienia, wskazują proponowany kierunek rozstrzygnięcia.

W wyniku jednej z ostatnich zmian wprowadzonych w 2016 roku, Pierwszy Prezes Sądu uzyskał uprawnienie przenoszenia pracowników biura do sekcji orzeczniczych i powierzania im funkcji orzeczniczych. Wprowadzona regulacja ma na celu doprowadzenie do odpowiedniego tempa rozstrzygania spraw zawisłych w Sądzie, przy jednoczesnym zapewnieniu właściwego funkcjonowania biura.

Przeniesienie odbywa się na okres nie dłuższy niż 3 lata, bez możliwości powtórzenia. Przenoszony pracownik powinien mieć staż nie krótszy niż 2 lata, jak również powinien podlegać przynajmniej trzeciej ocenie zawodowej. W kolegium orzekającym może brać udział nie więcej niż jeden pracownik oddelegowany z biura.

6. Obciążenia sprawami

Informacja przygotowana w oparciu o dane statystyczne dostępne na stronie internetowej Sądu.

Dane statystyczne dotyczące rozstrzygnięć podjętych przez Sąd Najwyższy Kasacyjny

– Sekcja cywilna.

W roku 2016 do Sekcji cywilnej wpłynęły 29 693 sprawy. Liczba nowych spraw w ciągu ostatnich 5 lat wahała się w przedziale od 29 094 w 2013 roku do 30 303 w roku 2014. Największa liczba nowych spraw w ostatnim roku, jak również w latach poprzednich dotyczyła kwestii podatkowych i wyniosła 38,9% (w roku 2016). Na drugim miejscu są sprawy z zakresu prawa pracy – 12,9% w roku 2016, następnie ubezpieczeń albo pomocy społecznej (*previdenza*) – 5,7%, kolejno zobowiązań (5,5% w roku 2016), sprawy dotyczące odszkodowań za zbyt długie postępowanie przed sądem (*equa riparazione*) – 1,9% spraw, a 35% to sprawy inne.

Łączna liczba spraw zakończonych w 2016 roku wynosi 27 375. Chociaż jest to wzrost w stosunku do liczby spraw zakończonych w 2015 roku (26 200), w okresie ostatnich 10 lat jedynie w 2012 roku rozstrzygnięto mniej spraw (25 012). W pozostałych latach kończono więcej spraw, z czego najwięcej – 33 928 w roku 2008.

Jeśli chodzi o sposoby rozstrzygnięcia – w roku 2016 uwzględniono łącznie 9616 kasacji, z czego w 2509 sprawach Sąd rozstrzygnął merytorycznie. Oddalono 11 698 kasacji, w 3480 sprawach stwierdzono niedopuszczalność. W 2581 sprawach wydano inne orzeczenia.

Z danych statystycznych okresu 2006-2016 wynika, że liczba uwzględnianych kasacji wyniosła ok. 33%, podczas gdy oddalanych była wyższa i wyniosła ok. 43%. Liczba spraw, w których stwierdzono niedopuszczalność, wyniosła ok. 13%.

Średnia długość postępowania przed Sądem w roku 2016 wyniosła 3 lata 4 miesiące i 7 dni, co stanowi skrócenie o 3 miesiące i 19 dni w stosunku do roku poprzedniego.

Na koniec 2016 roku przed Sądem w sekcji cywilnej zawisły 106 862 sprawy, co stanowi liczbę najwyższą od wielu lat.

Liczba spraw zawisłych i nierozstrzygniętych na koniec 2016 roku w zależności od wpływu przedstawia się następująco: sprawy z 2016 roku – 27% wszystkich spraw. Sprawy z 2015 – 23%, z 2014 – 18%, z 2013 – 14%, z 2012 – 10%, z 2011 – 6%, z 2010 i starsze – 2%.

– Sekcja karna

Do sekcji karnej w roku 2016 wpłynęły 52 384 sprawy. Większość spraw (55,9%) została wniesiona w trybie zwykłym i dotyczyła wyroków skazujących albo uniewinniających. Ok. 10,6% spraw dotyczyło wyroków w sprawach, w których oskarżony przyznał się do winy (*sentenze di patteggiamento*), 10,4% spraw dotyczyło środków zabezpieczających, 4,9% to skargi na rozstrzygnięcia sądu ds. wykonywania orzeczonej kary, 2,1% spraw dotyczyło wykonywania kary.

Zdecydowana większość spraw rozstrzygniętych w 2016 zakończyła się orzeczeniem o niedopuszczalności (63,5% spraw), następnie uwzględnieniem kasacji – 22% spraw. W 12,7% spraw oddalono kasację, a 1,9% spraw zakończono w inny sposób.

W roku ubiegłym zakończono postępowanie w 58 015 sprawach.

Średnia długość postępowania w roku 2016 wzrosła do 240 dni. W roku 2015 wyniosła 219 dni.

Liczba spraw zawisłych na koniec 2016 roku wyniosła 30 349.

Każdy z sędziów w 2016 roku zakończył 485 spraw (średnio), czyli mniej o 2 w stosunku do roku poprzedniego.

IX. Powoływanie i odwoływanie sędziów w Sądzie Najwyższym Stanów Zjednoczonych

1. Status sędziego Sądu Najwyższego

Funkcja sędziego Sądu Najwyższego cieszy się w Stanach Zjednoczonych estymą nieporównywalną z tą, jaką cieszą się sędziowie sądów najwyższych bądź sądów konstytucyjnych w wielu państwach. Dla amerykańskiego prawnika uzyskanie prezydenckiej nominacji na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego jest natomiast postrzegane w kategoriach największej godności jaka może spotkać członka tej grupy zawodowej, a skuteczne przejście przez konstytucyjną procedurę i objęcie urzędu – jako ukoronowanie jego kariery zawodowej.

Sędziowie Sądu Najwyższego nie mają ustalonej kadencji i – za wyjątkiem *recess appointment* (patrz dalsza część opracowania) pełnią swoje obowiązki „tak długo, jak wykonują je nienagannie”²⁵². Mogą być przy tym usunięci ze stanowiska jedynie przez Kongres w konstytucyjnej procedurze *impeachmentu*²⁵³, a podstawą do tego może być dopuszczenie się przez sędziego *zdrady, przekupstwa lub innego przestępstwa bądź wykroczenia* (patrz dalsza część).

Konstytucja określa sposób wyboru sędziów Sądu Najwyższego (patrz dalsza część), ale brak jest informacji na temat tego, z ilu dokładnie osób składać się będzie ten Sąd. Od początku istnienia państwa amerykańskiego zadanie określenia liczby sędziów spoczywa na Kongresie, który reguluje tę kwestię w drodze ustawy²⁵⁴.

²⁵² *De facto* pod tym określeniem należy rozumieć to, że sprawuje on urząd dożywotnio.

²⁵³ Ciekawe w tym kontekście jest stanowisko części amerykańskich prawników, którzy zauważają, że ewentualne naganne wykonywanie obowiązków przez sędziego nie zawsze musi być tożsame z popełnieniem przez niego deliktu pozwalającego na wszczęcie przez Kongres procedury *impeachmentu*.

²⁵⁴ Aż do połowy XIX w. liczba sędziów była skorelowana z ilością dystryktów i okręgów apelacyjnych, na jakie podzielone zostały Stany Zjednoczone. Zasadą było, że 2 sędziów SN wraz z sędzią z konkretnego sądu dystryktowego „objazdowo” orzekało w określonych odstępach czasu w jednym z 3 okręgów apelacyjnych (tzw. *circuit-riding*). Sukcesywne przyłączanie do Unii nowych terytoriów wymuszało tworzenie kolejnych okręgów apelacyjnych, a to znowu było powodem do zwiększania składu Sądu przez Kongres. W 1807 r. skład zwiększono z sześciu do siedmiu, w 1837 r. do dziewięciu, a w 1863 r. do dziesięciu. W 1869 r. Kongres powrócił do liczby dziewięciu sędziów i na zasadzie konwenansu konstytucyjnego funkcjonuje ona do dziś. Warto dodać, że manipulowanie składem liczbowym Sądu Najwyższego nie raz miało też związek z konfliktami politycznymi –

On także ustalił kworum niezbędne do orzekania. Obecnie w Sądzie Najwyższym zasiada prezes (*Chief Justice*) oraz 8 sędziów (*Associate Justice*).

Każdy sędzia ma prawo do własnego pomieszczenia (biura) w budynku Sądu, a w trakcie każdej sesji ma prawo do zatrudnienia czterech (bądź pięciu w wypadku prezesa) asystentów, do zadań których należy przygotowywanie sędziom streszczeń spraw oraz listy ewentualnych wcześniejszych spraw, podobnych do analizowanej. Sędzia ma prawo do ochrony ze strony *United States Marshals Service*.

Konstytucja stanowi, że za swoją służbę sędziowie otrzymują w określonych terminach wynagrodzenie, które nie może być obniżone (*ipso facto* nie musi być ono podwyższone). Obecnie kwestie te ujęte zostały w ustawie o wynagrodzeniach pracowników federalnych²⁵⁵, a wysokość wynagrodzenia sędziów Sądu Najwyższego jest rokrocznie automatycznie waloryzowana w rozporządzeniu Prezydenta dotyczącym płac w całym aparacie federalnym²⁵⁶. Prawo nie zabrania sędziom uzyskiwania dochodów z innych źródeł (sędziowie uzyskują je głównie z tytułu pracy na uczelni²⁵⁷ czy praw autorskich), otrzymywania podarków (np. wyjazdów opłacanych przez darczyńców), czy też uczestniczenia w imprezach finansowanych ze środków partii politycznych²⁵⁸. Z drugiej strony, w myśl sekcji 9 Art. I Konstytucji, sędziowie nie mogą bez zgody Kongresu przyjmować prezentów, urzędów ani tytułów szlacheckich od obcych państw.

najczęściej na linii Prezydent-Kongres albo też z aktywnością sędziów, która zbyt mocno ingerowała w kompetencje bądź konkretne decyzje polityczne Prezydenta bądź Kongresu. Szerzej: K. L. Hall, *The Oxford Companion to the Supreme Court of the United States*, Oxford University Press, Oxford 2005, s. 545-548; K. Jost (red), *The Supreme Court A-Z*, Wyd. Routledge, Nowy Jork 2006, s. 80-81; R. Małajny, *Ustawodawcze oddziaływanie Kongresu na Sąd Najwyższy w USA* [w:] P. Leidler, J. Szymanek (red); *Idee, instytucje i praktyka ustrojowa Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 166-167.

²⁵⁵ *Federal Salary Act of 1967*, Pub. L. 90-206.

²⁵⁶ W 2016 r. prezes SN otrzymał roczne wynagrodzenie w wysokości ok. 260 000 USD, natomiast sędziowie SN ok. 250 000 USD. Materiał ze strony: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/12/27/executive-order-adjustments-certain-rates-pay> [21.08.2017].

²⁵⁷ Gwoli przykładu – zmarły w 2016 r. sędzia A. Scalia był wykładowcą na kilku stanowych uczelniach, w tym: Southern Methodist University, Tufts University, Pennsylvania State University oraz Duke University.

²⁵⁸ Zob. zwłaszcza: L. Slaughter; *Supreme Unaccountability: The Nine Federal Judges to Whom No Code of Ethics Applies*, 26 Stan.L. & Pol'y Rev. 9, 2014. Materiał dostępny na stronie: https://journals.law.stanford.edu/sites/default/files/stanford-law-policy-review/online/slaughter_26_stan_l_poly_rev_online_9.pdf [21.08.2017].

W myśl ustawy o etyce w administracji z 1978 r.²⁵⁹ sędzia ma obowiązek złożenia corocznego oświadczenia majątkowego (*financial disclosures report*), w którym to musi ujawnić składniki swojego majątku, dochody, których uzyskanie niezwiązane było bezpośrednio z wykonywaniem funkcji sędziego, zaciągnięte zobowiązania, otrzymane darowizny (np. opłacone bilety, wyżywienie, zakwaterowanie), podarki (o wartości przekraczającej określoną kwotę) czy świadczone na jego rzecz inne usługi, które to obiektywnie da się oszacować w pieniądzu. Oświadczenie to musi także zawierać dochody małżonka i ewentualnie osób najbliższych dla sędziego – jeżeli pozostają one z sędzią w stałym pożyciu. Oświadczenia te są jawne i dostępne w Internecie.

Warto też dodać, że Konstytucja nie przyznaje sędziom Sądu Najwyższego (jak również sędziom niższych sądów federalnych) znanego w polskim porządku prawnym immunitetu²⁶⁰. Sędzia może zostać aresztowany na podstawie standardowego (tj. wystawianego w ogólnie obowiązującej procedurze) sądowego nakazu aresztowania wówczas, gdy istnieje uzasadniona przesłanka, że popełnił on przestępstwo. Na takiej samej zasadzie sędzia odpowiada za wykroczenia (stąd nie ma problemów z tym, by np. przyjął mandat za wykroczenie drogowe, które popełnił bądź stanął za nie przed sądem). Trzeba też mieć na uwadze, że uznanie sędziego za winnego w procedurze *impeachmentu* (patrz dalsza część) nie jest przeszkodą w ponownym oskarżeniu tej samej osoby za to samo przestępstwo w postępowaniu karnym.

Sędzia, mając na uwadze zarówno swój stan zdrowia, jak i aktualną sytuację polityczną w kraju (a zwłaszcza to, czy włodarzem Białego Domu jest przedstawiciel partii, z którą się on utożsamia) może podjąć decyzję o przejściu w stan spoczynku (uzyskuje wówczas tzw. *senior status*)²⁶¹. Może też zrezygnować ze stanowiska,

²⁵⁹ *Ethics in Government Act of 1978*, Pub. L. 95-521.

²⁶⁰ W USA obowiązuje natomiast znana w państwach *common law* zasada, w myśl której sędzia (podobnie jak i inni urzędnicy federalni) nie może być pociągnięty do odpowiedzialności cywilnej za działania wchodzące bezpośrednio w zakres sprawowania funkcji, chyba, że miały one charakter świadomego i celowego łamania prawa. Szerzej: J. M. Shaman; *Judicial Immunity from Civil and Criminal Liability*, San Diego Law Review 1/1990.

²⁶¹ By cieszyć się z pełni praw wówczas mu przysługujących (tj. zachować prawo do pełnego wynagrodzenia oraz np. prawo do opłacanego z budżetu federalnego asystenta) musi ukończyć 65 rok życia i od co najmniej 15 lat pełnić w sądach federalnych funkcję sędziego. Prawo to przysługuje także wtedy, gdy czas wykonywania przez niego obowiązków wraz z wiekiem jaki osiągnął przekracza 80 lat.

z tym, że jeżeli nie ma stosownej wysługi lat – traci prawo do przywilejów przysługującym sędziom federalnym w stanie spoczynku²⁶².

Zwyczajem jest, że sędzia, który zamierza przejść w stan spoczynku wystosowuje do Prezydenta stosowny list, w którym składa oświadczenie woli o zamiarze przejścia w stan spoczynku i ewentualnie określa termin zakończenia swojego urzędowania albo też uzależnia przejście w stan spoczynku od tego, czy Prezydentowi uda się skutecznie (tj. przy aprobacie Senatu) wskazać jego następcę²⁶³. Sędzia w stanie spoczynku nie wykonuje żadnych prac w Sądzie Najwyższym. Na wniosek prezesa stosownego sądu federalnego (dystryktowego bądź apelacyjnego) i za zgodą takiego sędziego prezes Sądu Najwyższego może jednak powierzyć mu niektóre zadania z zakresu właściwości tych sądów²⁶⁴.

²⁶² W XX w. rezygnacja sędziego SN ze stanowiska miała miejsce dwukrotnie. W 1965 r. sędzia A. Goldberg zrezygnował z funkcji, by móc pełnić obowiązki ambasadora USA przy ONZ, a w 1969 r. sędzia A. Fortas podjął taką decyzję w dużej mierze wskutek nieskutecznej procedury „awansowania” go ze stanowiska sędziego SN na prezesa SN oraz zarzutów podważających jego bezstronność jako sędziego. Szerzej: Z. Lewicki, *Historia cywilizacji amerykańskiej. Era konfrontacji*. Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 370-371.

²⁶³ W taki sposób oświadczenie woli o rezygnacji ze stanowiska złożyła np. sędzia S. Day O'Connor.

²⁶⁴ 28 U.S. Code § 294 (a). Obecnie troje sędziów Sądu Najwyższego uzyskało *senior status*, z czego sędziowie S. Day O'Connor i D. Souter wyrazili chęć pracy w wybranych przez siebie federalnych sądach apelacyjnych.

2. Procedura uzupełniania wakatu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego

Uruchomienie procedury obsadzenia wakującego stanowiska w Sądzie Najwyższym budzi każdorazowo wśród amerykańskich polityków (ale też w amerykańskim społeczeństwie) emocje porównywalne z wyborami prezydenckimi. Jest tak, bowiem w USA nikt nie ma wątpliwości, że sędziowie mają określone poglądy polityczne, jak też, że w swoim życiu zawodowym i prywatnym kierują się określonymi wartościami moralnymi czy religijnymi. Stąd też oczywistym jest, że będą chcieli je uwzględniać uczestnicząc w rozpoznawaniu spraw jakie zawisły przed Sądem Najwyższym. Nikt też w USA nie ma wątpliwości co do tego, że wybór sędziego Sądu Najwyższego jest jedną z najważniejszych decyzji urzędującego Prezydenta oraz, że ma ona służyć osiągnięciu określonych celów politycznych (tak Prezydenta, jak i partii, z której się on wywodzi) w okresie dłuższym niż wskazywałby na to federalny kalendarz wyborczy.

Na poziomie federalnym istnieje jednolita procedura powoływania sędziów federalnych wszystkich szczebli, choć trzeba podkreślić, że sytuacja, w której Prezydent uzyskuje możliwość obsadzenia stanowiska w Sądzie Najwyższym, powstaje niezwykle rzadko²⁶⁵. Stąd w takiej sytuacji w grę wchodzi tu pewne imponderabilia podkreślające pozycję tego Sądu w strukturze władzy USA. Zgodnie z Art. II Konstytucji o nominacji na sędziego (*nomination*) określonego rodzaju sądu decyduje Prezydent, ale jego wybór musi zostać pozytywnie zaopiniowany przez Senat (*confirmation*)²⁶⁶. Procedurę kończy mianowanie (*commission*). Te same czynności są wykonywane wówczas, gdy Prezydent chce uzupełnić stanowisko prezesa Sądu Najwyższego – wybierając nominata z grona urzędujących sędziów tego sądu. Choć procedura ta nie wydaje się nadmiernie skomplikowana, to trzeba mieć na uwadze, że jest to decyzja o najwyższym politycznym znaczeniu dla obu

²⁶⁵ Kilka razy w historii USA zdarzyło się nawet, że w trakcie swojego urzędowania prezydent nie miał możliwości skorzystania z tego prawa (np. Jimmy Carter).

²⁶⁶ Kwestia ta była głęboko dyskutowana w trakcie Konwencji Filadelfijskiej z 1787 r. Z fragmentami tej debaty oraz uzasadnieniem takiego właśnie rozdzielenia tej kompetencji można zapoznać się w 76 „Federaliście” autorstwa A. Hamiltona.

amerykańskich partii, stąd toczą one w ramach niej zażarty bój, do którego dołączają się różnego rodzaju grupy interesu widzące w tym swoją własną korzyść²⁶⁷.

2.1. Prezydencka nominacja

W myśl Konstytucji zadanie²⁶⁸ wyznaczenia osoby mającej objąć wakujące stanowisko w Sądzie Najwyższym spoczywa wyłącznie na Prezydencie. Ani Konstytucja, ani ustawy federalne nie przewidują terminu, w jakim Prezydent musi ogłosić swoją decyzję. Nie przewidują także jakichkolwiek wymogów formalnych stawianych kandydatom. W szczególności dotyczy to takich kwestii, jak obywatelstwo, wykształcenie prawnicze, wcześniejsze doświadczenie zawodowe, wykonywanie przez określony czas funkcji sędziego w sądach niższych instancji czy osiągnięty minimalny wiek. Jedyne ograniczenia kompetencji Prezydenta w tej materii wydają się płynąć z sekcji 3 Art. I Konstytucji (która przewiduje, że w procedurze impeachmentu może zostać orzeczony zakaz ponownego piastowania urzędu federalnego), sekcji 6 Art. I (w zakresie, w jakim wprowadza zakaz łączenia mandatu senatora bądź kongresmena z jakimkolwiek innym urzędem) i Art. VI Konstytucji (zgodnie z którym nie można uzależniać decyzji o obsadzeniu określonego stanowiska federalnego od wyznawanej przez kandydata wiary²⁶⁹).

Dokonując wyboru kandydata, Prezydent bierze pod uwagę to, by podzielał on jego poglądy na istotne z jego punktu kwestie. Musi też uwzględnić kilka czynników wykraczających poza jego osobiste oczekiwania. Przede wszystkim będzie starał się wskazać kandydata pozytywnie odbieranego w środowisku politycznym, z którego pochodzi. Stąd potencjalna kandydatura jest często konsultowana z partyjnymi liderami zasiadającymi w Senacie, senatorami z partii Prezydenta zasiadającymi w Senackiej Komisji ds. Sądownictwa oraz z senatorami pochodzącymi ze stanu,

²⁶⁷ Zob. zwłaszcza: N. Vieira, L. Gross, *Supreme Court Appointments: Judge Bork and the Politicization of Senate Confirmations*, Southern Illinois University Press, Carbondale 1998; Z. Lewicki, *Igrzyska demokracji. Amerykańska kultura wyborcza*, Wyd. PISM, Warszawa 2016; P. Laidler, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki: od prawa do polityki*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011 (rozdz. III).

²⁶⁸ W USA prowadzona jest intensywnie debata w przedmiocie tego, czy wskazanie nominata jest uprawnieniem, czy też obowiązkiem Prezydenta. To drugie sugerowałaby imperatywna treść normy konstytucyjnej (cyt.: ...***shall appoint*** *ambassadors, other public ministers and consuls, judges of the Supreme Court...*).

²⁶⁹ Inne ograniczenia, jak choćby zamieszczone w sekcji 3 XVI Noweli do Konstytucji, należy interpretować raczej w kontekście czasów, w jakich były uchwalone (Wojna Domowa w USA).

z którego pochodzi ewentualny nominat (ci ostatni wystosowują tzw. *blue slip*, tj. swoją opinię o kandydacie, która jest brana pod uwagę na etapie prac w Komisji ds. Sądownictwa)²⁷⁰. W pewnym stopniu Prezydent musi wziąć także pod uwagę to, z której części kraju nominat pochodzi, jakiej jest płci, czy też rasy oraz w jakim jest wieku (nominat nie może być „ani za młody, ani za stary”). Zdarzało się też, że prezydent, przed wręczeniem nominacji, korzystał z opinii Amerykańskiego Stowarzyszenia Prawników (ABA), jak też i innych opiniodawczych gremiów. Przy ocenie kandydata duże znaczenie ma też jego wcześniejszy dorobek (jako prawnika, pracownika naukowego, gubernatora, sekretarza departamentu czy kongresmena) oraz jego nieposzlakowana opinia²⁷¹.

Nominacja prezydenta jest zazwyczaj uroczyście ogłaszana i w formie pisemnej kierowana do Senatu. Przyjmuje się, że akt ten wygasa wraz z końcem kadencji danego Kongresu²⁷², może jednak zostać wycofany wcześniej przez prezydenta (co automatycznie kończy procedowanie Senatu). Zazwyczaj, jeżeli pojawiają się problemy z uzyskaniem pozytywnej „rady i zgody” Senatu, nominat sam ogłasza, że rezygnuje z ubiegania się o stanowisko w SN i prosi prezydenta, by ten formalnie wycofał nominację.

2.2. „Rada i zgoda” Senatu

Wynikająca z Konstytucji procedura udzielania „rady i zgody” przez Senat uruchamiana jest wówczas, gdy izba ta otrzyma od Prezydenta list wskazujący osobę nominatą. Jakiegokolwiek działania Senatu dokonane przed tą czynnością są bezskuteczne. Z drugiej strony izba ta nie ma obowiązku wydania „rady i zgody” w odpowiednim czasie, czy w ogóle zajęcia się sprawą²⁷³.

²⁷⁰ Jest to o tyle istotne, że senatorzy pochodzący z tego stanu, z którego pochodzi nominat, mogą wykorzystać utrwaloną w Senacie instytucję tzw. grzeczności senatorskiej, tj. podnosić, że nie popierają wyboru Prezydenta, co spowoduje, że Senat nie zajmie się sprawą.

²⁷¹ Ta podlega analizie zarówno FBI (swoisty „wywiad środowiskowy” obejmuje tu np. oficjalne kartoteki i rejestry, oświadczenia majątkowe, zeznania podatkowe, czy powiązania biznesowe), jak i wysokich rangą urzędników Białego Domu (którzy analizują np. wcześniejsze publiczne wystąpienia kandydata czy uzasadnienia jego wyroków – jeżeli kandydat jest aktualnie sędzią).

²⁷² Kadencję Kongresu oblicza się wg. kadencji Izby Reprezentantów.

²⁷³ Doświadczył tego były prezydent Barack Obama. W ostatnim roku swojego urzędowania nominował on na wakujące po A. Scalii stanowisko w Sądzie Najwyższym Merrica Garlanda. Senat,

Od wielu dziesięcioleci funkcjonuje utrwalona praktyka polegająca na tym, że czynności sprawdzające nominata przeprowadzane są przez jedną z komisji senackich, a plenum izby przed głosowaniem otrzymuje jej stanowisko w sprawie. Przesłuchania kandydata (*hearings*) na sędziego federalnego odbywają się w Senackiej Komisji ds. Sądownictwa (*Senate Judiciary Committee*). Prace w Komisji są jawne, jej przebieg można śledzić np. w Internecie czy w telewizji. Nim jednak do niej dojdzie, nominat jest proszony o wypełnienie kwestionariusza osobowego (*Committee Questionnaire*), w którym zawarte są wszystkie interesujące członków Komisji kwestie dotyczące osoby nominata. Jednocześnie Komisja przeprowadza własne niejawne dochodzenie w sprawie nominata (obejmujące najróżniejsze kwestie z jego życia osobistego i zawodowego). Szczególną uwagę przywiązuje się do zdania senatorów z tego stanu, z którego pochodzi nominat. Wówczas też organizacje pozarządowe (jak choćby wspomniana już ABA) starają się przedstawić opinii publicznej swoją opinię o nominacie. Utartym zwyczajem jest też, że zanim dojdzie do przesłuchania w Komisji, nominat dokonuje tzw. *courtesy calls*, tj. udaje się na Kapitol i składa wizytę poszczególnym senatorom z obu partii – starając się nawiązać z nimi dyskusję i odpowiedzieć na każde zadane przez nich pytanie²⁷⁴.

W Komisji, w trakcie kilku rund pytań, każdy z 20 jej członków stara się dowiedzieć jak najwięcej o nominacie, jego wcześniejszych decyzjach jako sędziego czy sekretarza federalnego departamentu, jak również poglądach na określone kwestie. Każdy stara się też zainteresować opinię publiczną zadanymi przez siebie pytaniami. Czynności te trwają nawet kilkadziesiąt godzin. Następnie przesłuchiwane są osoby, które mają wiedzę na temat nominata (tzw. *public witness*). Mogą to być byli współpracownicy nominata, koledzy ze studiów, dziennikarze albo osoby, które reprezentują liczne w USA think-tanki czy określone grupy interesu. Komisja, głosując większością głosów, może zająć stanowisko pozytywne, negatywne bądź nie zająć żadnego. Jej konkluzje są jednak jedynie opinią dla plenum.

Senat, mając na uwadze opinię Komisji, głosuje nad kandydatem, starając się przy tym podkreślić rolę izby, jako organu skłonnego do szukania kompromisu.

zdominowany przez przedstawicieli partii opozycyjnej, w ogóle nie zajął się rozpatrywaniem tej kandydatury, uznając, że decyzję w tej materii powinien podjąć już następca B. Obamy.

²⁷⁴ R. Davis, *Supreme Democracy: The End of Elitism in Supreme Court Nominations*, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 136-137.

Do zatwierdzenia nominacji wymagana jest zwykła większością głosów. Negatywne stanowisko Senatu wiąże Prezydenta²⁷⁵, pozytywne natomiast jest podstawą do mianowania nominata.

2.3. Mianowanie

Ostatnim (i często pomijanym w debacie dotyczącej procedury obsadzania wakującego miejsca w Sądzie Najwyższym) elementem jest mianowanie nominata (*commission*)²⁷⁶. Czynność ta sprowadza się do oficjalnego podpisania przez prezydenta dokumentu określającego siedzibę sędziego i upoważniającego nominata do złożenia przysięgi sędziowskiej. Jest to konsekwencją tego, że Senat udziela jedynie „rady i zgody”, natomiast Prezydent nie jest związany pozytywną opinią izby i po uzyskaniu takowej, a przed zaprzysiężeniem sędziego, może wycofać nominację i przedstawić Senatowi zupełnie innego kandydata. Może też zdarzyć się tak, że sam nominat – po uzyskaniu pozytywnej opinii Senatu – odmówi objęcia urzędu albo też umrze²⁷⁷.

Wymóg złożenia przysięgi przez sędziego wynika z sekcji 3 Art. VI Konstytucji, zgodnie z którą *wszyscy urzędnicy i sędziowie, zarówno Stanów Zjednoczonych jak i poszczególnych stanów, zobowiązani są przysięgą lub ślubowaniem do wspierania niniejszej Konstytucji*. Treść przysięgi została określona w prawie federalnym i jest jednolita dla wszystkich sędziów federalnych²⁷⁸. Konstytucja nie daje odpowiedzi, przed kim sędzia składa przysięgę i w jakim czasie musi to zrobić²⁷⁹, należy jednak domniemywać, że dopiero z chwilą zadośćuczynienia tej czynności może on uczestniczyć w pracach Sądu Najwyższego, a procedurę uzupełniania wakatu w Sądzie Najwyższym uważa się za zakończoną.

²⁷⁵ Nie ma jednak przeszkód w tym, by ten ponownie wręczył nominację osobie, która została negatywnie zaopiniowana przez Senat.

²⁷⁶ Znaczenie tej czynności zostało poruszone przez Sąd Najwyższy USA w orzeczeniu *Marbury v. Madison* z 1803 r.

²⁷⁷ W 1796 r. objęcia stanowiska w SN odmówił W. Cushing, a w nieco 100 lat później R. Conkling. Z kolei w 1864 r. przed objęciem urzędu zmarł E. Stanton.

²⁷⁸ 28 U.S. Code § 453.

²⁷⁹ Tak właściwie przysięga może być złożona nawet przed osobą upoważnioną do tego w myśl prawa stanowego. Z uwagi na prestiż sądownictwa federalnego w USA zwyczajem jest jednak, że przysięgę od nominata do Sądu najwyższego odbiera inny sędzia SN (albo sam prezes), przy czym nierzadko ceremonii tej towarzyszy także Prezydent.

3. Recess appointment

Od sposobu obsadzania stanowisk w Sądzie Najwyższym, który został przedstawiony w punkcie II, Konstytucja przewiduje jeden wyjątek. W myśl sekcji 2 Art. II Konstytucji *Prezydent ma prawo obsadzać wszystkie stanowiska, które zwolniły się w okresie między sesjami Senatu, powierzając je na czas do zakończenia najbliższej sesji*. *De facto* powoduje to sytuację, w której Prezydent wręcza nominację wybranej przez siebie osobie i ta od razu przechodzi do wykonywania swoich obowiązków (nominat musi złożyć przysięgę), nie mając pewności co do tego, jakie stanowisko w tej kwestii zajmie Senat.

Jakkolwiek można zrozumieć intencję autorów Konstytucji (utrzymanie zdolności do zarządzania państwem w sytuacji przerwy w obradach Kongresu), to w wypadku sędziów taka konstrukcja istotnie osłabia zasadę niezawisłości sędziowskiej. Wbrew pozorom nie jest to też instytucja martwa – w stosunku do sędziów SN była wykorzystywana łącznie 12 razy²⁸⁰. Raz Senat odmówił zatwierdzenia nominata powołanego w ten sposób (w czerwcu 1795 r. Prezydent Waszyngton w ten sposób powołał z grona sędziów SN J. Rutledge'a na stanowisko prezesa Sądu, ale w grudniu tego samego roku Senat odmówił zatwierdzenia tej nominacji²⁸¹). Warto też nadmienić, że ostatnio do skorzystania z niej zachęcany był Barack Obama (w 2016 r. w lewicowej prasie i paranaukowych opracowaniach sugerowano, by były prezydent obsadził w ten właśnie sposób wakujące po A. Scalii stanowisko).

²⁸⁰ W XX w. trzykrotnie mechanizm ten wykorzystał prezydent D. Eisenhower. W 1953 r. nominował Earla Warrena na stanowisko prezesa SN (nominacja została zatwierdzona rok później). Z kolei w 1956 i 1958 r. nominował na stanowisko sędziego SN Williama J. Brennana Jr. i Pottera Stewarta (obydwaj nominaci zostali zatwierdzeni przez Senat w następnym roku kalendarzowym).

²⁸¹ W konsekwencji tego kilka dni później sędzia nieskutecznie usiłował popełnić samobójstwo, a kilka dni później zrezygnował z zasiadania w Sądzie Najwyższym. Szerzej: L. Fisher, *Recess Appointments of Federal Judges*, CRS Report RL31112, Waszyngton 2001, s. 14-15.

4. Odwołanie sędziego Sądu Najwyższego ze stanowiska

Zgodnie z Konstytucją sędziowie mogą być usunięci ze stanowiska jedynie przez Kongres w konstytucyjnej procedurze *impeachmentu*²⁸². W procedurze impeachmentu Izba Reprezentantów prowadzi swoje dochodzenie i formułuje artykuły oskarżenia (głosując nad każdym zarzutem zwykłą większością), Senat natomiast, głosując nad każdym z zarzutów osobno, władny jest stwierdzić winę oskarżonego (każdorazowo wymagana jest tu większość 2/3 członków tej izby). W historii Stanów Zjednoczonych tylko jeden sędzia Sądu Najwyższego poddany był procedurze impeachmentu (Samuel Chase). W 1805 r. Senat nie przychylił się do zarzutów sformułowanych przez Izbę Reprezentantów i oczyścił go ze wszystkich zarzutów.

Zgodnie z Konstytucją podstawą do wszczęcia procedury *impeachmentu* może być dopuszczenie się przez sędziego *zdrady, przekupstwa lub innego przestępstwa bądź wykroczenia*. Trzeba jednak mieć na uwadze, że termin ten – zwłaszcza w zakresie w jakim odnosi się do „występków” – jest jedynie pewnym skrótem myślowym²⁸³ oznaczającym czyn urzędnika, który może wypełniać znamiona czynu zabronionego, ale przede wszystkim jest nadużyciem bądź naruszeniem zaufania publicznego²⁸⁴. Stąd uważa się, że podstawą do usunięcia z urzędu może być:

- niewłaściwe wykonywanie obowiązków albo nadużycie stanowiska (*improperly exceeding or abusing the powers of the office*),
- zachowania nieliczące z powagą stanowiska (*behavior incompatible with the function and purpose of the office*)²⁸⁵,
- wykorzystanie urzędu do uzyskania korzyści osobistej (*misusing the office for an improper purpose or for personal gain*)²⁸⁶.

²⁸² Konstytucja nie przewiduje sytuacji, w której sędzia, w skutek gwałtownej utraty sił (np. apopleksji czy zawału serca), nie będzie w stanie trwale wykonywać swoich obowiązków, ale też złożyć stosownego oświadczenia o rezygnacji ze stanowiska. Regulacje takie przyjęto natomiast wobec Prezydenta (zob. sekcja 3 XXV Noweli do Konstytucji).

²⁸³ W anglosaskiej kulturze prawnej termin *high crimes and misdemeanors* stosowany jest od XIV w.

²⁸⁴ Szerokiego wywodu w tym zakresie dokonał A. Hamilton w 65 „Federaliście”.

²⁸⁵ Na tej właśnie podstawie (pijaństwo i używanie naganego języka w trakcie rozpoznawania spraw) w 1803 r. z urzędu został usunięty sędzia dystryktowy J. Pickering.

²⁸⁶ Szerzej: Ch. W. Johnson, J. V. Sullivan, Th. J. Wickham, *House Practice: A Guide to the Rules, Precedents, and Procedures of the House*, Government Printing Office, Waszyngton 2017, s. 608-612; D. Hosansky, *Eyewitness to Watergate*, Wyd. CQ Press, Waszyngton 2006, s. 192-196; J. P. Cole, T. Garvey, *Impeachment and Removal*, CRS Report 44260, Waszyngton 2015.

Takie rozumienie przesłanek *impeachmentu* podkreślają też cztery kwestie. Po pierwsze, jest nią zakres kar, jakie mogą być wymierzone przez Senat (usunięcie z urzędu oraz zakaz pełnienia w przyszłości funkcji odpłatnej bądź nieodpłatnej w służbie Stanów Zjednoczonych).

Po drugie, jest nią konstytucyjna klauzula, w myśl której uznanie sędziego za winnego w procedurze *impeachmentu* nie jest przeszkodą w oskarżeniu tej samej osoby za to samo przestępstwo w postępowaniu karnym. Tym samym autorzy Konstytucji wyraźnie rozgraniczyli kwestie odpowiedzialności realizowanej przed Kongresem i sądami.

Po trzecie, choć Konstytucja nie daje jasnej odpowiedzi, czy możliwość postawienia piastuna urzędu w stan oskarżenia dotyczy tylko jego aktywności w czasie piastowania danego stanowisku, czy także czynów popełnionych wcześniej – to w historii USA były osoby (*nota bene* sędziowie federalni), które zostały usunięte ze stanowiska przez Kongres za czyny popełnione na innym stanowisku federalnym albo też w ogóle przed objęciem stanowiska w aparacie federalnym²⁸⁷.

Na koniec warto dodać, że procedura *impeachmentu* podlega zazwyczaj automatycznemu umorzeniu z chwilą, gdy piastun urzędu dobrowolnie zrezygnuje ze stanowiska²⁸⁸. Praktyka ta nie ma jednak oparcia w prawie, a podnoszonym często kontrargumentem jest to, że dobrowolna rezygnacja nie jest tożsama z przyznaniem się urzędnika do winy (co ma pewne znaczenie aksjologiczne w kontekście omawianych podstaw do prowadzenia procedury). Ponadto uważa się, że Kongres w żadnej mierze nie jest związany decyzją urzędnika, bowiem Konstytucja przyznaje legislatywie prawo nie tylko do zwalniania urzędnika z urzędu,

²⁸⁷ W 1913 r. Kongres usunął ze stanowiska sędziego Sądu Apelacyjnego Roberta W. Archibalda, przy czym część zarzutów sformułowanych przez Izbę Reprezentantów dotyczyła czynów, jakich dopuścił się on będąc sędzią dystryktowym. Z kolei w 2010 r. Kongres usunął ze stanowiska sędziego Sądu Dystryktowego Thomasa Porteousa m.in. za składanie fałszywych zeznań w trakcie przesłuchania w Senackiej Komisji ds. Sądownictwa oraz w ramach postępowania sprawdzającego nominata prowadzonego przez FBI. Szerzej: J. P. Cole, T. Garvey, *Impeachment and Removal*, CRS Report 44260, Waszyngton 2015, s. 15. Gwoli rzetelności należy jednak zauważyć, że w 1973 r. Izba Reprezentantów odmówiła wszczęcia procedury *impeachmentu* wobec ówczesnego wiceprezydenta S. Agnew za czyny popełnione przez niego przed objęciem urzędu.

²⁸⁸ E. B. Bazan, *Impeachment: An Overview of Constitutional Provisions, Procedure, and Practice*, CRS Report 98-186, Waszyngton 2010.

ale też zakazania mu obejmowania stanowisk w aparacie federalnym w przyszłości²⁸⁹.

²⁸⁹ E. Brown Firmage, R. C. Mangrum, *Removal of the President: Resignation and the Procedural Law of Impeachment*, 1974 Duke Law Journal, s. 1089-1094.